

YRITTÄJYYDEN TUOTTAMINEN

*Tavoitteena kyvykkyys,
jota kilpailu edellyttää,
osaaminen rakentaa ja
itsenäisyys ilmentää*

ANTERO STENLUND

Antero Stenlund

Yrittäjyyden tuottaminen

Tavoitteena kyvykkyys, jota kilpailu edellyttää,
osaaminen rakentaa ja itsenäisyys ilmentää

Akateeminen väitöskirja,
joka Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston luentosalissa 2
maaliskuun 10. päivänä 2017 klo 12

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2017

Antero Stenlund

Yrittäjyyden tuottaminen

Tavoitteena kyvykkyys, jota kilpailu edellyttää,
osaaminen rakentaa ja itsenäisyys ilmentää

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2017

Lapin yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta

© Antero Stenlund

Taitto: Täittotalo PrintOne
Kansi: Anni Suuronen

Myynti:
Lapland University Press / LUP
PL 8123
96101 Rovaniemi
puh. 040 821 4242
julkaisu@ulapland.fi
www.ulapland.fi/LUP

Lapin yliopistopaino, Rovaniemi 2017

Painettu:
Acta Universitatis Lapponiensis 343
ISBN 978-952-484-955-5
ISSN 0788-7604

Pdf:
Acta electronica Universitatis Lapponiensis 211
ISBN 978-952-484-956-2
ISSN 1796-6310

Esipuhe

Tämä tutkimus on vuosikymmeniä kestäneen kasvuprosessini tulos. Samalla se on ollut tärkeä päämäärä, jonka saavuttamisesta olen kiitollinen monelle ihmiselle.

Kiitän erityisesti professori Esa Poikela. Hän on ohjatussaan kannustanut minua itsenäiseen ajatteluun ja saanut minut ymmärtämään kokemuksen ja oppimisen yhteyden. Kiitokseni ansaitsee myös KTT Tarja Pietiläinen keskusteluista, jotka selkeyttivät käsityksiäni yrittäjyydestä ja sen tutkimisesta. Lisäksi kiitän KM Mikko Kellokumpua ja FT Lenita Hietasta väitöskirjaani parantaneista ehdotuksista.

Professori Matti Koironen ja dosentti Ulla Hytti toimivat väitöskirjani esitarkastajina. Kiitän esitarkastajia saamistani arvioista ja esityksistä, joita hyödyntämällä pystyin selkeyttämään ja parantamaan väitöskirjaani. Uskon myös väitöskirjani lukijoiden hyötyvän tekemistäni parannuksista.

Tampereen ammatillisen opettajakorkeakoulun johtaja Maarit Jääskeläinen valitsi minut väitöskirjatyötäni edistäneisiin tehtäviin, mistä hänelle suuri kiitos. Maaritin ohella kiitän myös Tampereen ammattikorkeakoulun vararehtori Päivi Karttusta saamistani tuesta ja mahdollisuuksista hyödyntää tutkimustuloksiani.

Innostuneet ja avoimeen dialogiin halukkaat informantit mahdollistivat tutkimukseni empiirisen osan onnistumisen, josta kiitos heille. Erityiset kiitokset haluan antaa Proakatemian päävalmentaja Veijo Hämäläiselle yhteistyöstä.

Työtovereistani erityisen kiitokseni saavat FT Harri Kukkonen ja YTT Annukka Tapani. Työskentely heidän kanssaan kehitti ajatteluani ja edisti väitöskirjatyötäni. Myös professori Marita Mäkinen, KT Vesa Korhonen ja FT Johanna Annala ansaitsevat kiitokseni tutkijan osaamistani parantaneesta yhteistyöstä.

Yksityisyrittäjien Säätiötä kiitän saamistani taloudellisesta tuesta. Lisäksi kiitän perhettäni saamistani kannustuksesta ja tuesta. Vaimoni Elli Paananen-Stenlund on suonut minulle mahdollisuuden tavoitella päämäärääni kantamalla jatko-opintojeni aikana suurimman vastuun perheemme arjen töistä ja järjestelyistä.

Urjalassa Hanhisuontiellä 24.12.2016

Antero Stenlund

Abstract

The purpose of this study is to formulate a theory about the production of entrepreneurship that is based on empirical data and tested using previous theories. The entrepreneurship study program Proakatemia and its operational environment in the Tampere University of Applied Sciences was chosen as the research environment. There the phenomenon of the production of entrepreneurship, as well as the activities and the learning it involves, could be reached in the best and the most economical manner.

The theoretical framework of this study is based on contextualism and the ideas of contextual and processual research. According to these theories entrepreneurship is produced and learned in tense, dynamic and reflective processes, to which special and general contexts set conditions and create prerequisites. Then entrepreneurship can create value within any context of human activity by gathering and joining resources to use opportunities and produce new solutions. From the individual's perspective it is a question of survival and success in the increasingly complex and uncertain context of the competition and risk society.

The analysis is based on using inductive empirical analysis to formulate a local theory of the production of entrepreneurship. Afterwards, the hypothesis-like statement produced by the local theory is tested against previous theories. The theoretical analysis that tests the findings of the inductive analysis is abductive in approach. The analysis method used is grounded theory, and the systematic work adhering to this method ensured the study's reliability. The study data, which consisted of observations and interviews, was collected from the research environment using comparative theoretical sampling and saturation.

The study produced a theory of the production of entrepreneurship. According to this theory, the core category of entrepreneurship is capability, which is presupposed by the competition that takes place in the context of a complex world, constructed by the know-how tied to competitive ability and expressed by the independence that is the goal of entrepreneurship. Individuals respond to the demands of complexity by developing the capability related to their entrepreneurship, the properties of which are self-leadership, using the community, learning by producing and controlling the context. The background to all this is the change towards a complex competition and risk society, the prevalent identity of which entrepreneurship has become.

Keywords: entrepreneurship, production, capability, competition, know-how, independence.

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena on muotoilla empiiriseen aineistoon perustuva ja aikaisemmilla teorioilla koeteltu yrittäjyyden tuottamisen teoria. Tutkimusympäristöksi valittiin Tampereen ammattikorkeakoulun yrittäjyyden koulutusohjelma Proakademia toimintaympäristöineen. Siellä yrittäjyyden tuottamisen ilmiö ja siihen sisältyvä toiminta ja oppiminen olivat parhaiten ja taloudellisimmin tavoitettavissa.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu kontekstualismiin sekä kontekstuaalistisen ja prosessuaalistisen tutkimuksen ideoihin. Niiden mukaan yrittäjyys tuotetaan ja opitaan jännitteisissä, dynaamisissa ja reflektiivisissä prosesseissa, joille erityiset ja yleiset kontekstit asettavat ehtojaan ja luovat edellytyksiään. Tällöin yrittäjyys voi luoda arvoa missä tahansa inhimillisen toiminnan kontekstissa kokoamalla ja yhdistämällä voimavaroja mahdollisuuksien hyödyntämiseksi ja uuden ratkaisun tuottamiseksi. Yksilön kannalta kysymys on selviytymisestä ja menestymisestä kilpailu- ja riskiyhteiskunnan monimutkaistuvassa ja epävarmassa kontekstissa.

Analyysi perustuu ideaan, jossa ensin induktiota toteuttavalla empiirisellä analyysillä tuotetaan yrittäjyyden tuottamisen paikallinen teoria. Sen jälkeen paikallisen teorian muodostamaa hypoteesin kaltaista väitettä koetellaan aikaisemmilla teorioilla. Induktiivisen analyysin löydöksiä koetteleva teoreettinen analyysi on lähestymistavaltaan abduktiivinen. Analyysin menetelmänä on grounded theory, johon sitoutunut järjestelmällinen työskentely varmisti tutkimuksen luotettavuutta. Havainnoiteja ja haastatteluja käsittäneet tutkimusaineistot kerättiin tutkimusympäristöstä vertailevaa teoreettista otantaa ja saturaatiota hyödyntäen.

Tutkimus tuotti yrittäjyyden tuottamisen teorian. Sen mukaan yrittäjyyden tuottamisen ydinkategoriaksi määrittyi kyvykkyys, jota kompleksisen maailman kontekstissa toteutunut kilpailu edellyttää, kilpailukykyyn yhdistynyt osaaminen rakentaa ja yrittäjyyden päämääränä ollut itsenäisyys ilmentää. Yksilöt vastaavat kompleksisuuden vaatimukseen kehittämällä yrittäjyyteen yhdistyvää kyvykkyytään, jonka alueiksi nousevat itsensä johtaminen, yhteisön hyödyntäminen, tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta. Tätä kaikkea taustoittaa muutos kohti kompleksista kilpailu- ja riskiyhteiskuntaa, jonka vallitsevaksi identiteetiksi yrittäjyys on noussut.

Asiasanat: yrittäjyys, tuottaminen, kyvykkyys, kilpailu, osaaminen, itsenäisyys.

Sisällys

1 Johdanto	11
2 Yrittäjyys tutkimuskohteena	15
2.1 Yrittäjyys yhteiskunnassa.....	16
2.1.1 Konteksti vaikuttaa yrittäjyyteen	17
2.1.2 Yrittäjyys uudistaa yhteiskuntaa	18
2.1.3 Yhteiskunnan muutos vaatii yrittäjyyttä.....	18
2.2 Pirstoutuva yrittäjyyden tutkimus	19
2.2.1 Yrittäjyyden ja kontekstin suhde	21
2.2.2 Yrittäjyyden ja toiminnan suhde	23
2.2.3 Yrittäjyyden ja yksilön suhde.....	25
2.3 Yrittäjyyteen kasvun tutkimus.....	26
2.3.1 Kokonaisvaltainen prosessi.....	27
2.3.2 Reflektion merkitys.....	28
2.3.3 Yrittäjyyden positio	30
2.4 Yrittäjyyskasvatuksen tutkimus Suomessa	31
2.4.1 Perustuksen rakentajat.....	31
2.4.2 Aikaiset mallintajat	33
2.4.3 Kriittiset tarkastelijat	34
2.4.4 Käytäntöjen kehittäjät	35
2.5 Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä	38
3 Tutkimustehtävä	40
3.1 Metodologiset valinnat	41
3.1.1 Kontekstualismi lähtökohtana	42
3.1.2 Kontekstuaalisen analyysin kehys	45
3.1.3 Kontekstuaalisen kasvun teorian	47
3.1.4 Tutkimuskartta.....	49
3.1.5 Analyysin menetelmänä Grounded Theory.....	50
3.2 Tutkimuksen toteutus	52
3.2.1 Taustoittavan analyysin suoritus.....	53
3.2.2 Tutkimusympäristön ja informanttien valinta	54
3.2.3 Tutkimusaineiston hankinta	56
3.2.4 Empiirisen analyysin suoritus.....	59
3.2.5 Teoreettisen analyysin suoritus.....	60
3.2.6 Tutkijan position tarkastelu	60
4 Empiirinen analyysi	62
4.1 Avoin koodaus.....	62
4.1.1 Yksilön tavoitteet	63
4.1.2 Yksilön toiminta.....	66
4.1.3 Sosiaalinen yhteisö	69
4.1.4 Osallisuus yhteisössä	71

4.1.5	Sosiaalinen paine	73
4.1.6	Voimavarat	74
4.1.7	Vuorovaikutus	75
4.1.8	Oppimisympäristö	77
4.1.9	Reflektiivisyys.....	80
4.1.10	Ratkaisun tuottaminen	84
4.1.11	Työelämäintegraatio	87
4.1.12	Kontekstuaalinen oikeutus.....	90
4.1.13	Kontekstuaalinen ohjaus.....	92
4.1.14	Kontekstuaalinen muutos.....	95
4.1.15	Käsitteiden ja kategorioiden yhteenvedo	97
4.2	Pitkittäinen koodaus.....	98
4.2.1	Rakenteeseen viittaavat kategoriat.....	100
4.2.1.1	Kolme erityistä ja paikallista kontekstia	101
4.2.1.2	Kontekstien yhteys ja vuorovaikutus.....	103
4.2.2	Toimintaan viittaavat kategoriat	105
4.2.2.1	Itsensä johtaminen	105
4.2.2.2	Yhteisön hyödyntäminen	108
4.2.2.3	Tuottamalla oppiminen	111
4.2.2.4	Kontekstin hallinta	114
4.2.2.5	Yrittäjyyttä tuottava toiminta ja yksilö.....	116
4.2.3	Kyvykkyyteen viittaavat kategoriat.....	117
4.2.3.1	Kilpailu	117
4.2.3.2	Osaaminen	119
4.2.3.3	Itsenäisyys.....	120
4.2.4	Kategorioitten väliset suhteet	120
4.3	Valikoiva koodaus.....	121
4.3.1	Valikoivan koodauksen ydinkategoria	122
4.3.2	Paikallinen teoria.....	124
5	Teoreettinen analyysi.....	127
5.1	Hypoteesina paikallinen teoria.....	128
5.2	Kyvykkyyden alue.....	130
5.2.1	Kilpailu edellyttää kyvykkyyttä	131
5.2.2	Osaaminen rakentaa kyvykkyyttä	132
5.2.3	Itsenäisyys ilmentää kyvykkyyttä.....	134
5.2.4	Kyvykkyyden alue on kokonaisuus	135
5.3	Toiminnan alue	136
5.3.1	Itsensä johtaminen	137
5.3.2	Yhteisön hyödyntäminen	139
5.3.3	Tuottamalla oppiminen	143
5.3.4	Kontekstin hallinta	145
6	Yrittäjyyden tuottamisen teoria	148
6.1	Kokemuksen tuottaminen.....	150
6.2	Osaamisen tuottaminen.....	151
6.3	Kyvykkyyden tuottaminen	152
6.4	Yrittäjyyden tuottaminen	153
6.5	Teorian luotettavuuden tarkastelu.....	154

7 Tutkimuksen tarkastelu ja pohdinta	157
7.1 Vastaukset tutkimuskysymyksiin	157
7.2 Tutkimuksen luotettavuus.....	158
7.3 Tutkimuksen hyödynnettävyys.....	159
7.4 Kysymyksiä ja ehdotuksia	160
Lähteet	163
Liitteet	177

Kuviot

Kuvio 1. Analyysin peruselementit (Pettigrew 1985, 240)	46
Kuvio 2. Tutkimusprosessin rakenne ja vaiheet	52
Kuvio 3. Yrittäjyyden tuottamisen rakenne	100
Kuvio 4. Pitkittäisen koodauksen kategorioiden suhteet	122
Kuvio 5. Yrittäjyyden tuottamisen paikallinen teoria.....	125
Kuvio 6. Yrittäjyyden tuottamisen hypoteesi	128
Kuvio 7. Tietämisen ekologinen systeemi.....	149
Kuvio 8. Teoria, käytäntö ja kokemus	150
Kuvio 9. Osaamisen tuottaminen	151
Kuvio 10. Kyvykkyyden tuottaminen.....	152
Kuvio 11. Yrittäjyyden tuottamisen viitekehys.....	153

Taulukot

Taulukko 1. Maailman hypoteesien ontologiset sitoumukset (Pepper 1942, 142–146).....	43
Taulukko 2. Tutkimuskartta (Layder 1993, 72)	49
Taulukko 3. Avoimen koodauksen käsitteet ja kategoriat.	98
Taulukko 4. Kategoriat ja niiden väliset suhteet.....	121
Taulukko 5. Pitkittäisestä koodauksesta ydinkategoriaan	124
Taulukko 6. Yrittäjyyden tuottamisen paikallisen teorian ydinkohdat.....	126

1 Johdanto

Kohtasin yrittäjyyden kiehtovan ilmiön 1972 aloittaessani työurani yritystoiminnan piirissä vaativien yrittäjien palveluksessa. Työurallani etenin yritystalouden asiantuntijatehtävistä liiketoiminnan kokonaisuosaamista edellyttäviin johtotehtäviin. Aloitin liikkeenjohdon konsultin tehtävät vieraan palveluksessa 1983, josta työurani jatkui oman konsulttitoimiston perustamisella 1987. Työurani aikana ja erityisesti liikkeenjohdon konsulttina perehdyin kattavasti yritystoimintaan, sen toimintaympäristöön ja yrittäjyyteen. Liikkeenjohdon konsultin tehtävässä suoritin noin tuhat yritystoiminnan kehittämisprojektiä, joihin liittyen autoin ideasta yritystoimintaan 251 yrittäjää. Havaitsin työni ohessa jotakin oleellista: asiantuntijuus ja asiantuntijan ammattitaito eivät pelkästään riittäneet yrittäjyyden perustaksi, tarvittiin paljon muutakin. Havainto ohjasi minut kasvatustieteiden opintoihin, koska ymmärsin yhdistää yrittäjyyden yksilön kasvuun ja kehittymiseen.

Kasvatustieteiden piirissä kiinnostukseni kohteena on yrittäjyyskasvatus, yrittäjyyden oppiminen ja tuottaminen. Palavan kiinnostuksen piiskaamana olenkin lukenut paljon mitä aiheesta on kirjoitettu. Yrittäjyystutkimuksen piiristä tekemäni havainto on, että yrittäjyyden ilmiöstä ja käsitteestä esiintyy paljon erimielisyyttä ja jopa ristiriitaisia käsityksiä. Niiden arvioin palautuvan tutkijoiden edustamiin tieteellisiin traditioihin ja niistä johtuviin erilaisiin ontologisiin ja epistemologisiin sitoumuksiin. Esiin nousi esimerkiksi piirteitä luokitteleva tutkimus, jonka kohteina olivat yksilöiden erot ja niitä tuottavat interventiot. Omat havaintoni ja kokemukseni eivät kuitenkaan tukeneet lähtökohtaa, jossa yrittäjyyden ilmiö olisi tavoitettavissa pelkästään yksilön piirteiden tai pysyviksi oletettujen ominaisuuksien luokittelun kautta. Mielestäni sen asemesta korostuivat yrittäjyyteen viittaava tilanteinen toiminta ja kontekstuaalisuus sekä niihin kohdistunut yksilön kokemus ja kriittinen reflektio. Tutkimuksellani tarjoan yhden ratkaisun yrittäjyyden ilmiötä koskeville erimielisyyksille ja ristiriitaisuuksille sekä vaihtoehdon piirteiden luokitteluun perustuville yrittäjyystutkimuksen lähestymistavoille.

Tutkimuksen kohteena on yrittäjyyden tuottaminen, jossa keskeisin lähtökohta on oppiminen ja sen organisointi. Lähestymistapani on kontekstuaalinen, jolloin yrittäjyys voidaan ymmärtää vuorovaikutukselliseksi suhdejärjestelmäksi. Toisin sanoen yrittäjyys opitaan ja tuotetaan dynaamisissa, jännitteisissä ja reflektiivisissä prosesseissa, joille yleiset ja erityiset kontekstit asettavat ehtoja ja luovat edellytyksiä. Näin ymmärrettynä yrittäjyys ei ole sidoksissa pelkästään yrityksen omistamiseen tai taloudelliseen toimintaan, vaan se tuottaa arvoa inhimillisen toiminnan kaikissa konteksteissa orga-

nisoimalla voimavarojen käyttöä mahdollisuuksien hyödyntämiseksi ja innovaatioiden tuottamiseksi. Yksilön näkökulma korostaa selviytymistä ja menestymistä muuttuvassa ja epävarmassa maailmassa, jossa yrittäjyyden tuottamisen ja oppimisen keskiöön nousee yksilön reflektiivinen toiminta.

Yrittäjyyden eetos on saavuttanut kilpailuyhteiskunnissa miltei kulttuurisen hegemonian. Yrittäjyys ymmärretään keinoksi vastata ennakoimattoman, epävarman ja läpinäkymättömän tulevaisuuden haasteisiin. Samalla yrittäjyys on irtautunut alkuperäisistä yritystoiminnan ja talouden konteksteista kaiken inhimillisen toiminnan vaatimukseksi. Yksilön odotetaan vastaavan itse omasta kilpailukyvystään ja elämässään tarvitsemansa inhimillisen pääoman hankkimisesta ja kehittämisestä. Lisäksi yksilön odotetaan alistavan tälle vaatimukselle kaikki kehittymisen halunsa ja kykynsä, uskomuksensa ja arvonsa, yksityiset ja julkiset suhteensa, toimeliaisuutensa ja työkykynsä sekä yleensä koko elämänsä tarkoituksen ja toteutumisen. Yrittäjyys onkin noussut yritystoimintaa harjoittavien omistajien marginaalista yleiseksi vaatimukseksi, johon jokaisen ihmisen odotetaan vastaavan. Muutos haastaa myös yrittäjyyden käsitteen ja tutkimuksen, sekä ajattelun ja toiminnan koulutusjärjestelmän ja työelämän piirissä.

Taustoitin tutkimustani luvuissa yhdestä kolmeen, joiden muodostaman kokonaisuuden nimeän *taustoittavaksi analyysiksi* (Ks. Kuvio 2). Etsin, pohdin ja esitin vastauksia kysymykseen ”miten yrittäjyyttä tutkitaan”.

Johdannon jälkeisessä *luvussa kaksi* tarkastelen pirstoutuvaa yrittäjyystutkimusta sekä yrittäjyyteen kasvun ja yrittäjyyskasvatuksen tutkimusta Suomessa. Olennaista on siirtymä piirteiden korostamisesta kasvun prosessiin ja yrittäjyyden odotuksen ekspansio kaikkeen ihmisen toimintaan. Ne puolestaan nostavat esiin kasvatuksen ja yrittäjyyden ideaalin yhdentymiseen liittyviä kysymyksiä, jotka jäivät askarruttamaan minua, esimerkiksi sen, voiko hyvä yrittäjä olla myös hyvä ihminen.

Luvussa kolme tarkastelen tutkimustehtävää ja esittelen tarkasteluani ohjanneet pulmat. Esiin nousevat esimerkiksi piirteiden hegemonia tutkimuksessa, itsenäisyyden vaatimus ja mahdollisuus sekä subjektin ja objektin asema kasvatuksessa. Esittelen myös pulmiin perustuvat kysymykset, jotka ohjasivat työtäni ja joihin etsin tutkimuksellani vastauksia. Tutkimukseni tarkoituksena on synnyttää yrittäjyyden tuottamisen teoria, joka tarjoaa mahdollisuuden arvioida, suunnitella ja toteuttaa yrittäjyyttä tuottavia prosesseja ja ympäristöjä.

Luvussa kolme esittelen ja perustelen myös metodologisia valintojani. Valitsin tutkimukseni lähtökohdaksi kontekstualismin, johon liittyen esittelen kontekstuaalisen tutkimuksen kehityksen. Perusteena päätökselleni on yrittäjyyden ilmiön kontekstuaalisuus, joka myös yhdistää yrittäjyyden tuottamisen ja oppimisen kontekstuaalisen kasvun teorioihin. Empiirisen analyysin strategiaksi ja menetelmäksi valitsin aineistolähtöisen teoriaa tuottavan sisällönanalyysin (Grounded Theory, GT).

Luvussa kolme käsittelen ja perustelen edellisten lisäksi tutkimukseni toteutusta ja siinä tekemiäni valintoja. Esittelen tutkimuksen rakenteen ja vaiheet, tutkimusym-

päristön ja informanttien valinnan, tutkimusaineiston hankinnan (Ks. Liite 1) sekä aineistolähtöisen ja teoreettisen analyysin toteutuksen. Analyysien toteuttamisessa korostan järjestelmällisyyttä ja oman asemiani tiedostamista tutkimuksessa. Luvun lopuksi tarkastelen vielä erikseen tutkijan positioita ja esittelen sitä koskevia valintojani, joiden avulla rajoitan aikaisempiin teorioihin kiinnittyvän esiyymmärrykseni vaikutuksia induktiivisen analyysin tuloksiin.

Luvussa neljä esittelen ja perustelen *empiirisen analyysin* tulokset, jotka vastaavat kysymykseen ”miten yrittäjyys tuotetaan”. Luvun aluksi kuvaan järjestelmällisen työskentelyn periaatteita, joilla varmistin induktiivisen analyysin luotettavuuden. Analyysin ensimmäisellä tasolla nostan tutkimusaineistosta esiin käsitteet ja kategoriat (Ks. Liite 2), toisella tasolla johdan ensimmäisen tason kategorioista yrittäjyyden tuottamisen rakenteeseen, toimintaan ja kyvykkyyksiin viittaavat kategoriat. Kolmannella tasolla valitsen yrittäjyyden tuottamisen ydinkategorian ja muodostan siihen perustuvan paikallisen eli substantiivisen teorian.

Luvussa viisi esittelen ja perustelen *teoreettisen analyysin* tulokset, joilla vahvistan paikallisen teorian luotettavuuden ja yleistettävyyden. Teoreettinen analyysi vastaa kysymykseen ”miten substantiivinen teoria voidaan perustella”, ja sillä tavoitellaan yleistä eli formaalista teoriaa. Teoreettisen analyysin ensimmäisessä vaiheessa muodostan empiirisen analyysin tuloksista väittämän, jota kutsun tutkimuksessani hypoteesiksi. Koettelen sen luotettavuutta ja yleistettävyyttä vertaamalla sen sisältämiä kategorioita aikaisempiin tutkimuksiin. Nostan lopuksi esiin yrittäjyyttä tuottavan kyvykkyyden ja kyvykkyyttä tuottavan toiminnan alueen kategoriat.

Luvussa kuusi käsittelen analyysin esiin nostamia erityisiä ja paikallisia konteksteja sekä niiden toiminnallista integraatiota yrittäjyyden tuottamisen viitekehityksessä. Sen myötä yrittäjyyden tuottaminen yhdistyy koulutuksen, työelämän ja yrittäjyyden monia yhteyksiä tarkasteleviin teorioihin. Teoriat sekundääriaineistona ja vertaileva teoreettinen integraatio analyysin menetelmänä vahvistavat yrittäjyyden tuottamisen paikallisen teorian päteväksi myös muualla kuin tutkimusympäristössä.

Luvussa seitsemän yhdistän tutkimustulokset tutkimusta ohjanneisiin tutkimuskysymyksiin sekä tarkastelen, arvioin ja perustelen tutkimukseni luotettavuutta ja hyödynnettävyyttä. Lopuksi pohdin tutkimukseni esiin nostamia näkökulmia ja kysymyksiä, joita tulisi tutkia aikaisemmin tutkittua enemmän erityisesti yrittäjyyskasvatuksen ja yleensä yrittäjyyden tutkimuksen piirissä. Haluan korostaa erityisesti kasvatuksen ja yrittäjyyden ideaalin yhdistämistä ja erottamista koskevia näkökulmia. Enemmän tutkimusta kaipaavia tärkeitä näkökulmia nousee esiin myös koulutuksen, ammatillisuuden ja yrittäjyyden moninaisista suhteista.

Väitöskirjan loppuun olen koonnut *liitteitä*¹, joiden avulla tutkimukseni lukija voi hahmottaa esimerkiksi analyysin tuottamien käsitteiden ja kategorioiden muodostamaa kokonaisuutta tekstissä esitettyä vaivattomammin. Tarvittaessa liitteinä esitetyt useat käsittekartat (Liitteet 4–8) ovat koottavissa yhdeksi yrittäjyyden tuottamista kuvaavaksi käsittekartaksi. Viimeisessä liitteessä esitän empiriaa ja teoriaa tiivistävän ja yhdistävän yrittäjyyden tuottamisen juonen (Liite 9). Juonen tuntemisesta on hyötyä tarkasteltaessa ja sovellettaessa tutkimustuloksia.

Useat tutkimukseni lukijat ovat ehdottaneet yksikön ensimmäisen persoonan rohkeata käyttöä kertoessani toiminnastani tutkimukseni tekijänä. Koen kuitenkin itseni ja tekojeni korostamisen vieraaksi ja jopa vastenmieliseksi, jos tehtävänä on objektiivisuutta tavoittelevan tutkimustyön raportointi. Käytänkin jatkossa termiä ”tutkija” tai muita subjektin häivyttäviä ilmaisuja kuvatessani omaa toimintaani tutkijana. Todettakoon vielä johdannon lopuksi, että olen hyödyntänyt tutkimukseni aineistoja ja tuloksia useissa kirjoittamissani artikkeleissa² ja pitämässäni esityksissä.

1 Liite 1: Haastattelun ohjeistus. Liite 2: Avoin koodaus: käsitteet ja niitä yhdistävät kategoriat. Liite 3: Avoimen koodauksen esimerkki. Liite 4: Yksilöön yhdistyvät käsitteet ja kategoriat. Liite 5: Puitteeseen yhdistyvät käsitteet ja kategoriat. Liite 6: Toimintaan yhdistyvät käsitteet ja kategoriat. Liite 7: Kontekstiin yhdistyvät käsitteet ja kategoriat. Liite 8: Ydinkategoria ja sitä määrittävät kategoriat. Liite 9: Storyline – yrittäjyyden tuottamisen juoni.

2 Ks. esim. Stenlund, A. 2014a; 2014b; 2014c; 2012a; 2012b ja Poikela, E. & Stenlund, A. 2014; 2012.

2 Yrittäjyys tutkimuskohteena

Yrittäjyys ilmiönä ja yritteliäs ihminen toimijana ovat olleet vaikuttamassa ihmiskunnan historian alusta lähtien – toki muokkautuen niiden ehtojen ja mahdollisuuksien mukaan, joita vallitseva ympäristö ja ajankohta ovat tarjonneet. Yksilön ja yhteisön näkökulmasta ilmiö on liittynyt elinolojen parantamiseen ja viime kädessä elämässä menestymiseen ilman, että sitä olisi nimetty yrittäjyydeksi. Yrittäjyyteen ja sen ilmentymisiin onkin historian kuluessa viitattu monilla erilaisilla käsitteillä toiminnan muodosta, kohteesta, tarkoituksesta tai kontekstista riippuen. Vasta valistusajan järkeä ja tietoa korostavat vapauden ja kasvun aatteet aloittivat yrittäjyyden tarinan (Kyrö 1997, 8–9) mutta myös sen tutkimuksen muotoutumisen.

Ranskalaisessa sanakirjassa ”Dictionnaire Universel de Commerce” vuodelta 1723 esitettiin varhaisimmat tunnetut yrittämistä, yritystä ja yrittäjää määrittelevät sanat ”entrepredre”, ”enterprise” ja ”entrepreneur” (Haahti 1989, 215). Ranskassa ja Englannissa 1700-luvulla vaikuttanut pankkiiri ja pörssisijoittaja Richard Cantillon (1680–1734) kuvaa kuolemansa jälkeen julkaistussa kirjassa ”Essai Sur la Nature du Commerce en Général” yrittäjää luonnolliseksi ja riskejä ottavaksi henkilöksi, joka ostaa tuotteet tiettyyn hintaan ja ottaa myyntihinnan osalta riskin (Cantillon 1755). Yrittäjyyttä määrittää toiminta ja tulojen epävarmuus, ei omistaminen. (Hébert & Link 1989; Kilby 1971, 2; Binks & Vale 1990, 9–11.) Myös Vernard Beldor (1698–1761) määritteli yrittäjän riskinottajaksi, joka päättää itse tuotteidensa myyntihinnat mutta on kulujensa osalta epätietoinen (Haahti 1989, 199; Gopakumar 1995, 2).

Yrittäjää kuvaavan käsitteen ”entrepreneur” varhaisin määrittelijä on joidenkin lähteiden mukaan ranskalainen Jean Babtiste Say (1767–1832), joka on ensimmäinen kansantaloustieteen professori Euroopassa (Drucker 1986, 31). Say määrittelee yrittäjän tuotantoprosessin kokoajaksi, ylläpitäjäksi ja ohjaajaksi. Menestyäkseen yrittäjällä tulee olla sinnikkyyttä, kykyä tilanteiden ja toimenpiteidensä arviointiin sekä tietoa maailmasta ja liiketoiminnasta. (Binks & Vale 1990, 9–11.) Say korostaa yrittäjän persoonallisuuden ja osaamisen merkitystä erottaen toisistaan toimintaan viittaavan yrittäjyyden ja omistajuutta korostavan kapitalismin (Say 1803).

Valistusajan jälkeen yrittäjyyttä ovat määritelleet lukuisat tutkijat. Nykyaikaisen yrittäjyystutkimuksen käynnistäjäksi esitetty Joseph Schumpeter (1883–1950) kuvaa yrittäjyyden muita tuotannon tekijöitä luovasti yhdistäväksi supertuotannon tekijäksi, joka puolestaan synnyttää toimeliaisuutta ja hyvinvointia yhteiskuntaan (Schumpeter 1934). Hänen määritelmänsä mukaan yksilö on yrittäjä ainoastaan innovaatioita tehdessään ja ”luovan tuhon” kautta toimintaa ja rakenteita uudistaessaan. Schumpeter (1934;

1947; 1954) ei sido yrittäjyyttä omistamiseen vaan viittaa sillä yksilön kykyyn tuottaa idearikkaita, inspiroivia ja rajoja ylittäviä innovaatioita. Ajattelu on myöhemminkin läsnä luovuutta, innovaatioita ja muutосkykyä korostavissa asetelmissa ja traditioissa (ks. esim. Kirzner 1973; 1979; Drucker 1986; Baumol 1993).

Pinchot (1985) esittää sisäisen yrittäjyyden (intrapreneurship) ja sisäisen yrittäjän (intrapreneur) käsitteet, joilla hän viittaa yksilöiden yrittäjämäiseen, dynaamiseen ja innovatiiviseen toimintaan toisen, yleensä suuren yrityksen, palveluksessa (ks. myös Timonen 2000; Paajanen 2001, 29–53). Suomessa ensimmäiseksi sisäisen yrittäjän määritteli professori Matti Peltonen (1986, 49) käyttäen uudissanaa ”intraprenööri”, jonka lähteeksi voidaan tunnistaa Pinchot. Määritelmässä sisäinen yrittäjyys on irtautunut yritystoiminnasta ja sen omistamisesta, sisäistä yrittäjyyttä tarjotaan jopa julkisyhteisöjen erääksi strategisen johtamisen opiksi. Brockhaus ja Horwitz (1986, 26) toteavat, että yrittäjyyden käsitteen kehittymisen ja laajentumisen vuoksi yrityksen omistaminen ei enää määrittele yrittäjää (entrepreneur).

Kilpailun ja kilpailukyvyyn vaatimuksen korostuminen yhteiskunnassa (Miller & Rose 1989; Alasuutari 2004, 7–11; Heiskala 2006, 14–42; Kettunen 2008, 209–223; 2012, 13–38) on vahvistanut yrittäjyyden vaatimusta. Se puolestaan korostaa yksilöiden itsensä vastuuta elämänsä toteuttamisessa sekä siinä tarvittavan kilpailukyvyyn hankkimisessa ja ylläpitämisessä (Fenwick 2001; 2002; Keskitalo-Foley 2010, 15–36). Tämän myötä keskiöön nousee henkilökohtainen vastuullisuus sekä jatkuva itsensä rakentaminen ja tuotteistaminen (Peters 2005, 134). Yrittäjyydestä onkin tullut valitseva identiteetti, jota edellytetään ja toteutetaan jokaisella inhimillisen toiminnan alueella, ei enää pelkästään yritystoiminnan piirissä.

Edellä oleva tiivistää olennaisen yrittäjyyden historian lähtökohdista ja kehityksestä. Ensimmäiseksi voidaan todeta, että yrittäjyys ei tarkoita tuotantovälineiden omistamista eikä se yhdisty kapitalismiin. Sen sijaan vahvoina argumentteina nousevat esiin vapaus, itsenäisyys ja kekseliäisyys elannon hankkimisessa. Dynaaminen ja innovatiivinen yrittäjyys ymmärretään kapitalismin kritiikiksi, joka uudistaa omistukseen perustuvia staattisia rakenteita ja jämähtäneitä prosesseja. Toiseksi esiin nousee käsitys, jonka mukaan yrittäjyys viittaa kaikkeen inhimilliseen toimintaan. Yrittäjyys ei siis rajoitu pelkästään yritystoiminnan piiriin, vaan se nousee esiin yksilölle asetettavana yleisenä vaatimuksena. Kolmanneksi edellisten perusteella havaitaan, että yrittäjyyden käsite on myös tutkimuskohteena laaja-alaisempi kuin juridisinä henkilöinä toimivat yritykset tai niiden harjoittama liiketoiminta.

2.1 Yrittäjyys yhteiskunnassa

Tutkijat ovat yksimielisiä yrittäjyyden ja kontekstin suhteesta. Kaiken inhimillisen olemisen ja toiminnan sekä yhteiskunnan kontekstissa vaikuttavien ilmiöiden välillä

vallitsee vuorovaikutus. Konteksti muokkaa yrittäjyyttä ja yrittäjyys kontekstia (esim. Welter 2011; Welter & Smallbone 2011). Yrittäjyys yhdistetään yhteiskunnan muutoksen ja uudistumisen lisäksi yksilön selviytymiseen ja menestymiseen muutoksessa.

2.1.1 Konteksti vaikuttaa yrittäjyyteen

Kyrön (1998) mukaan jokaisen aikakauden tarpeet ja uudet ilmiöt määrittävät kulloinkin ajankohtaista yrittäjyyttä. Myös Paajanen (2001, 28) toteaa yrittäjyyden ja kontekstin sidonnaisuuden, koska yrittäjyyttä on ilmennyt eri aikoina erilaisissa muodoissa. Routamaa (1993, 11) esittää yrittäjyyden olevan sidoksissa yhteiskunnalliseen arvostukseen. Yrittäjyyteen kohdistui kielteisiä arvostuksia erityisesti 1960–1970-luvuilla, jolloin siihen liitettiin riistäminen, oman edun itsekäs ajaminen ja voiton tavoittelu (ks. Marjosola 1979, 3; Paajanen 2001, 30). Mielikuvissa tapahtui muutos 1980-luvulla, mistä lähtien yrittäjyyteen on tutkimuksissa yleensä liitetty myönteisiä ja hyödyllisiä asioita (esim. Peltonen 1986; Koironen & Peltonen 1995; Luukkainen & Wuorinen 1998; 2002; Kuratko & Hodgetts 1998; Gartner 1990).

Blawatt (1995, 13–37) toteaa yrittäjyyden käsitteellisten mallien olevan yleisesti pysyviä, vain muuttuva konteksti muuttaa yrittäjyyttä. Yrittäjyys muuttuu vain oppimisen kautta: yrittäjyyttä opitaan tekemällä (Collins & Moore 1970; Filion 1997) ja koska kontekstin muuttuessa tekeminen muuttuu, muuttuu myös yrittäjyys. Erilaisissa konteksteissa tarvitaan siis erilaista osaamista, jolloin tietyn tilanteen ja ajan synnyttämä yrittäjyys menettää merkityksensä toisenlaisessa kontekstissa (Binks & Vale 1990, 1–2). Yrittäjyys on ympäristönsä tuote (Filion 1997).

Yrittäjyyttä tuotetaan reflektoimalla vallitsevan ajan ja paikan synnyttämiä tapahtumia, joissa yksilöt elävät (Filion 1991, 272; McGuire 1976, 115–138) kokemuksiaan havainnoiden ja arvioiden. Yrittäjyys on kontekstuaalinen ilmiö ja yksilön kontekstin ja toimintaympäristön mukaan jäsentyvä selviytymisen keino (Knight 1986; Russel 1995; Sadler 2001; Welter 2011). Yksilön selviytyminen muutoksessa korostaa suhdetta kontekstiin ja toimintaympäristöön kontekstuaalisen tiedon lähteenä³.

Davidsson (1989, 222) toteaa, että odottamattomat tilannetekijät (ks. Bridge ym. 1998, 49) vaikuttavat yrittäjyyteen, jonka tärkein tehtävä on muuttuvan kontekstin haasteisiin vastaaminen. Paajanen (2001, 53) korostaa Kyröä myötäillen yrittäjyyden merkitystä yksilöiden ja organisaatioiden keinona menestyä epävarmassa ja monimutkaisessa kontekstin muutoksessa. Epävarmuuden ja monimutkaisuuden jatkuva lisääntyminen edellyttää yrittäjyyttä globaalisti, yhteiskunnallisesti, alueellisesti, organisatorisesti ja yksilöllisestikin (Gibb 2005).

3 Tässä tutkimuksessa erotetaan toisistaan sekä yleinen ja yhteiskunnallinen konteksti että erityiset ja paikalliset kontekstit. Konteksti yhdistetään tässä yleiseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin, toimintaympäristö puolestaan puitteessa sijaitseviin erityisiin ja paikallisiin konteksteihin.

2.1.2 Yrittäjyys uudistaa yhteiskuntaa

Kyrö (1998) näkee yrittäjyyden kulloisestakin kulttuurista kumpuavana ja yhteiskuntaan vaikuttavana kehitysvoimana, jonka avulla murretaan vanhentuneita rakenteita sekä luodaan uusia työn ja omistamisen malleja (ks. Paajanen 2001, 28). Myöhemmin Ikonen (2006, 18) viittaa Kyröön ja korostaa yrittäjyyden merkitystä kehitysvoimana, joka muokkaa yhteiskuntaa ja kulttuuria. Hän vetoaa Kyrön (1998) esitykseen yrittäjyydestä nykypäivän mahdollisuutena ja välttämättömyytenä.

Nykyaikaisen yrittäjyystutkimuksen käynnistäjä Schumpeter (1934; 1947; 1954) yhdistää yrittäjyyden luovuuteen, innovaatioon ja taloutta kehittävään dynamiikkaan, joka luonnostaan kehittää ja muuttaa yhteiskunnan rakenteita ja toimintaa. Drucker (1986, 24) puolestaan esittää yrittäjyyden olevan ”metaekonominen tapahtuma, jotain joka syvällisesti vaikuttaa kansantalouteen ja todella muotoilee sitä olematta itse sen osa”. Lahti (1989) ja Koironen (1993) nimeävät yrittäjyyden supertuotannon tekijäksi, joka uudistaa yhteiskuntaa ja lisää hyvinvointia koordinoimalla ja allokoimalla resursien hyödyntämistä. Florida (2002) esittää yrittäjyyden älykkyyteen, tietämykseen ja luovuuteen pohjautuvaksi voimavaraksi ja muutosvoimaksi.

Yrittäjyys yhteiskuntaa uudistavana voimana korostaa kontekstuaalisen tiedon merkitystä. Se viittaa yrittäjyyden ja kontekstien suhteisiin sekä yksilön niistä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja tuottamisen prosesseissa synnyttämään todellisuuteen. Kontekstuaalinen todellisuus on sidoksissa vallitsevaan aikaan, paikkaan, toimijoihin ja kieleen (Satka 1999; ks. Karvinen 1993). Yrittäjyyden tuottamiseen liittyvä kontekstuaalinen tieto on kontekstuaalisissa suhteissa rakentuvaa relatiivista ja pragmaattista tietoa, jonka totuuden kriteerinä on toiminnan onnistuminen (Kostiainen 2005, 104–109; Pepper 1942; Hayes ym. 1988).

2.1.3 Yhteiskunnan muutos vaatii yrittäjyyttä

Vesala (1996, 2) viittaa yrittäjyyteen yhteiskunnallisena ilmiönä, jonka juuret löytyvät kansantalouden ongelmista ja tuotannon rakennemuutoksista. Hän nostaa esiin hyvinvointiyhteiskunnan tukirakenteet, työmarkkinoiden etujärjestöasetelmat ja byrokraattiset rakenteet, joiden vaihtoehdoksi esitetään yksilön vastuun ja yksilöllisten ratkaisujen lisäämistä. Hartley ja Stephenson (1992) näkevät muutoksessa individualismin nousun ja kollektivismien laskun. Tutkijat ovatkin havainneet siirtymän hyvinvointivaltiosta uusliberalistiseen kilpailuvaltioon ja suunnitteluyhteiskunnasta kilpailukyky-yhteiskuntaan (esim. Miller & Rose 1989; Alasuutari 2004, 7–11; Heiskala 2006, 14–42; Kettunen 2008, 209–223; 2012, 13–38).

Samalla esiin on nostettu yrittäjyyden eetos ja esitetty yritteliään minän vaatimus, joka korostaa yksilön itsensä vastuuta elämänsä toteuttamisessa sekä siinä tarvitsemansa kilpailukykyyn hankkimisessa ja ylläpidossa (du Gay 1996; Fenwick 2001; 2002; Keskitalo-Foley 2010). Vaatimus korostaa yksilön henkilökohtaista vastuullisuutta sekä jatkuvaa itsensä rakentamista ja tuotteistamista (esim. Peters 2005, 134). Kilpailukyky-

yhteiskunnassa tarpeellinen osaaminen viittaa kilpailussa menestymisen valmiuksiin⁴, joilla luodaan, ylläpidetään, kehitetään ja hyödynnetään kilpailussa tarpeellisia kilpailuetuja⁵. Vallitsevaksi identiteetiksi on noussut yrittäjyys.

2.2 Pirstoutuva yrittäjyiden tutkimus

Tutkimuksen piirissä yrittäjyyttä tai yrittäjää ei ole pystytty määrittelemään yleisesti hyväksytyllä tavalla, vaikka käsitteinä ja esitysten aiheina ne ovat olleet tunnettuja jo satojen vuosien ajan. Yrittäjyyttä koskeva tutkimus aloitettiin ja kehitettiin taloustieteissä, ja sen rinnalle nousivat myöhemmin esimerkiksi psykologia, sosiaalipsykologia, filosofia ja sosiologia. Uusia avauksia yrittäjyystutkimuksen alueella ovat tehneet naistutkijat ja kasvatustieteilijät. Jokainen tieteenala tuo yrittäjyiden tutkimukseen lähtökohtansa, tavoitteensa ja tutkimustraditionsa. Silmikoiva ja pirstaloiva kehitys vaikeuttaa entisestään yhteisen käsityksen muodostumista siitä, mitä yrittäjyys ja sen tutkimus ovat. Pohditaan myös sitä, onko yrittäjyys monitieteiselle perustalle rakentuva itsenäinen tieteenalansa vai tieteenalojen kiinnostuksen kohteena oleva erillinen tutkimusalue tai yleisemmän ilmiön sivujuonne. Esimerkiksi kasvatustieteiden piirissä tärkeä tutkimusalue on pedagogiikka, jota siellä tutkitaan myös yrittäjyiden lähtökohdista ja tavoitteista.

Tieteenalojen erilaisista näkökulmista tarkasteltuna yrittäjyys näyttäytyy hyvinkin erilaisena ja jopa ristiriitaisena (ks. esim. Jennings 1994; Filion 1988; 1997; Virtanen 1997; Sadler 2001; Davidsson 2004; Landström 2005; Juutilainen 2005). Tämä puolestaan on estänyt yleisesti hyväksytyyn analyyttiseen yrittäjyysmallin tai viitekehyksen syntymisen ja on jopa ohjannut yrittäjyystutkimusta turhauttavaan keskimääräisen yrittäjän ominaisuuksien selvittelyyn ja erittelyyn (esim. Low & MacMillan 1988; Sadler 2001). Lukuisten koulukuntien ponnistelut ja tutkimukset eivät ole synnyttäneet yhteisesti hyväksytyjä määritelmiä ja käsitteitä (Scott ym. 1998, 11–15; Baran & Velicait 2008). Yleisesti yrittäjyystutkijoiden ja –tutkimuksen piirissä hyväksytäänkin, että jokainen tutkija luo käyttämänsä yrittäjyiden määritelmät. Ymmärretään myös, että kukaan yrittäjyystutkija ei voi määrittellä yrittäjyyttä tai yrittäjää ehdottoman lopullisella ja tyhjentävällä tavalla (Davidsson 2004; Landström 2005).

Cunningham ja Lischeron (1991, 45) toteavat yrittäjyyttä määrittelevän yhteisen viitekehyksen puuttumisen johtaneen hyvin erilaisiin tekijöihin kiinnittyviin yrittäjyiden määritelmiin. Yhtäältä tieteenalojen tutkimustraditiot ja toisaalta vuorovai-

4 Kilpailukyky viittaa osaamisiin ja toimintavalmiuksiin, joiden merkitys ilmenee ja punnitaan ainoastaan kilpailussa. Se voidaan yhdistää taitoon hyödyntää kilpailuetuja.

5 Kilpailuedut merkitsevät suhteellista paremmuutta verrattuna toisiin kilpailijoihin kilpailussa relevantilla ja siinä menestymisen mahdollistavalla alueella.

kusut vallitsevaan kontekstiin rakentavat yrittäjyydestä pirstoutunutta, eri laajuuksiin rajattua, vaikeaselkoista ja ristiriitaista kuvaa, joka on ”kameleontin kaltainen” (Sadler 2001, 2), ”liukas käsite” (Penrose 1959, 33), ”elävä käsite” (Koskinen 1995, 47) ja ”kapitalismin olympiakisat” (Brandt 1985, 124). Toisaalta voidaan myös esittää, että juuri monitahoisen dynamiikkansa ansiosta yrittäjyys on oivallinen keino vastata ja vaikuttaa kulloinkin vallitsevan kontekstin haasteisiin.

Davidsson (2004; 2005) luettelo⁶ tiiviisti ja kattavasti yrittäjyystutkijoiden ja yrittäjyystutkimuksen piirissä vallitsevien eroavien käsitysten alueita:

1) Rajoittuuko yrittäjyys pelkästään liiketalouteen, kansantalouteen tai inhimilliseen toimintaan yleensä?

2) Rajoittuuko yrittäjyys pieniin, uusiin, omistajajohtoisin yrityksiin vai mihin tahansa organisaatioon?

3) Onko yrittäjyys peritty vai hankittu ominaisuus ja liittyykö siihen tietty tulos, esimerkiksi menestyminen?

4) Onko yrittäjyys tarkoituksellista ja tietoista, vai voisiko myös onni ja sattuma liittyä yrittäjyyteen?

5) Edellyttääkö yrittäjyys luovuutta, vai osoittaako jo pelkkä jäljittelevä aloitteellisuus yrittäjyyttä?

6) Onko yrittäjyyden edellytys ja välttämätön osoitus kyky ottaa riskejä?

7) Liittyykö yrittäjyyteen mahdollisuuksien löytäminen ja luominen tai hyväksikäyttö vai nämä molemmat?

8) Toteutuuko yrittäjyys ilmiönä vain mikrotasolla, vai onko se merkittävä myös muilla tasoilla? (Davidsson 2004, 3; 2005, 3.)

Tutkijoiden vastaukset Davidssonin listan kysymyksiin paljastavat heidän käsityksensä *yrittäjyyden suhteista kontekstiin, toimintaan tai yksilöön*. Käsitukset ohjaavat tutkimuskohteen rajausta, tutkimusongelman määrittelyä, aineistojen keräämistä ja analyysin menetelmien valintaa. Yrittäjyyden suhde kontekstiin nostaa esiin sosiaaliset yhteisöt ja organisaatiot, joiden piirissä yrittäjyyden tulkitaan toteutuvan. Tulkinnat tiivistyvät omistamisen sekä yritystoiminnan ja muun inhimillisen toiminnan välisten rajojen merkitykseen. Oletuksena on, että yrittäjyyden suhde toimintaan erottaa sen muusta ihmisen toiminnasta. Tulkinnan alueiksi nousevat tällöin esimerkiksi luovuuden ja jäljittelyn, mahdollisuuden havaitsemisen ja hyväksikäytön, sattuman ja riskinoton sekä tavoitteen ja tuloksen suhde yrittäjyyteen. Yrittäjyyden ja yksilön suhde puolestaan määrittelee valmiuksia, joita yrittäjyyden tulkitaan yksilöltä edellyttävän. Yrittäjyyttä on tutkittu yksilöiden piirteitä erittelemällä sekä pohtimalla, onko yrittäjyys peritty vai hankittu ominaisuus.

6 Luettelon on suomentanut Antero Stenlund.

Pirstoutuva yrittäjyyden tutkimus herättää pohtimaan tutkimuksen kannalta kahta keskeistä ideaa ja kysymystä:

1) Yrittäjyyden käsitteen määrittelyä ennakolta ei ehkä tarvita, jos riittävä aineisto ja teorioista riippumaton aineistolähtöinen analyysi tuottaa määritelmän. Onko yleensä syytä erottaa yrittäjyyttä ja muuta inhimillistä toimintaa toisistaan?

2) Konteksti tarjoaa toimintaa ja yksilöä paremman lähtökohdan yrittäjyyden analyysiin, koska yrittäjyyttä ilmentävä toiminta ja yksilön osaaminen toteutuvat kontekstissa. Voisiko kontekstuaalinen lähtökohta tarjota mahdollisuuden yrittäjyyden yhteisen viitekehyksen rakentamiselle?

Tämän luvun seuraavissa alaluvuissa avataan kattavammin ja tutkimuskirjallisuuteen perustuen yrittäjyyden suhdetta kontekstiin, toimintaan ja yksilöön.

2.2.1 Yrittäjyyden ja kontekstin suhde

Yrittäjyys syntyi valistuksen aikana palkkatyötä tekevien työläisten ja tuotantovälineet omistavien kapitalistien rinnalle itsenäiseksi tavaksi hankkia elanto ja keinoksi vaurastua. Se oli uudenlaista toimintaa, joka erosi perinteisistä omistamisen ja työn teon muodoista (ks. esim. Huuskonen 1992 ja Kanninen 2006). Tuolloin yrittäjyys ei ollut sidoksissa juridisiksi henkilöiksi järjestäytyneeseen yritystoimintaan. Yrittäjyyden ja yhtiömuotoisen yritystoiminnan kytkös syntyi myöhemmin 1800-luvun Yhdysvalloissa, josta se levisi muualle. (Ristimäki 2004, 15; Kyrö 1997, 126.)

Joukko yrittäjyystutkijoita määrittää yrittäjyyden ehdoksi yrityksen omistamisen ja omistajan toimimisen siinä. Marjosola (1979, 3) yhdistää yrittäjyyden yksinomaan yksityisomistukseen ja markkinatalouteen. Huuskosen (1989; 1992) mukaan yrittäjyyttä on itsenäinen ja omaan lukuun toteutettu elinkeino- tai liiketoiminta, mikä merkitsee kokonaisvastuuta yrityksestä, riskipääoman sijoittamista yrityksen toimintaan, ylimmän päätösvallan käyttämistä ja ylintä auktoriteetin lähdettä yrityksessä (ks. Jokela & Anneberg 1995). Huuskonen (1992, 38) löytää yrittäjyyttä myös yritystoiminnan kontekstin ulkopuolisista organisaatioista. Koskinen (1995, 47) rajaa yrittäjyyden yrityksen perustamiseen ja elinkelpoiseksi saattamiseen, joten hän viittaa omistamiseen ja yritystoiminnan kontekstiin (myös Singh 1985, 10; Vesalainen 1993a; 1993b; Niittykangas ym. 1994). Niittykangas (2003, 32) esittää myös, että yrittäjyydelle pitäisi palauttaa yritystoiminnan kontekstiin ja omistamiseen kiinnittyvä sisältönsä, koska se helpottaisi yrittäjyyden ymmärtämistä ja edistämistä.

Yrittäjyyden ehdoiksi asetetut yrityksen omistaminen ja liiketoiminnan harjoittaminen rajaavat yrittäjyyden suppeasti vain yritystoiminnan ja taloudellisen toiminnan konteksteihin. Suppeista ehdoista 1980-luvun jälkeen irtaantunut yrittäjyyden laaja määritelmä on yleistynyt yrittäjyystutkimuksessa. Samalla yrittäjyys on jaettu ulkoiseen ja sisäiseen yrittäjyyteen (Pinchot 1985; Peltonen 1986; Peltonen & Ruohotie 1987; Gibb 1990; Huuskonen 1992; Koironen 1993; Koironen & Peltonen 1995). Koironen ja Tuunanen (1996; ks. Virtanen & Keskinen 2000) esittävät, että yrittäjyys tarkoittaa

omistajayrittäjyyden lisäksi sisäistä yrittäjyyttä työyhteisönsä jäsenenä ilman omistusta. Cunningham ja Lischeron (1991, 53) määrittelevät sisäisen yrittäjän yrittäjämäisesti toimivaksi yksilöksi, joka ilman yrityksen omistajuutta toteuttaa yrityksessä omia ideoitaan (ks. Paajanen 2001, 36).

Luukkainen ja Wuorinen (2002, 12) nostavat sisäisen yrittäjyyden yksilön elämän hallinnan lähtökohdaksi, jolloin yksilö näyttäytyy elämäänsä suunnittelevana ja toteuttavana taitajana. Myös Kyrö (1997) erottaa ulkoisen ja sisäisen yrittäjyyden mutta tarjoaa niiden lisäksi yksilön omaehtoisen yrittäjyyden, joka ulottaa yksilön yrittäjyyden yli yritystoiminnan ja liiketalouden kontekstien rajojen, esimerkiksi oppimiseen ja vuorovaikutukseen. Sisäisen yrittäjyyden hän yhdistää lähinnä organisaation ja ryhmien yrittäjyyteen, ulkoisen yrittäjyyden yrityksen omistamiseen ja johtamiseen. Peltonen (1984, 29) tarjoaa funktionaalisen ja indikatiivisen yrittäjyyden määrittelyyn (ks. Casson 1982, 22–25) ratkaisuksi yrittävyyden ja yritteliäisyyden käsitteitä. Peltosen esitykset eivät kuitenkaan ole yleistyneet.

Ruuskanen (1995, 129) toteaa yrittäjyys-käsitteen käytöstä: *”Kun yrittäjyys-käsite tuotetaan koskemaan kaikkea järjestelmän päämääriin sitoutunutta toimintaa, on seurauksena sisällöllinen tyhjeneminen. Kun työntekijä oli ennen tunnollinen ja ahkera, on nykyään kysymys sisäisestä yrittäjyydestä. Yrittäjyydestä – laajennettuna käsitteenä – on tullut mantra tai oppi, jota julistetaan vastauksena kaikkiin ongelmiin.”* Myös Leskinen (1999, 74) toteaa yrittäjyyden laajentumisen yli ulkoisen yrittäjyyden rajojen synnyttäneen ongelmia, koska yrittäjyyden määrittely jo sinänsä ja erityisesti sen erottaminen yleisestä aktiivisesta käyttäytymisestä on vaikeaa. Ikonen (2006, 50) kritisoi yrittäjyyden käsitteen laajenemista yli yritystoiminnan ja talouden kontekstien rajojen toteamalla, että *”sanojen käytön rajaaminen vain talouskysymyksiä koskeväksi olisi tuonut diskurssiin sen tarvitsemaa terminologista ryhtiä. Kiinnekohta menetettiin ryhtymällä puhumaan sisäisestä yrittäjyydestä”*. Toisaalta yrittäjyyden aiheeton yhdistäminen yritystoiminnan kontekstiin on synnyttänyt yrittäjyyttä koulutukseen jalkautettaessa kiivasta keskustelua ja epäluuloja (ks. Marginson 1993, 231; Ferrier & Anderson 1998; Grigg 1996; Sadler 2001). Yrittäjyyden siirtyminen kontekstista toiseen aiheuttaa ongelmia ja erimielisyyksiä.

Lähes jokainen yrittäjyystutkija joutuu tarkastelemaan sisäisen ja ulkoisen tai indikatiivisen ja funktionaalisen yrittäjyyden yhdistämisen vaikeutta ja osaltaan ratkomaan siitä syntyviä yrittäjyyden määrittelyn ongelmia. Pääsääntöisesti yrittäjyystutkimusta toteutetaan pelkästään yritystoiminnan kontekstissa, sen ulkopuolella sijaitsevista sosiaalisten yhteisöjen konteksteissa yrittäjyyttä on toistaiseksi tutkittu vähän ja silloinkin yritystoiminnan kontekstiin verraten. Yritystoiminnan ulkopuolisissa konteksteissa toteutettu yrittäjyystutkimus pohjautuu yritystoiminnan ja liiketalouden konteksteissa synnytettyihin määritelmiin ja teorioihin.

Voidaankin hyvällä syyllä esittää kysymys siitä, millaista yrittäjyyttä koskevaa tutkimusta tehtäisiin ja siihen liittyvää tietoa tuotettaisiin yritystoiminnan kontekstien ulkopuolella. Tämä nostaa esiin kysymyksiä siitä, miten yrittäjyys ilmenee ja toteutuu

yrittäjätoiminnan ja liiketalouden kontekstien ulkopuolella sijaitsevista sosiaalisista yhteisöistä ilman, että yrittäjyys sekoitettaisiin yksilön yleiseen aloitteelliseen ja aikaansaavaan käyttäytymiseen. Vastaus esitettyihin kysymyksiin määrittää yrittäjyyttä jo sinänsä, joko rajaten sen pelkkään ulkoiseen yrittäjyyteen tai tuottaen yrittäjyystutkijan itsensä tekemän yrittäjyyden määritelmän.

2.2.2 Yrittäjyyden ja toiminnan suhde

Ensimmäiset 1700-luvulla syntyneet tunnetut yrittäjyyden määritelmät viittasivat toiminnan luonteeseen: yrittäjyyttä on kaikki sellainen toiminta, johon sisältyy joko tulojen tai menojen epävarmuudesta johtuva tappion eli taloudellisen menetyksen vaara (Binks & Vale 1990, 9–11). Siitä lähtien epävarmuus ja riski sekä niiden hallinta on liitetty yrittäjyyteen (esim. Palicth & Bagby 1995; Goel 1998; Leskinen 1999; Ristimäki 2001; 2002; Niittykangas 2003, 100; Kyrö 2006; 2008). Lähteenmäki (1997, 131–132; ks. myös Paajanen 2001, 36) toteaa ainoan ulkoista ja sisäistä yrittäjyyttä erottavan tekijän olevan yksilön suhtautuminen riskin kantamiseen.

Bird (1989, 85) tunnistaa riskin alueiksi taloudellisen toiminnan lisäksi sosiaalisen vuorovaikutuksen, urakehityksen ja toimintakyvyn. Kyrö (2008, 172–176) johtaa yrittäjyystutkimuksen lähtökohdista kolme riskin tutkimussuuntausta: 1) Epätietoisuuden suuntaus nostaa riskin lähteiksi käyttäytymisen ennakoimattomuudesta ja tiedon puutteellisuudesta johtuvan epätietoisuuden. Aiemmin suuntaus korosti deklaratiivista tietoa ja rationaalista päättelyä, nykyisin korostetaan muuttuvan kontekstin merkitystä. 2) Kontrollivalmiuksien ja kykyjen suuntaus puolestaan korosti aluksi piirteitä, jolloin synnynnäisten riskivalmiuksien uskottiin edistävän yrittäjyyttä. Myöhemmin suuntaus on nostanut esiin kokemuksen ja oppimisen, joissa kohteina ovat riski ja sen kohtaamisen valmiudet, sekä alueina yksilön kognitiiviset prosessit. 3) Toimintalähtöisen epävarmuuden suuntaus laajensi riskin kaikkeen inhimilliseen toimintaan ja vuorovaikutukseen, ihmisen koko elämään. Epätietoisuuden ymmärtäen syntyvän yksilöiden suhteissa mutta siihen perustuvan riskin muuttuvan tärkeäksi vasta teoriaa käytäntöön sovellettaessa. Yrittäjyyteen liitettävä ymmärrys riskistä laajeni kognitiiviselta (*tieto, tietäminen*) alueelta konatiiviselle (*intentio, motivaatio, volitio*) ja affektiiviselle (*emootio, positio*) alueelle. (Kyrö 2008, 172–176.)

Yrittäjyys ei ole itsetarkoitus, vaan riskin ottamisen vastineeksi toiminnan odotetaan tuottavan hyötyjä. Yrittäjyys itsessään on määritelty hyödylliseksi, koska se luo toime-liaisuutta ja hyvinvointia yhteiskuntaan (Lahti 1989; Koironen 1993). Taloustieteiden piirissä hyöty yhdistetään tulojen ja menojen erotuksena syntyvään voittoon, jota tavoitellaan yhdistämällä tuotannontekijöitä ja tyydyttämällä tarpeita taloudellisesti kannattavalla tavalla (Kyrö 1997, 10–18; Ristimäki 2004, 10–13; Kannianen 2006). Taloustieteiden ja liiketalouden piirissä vallitseva näkemys voiton ja riskin yhteydestä palautuu yrittäjyyden varhaisiin perusteluihin, joita Cantillon (1755) ja Say (1803; 1815) esittävät valistusajan kirjoituksissaan.

Yrittäjyyden ylittäessä yritystoiminnan ja liiketalouden kontekstien rajat voiton ja riskin yhteys toiminnan perusteluna hämärtyy. Ronstadt (1984, 28) määrittelee yrittäjyyden lisääntyvää hyvinvointia luovaksi toiminnaksi, jossa omaa pääoma, aikaa ja uraa koskevien merkittävien riskien ottamisessa ensisijaista olisikin arvon tuottaminen hankkimalla ja rahoittamalla tarvittavia taitoja ja voimavaroja. Näkemys nostaa voittoa tärkeämmäksi tavaroiden ja palveluiden tuottamisesta riippumattoman arvon, joka myös perustelee yrittäjyyden riskien ottamisen. Sadler (2001) esittää yrittäjyyden luoman arvon riippuvan toiminnan päämääristä ja tavoitteista, joten arvo voi olla taloudellisen asemesta luonteeltaan kasvatuksellista, hengellistä, yhteisöllistä tai jotakin muuta. Arvon nouseminen yrittäjyyden ja toiminnan suhteen keskiöön johtuu yrittäjyyden vaatimuksen leviämisestä ympäristöihin ja konteksteihin, joissa saavutuksia ei mitata voitolla vaan esimerkiksi laadun ja vaikuttavuuden mittareilla. Yrittäjyys luo arvoa toiminnalla, jossa voimavaroja luovasti yhdistämällä hyödynnetään mahdollisuuksia (Sadler 2001, 2; Stevenson ym. 1985).

Voimavarojen hyödyntäminen on olennainen osa yrittäjyyttä ilmentävää toimintaa – kuitenkin niin, että voimavarat eivät määritä yrittäjyyttä vaan ovat arvon tuottamisen väline. Stevenson ja Jarillo (1991) korostavat yrittäjyyden liittyvän mahdollisuuden tavoitteluun riippumatta käytettävissä olevista voimavaroista. Myös Koiranen ja Pohjansaari (1994, 32) toteavat yrittäjyyden perustana olevan mahdollisuuteen tarttumisen riippumatta siitä, kuka kontrolloi tarvittavia voimavaroja. Timmons (1999) ja Salvato (1999) esittävät, että voimavarat sinänsä eivät ole yrittäjyyden edellytys eivätkä liity yrittäjyyteen. Yrittäjyyden irtauduttua yritystoiminnan ja liiketalouden konteksteista muuttui yrittäjyyden ja toiminnan suhde. Sen myötä voimavarat ja niiden omistaminen eivät määritä yrittäjyyttä vaan tarjoavat jopa kohteen ”luovan tuhon” kaltaiselle uudistavalle toiminnalle.

Schumpeter (1934; 1947; 1954) yhdistää yrittäjyyteen innovaation ja ”luovan tuhon” (creative destruction). Hyödyllinen ja arvoa tuottava uudistaminen ja uuden luominen edellyttävät kuitenkin mahdollisuuksien tunnistamista. Puhakan (2004, 551–552) tutkimustulosten mukaan intellektuaalinen pääoma, sosiaalinen pääoma, ympäristön dynaamisuus ja havaitsemiskäyttäytymisen proaktiivisuus lisäävät merkittävästi liiketoimintamahdollisuuksien havaitsemista. Mahdollisuuksien etsimisessä yhdistyvät sekä analyttinen ja rationaalinen että intuitiivinen ja luova toiminta.

Yksilön tasolla yrittäjyyden vaatimus ja tulos on yritteliäs ihminen, joka itse kantaa vastuun elämästään, menestyksestään, kilpailukyvystään työmarkkinoilla ja inhimillisen pääomansa kehittämisestä (Fenwick 2001; 2002; du Gay 1996). Taustalla vaikuttaa ymmärrys siitä, että yrittäjyys on elinikäinen ja jatkuva toiminnan konteksteissa toteutuva kokemuksellisen oppimisen ja toimintatutkimuksen kaltainen kasvun prosessi, jonka tärkein lopputulos ja arvo on toiminnan pääosassa olevan ihmisen yrittäjyyden kehittyminen: yrittäjyys toimintana tuottaa yrittäjyyttä.

2.2.3 Yrittäjyyden ja yksilön suhde

Yrittäjyystutkimus on alkuvaiheistaan lähtien määritelty yrittäjän persoonaa ja raken-
tanut sitä kautta ymmärrystä yrittäjyydestä (ks. esim. Hebert & Link 1989; Cuevas
1994; Gopakumar 1995; Koironen & Peltonen 1995). Tutkimuksilla on etsitty erityisiä
yrittäjän piirteitä, jotka erottaisivat yrittäjät muista yksilöistä. Piirteisiin perustuva
lähestymistapa on osoittautunut riittämättömäksi, koska se ei erottele yrittäjiä muis-
ta itsenäisyyttä ja omavastuisuutta toiminnassaan ilmentävistä yksilöistä (ks. esim.
Gartner 1988; Cooper ym. 1991). Myös Chell (2008) on tehnyt laajan ja kattavan
metatutkimuksen, jossa hän tarkastelee yrittäjyyttä sosiaalisena konstruktiona ja esit-
telee piirreteoreettisten tutkimusten ristiriitaisia tuloksia yrittäjyyden, johtajuuden ja
yleensä inhimillisen toiminnan suhteen.

Mischel (1981) sekä Mischel ja Wright (1987) kritisoivat piirreteoreettista tarkaste-
lua: 1) *Persoonallisuuden ristiriita*: Ympäristön muuttuviin olosuhteisiin ja tilanteisiin
on vastattava käyttäytymistä muuttamalla. Pysyvät piirteet estäisivät tämän, jolloin per-
soonallisuus ja ympäristön vaatimus olisivat ristiriidassa. 2) *Keskimääräisten piirteiden
harha*: Piirreteoria määrittää keskimääräisen ihmisen käyttäytymistä piirteisiin perus-
tuen. Poikkeama käsitellään virheinä, jolloin hukataan arvokasta tietoa. 3) *Tilanteiden
luokittelun harha*: Luokittelut perustuvat tilanteissa sijoittumista ja käyttäytymistä
ohjaaviin piirteisiin. Luokittelut eivät paljasta käyttäytymisen psykologisia taustoja,
esimerkiksi yksilön valintoja ohjaavia sidoksia ja vaikuttimia.

Piirreteoriaa täydentämään tai korvaamaan on noussut yrittäjän persoonallisuutta
selittävä käyttäytymistutkimus (esim. Bygrave & Hofer 1991; Gartner ym. 1992;
Christensen ym. 1994; Muzyka ym. 1997). Sen pääsuuntauksia ovat perifeerinen ja
sentraalinen sekä niiden yhdistelmänä syntyvä kognitiivinen persoonallisuusteoria
(Dunderfelt ym. 1993). Yksilöihin viitaten Puhakka (2002) esittää, että ”yrittäjyys
voidaan määritellä myös heidän persoonallisuutensa kautta”, sekä ehdottaa tutkimuksen
lähtökohdaksi kognitiivista persoonallisuuskäsitystä ja konstruktivistista tutkimusotetta.
Puhakka (2002) tiivistää: ”Virhe yrittäjyystutkimuksessa on ollut se, että yrittäjyysper-
soonaa on tutkittu perifeerisesti eikä sentraalisesti tai molempia suuntauksia yhdistäen.”

Perifeerinen suuntaus esittää persoonallisuuden yksilön käyttäytymisen kautta ha-
vaittaviksi piirteiksi, mikä yhdistää sen piirreteoriaan ja behaviorismiin. Todellisuus ja
tieto ovat yksilön ulkopuolelta ja riippumattomia. Sentraalinen suuntaus nostaa persoo-
nallisuuden lähtökohdaksi yksilön ydinolemuksen, mikä liittyy sen psykodynaamisiin,
humanistisiin ja kognitiivisiin persoonallisuusteorioihin. Yksilö luo todellisuuden ja
tiedon ohjaamalla omaa toimintaansa. Kognitiivinen suuntaus tarkastelee yksilön per-
soonallisuutta perifeerisen ja sentraalisen suuntauksen yhdistäen: todellisuus ja tieto
eivät ole pelkästään ulkoista tai sisäistä. Luonnonlait rajoittavat yksilöiden toimintaa,
mutta heillä on vapaus toteuttaa omia päämääriään. Persoonallisuus voidaan ymmär-
tää järjestelmäksi, jossa psyykkiset ulkorakenteet ja ydinminä suojelevat ja kehittävät
minuutta. (Puhakka 2002, 199–207.)

Snow, Corno ja Jackson (1996, 247) rakensivat persoonallisuuden ja älykkyyden yksilöllisiä konstruktioeroja kuvaavan taksonomian. Koironen ja Ruohotie (2001, 104) esittävät taksonomian yrittäjyyskasvatusta käsittelevässä artikkelissaan maininnalla: ”Yksi parhaista taksonomioista, joihin olemme törmänneet ihmisen persoonallisuuden ja älyllisen lahjakkuuden jäsentäjänä, on Snow, Corno & Jacksonin (1996, 247) esittämä käsitteellinen kuvaus.” Kuvaus esittää persoonallisuuden ja älykkyyden rakentumisen yksilön affektiivisen, konatiivisen ja kognitiivisen alueen kautta. Affektiivinen alue sisältää temperamenttiin, tunteisiin ja arvoihin yhdistyvät tekijät, konatiivinen alue puolestaan tahtoon, motivaatioon ja aikaansaamiseen liittyvät orientaatiot (Koironen & Ruohotie 2001, 102–111). Kognitiivinen alue käsittää havainnointia, tunnistamista, kuvittelua, arviointia ja päättelyä, asioita selittävän deklarativisen ja menettelytapoja koskevan proseduraalisen tiedon (Ruohotie 2000).

Suomalaisissa tutkimuksissa taksonomiaan on viitattu paljon Koironen ja Ruohotien artikkelin jälkeen (esim. Isopahkala 2005; Kyrö 2006; Seikkula-Leino 2007, 28; Kyrö ym. 2008; Pihkala 2008; Lehikoinen 2009; Hägg 2011, 118–119). Taksonomian avulla voidaan kätevästi kuvata ja jäsentää kaikki yksilön persoonallisuuden alueet, joihin yrittäjyyden tuottaminen ja oppiminen kohdistuvat, koska pelkästään kognitiivisen alueen kehittäminen ei tuota yrittäjyyttä. Suomalaiset tutkijat ovat myös lisänneet taksonomiaan metatason (Kyrö 2006, 103; Kyrö ym. 2008). Metataso korostaa persoonallisuuden ja älykkyyden kokonaisuutta sekä yksilön merkitystä oman kokonaisuutensa tunnistajana, arvioijana ja kehittäjänä.

Kets de Vries (2007) esittää mielensisäisen elämän kolmiona, jonka kärkinä ovat tunteet, tietäminen ja tiedonkäsittely sekä käyttäytyminen. Ne puolestaan viittaavat yksilön esityksiä ohjaaviin affektiivisiin, konatiivisiin ja kognitiivisiin voimiin. Kolmion sisälle jää yksilö ”itse” (*Self*), jota mainitut voimat ohjaavat. Kognitiivinen voima ei yksin pysty tuottamaan ihmisen muutosta, vaan lisäksi tarvitaan affektiivisen ja konatiivisen voiman vaikutusta. (Kets de Vries 2007, 204–205.) Piirteitä luokittelevan ja persoonallisuutta erittelevän tutkimuksen katveesta on noussut yritteliäs minä (*enterprising self*), joka korostaa yksilön itsensä vastuuta menestyksensä ja elämänsä toteuttamisessa (Fenwick 2001; 2002). Myös yksilöiden tasolla määritelmät korostavat yrittäjyyden holistisuutta ja kontekstuaalisuutta.

2.3 Yrittäjyyteen kasvun tutkimus

Yrittäjyystutkimuksen kohteiksi ovat nousseet yrittäjyyden oppimiseen ja kehittymiseen liittyvät kasvun kysymykset. Esimerkiksi Minniti ja Bygrave (2001) yhdistävät yrittäjyyden oppimisprosessiin, jolloin myös yrittäjyyden teoria vaatii oppimisen teorian. Tällöin yrittäjyyden olemukseen ja yksilön piirteisiin kohdistuva tutkiminen ja selittäminen eivät enää riitä, vaan niiden asemesta analyysin kohteiksi on valittava

yrittäjyyteen kasvun, oppimisen ja tuottamisen prosessit yhtoiseen. Tämä kehitys liittyy yrittäjyystutkimukseen myös kasvatustieteellisen tutkimuksen traditiot.

2.3.1 Kokonaisvaltainen prosessi

Gibb ja Ritchie (1982) yhdistävät yrittäjyyden ymmärtämisen tilanteisiin ja sosiaalisiin yhteisöihin, joita yksilö on elämässään kohdannut ja joissa on toiminut. Sosiaalisen kehityksen mallin idea on, että piirteiden ja ominaisuuksien sijasta olisi tarkasteltava tilannetekijöiden vaikutusta yksilön valintoihin. Gartner (1985, 698–701) puolestaan esittää tilannetekijät huomioivan yrittäjyysprosessin viitekehysten, joka yhdistää vuorovaikutuksessa olevan yksilön, prosessin, organisaation ja ympäristön. Yrittäjyysprosessin viitekehys tarjoaa mahdollisuuden piirreteorian ja pirstoutuvan yrittäjyystutkimuksen rajoitusten ylittämiseen. Siihen perustuen yrittäjyys voidaan tulkita interaktiiviseksi, holistiseksi ja dynaamiseksi metaprosessiksi, jota yksilö toteuttaa itsenäisesti ympäristön ja sosiaalisten organisaatioiden konteksteissa.

Kuratko ja Hodgetts (2001, 33) arvioivat yrittäjyystutkimuksen edenneen yksittäisistä tutkimuskohteista laajempaan konteksteja ja prosesseja koskevaan tutkimukseen. Tällöin yrittäjyys ymmärretään prosesseille rakentuvaksi kontekstisidonnaiseksi toiminnaksi (esim. Timmons 1999; Leskinen 1999; Gibb 1998; Paajanen 2001; Luuk; Juutilainen 2005), jonka osaprosesseja ja niiden välisiä suhteita on tutkittu ja selitetty sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti (esim. Sonnenfeld & Kotter 1982; Bowen & Hisrich 1986; Moore 1986; Bygrave 1989; Katz 1994; Dyer 1994; Scherer ym. 1989; 1990; Krueger 1993; Kolvereid 1996; Melin 2001; Douglas & Shepherd 2002; Carter ym. 2002; Huuskonen 1992; Kupferberg 1998). Konteksti ja prosessi korostuvat esimerkiksi sosiaalisen kehityksen mallissa (Gibb & Ritchie 1982), jolla mitataan yksilön kokemusten ja osaamisten yrittäjyyteen ohjaavaa vaikutusta.

Yrittäjyyden kokonaisvaltainen prosessi yhdistää yksilön, toiminnan ja kontekstin kokonaisuudeksi, jossa osien välinen suhde ja vuorovaikutus nousevat yrittäjyyttä määritteleväksi tutkimuksen alueeksi. Leskinen (2000, 38–40) määrittelee yrittäjyyden luovaksi, vuorovaikutteiseksi ja kokonaisvaltaiseksi muutosprosessiksi, jonka ehtoina ovat kokemuksellisuus, kontekstuaalisuus ja oppiminen. Tämä nostaa esiin toimintatutkimukseen vertautuvan yrittäjyyden prosessin, jossa ajassa etenevien syklien hermeneuttiset kehät tuottavat jatkuvasti paranevan esiyymmärryksen seuraavalle syklille (vrt. Kemmis 1995).

Hägg (2011) on havainnut yrittäjyyteen vertautuvan identiteetin emergenttisen ulottuvuuden, mikä ilmenee hetkestä ja tilanteesta toiseen muokkautuvana dynaamisena yrittäjyysidentiteettinä. Yrittäjyyden kokonaisvaltainen prosessi näyttäytyy yhtäältä autopoeettisena ja toisaalta evolutiivisena prosessina. Karjalainen (2006) määrittelee autopoeettisen prosessin itseohjautuvaksi ja itsegeneroituvaksi ja liittyy sen oppimiseen ja osaamiseen. Evolutiivinen prosessi taas mukautuu ja oppii reagoimalla iteratiivisesti tai spiraalimaisesti tilanteen ja ympäristön vaatimukseen (Van de Ven &

Poole 1995). Tutkimuskohteena yrittäjyyden autopoettinen ja evolutiivinen prosessi asettaa vaatimuksia menetelmien valintaan.

Yrittäjyyden ymmärtäminen kokonaisvaltaiseksi muutoksen ja kasvun prosessiksi nostaa esiin kysymyksiä sen osallisista, toimijoista ja omistajasta. Foucault (1984) toteaa yrittäjyyttä tuotettavan hallinnan teknologioilla ja käytänteillä. Minuusteknologiat ovat sosiaalisia ehtoja, rajoituksia ja mahdollisuuksia ilmentäviä käytänteitä, joita vastaan kohteena olevat yksilöt ohjataan tarkastelemaan tunteitaan, käytöstään ja ajatuksiaan (Saastamoinen 2006, 170–180; Danziger 1997, 150–151). Kokonaisvaltainen yrittäjyyden prosessi kattaa siis yksilön affektiivisen, konatiivisen ja kognitiivisen alueen tekijät. Paljastamalla niiden yhteydet hallinnan keinoihin voidaan luoda perusteita kriittiselle tutkimukselle, joka kohdistuu esimerkiksi länsimaissa paljon esillä olevaan vapauteen tehdä valintoja (Rose 1992).

Yrittäjyyden tuottamisen kriittinen tarkastelu yleistyy tutkimuksen piirissä. Tästä esimerkkinä voidaan mainita naistutkimus, joka tutkii yrittäjyyttä miesten arvoihin ja tarinoihin perustuvana, naiset ulkopuolelleen erottavana rakennelmana. Toisaalta kritiikin kohteena esiin nousee kilpailukyvyn lisäämisen nimissä esitetty yrittäjyyden vaatimus. Sekä Edwards (1998) että Garrick ja Usher (2000) ovat löytäneet työpaikoilta piilo-opetussuunnitelmia, joilla organisaatioiden kilpailukykyä turvataan työntekijöiden, rakenteiden ja ansioiden joustavuutta lisäävällä ja työpaikalla tapahtuvalla koulutuksella (esim. Fenwick 2002). Kriittiset kannanotot yrittäjyyttä kehittäviin strategioihin, toimenpiteisiin ja tavoitteisiin korostavat ja tuovat esiin yrittäjyyden tuottamisen eettisen ulottuvuuden (Foucault 1984; Rose 1992).

2.3.2 Reflektion merkitys

Leskinen (2000, 38–40) määrittelee yrittäjyyden kokonaisvaltaiseksi prosessiksi, jolle on ominaista kokemuksiin perustuva interaktiivinen oppiminen. Filion (1997) puolestaan toteaa yrittäjyyden olevan toimintaympäristönsä tai kontekstinsa tuote, joka kehittyy vain siinä elävien yksilöiden harjoittaman reflektoinnin kautta (Filion 1991, 272; McGuire 1976, 115–138).

Yrittäjyyden todetaankin yleisesti olevan paikallisen ja ajallisen toimintaympäristön ja kontekstin ehtojen mukaan jäsenyvä selviytymisen strategia (Knight 1986; Russel 1995; Sadler 2001). Myös Davidsson (1989, 222) ja Bridge ym. (1998, 49) liittävät yrittäjyyteen muiden tutkijoiden tapaan toiminnan, jolla vastataan kontekstin tuottamien ja odottamattomien tilannetekijöiden haasteisiin. Giddens (1991; ks. myös Neck & Greene 2011) tunnistaa yksilön refleksiivisen projektin, jota yritteliäät yksilöt toteuttavat selvittääkseen ja menestyäkseen riskiyhteiskunnan epävarmuudessa (ks. myös Fenwick 2001; 2002; du Gay 1996). Tutkijat nostavat esiin mahdollisuuksien tunnistamisen ja hyödyntämisen (Rae 2007; Kyrö & Ripatti 2006, 13; Salvato 1999; Koironen & Pohjansaari 1994; Bygrave 1993; Stevenson & Jarillo 1991), mikä onnistuakseen edellyttää yksilön reflektiivistä toimintaa.

Mezirow (1998, 9) esittää reflektion kolmeksi tarkoitukseksi toiminnan ohjaamisen, tuntemattoman jäsentämisen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi sekä aikaisemman tiedon perusteiden uudelleen arvioinnin. Reflektion perustana puolestaan on aina yksilön kokemus, jota selvittelemällä yksilö tavoittelee uudenlaista ymmärtämistä ja arviointien muutosta (Boud ym. 1985, 3). Reflektio on tarpeen oppimisessa ja kompetenssien rakentamisessa (Mezirow 1998), joita myös yrittäjyys edellyttää.

Yrittäjyys korostaa reflektion ja toiminnan välitöntä ja dialektista suhdetta, joka puolestaan on merkityksen antamisen ja kokemuksen ymmärtämisen sekä päätöksenteon ja ongelmanratkaisun edellytys (vrt. Mezirow 1998, 17–37). Kolb (1984) korostaa suositussa kokemuksellisen oppimisen mallissaan toiminnan synnyttämää konkreettisen kokemuksen jälkikäteistä reflektiota (*reflection on action*), jota Mezirow (1998, 23) kritisoi toiminnan ja reflektion asettamisesta toistensa vastakohtiksi. Boud ym. (1985) määrittävät reflektoinnin aktiiviseksi, tavoitteelliseksi tunteetkin tunnistavaksi toiminnaksi, jota tapahtuu toimintaan valmistauduttaessa, toiminnan aikana ja toiminnan jälkeisessä kokemusten käsittelyssä. Schön (1987) jaottelee reflektion toiminnan aikaiseen (*in action*) ja jälkeiseen (*on action*). McAlpine ym. (1999) lisäävät reflektion ulottuvuudeksi tulevaisuuden (*for action*). Reflektointia suoritetaan siis toimintaan valmistauduttaessa (*reflection for action*), toiminnan suorituksen aikana (*reflection in action*) ja suorituksen jälkeen (*reflection on action*) (Lähtenmäki 2005, 19–20; Poikela 2005, 24–25). Nykyisin ymmärretäänkin reflektion kohdistuvan menneen tarkastelun lisäksi myös nykyiseen ja tulevaan.

Kemmis (1985; myös Argyris & Schön 1978) esittää reflektion prosessiksi, joka on toimintaan suuntautunut ja sidoksissa sen historialliseen kontekstiin. Reflektiivisen toiminnan vaiheiksi on eroteltavissa tekeminen ja kokeminen, kokemusten reflektointi, oivallusten käsitteellistäminen ja teorian parantaminen sekä uuden teorian testaaminen ja palautteen etsiminen (von Wright 1992, 59–68). Toiminnan virikkeenä on pulma eli jokin yksilölle epätydyttävä tilanne tai houkutteleva mahdollisuus. Reflektiivinen toiminta korostaakin ratkaisua odottavaa pulmaa, sen tunnistamista ja yhdistämistä tekemiseen ja kokemukseen, kokemusten reflektointia ja käsitteellistämistä sekä uusien ratkaisujen kehittämistä ja toteutusta. Kemmis (1985) puolestaan viittaa myös reflektiivisen toiminnan yhteisöllisyyteen, jonka edellytyksinä ovat kielen käyttö, sosiaalinen vuorovaikutus ja kulttuurinen sidos.

Yrittäjyys korostaa reflektion tulevaisuuteen suuntautuvaa ulottuvuutta. Tästä voidaan nostaa esimerkkinä esiin yrittäjyystutkimuksen kehittäjän Peter Schumpe-terin ajatukset (ks. 1934; 1942; 1947) yrittäjyydestä luovana tuhona, joka tuhoaa ja kyseenalaistaa vanhoja rakenteita sekä luo niitä parempia uusia rakenteita. Luovuus ja innovatiivisuus esitetään yrittäjyyden ja kilpailussa menestymisen edellytykseksi (Drucker 1986, 35–37; Haahti 1987, 8; Beckman 1991; Gaddefors & Nyström 1992; Huuskonen 1992, 40; Baumol 1993, 4–8; Gaddefors 1996; Timonen 2000; Paajanen 2001, 32–33; Ristimäki 2001, 14–18). Ajattelu vanhaa kyseenalaistavasta ja

uutta luovasta toiminnasta yhdistyy reflektiivisen toimintaan ja kriittiseen reflektioon. Mezirowin (1998) mukaan perusteellinen inhimillinen muutos tapahtuu kriittisen reflektion ja siitä seuraavan merkitysperspektiivien uudistumisen kautta. Kriittinen reflektio merkitsee inhimillisen toiminnan ja elämän perusoletusten kyseenalaistamista ja uudistamista. Esiin nousee välttämättä ajatus, että kyky kriittiseen reflektioon saattaisi olla yrittäjyyden tärkeä määrittäjä?

Yrittäjyystutkimuksen piirissä reflektio tunnustetaan osaksi yrittäjyyden ilmiötä, jossa reflektion piirissä ovat yksilö, yhteisö, toiminta ja konteksti (ks. esim. Neck & Greene 2011). Tästä huolimatta reflektio tai reflektiivisyys eivät esiinny yleisesti yrittäjyyden tutkimusta tai tulkintaa ohjaavana kehyksenä. Kuitenkin yksilö kehittää yrittäjyyttään nimenomaan reflektiivisenä toimijana, joka konstruoi intentionaalista toimintaansa refleктоimalla kontekstista juontuvia tilanteita ja tekijöitä sekä uudistaa skeemojaan ja merkitysperspektiivejään kriittisen reflektion kautta. Havainto reflektion keskeisyydestä ja kattavuudesta yrittäjyyden ilmiössä johtaa pohtimaan reflektion ja reflektiivisyyden merkitystä yrittäjyyttä määrittelevänä ja sirpaleista yrittäjyystutkimusta yhdistävänä tekijänä (ks. esim. Hietanen & Järvi 2015).

2.3.3 Yrittäjyyden positio

Yrittäjyyden ilmiötä voidaan positoida vertaamalla sitä johtajuuteen ja asiantuntijuuteen. Niistä jokainen on vahvasti kontekstiinsa sidottu ilmiö, josta voidaan erottaa asenteisiin ja identiteettiin, tahtoon ja toimintaan sekä tietoon ja tietämiseen yhdistyvät ulottuvuutensa (vrt. Snow ym. 1996, 247; Koironen & Ruohotie 2001, 104; Kets de Vries 2007, 204–205; Isopahkala-Bouret 2008, 84–93). Ilmiöistä asiantuntijuus korostaa kognitiivisen alueen tärkeyttä ja järjestystä, yrittäjyys ja johtajuus puolestaan hyväksyvät toimintaympäristön jatkuvasta muutoksesta johtuvan epäjärjestyksen ja tulevaisuuden läpinäkyvyyden.

Isopahkala-Bouret (2008) tarkastelee asiantuntijuutta kokemuksellisenä ilmiönä, joka yhdistyy yksilön kokemuksiin asiaankuuluvasta tietämyksestään, tilannesidonaisuudesta kyvystään toimia ja luottamuksen ja varmuuden tunteestaan. Tynjälä (2009; 2007) taas yhdistää asiantuntijuuteen eksplisiittisen (teoria, abstraktio), implisiittisen (käytäntö, kokemus) ja itsesäätelyn (reflektio, metakognitio) tiedon. Eräsaari (2002; 2003) nimeää asiantuntijuuden tyysijoiiksi erikoistuneet instituutiot, joissa asiantuntijat antavat luotettavia lausuntojaan, osallistuvat päätöksiin ja harjoittavat ammattiaan alansa traditioiden mukaisesti. Asiantuntijuutta ei rajaa yksilön ammatillinen positio, mikä erottaakin sen ammattitaidon käsitteestä (Eteläpelto 1996).

Asiantuntijuus kiinnittyy episteemisiin heimoihin, niiden käytänteisiin, mallitariinaan ja moraalikäsitteeseen eli ontologisiin, epistemologisiin, esteettisiin ja eettisiin traditioihin (esim. Becher 1989; Ylijoki 1998; Becher & Trowler 2001). Asiantuntijuus edustaa järjestystä ja järjestelmällisyyttä, jossa se tukeutuu heimonsa traditioihin. Ilman kriittisen reflektion tuottamaa skeemojen ja merkitysperspektiivien uudistamista

(Mezirow 1998) asiantuntijuus erottaa aina ulkopuolelleen johtajuuden ja yrittäjyyden. Asiantuntijuus ei siis välttämättä yhdisty johtajuuteen ja yrittäjyyteen. Poikela (1999) viittaa Revansiin (1982; 1983) ja erottelee professionaalien ja johtajan toiminnan, jossa ensin mainittu toimii varman menneisyyssiedon perusteella jälkimmäisen etsiessä usein epävarmaa tulevaisuustietoa.

Johtajuus ja yrittäjyys ovat käsitteinä läheisiä ja useissa henkilöissä käsitteet jopa yhdistyvät, vaikka johtajuus ei yrittäjyyttä aina edellytäkään. Yrittäjyyden ja johtajuuden käsitteitä erottaa päätöksen tekemisen ja riskin ottamisen vapaus, joka puolestaan johtaa hyvin erilaiseen itsesääteelyyn ja reflektioon. Yrittäjyys on vastuullista vapautta ja kriittistä reflektiota, johtajuus puolestaan vastuullista sitoutumista ja reflektiota. Kohteellisessa toiminnassa onkin viime kädessä kyse itsesääteelyn ja reflektion suunnasta ja laadusta, mikä myös nousee yrittäjyyttä, johtajuutta ja asiantuntijuutta toisistaan erottavaksi tekijäksi.

Vastauksia asiantuntijuuden, johtajuuden ja yrittäjyyden suhteiden kysymyksiin voidaan etsiä yritystoiminnan kontekstista. Asiantuntijat etsiytyvät harvoin yrittäjiksi, koska yrittäjyys vaatisi heiltä asennoitumisen, käyttäytymisen ja osaamisen perusteellista muutosta eli kriittisen reflektion kautta tapahtuvaa skeemojen ja merkitysperspektiivien rekonstruointia. Tie menestyvään yrittäjyyteen ehkä kulkeekin vain vahvan ammattitaidon ja johtajuuden kautta. Asiantuntijuudesta poiketen ammattiosaaminen ja johtajuus positioituvat luontevasti yrittäjyyteen, koska ristiriita asiantuntijuuden ja yrittäjyyden välillä syntyy jo episteemisiin heimoihin sosiaalistumisen prosesseissa. Sen tuloksena syntyvät erilaiset työelämäidentiteetit, jotka toimintaoppimisen teorian (Revans 1983) mukaan ovat jopa vastakkaisia suhteessa työssä oppimiseen sekä työn ja organisaation kehittämiseen ja riskinottoon.

2.4 Yrittäjyyskasvatuksen tutkimus Suomessa

Yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksella on Suomessa noin 30-vuotinen historia, jonka kulkua seuraavassa tiivistetyt yrittäjyyskasvatuksen tutkimukset ja artikkelit kuvaavat. Tutkija on valinnut ne tarkastelun ja esittelyn kohteiksi subjektiiviseen näkemykseensä perustuen. Sen mukaan jokainen niistä nostaa esiin jotakin erityistä yrittäjyyskasvatuksesta ja asemoi tutkimuksen ajallista kehittymistä Suomessa.

2.4.1 Perustuksen rakentajat

Peltonen (1986) korostaa julkaisussaan yrittäjyyden tärkeyttä ja sisältöä sekä esittelee yrittäjyyden edistämisen keinoja. Kontekstina on yritystoiminta ja kolme henkilöryhmää: omistajayrittäjä (*entreprenööri*), yrityksen sisäinen yrittäjä (*intraprenööri*) ja virkamiesjohtaja yrityksessä. Kirjoittaja yhdistää sisäisen yrittäjyyden motivointiin ja johtamiseen viitaten tulosyksikköajatteluun, tulosjohtamiseen ja tavoitejohtamiseen

sekä yrityksen henkilöstön osalta esimerkiksi laatupiirijatteluun ja tulostavoitteiseen aloitetoimintaan. Kannanotoissa painottuvat motivaation ja vuorovaikutuksen sekä tuottavuuden ja luovuuden merkitys. Peltonen käsittelee kirjassaan myös koulutuksen ja yrittäjyyden suhdetta, jossa korostaa yritystoiminnan näkökulmaa ja yritysystävällisempien asenteiden synnyttämistä: *”Tämä edellyttää, että opettajat ovat sisäistäneet ajatuksen. Yrittäjyys ja yrittäjäksi kouluttautuminen tulisikin ottaa opetukseen kaikessa opettajakoulutuksessa esikoulusta korkeakouluopetukseen saakka.”* Yrittäjyys tulisi sisällyttää opetussuunnitelmiin. Ensimmäinen askel tässä tulisi Peltosen mukaan olla sisäisen yrittäjyyden kehittäminen ja oppilaitosten ja yritysten yhteistyön tehostaminen. (Peltonen 1986.)

Koiranen ja Peltonen (1995) kertovat kirjassaan tutkimuksesta, jossa kohteena ovat yrittäjyyteen ja yrittäjään liitetyt käsitykset. Yrittäjyyden tärkeimmiksi lähikäsitteiksi nousevat aloitekyky, myönteinen työasenne, työhalu, määrätietoisuus, menestymishalu, vastuun kantaminen, riskin ottamisen halu, luovuus, kekseliäisyys ja aktiivisuus. Etäisimmät käsitteet puolestaan ovat häikäilemättömyys, itsekkyyys, kovuus ja järjestelmällisyys. Tuloksia hyödynnetään yrittäjyyskasvatuksen teoriaa ja käytäntöä rakennettaessa sekä eettistä oikeutusta perusteltaessa. Yrittäjyys määritellään kirjassa ajattelun, toiminnan ja suhtautumisen tavaksi, jota ohjaa tavoitteellinen ja omavastuinen itsensä johtaminen. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteeksi nostetaan sisäinen yrittäjyys, mikä merkitsee *”tiedollista, taidollista ja asenteellista kehittymistä yritteliääksi ja itseohjautuvaksi aktiiviseksi toimijaksi”*. Kirjoittajat korostava hallinnon ja yrittäjyyden logiikkojen eroa, mikä ohjaa metodien valintaa: *hallinto* määrittää ja asettaa rajoja, *yrittäjyys* puolestaan siirtää ja ylittää niitä. Oppimisen metodeiksi nostetaan kokemus ja käsitteellistäminen sekä niihin liittyvä prosessointi. (Koiranen & Peltonen 1995.)

Kyrö (2001) tarkastelee artikkelissaan yrittäjyyskasvatuksen pedagogisia lähtökoh-
tia. Hän yhdistää yrittäjyyden kehittymisen ihmiskunnan historian murrokseen, joissa yrittäjyys näyttäytyy uudistavana dynaamisena voimana. Kehityksen myötä perimän ja piirteiden tutkiminen osoittautuu turhaksi ja painopiste siirtyy kasvatukselliseen pohdintaan. Yrittäjyyden ja kasvatuksen suhteen selkeyttämiseksi hän ehdottaa yrittäjyyden oppimisen sisällön ja prosessin eriyttämistä. Sisällön väistyessä pedagogisen prosessin tieltä korostuvat yrittäjyyskasvatuksen ontologia ja epistemologia, niihin tukeutuvat paradigmat ja metodologiat sekä pedagogiset ja didaktiset menetelmät. Kyrö toteaa: *”Ontologiset ja epistemologiset lähtökohdat ovat jääneet piiloon ikään kuin itsestäänselviksi oletuksiksi. Koska nämä oletukset ohjaavat toimintaa ja muodostuvat oppimiskäsitysten eli paradigmojen lähtökohdiksi, on tärkeää, että niiden pohdinnalla on sijansa yrittäjyyskasvatuksen kentässä.”* Hänen mukaansa yrittäjyyskasvatuksen pedagogiset lähtökohdat kiinnittyvät toimijan itsenäisyyteen ja holistisuuteen, jossa tieto ja todellisuus syntyvät vuorovaikutuksessa ja toiminnassa kontekstiin. (Kyrö 2001, 92–101.)

Koiranen ja Ruohotie (2001) käsittelevät yrittäjyyskasvatusta artikkelissaan. He kertovat haluavansa *”aktivoida opettajia pohdiskelemaan yrittäjyyskasvatuksen eri ulot-*

tuvuuksia sekä sisällön että käytettävien oppimismenetelmien kannalta”. Ensimmäiseksi kirjoittajat esittelevät yksilöllisten konstruktioerojen taksonomian (Snow ym. 1996, 247), jolla havainnollistavat yksilön affektiivisen, konatiivisen ja kognitiivisen alueen merkitystä. Toiseksi he tiivistävät taitoja neljäksi perusosaamiseksi, joita ovat elämänhallinta, viestintätaidot, johtaminen ja innovointi (Evers ym. 1998, 40–41). Kolmanneksi he esittävät aspektit, joilla jäsennetään tekemistä filosofisella tasolla. Jäsenitys mahdollistaa yrittäjyyden kasvatusfilosofian ja pedagogiikan kehittämisen. Neljänneksi kirjoittajat viittaavat kokemuksellisen oppimisen malliin (Kolb 1984). Sitä käyttäen yrittäjyyskasvatus yhdistetään kokemukseen ja käsitteellistämiseen. Viidenneksi he käsittelevät miellekarttaa tietojen ja taitojen jäsentämisen välineenä. Siinä lähtökohtina ovat pk-yrittäjän tehtävät ja niissä tarvittavat kyvykkyudet. Artikkelissaan kirjoittajat rinnastavat yrittäjyyden hyvän oppimisen filosofiaan, mikä yhdistää yrittäjyyden ideaalit hyvän kasvatuksen ideaaleihin. (Koiranen & Ruohotie 2001, 102–111.)

2.4.2 Aikaiset mallintajat

Leskinen (2000) esittää tutkimuksen näkökulman siirtyneen yksilön piirteistä ja tehtävistä yrittäjyysprosessiin. Siinä yrittäjyys määrittyy luovaksi, interaktiiviseksi ja holistiseksi muutosprosessiksi, jossa yhdistyvät kokemuksellisuus, kontekstuaalisuus ja oppiminen. Prosessi edellyttää valintoja, joihin sisältyy riski ja mahdollisuus sekä intentio ja toiminta. Kasvatuksessa painottuu menneisyyden sijasta tulevaisuus, analyysin ja tiedon sijasta luovuus ja oivallus, passiivisen omaksumisen sijasta aktiivinen ymmärtäminen, objektiivisuuden sijasta osallistuminen, symbolien ja käsitteiden sijasta tapahtumat ja ongelmat sekä kirjallisen kommunikaation ja puolueettomuuden sijasta henkilökohtainen vaikuttaminen (Gibb 1987). Tutkimustuloksena Leskinen esittää ”yrittäjyyden neliapilan”. Siinä vision, autonomian, interaktion ja toiminnan muodostamat neljä apilan lehteä kohtaavat riskiä kuvaavan apilan varren, ja koko apilaa itseään ympäröivät kasvun ja elämän kontekstit. Tulos kuvaa yksilön, toiminnan ja kontekstin välisiä jännitteitä, joista syntyviin ristiriitoihin sisältyy riskejä. (Leskinen 2001.)

Paajanen (2001) on tutkinut yrittäjyyskasvatusta kahdessa vaiheessa. Teoreettisen analyysin vaiheessa hän suoritti käsiteanalyysin ja tuotti tutkimusasetelman ja teoreettisen viitekehyksen (ks. Paajanen 2000). Vaihe tuotti yrittäjyyskasvattajan ideaalimallin, jossa kohteeksi nousi ihmisen affektiivinen alue ja sen yhteys yrittäjyyteen. Empiirisen analyysin vaiheessa tutkittiin opettajien yrittäjyyden ymmärrystä ja asennetta, yrittäjämäisiä piirteitä itsessä ja työpaikalla sekä käsityksiä yrittäjyyskasvatuksen menetelmistä. Tulosten mukaan opettajat ymmärtävät yrittäjyyden aktiivisuudeksi, riskinotoksi ja omistajayrittäjyydeksi. He asennoituvat yrityksiin ja työhön myönteisemmin kuin markkinatalouteen, yrittäjiin tai yrityksen perustamiseen. Työyhteisössä yrittäjyyteen yhdistetään omaehtoisuus, itsenäisyys ja itseluottamus. Oppimisessa nousevat esiin työelämäprojektit, ongelmaperustainen oppiminen sekä yleensä toiminnallisuutta ja työelämäyhteyttä korostavat menetelmät. Niiden käyttö kuitenkin arvioidaan saa-

vutettavissa olevaa hyötyä vähäisemmäksi. Paajanen tekeekin yrittäjyyskasvatuksen edistämiseksi esityksen, jonka mukaan keskiöön on nostettava asenteiden ja osaamisen parantaminen. (Paajanen 2001.)

Luukkainen ja Wuorinen (2002) esittävät yrittäjyyskasvatuksen tavoitteeksi oppilaan yrittäjämäisten ominaisuuksien kehittämisen, koska niillä vastataan muuttuvan työn haasteisiin. Yrittäjämäiset ominaisuudet käsittävät esimerkiksi itseluottamuksen, itsenäisyyden, luovien kykyjen, ongelmia ratkaisevan käytöksen, aloitteellisuuden, uskaliaisuuden, eettisen tajun ja vastuullisuuden kehittämisen. Kirjoittajat toteavat, että yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet yhdistyivät jo vuosia koko koululaitoksessa noudatettuihin. He korostavat yhtenevien tavoitteiden tiedostamisen olevan tärkeää, koska niistä kiistelyn sijasta keskiöön olisi nostettava opettajan pedagogiset valinnat ja opetusmenetelmät. *Kirjoittajat esittävät kaiken kasvatuksen käytännöksi ”yrittäjyyskasvatusta” ja tärkeimmäksi päämääräksi sisäistä yrittäjyyttä.* He ovat myös havainneet pohjoismaisia yrittäjyyskasvatushankkeita tutkiessaan, että yhteistä niille on ”*oppilaitosten oppimis- ja toimintakulttuurien muuttamiseen tähtäävä toiminta*”. Yrittäjyyskasvatuksella tuotetaan itsenäisempiä ja luovempia ihmisiä. Yrittäjyyskasvatuksen tulisivin olla arkipäivän aktiivista toimintaa ja oppilaitoksen rajat ylittävää vuorovaikutusta. (Luukkainen & Wuorinen 2002.)

Remes (2003) asettaa tehtäväkseen kasvatustieteen väitöskirjassaan etsiä vastaus kysymykseen ”mitä on yrittäjyyskasvatukselle luonteenomainen oppiminen ja millaisia ovat sen toteuttamiseen tarvittavat oppimisen järjestelyt sekä mikä on näiden käytännön implementaatio”. Hyvin laajan diskursseja ja diskurssianalyysiä käsittelevän teoreettisen tarkastelun jälkeen tutkimuksessa päädytään analyysiin, jossa käsitteellistetään yrittäjyyden ilmiötä, tutkitaan yrittäjyyden ja kasvatuksen vuorovaikutusta ja arvioidaan yrittäjyyskasvatuksen kokeiluja. Tutkimustehtävän muotoilu ja kolmeen traditioon kiinnittyvän analyysin kehittäminen paljastavat esiyymmärryksen ohjaavan vaikutuksen. Tutkimustulokset korostavat yrittäjyyskasvatukseen yhdistettävän oppimisen kontekstuaalisuutta, toiminnallisuutta ja reflektiivistä havainnointia. Oppimisen lähtökohdat yhdistyvät toimijälähtöiseen tiedonmuodostukseen, jossa toiminta ja toimiva yksilö tuottivat tiedon ja myös käsityksen todellisuudesta. Oppimisen organisoinnissa puolestaan olennaiseksi havaitaan oppijan aktivointi yritteliääseen tapaan toimia. (Remes 2003.)

2.4.3 Kriittiset tarkastelijat

Ikonen (2006) tarkastelee yrittäjyyskasvatusta kriittisesti ja nostaa esiin taustalla vaikuttavia ideologisia sitoumuksia ja toteutukseen liittyviä valintoja. Kritiikin kohteiksi nousevat uusliberalistinen kilpailuideologia, historian unohtava erottelu, yrityksen ja koulun eriävät tavoitteet, sisäisen yrittäjyyden velvoite ja yrittäjyyden paisuttelu. Esimerkkinä Ikonen esittää kasvatuksen ideaaliin yhdistyvät yrittäjyyden hyveet, jolloin yrittäjyys ”voidaan mieltää hyvän oppimisen ideaaliksi” (Ks. Koironen & Ruohotie

2001, 110). Kirjoittaja asemoi yrittäjyyskasvatuksen kansalaiskasvatukseen ja erottaa sen yrittäjyyteen valmentamisesta, joten yrittäjyyskasvatuskin rakentuu hänen esityksissään kilpailuyhteiskunnan periaatteiden sijasta hyvinvointivaltion yhteistyölle. Asetelmassa taiteellinen, sivistyksellinen ja poliittinen yritteliäisyys vuorovaikuttavat taloudelliseen yrittäjyyteen, missä kuitenkin kaikki toimeliaisuuden lisääminen ei kuulu yrittäjyyskasvatuksen piiriin. Kirjoittaja määrittelee yrittäjyyskasvatuksen teemoiksi demokratian, positiivisen vapauden, toisintekemisen, yhteisöllisyyden ja taloustietouden. Hän tiivistää sanomansa seuraavasti: ”*yrittäjyyskasvatuksen päätehtävä on edistää kansalaisen taloudellista autonomiaa.*” (Ikonen 2006.)

Pihkala (2008) tarkastelee väitöstutkimuksessaan ammattikorkeakoulutuksen aikaisten yrittäjyysintentioiden muutoksia kahden ammattikorkeakoulun opiskelijoiden piirissä vuosina 2000–2003. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka ammattikorkeakoulun yrittäjyysopinnot muuttavat opiskelijoiden yrittäjyysintentiota. Hypoteesi on, että yrittäjyysopinnot lisäävät yrittäjyyden tavoittelua. Tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, että yrittäjyyskoulutus ei lisännyt yrittäjyysintentiota. Arvioidessaan muiden nuorten yrittäjyysintention kehittymistä informantit uskovat intention jopa heikentyneen opintojen aikana. Myös luottamus omiin yrittäjyyskykyihin heikkenee koulutuksen aikana. Aikaisempien yrittäjyyskokemusten ei todettu muuttavan tutkimustuloksia. (Pihkala 2008.) Mansio (1998) esitteli aikaisemmin vastaavat tulokset ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden yrittäjyyskiinnostusta käsitelleessä lisensiaattityössään.

Komulainen ym. (2010) on toimittanut teoksen ”Yrittäjyyskasvatus hallintana”, jossa näkökulmana on uusliberalistisen kilpailuyhteiskunnan halu kasvattaa yrittäjämäisiä kansalaisia. Usean artikkelin teoksessa nostetaan esiin kriittinen näkökulma, jossa oppilaitoksissa harjoitettu yrittäjyyskasvatus liitetään yhteiskunnassa vallitsevan yrittäjyyden eetoksen edistämiseen ja yksilön hallintaan. Tavoitteeksi paljastetaan itsenäinen ja aktiivinen toimija, joka ottaa itse vastuun työllisyydestään ja hyvinvoinnistaan. Kirjan artikkeleissa nostetaan esiin käsityksiä siitä, että kilpailuyhteiskunnassa vallitseva yrittäjyyden eetos ja tavoite eivät aina vastaa yksilön omaa tahtoa ja elämän todellisuutta. Kritiikin kohteena ei ole yrittäjyyskasvatus sinänsä vaan kasvatuksen käyttäminen markkinoiden ja talouden ylivallan vahvistamiseen. Tämä puolestaan virittää pohdintoja siitä, miten markkinoiden ja talouden ylivaltaa voitaisiin vastustaa koulutuksessa. (Komulainen ym. 2010.)

2.4.4 Käytäntöjen kehittäjät

Hägg (2011) tutkii väitöstutkimuksessaan yrittäjyysvalmennusta yrittäjäidentiteetin tuottamisessa. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa teoreettinen malli kuvaamaan yrittäjyysidentiteetin kehittymistä yrittäjyysvalmennuksen aikana. Tutkimustulokset paljastavat yrittäjyysidentiteetin omin ehdoin kehittyväksi, jatkuvasti laajentuvaksi ja muuttuvaksi persoonallisuuden emergenttiseksi ulottuvuudeksi. Syklisen oppimis-

prosessin aikana yrittäjyysidentiteettiä työestetään kasvua tuottavissa psykologisissa ja sosiaalisissa identiteettineuvotteluissa. Esiin nousee hetkestä ja situaatiosta toiseen vahvistuva ja muokkautuva dynaaminen yrittäjyysidentiteetti. Sen tuottamisen keskeiseksi tekijöiksi tutkija nostaa rituaalipedagogiikan, identiteettineuvottelun ja intentionaalisen kehittymisen prosessin. Niistä tutkija johtaa mallinsa ”yrittäjäidentiteetin kehittyminen rituaalisessa prosessissa”. (Hägg 2011.)

Järvi (2013) tarkastelee väitöstutkimuksessaan yrittäjyyden oppimista ja opettamista ammatillisen toisen asteen koulutuksen kontekstissa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää pedagogiset ratkaisut, joilla yrittäjyys on mahdollista saavuttaa. Tutkimuksessa tarkastellaan yrittäjän sosiaalista oppimisympäristöä, yrittäjyysopintojen laatua tutkimuskohteissa ja yrittäjyyden oppimista oppimisympäristössä, joihin hän yhdistää myös tutkimusongelmansa. Tutkimustulokset nostavat esiin toiminnallisten menetelmien käytön, yhteisöllisen oppimisen ja verkostoitumisen tärkeyden sekä kontekstuaalisen näkökulman. Oppimisen tulee perustua aidoissa ammatin ympäristöissä tapahtuvaan tilanteeseen toimintaan, joka sallii kokeilut, virheet ja niistä oppimisen. Tutkimus yhdistää yrittäjyyden yritystoimintaan ja yrityksessä toimimiseen, toki myöntäen myös laajemman yrittäjyyden tulkinnan. (Järvi 2013.)

Oksanen (2013) tutki väitöskirjassaan yrittäjävalmiuksia ja niiden oppimista yritystoiminnan kontekstissa. Hän tarkastelee yrittäjävalmiuksia ja niiden eroja perustajayrittäjien ja jatkajayrittäjien välillä kolmessa erilaisessa päättäjryhmässä (yksinpäättäjät, yhdessäpäättäjät ja perhepäättäjät). Tutkimuksen tavoitteena on löytää yrittäjävalmiuksien oppimisen keinoja ja syitä niiden käyttöön. Tulokset nostavat esiin pienyrittäjän oppimisympäristön, joka käsittää yhtäältä yrityksen toiminnan ja toisaalta yrittäjän lähipiirin sosiaaliin yhteisöihin sijoittuvan oppimisverkoston. Lisäksi tulosten mukaan yrittäjyyden oppiminen tapahtuu tekemisen ja kokemisen sekä intuition ja kehittämishankkeiden kautta. Opittaviksi yrittäjävalmiuksiksi tutkimus nostaa monitaitoisuuden ja kaiken osaamisen lisäksi johtamiseen ja liiketoimintaosaamiseen yhdistettävät valmiudet, joiden avulla ylläpidetään kannattavuutta, kassavirtaa ja kilpailukykyä. (Oksanen 2013.)

Ruskovaara (2014) on tutkinut yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita, voimavaroja, hyötyjä, menetelmiä ja käytäntöjä näkökulmanaan opettajan rooli. Väitöskirjan viisi artikkelia kohdentuvat näille teemoille ja huomattavaa on että tutkija ei ole kirjoittanut niistä ainuttakaan yksin. Tutkimustulokset osoittavat, että opettajat eivät aseta yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita itselleen. Orientaatiota on kuitenkin mahdollista kehittää tukemalla opettajien reflektointitaitoja ja parantamalla heidän käytäntöjään mittausta ja arviointia hyödyntämällä. Tulokset paljastavat, että opettajan tarvitsemat yrittäjyyskasvatuksen käytännöt voidaan operationalisoida osallistavan toiminnan kautta. Samalla varmistetaan käsitteiden, tavoitteiden ja käytäntöjen ymmärtäminen. Tulosten mukaan opettajien taustat eivät vaikuta heidän käytäntöihinsä, mutta kehittämiseen osallistuminen tukee yrittäjyyskasvatustaitoja. Lisäksi helpot ja matalan

kynnyksen keskustelut edistävät opettajan työskentelyä yrittäjyyskasvatuksen piirissä. Lisäksi tulokset paljastavat tarpeen tavoitella syvempää yhteistyötä yritysten ja yrittäjien kanssa, koska yhteydet yrityksiin ovat heikot ja toiminta tapahtuu pääosin luokkahuoneissa. Yrittäjyyskasvatukseen on myös saatavissa paljon voimavaroja, mutta opettajat hyödyntävät niitä heikosti. (Ruskovaara 2014.)

Peltonen (2014) tarkastelee väitöstutkimuksessaan opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiuksien kehittymistä ja siihen vaikuttavia tekijöitä sekä autenttisten oppimisprosessien tutkimiseen liittyviä metodologisia kysymyksiä. Tarkoituksena on syventää yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyyspedagogiikan ymmärrystä, avata yrittäjyyskasvatusvalmiuksia kehittäviä oppimisprosesseja sekä kehittää niiden tutkimisen metodologiaa. Tutkimustulokset kiinnittyvät opetustyön kontekstiin. Opettajien valmiuksiksi määrittävät yrittäjyyteen ja yrittäjyyskasvatukseen yhdistyvä myönteinen asenne ja ymmärrys niiden laajemmasta merkityksestä. Lisäksi esiin nousee valmius toimia yrittäjyyttä tuottavissa ympäristöissä ja kehittää yrittäjyyttä tuottavia menetelmiä ja ympäristöjä. Keinoista nousevat esiin kollaboratiivinen oppiminen ja autenttiset oppimistilanteet, teorian ja käytännön vuorovaikutus sekä yksilön intention, itsetuntemuksen ja identiteetin vahvistamisen toimet. Autenttisten oppimisprosessien tutkimuksen metodiksi tutkija on valinnut eksploratiivisen tutkimuksen etsinnällisen muodon. (Peltonen 2014.)

Seikkula-Leino ym. (2014) ovat toimittaneet artikkeleista koostuvan kirjan, jossa tarkastellaan yrittäjyyskasvatusta opettajankoulutuksen sekä opetuksen ja koulutuksen konteksteissa. Toimittajat viittaavat aluksi tutkimustuloksiin, joiden mukaan yrittäjyyskasvatus on jäänyt vaillinaiseksi opetuksessa ja opettajankoulutuksessa. Johdannossaan he määrittelevät yrittäjyyden *”yksilön kyvyksi muuttaa ideat toiminnaksi”*. Yrittäjyyskasvatus puolestaan on *”vaikuttamista yrittäjämäiseen käytökseen, taitoihin ja uskomuksiin”*. Yrittäjyyden muodoiksi toimittajat nostavat omaehtoisen, sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden. Heidän mukaansa yrittäjyys voi toteutua myös voittoa tuottamattoman toiminnan alueilla. (Seikkula-Leino 2014.)

Koskinen (2015) tarkastelee väitöskirjassaan yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikkaa vaativassa erityisopetuksessa. Tutkimusympäristönä on valtion koulukotikonteksti. Siellä tarkastellaan itsesäätelytaitojen ja tulevaisuusorientaation merkitystä työelämätaitojen oppimisessa. Tarkoituksena on tutkia yrittäjyyspedagogiikan soveltuvuutta itsesäätelytaitojen ja tulevaisuusorientaation tuottamisessa. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää vaativaa erityisopetusta tukevia pedagogisia menetelmiä, joiden lähtökohdina ovat yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja käytännöt. Tutkimustulokset tuovat esiin itsesäätelytaitojen karttumisen ja tulevaisuusorientaation vahvistumisen keskeisen merkityksen oppimismotivaation tuottajana myös vaikeissa koulutuksen ympäristöissä. (Koskinen 2015.)

2.5 Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Pirstoutuvan yrittäjyystutkimuksen painopiste on siirtynyt yksilön piirteistä kokonaisvaltaiseen muutosprosessiin. Piirteisiin perustuva tutkimus ei tarjoa ratkaisuja yrittäjyyden autopoettisen ja evolutiivisen prosessin tarkasteluun. Samalla yrittäjyys on laajentunut yritystoiminnan kontekstista kaikkeen inhimilliseen toimintaan kohdistuvaksi vaatimukseksi. Yhtäältä yrittäjyys nostetaan jokaisen ihmisen mahdollisuudeksi, toisaalta sen esitetään tuovan hyötyjä ja kilpailuetuja kaikissa toimintaympäristöissä. Samalla korostetaan yrittäjyyden merkitystä muuttuvan toimintaympäristön ehtoihin ja mahdollisuuksiin vastaamisessa, jolloin yrittäjyydestä muodostuu selviytymisen ja menestymisen strategia. Näille perustuksille rakennetaan yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen oikeutus. Voidaan esittää kysymys: *onko yrittäjyyskasvatukselle löydettävissä kilpailukyvyyn lisäksi mitään muuta oikeutusta?*

Yrittäjyyden laaja käsitys nostaa Leskisen (2000, 52) mukaan yrittäjyyden kansalais-taidoksi, jossa korostuu elämänhallinta. Koiranen ja Ruohotie (2001, 110) yhdistävät yrittäjyyskasvatuksella tavoiteltavan yrittäjyyden ideaalin ja kasvatuksen hyvän ihmisen ideaalin. Kyrön (2001, 99) määrittelemät yrittäjyyskasvatuksen ontologiset ja epistemologiset lähtökohdat yhdistyvät yleisiin kasvatuksen tavoitteisiin ja perusolettamuksiin. Luukkainen ja Wuorinen (2002, 16) toteavat koulutuksen ja yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet samoiksi ja painottavat asian tiedostamista. Tavoitteiden ja ideaalien yhdistyminen samaksi herättää kysymyksiä yrittäjyyden positiosta kasvatuksen kentällä, esimerkiksi: *miten yrittäjyyskasvatus eroaa kasvatuksesta, vai onko se vain kritiikkiä koulutusjärjestelmän tarjoamaa huonoa kasvatusta kohtaan?*

Yrittäjyyskasvatuksen tutkimus paljastaa vallitsevan perusasetelman, jossa aktiivinen subjekti (kasvattaja tai hallinnoija) kohdistaa interventioitaan objektiin (kasvatettavaan tai toimijaan). Vaikka tutkimuksen painopiste onkin siirtynyt yksilöstä muutosprosessiin, on subjektin ja objektin positio edelleen ennallaan. Syynä lienee se, että yrittäjyyskasvatuksen tutkimusta tehdään pelkästään koulutuksen ja oppilaitosten piirissä. Siellä opettaja asemoidaan perinteisesti interventioita tekäväksi aktiiviseksi subjektiksi ja opiskelija niitä vastaanottavaksi objektiksi. Interventioiden tarkoituksena on tuottaa yrittäjyyteen yhdistyvää asennoitumista, käyttäytymistä, tietoa ja osaamista. Edelleenkin vallitseva asetelma herättää kysymyksiä subjektin ja objektin asemasta, tavoitteiden määrittelystä ja valinnasta sekä valinnan ehdoista ja mahdollisuuksista. *Millaista olisi koulutusjärjestelmän ulkopuolelle sijoittuva ja siellä yksilön omaa tahtoa korostava yrittäjyyskasvatus?*

Yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksesta nousee esiin yrittäjyyden kontekstuaalisuus ja reflektiivisyys, vaikka piirteisiin kiinnittyviä määritelmiä edelleen ilmenee tutkimuksissa. Reflektion ja piirteiden erilaisista merkityksistä voidaan mainita esimerkiksi *“need for achievement”* (McClelland 1961), *“locus of control”* (Rotter 1966) ja *“risk-taking propensity”* (McClelland 1961; Kilby 1971; Palmer 1971). Käsitteillä saatetaan viitata

yksilön piirteisiin, vaikka käsitteiden alkuperäiset määritelmät yhdistyivät reflektiiviseen ja kontekstuaaliseen toimintaan. Yksilön piirteiden asemesta käsitteiden taustalla oleva oma-aloitteisuus, itseohjautuvuus, itseluottamus, itsetuntemus ja elämänhallinta yhdistyvät tilanteiseen toimintaan. Ne sisältävät tilanteen arviointia ja siihen sopivan valinnan tekemistä, valitun toiminnan toteutusta ja toteutetun toiminnan vaikutusten tarkastelua. Esimerkiksi riskin ottamisen alttius ei ole vakioitu yksilön piirre, vaan alttius vaihtelee sen mukaan millaiseksi yksilö arvioi riskin määrän ja todennäköisyyden eri tilanteissa. Myös saavuttamisen tarpeen voimakkuus ja toiminnan kontrollin kokemus vaihtelevat tilanteisen reflektion myötä. *Voisiko siis reflektiivisyys tarjota yhteisesti hyväksytyyn perustan yrittäjyyden ilmiön ymmärtämiselle?*

3 Tutkimustehtävä

Yrittäjyystutkimus näyttäytyi tutkijalle moniselitteisenä ja pirstoutuneena, mikä ilmeni esimerkiksi yrittäjyyttä määrittelevien käsitysten erimielisyyksinä ja ristiriitaisuuksina. Kiinnostavaksi pulmaksi nousi se, miksi tutkimuksen piirissä ei ole pystytty synnyttämään tutkittavasta ilmiöstä yhteisesti hyväksyttyä näkemystä. *Tämän myötä myös yrittäjyyden tuottamiselta puuttuu teoria.* Lisäksi kiinnostusta herättivät piirteitä erittelevien ja konteksteistaan irrotettujen yrittäjyystutkimuksen ristiriitaiset tutkimustulokset. Tutkimuksessa ei pitäisi tehdä rajoituksia, joilla tutkimuksen ulkopuolelle suljetaan yrittäjyyden ilmiön kontekstuaalisuus ja prosessuaalisuus. Tutkijan kiinnostusta lisäsivät yrittäjyystutkimuksista paljastuneet pulmat:

Ilmiön oikeutus: Yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta oikeutetaan vetoamalla muutokseen, jossa hyvinvointiyhteiskunnasta siirryttiin kilpailukyky-yhteiskuntaan. Siellä yrittäjyys määrittyy selviytymisen ja menestymisen strategiaksi ja vaatimukseksi, mikä koskee jokaista ihmistä ja mitä inhimillistä toimintaa tahansa. Oikeutus hankitaan siis kilpailussa, jota kuitenkin haluttaisiin välttää kasvatuksen piirissä. *Löytyykö yrittäjyyskasvatukselle muuta oikeutusta, ja mitä se vaatii yksilöltä?*

Ihmisen ideaali: Yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksessa yrittäjyyden ja kasvatuksen ihmisen ideaalit sulautuvat yhdeksi tavalla, jolla yrittäjyyskasvatus esitetään hyväksi kasvatukseksi. Tämä herättää pohtimaan yrittäjyyden ja kasvatuksen ideaalien sekä yrittäjyyskasvatuksen ja kasvatuksen eroja. *Ovatko ideaalit yhtenevät, vai verrataanko yrittäjyyskasvatusta kasvatuksen ideaalin sijasta huonon koulutuksen käytäntöihin?*

Toimijoiden positio: Yrittäjyyskasvatuksen tutkimusta hallitsee perusasetelma, jossa interventioita tekevä aktiivinen subjekti on kasvattaja ja interventioiden vaatimuksiin vastaava objekti kasvatettava. Tämä nostaa tarkastelun ja puntaroinnin kohteeksi kasvatustapahtumaan osallistuvien vuorovaikutuksen, hallinnan ja vapauden kysymykset sekä vallitsevat kasvatuksen sisällöt ja päämäärät. *Voidaan siis kysyä, missä määrin objekti on oman yrittäjyytensä tuottamisen subjekti.*

Piirteiden hegemonia: Piirteisiin kiinnittyvä, pirstaloituva ja ristiriitaisia tuloksia tuottava yrittäjyystutkimus heijastuu yrittäjyyskasvatuksen tutkimukseen ja käytäntöihin. Tutkijoiden mukaan turhauttavat yksilöiden piirteitä ja ominaisuuksia luokittelevat tutkimustraditiot estävät myös tutkimuksen kehittymisen. *Voisiko kontekstuaalisuutta ja oppimista korostava tutkimus tavoittaa yrittäjyyskasvatuksen holistisen prosessin?*

Tässä tutkimuksessa pulmia lähestytään yrittäjyyden tuottamisen viitekehyksessä, jossa keskeisin lähtökohta on oppiminen ja sen organisointi. Pulmat sinällään muo-

dostavat erinomaisen pohjan tutkimuskysymysten pohdiskeluun ja kehittelyyn, koska ne määrittelevät kiinnostavan tutkimusongelman.

Tutkimustehtävän suorittamista ohjasivat seuraavat kysymykset:

- 1) Miten yrittäjyys tuotetaan?
- 2) Millaisissa ympäristöissä yrittäjyyttä tuotetaan?

Kysymykset on muotoiltu niin, että ne tekevät mahdolliseksi tutkia yrittäjyyden tuottamisen ontologisia ja epistemologisia lähtökohtia, yksilön identiteetin ja yrittäjyyden kehittymistä sekä kontekstien asettamia ehtoja ja tarjoamia mahdollisuuksia yksilöiden kehittymiselle. Niiden avulla on myös mahdollista irtautua yrittäjyystutkimuksen piirreteoreettisista traditioista ja suuntautua yrittäjyyden kontekstuaaliseen, reflektiiviseen ja dynaamiseen ulottuvuuteen.

Tutkimuksen tarkoituksena on synnyttää informanttien tuottamaan aineistoon perustuva *yrittäjyyden tuottamisen teoria*, jonka luotettavuus ja yleistettävyyys koetellaan vertaamalla sitä tutkimuskirjallisuuteen ja teorioihin. Yrittäjyyden tuottamisen teoria tarjoaa mahdollisuuden arvioida, suunnitella ja toteuttaa yrittäjyyttä tuottavia muutosprosesseja ja kasvun ympäristöjä. Kontribuutiolla on sekä empiirinen ja sovellettavissa oleva, että teoreettinen ja käsitteellinen ulottuvuutensa.

3.1 Metodologiset valinnat

Metodologiset valinnat ilmentävät tutkijan ontologisia ja epistemologisia sitoumuksia, joilla tarkoitetaan menetelmien hallintaa syvempää ymmärrystä olevaisesta ja totuudesta. Sitoumusten lisäksi tutkijan valintoja ohjaavat tutkittavaa ilmiötä koskeva esiymmärrys ja tutkimustehtävän täyttäminen. Tutkimus suoritetaan tuottamalla havaintoja ja ratkaisemalla arvoitus (Alasuutari 1999) tieteellisen tutkimuksen traditioita noudattaen. Valinnoilla varmistetaan tutkimustehtävän täyttämistä palvelevat lähestymistavat ja menetelmät.

Käsillä olevan tutkimuksen metodologia kiinnittyy kontekstualismiin (Pepper 1942) sekä ymmärrykseen kontekstuaalisen analyysin viitekehystä (Pettigrew 1985) ja kontekstuaalisen kasvun teorioista (Bronfenbrenner 1979). Yrittäjyyden tuottamisen käsite taas yhdistyy Lefebvren (1991) teoriaan tilan tuottamisesta. Tila on alati muuttuva ja tuotettu prosessi, jolla on abstraktinen ja konkreettinen ulottuvuutensa (Lefebvre 1991, 288). Tutkijan lähestymistavoiksi ja menetelmiksi valikoituivat empiiristä analyysia jäsentävä tutkimuskartta (Layder 1993, 72) ja induktiota korostava grounded theory (Glaser & Strauss 2008; Corbin & Strauss 2008).

3.1.1 Kontekstualismi lähtökohtana

Pepper (1942) esittää maailmanhypoteesinsa, neljä metafyyistä kuvausta maailman ymmärtämisen ontologisista muodoista ja niitä kuvaavat juurimetaforat. Maailmanhypoteesien viitekehysten avulla voidaan selittää ja tulkita sekä luonnon että ihmisen toiminnan ja kulttuuristen ilmiöiden todellisuutta. Maailmanhypoteesit ja niihin viittaavat juurimetaforat vaikuttavat kaiken tieteellisen toiminnan ytimessä ja toimivat sitä ohjaavina uskomusmalleina.

Maailmanhypoteeseista *formismi* viittaa samanlaisuuden juurimetaforaan. Sen piirissä luokitellaan ilmiöitä ja olioita piirteiden samanlaisuuksiin ja erilaisuuksiin perustuen. Formistisen tiedon totuuden perustana onkin ilmiöiden ja olioiden yhdenmukaisuus. Yrittäjyystutkimuksen alueella formismi voidaan yhdistää piirreteoreettisiin lähestymistapoihin sekä päättymättömään yrittäjyyden ilmiöiden ja ilmiöiden luokitteluun ja luokkien ominaisuuksien ja erilaisuuksien selvittelyyn.

Mekanismi kuvaillaan koneen juurimetaforalla. Tässä maailmanhypoteesissa ilmiöiden ja olioiden olemusta ja toimintaa tulkitaan ja selitetään niitä ohjaavien mekanismien ja universaalien lainalaisuuksien kautta, jolloin todellisuuden selittämisessä ja ymmärtämisessä korostuvat järjestelmät ja kausaaliyhteydet. Mekanismissa tiedon totuudeksi nousevat syiden ja seurauksien väliset lainkaltaiset suhteet. Yrittäjyystutkimuksen piirissä mekanismi ilmenee synn ja seurauksen sekä ärsyksen ja reaktion suhdetta korostavissa lähestymistavoissa.

Organisismi kuvaillaan integraation juurimetaforalla, jossa kokonaisuus muuttuu osiensa integraation kautta. Olennaisia ovat biologiseen tai funktionaaliseen välttämättömyyteen perustuva muutos, esimerkiksi kehittyminen ja muuttuminen ja sen kuvaaminen, sekä kokonaisuuden ja sen osien suhde. Organismissa tiedon totuus syntyy ja todetaan käsite rakenteiden yhdenmukaisuuden kautta. Yrittäjyystutkimuksen piirissä organisismi ilmenee yrittäjyyden rakenteita tarkastelevana sekä harmonista kokonaisuutta tavoittelevana näkökulmana.

Kontekstualismi korostaa juurimetaforanaan ajallista tapahtumaa ja historiallista tilannetta, jossa lähtökohtana on ilmiöiden ja olioiden sekä niiden muutoksen ymmärtäminen tilannesidonnaisina, konteksteihinsa sidottuina. Kontekstualismissa tiedon totuuden kriteeri on toiminnan onnistuminen, joka todetaan hypoteesin todentamisella ja laadullisella vahvistamisella. Kontekstualismi on laaja-alainen maailmanhypoteesi ja viittaa esimerkiksi pragmatismiin, eksistentiaalismiin ja fenomenologiaan. (Pepper 1942; Kuusela 2002, 21–42; Hayes ym. 1988.)

Maailmanhypoteeseista mekanismi ja formismi viittaavat analyysia painottaviin teorioihin, joissa perusteena on kokonaisuuden rakentuminen osiensa kautta. Organismi ja kontekstualismi puolestaan painottavat synteisiin sitoutuvia teorioita, joissa perusteena on osien johtaminen kokonaisuudesta. Lisäksi formismi ja kontekstualismi ovat perusteiltaan dispersiivisiä, hajautumiseen ja leviämiseen viittaavia. Mekanismi ja organisismi puolestaan ovat integratiivisia, kasautumiseen ja keskittymiseen yhdistyviä.

Maailmanhypoteesien ontologiset sitoumukset voidaan ryhmittää seuraavasti (taulukko 1; Pepper 1942, 142–146; myös Hayes ym. 1988):

Taulukko 1. Maailman hypoteesien ontologiset sitoumukset (Pepper 1942, 142–146)

	Analyysejä korostavat teoriat	Synteisiä korostavat teoriat
Dispersiivisuuteen viittaavat teoriat	Formismi yhdenmukaisuus, samanlaisuus	Kontekstualismi historiallinen tapahtuma
Integratiivisuuteen viittaavat teoriat	Mekanismi konemaisuus, syy ja seuraus	Organisismi harmoninen kokonaisuus

Yrittäjyystutkijat ja asiantuntijat ovat havainneet yrittäjyydestä esitettävän tieteellisen tutkimuksen nimissä erilaisia ja jopa ristiriitaisia käsityksiä. Lukuisista ponnisteluista ja monista tutkimuksista huolimatta yrittäjyystutkimuksen piirissä ei ole onnistuttu synnyttämään yhteisesti hyväksytyjä yrittäjyyden perusmääritelmiä ja käsitteitä (Jennings 1994; Filion 1988; 1997; Virtanen 1997; Scott ym. 1998; Sadler 2001; Davidsson 2004; Landström 2005; Juutilainen 2005; Baran & Velicaité 2008; Msalawiba 2010; Moroz & Hindle 2012). Lisäksi useat tutkijat toteavat, että yrittäjyystutkimus on merkittävästi ohjautunut turhauttavaan keskimääräisen yrittäjän piirteiden ja ominaisuuksien erittelyyn (esim. Low & MacMillan 1988; Sadler 2001; Rae 2007).

Yrittäjyystutkimuksen sirpaleisuus ja ristiriitaisuus palautuvat maailmanhypoteeseihin, niiden erilaisiin sitoumuksiin maailman ymmärtämisen ontologisista perusteista ja yrittäjyystutkijoiden kiinnittymiseen niihin. Yleensäkin sirpaleisuus ja ristiriitaisuus rakentuvat siitä, että yhteen maailmanhypoteesiin sitoutuva tutkija ei voi koskaan täydellisesti ymmärtää muihin hypoteeseihin sitoutuneita tutkijoita (Pepper 1942). Yrittäjyystutkimuksessa vallitsevina ovat olleet yrittäjyyden ilmiöiden piirteitä ja ominaisuuksia erittelevät formistiset, syiden ja seurausten suhteita selittävät mekanistiset ja harmonisia rakenteita kokoavat organisistiset tutkimustraditiot. Kontekstualismiin kiinnittyvää yrittäjyystutkimusta ei juuri esiinny.

Kontekstualismi tarjoaa muita maailmanhypoteeseja kattavamman ja laajemman tieteenfilosofisen taustan yrittäjyystutkimukseen: siinä missä formismi erittelee piirteitä ja kategorioita, mekanismi selittää järjestelmää ja sitä ylläpitäviä kausaaliyhteyksiä tai organisismi osien integraatiota harmonisiksi ja ehyiksi kokonaisuuksiksi ilman ajallista ulottuvuutta, tarjoaa kontekstualismi näkökulman tarkastella, tulkita ja selittää tilannesidonnaista ja ajan suhteen dynaamista toimintaa ja muutosta. Kontekstualismi soveltuukin muita maailmanhypoteeseja paremmin dynaamisen ja kontekstuaalisen yrittäjyyden ilmiön tarkasteluun, tulkintaan ja selittämiseen.

Konteksti on tutkimuksessa aina läsnä, mutta suhtautuminen siihen on kokenut muutoksen erityisesti konstruktionististen lähestymistapojen yleistyessä. Positivistinen tiede ja yleisiin lakeihin perustuva selittäminen ymmärsi kontekstin virheiden lähteeksi,

joka oli poistettava koeasetelmista (Mishler 1979, 3). Seuraavaksi konteksti ymmärrettiin edelleen koeasetelmissa virheiden lähteeksi, mutta vaikutuksiltaan huomioitavaksi tutkimuksen puitteeksi. Nykyisin konteksti ymmärretään jo tutkimuskohteen olennaiseksi osaksi (Seddon 1995, 397) sekä inhimillisen vuorovaikutuksen ja ihmisten keskinäisen ymmärtämisen yhteytenä. (Suoranta 1996, 456–457.)

Georgoudi ja Rosnow (1985, 80–85) luonnehtivat kontekstualismia neljän perusteeman kautta:

Ensimmäisen teeman mukaan inhimilliset teot ja tapahtumat ovat muuttuvan todellisuuden aktiivisia, dynaamisia ja kehittyviä momentteja. Todellisuus on jatkuvan rakentumisen ja tulemisen epävakaa prosessi. Siinä ihmiselle on varattu intentionaalisen tuottajan eikä pelkästään vastaanottavan olijan tai sopeutuvan tekijän rooli.

Toinen teema korostaa inhimillisen toiminnan kehittymisen ja kontekstin yhteyttä. Inhimillinen toiminta kehittyy vain sosiohistoriallisessa merkitysten ja suhteiden kontekstissa sen asettamien ehtojen muokkaamana.

Kolmas teema paljastaa tiedon rajallisuuden ja suhteellisuuden. Jatkuva tapahtumien muutos, kontekstien epämääräisyys ja jatkuva keskeneräisyys rajoittavat ja estävät yleisten historialliset ja kontekstien rajat ylittävien totuuksien syntymisen.

Neljäs teema viittaa tutkimuksen ja kontekstin suhteeseen. Tieteellinen tutkimus syntyy aikansa kulttuurista ja tutkijat ovat osallisia ja toimijoita oman kulttuurinsa konstruoinnissa. Tämän myötä myös totuus on kontekstuaalinen konstruktio, jolla on kontekstistaan ja tapahtumistaan johtuvat riippuvuutensa ja intressinsä.

Yrittäjyystutkimuksen piirissä vallitsee näkemys siitä, että yrittäjyyden ilmiöön sinälään sisältyy paljon niin kontekstin kuin toiminnan ja yksilönkin tasolla epävarmuutta, vaikeaselkoisuutta, monimutkaisuutta, epätarkkuutta, ainutkertaisuutta, ristiriitaisuutta ja myös arvoihin liittyviä ongelmia, joiden merkitys eri aikoina on erilainen. Esiin nousee kompleksinen ilmiö, jonka sisältö määrittyy vahvasti sen kontekstista käsin ja joka on dynaaminen keino vastata muuttuvan kontekstin ehtoihin. Pettigrew (1985, 226–229) viittaa Schönin (1983) teokseen, joka kuvaa samanlaista ammattilaisen kohtaamaa asetelmaa, jonka kaltaisessa moniperspektiivisessä ja kompleksisessä tutkimusasetelmassa tutkimusongelman löytäminen ja ongelman ratkaisu asemoituvat yhtä keskeisiksi ja tärkeiksi.

Kontekstuaalisen analyysin ytimenä on ymmärtää organismin tai prosessin emergentit, situationaaliset ja holistiset ominaisuudet kontekstissa eikä jakaa maailmaa rajallisiin kontekstistaan irtoavien riippuvien ja riippumattomien muuttujien joukkoihin (Pettigrew 1985, 228). Poikela (1999, 38) toteaa hyödyllisen tutkimuksen suhteuttavan ilmiön jatkuvuuden ja samanaikaisuuden muutoksen sen kontekstiin, prosessiin ja sisältöön sekä kykyyn vaikuttaa muutokseen.

Jatkuvasti muuttuvassa kontekstissa toteutuvaa dynaamista ilmiötä koskeva kontekstuaalinen yrittäjyystutkimus on hyödyllisempää kuin kontekstistaan irtoavia joukkoja kategorisoiva staattinen poikittaistutkimus. Kysymys on viimekädessä tutkimuksen

tulosten pätevydestä, koska jatkuva ja kiihtyvä maailman muutos korostaa kontekstin ja yrittäjyyden dynaamista suhdetta.

3.1.2 Kontekstuaalisen analyysin kehys

Pepperin (1942) mukaan kontekstualismin pääkategoriat ovat laatu tai ominaisuus (*Quality*) ja koostumus tai rakenne (*Texture*), joiden sisällöt määrittyvät alakategorioidensa kautta. Laatu määrittyy 1) kontekstissa laajentuneen nykyisyyden kautta, jolla ymmärretään menneen ja tulevan yhteyttä nykyhetkeen (*Spread*) sekä 2) määrätyn tapahtuman synnyttäneen yksityiskohtien yhdistymisen kautta (*Fusion*). (Pepper 1942, 233–268; Hayes ym. 1988, 100–101.)

Koostumus puolestaan rakentuu 1) laatua suoraan edistävästä yksityiskohtien välisistä yhteyksistä tai säikeistä (*Strands*), 2) näiden säikeiden välisistä tietyn toiminnan laatua epäsuoraan edistävästä yhteyksistä (*Context*) ja 3) yhteyksien tai säikeiden luonteeseen ja aikaan sidotuista vihjeistä (*Reference*). Vihjeet todistavat tarkasteltavan tapahtuman syntymistä tai alullepanoa (*Initiation*), sen kulkua ja suuntaa (*Course*), sekä tapahtuman lopettavaa täyttymystä tai sen taustalla vaikuttavan tarpeen tyydyttymistä (*Satisfaction*). (Pepper 1942, 233–268; Hayes ym. 1988, 100–101.) Kontekstuaalinen tutkimus tarkastelee näiden pää- ja alakategorioiden muodostamaa dynaamista ja temporaalista kokonaisuutta.

Pettigrew (1985) määrittää kontekstuaalisen tutkimuksen lähestymistavaksi, joka hyödyntää monitasoisen vertikaalisen ja prosessuaalisen horisontaalisen tason ilmiöitä sekä näiden tasojen välisiä ajassa esiintyviä ja eteneviä yhteyksiä. Analyysi erittelee tutkittavaan ilmiöön kohdistuvia vaikutuksia, joita tuottavat korkeampien tai matalampien tasojen väliset yhteydet. Yrittäjyyden ilmiössä tällaisia korkeampia ja matalampia vertikaalisia tasoja ovat esimerkiksi yleinen yhteiskunnallinen konteksti ja erityinen yksilön kohteellinen konteksti, jossa yleiset yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat erityisiin yksilön ehtoihin toteuttaa yrittäjyyttä elämässään. Horisontaalisen tason analyysi puolestaan nostaa esiin ilmiöiden keskinäiset yhteydet aikaan sidottuina, niiden yhteydet menneisyydessä, nykyisyydessä ja tulevaisuudessa. Ilmiöihin liittyvä ja niitä muokkaava muutos sekä sen prosessuaalisuus ilmenevät horisontaalisella tasolla. (ks. Pettigrew 1985, 238; Poikela 1999, 38.)

Pettigrew (1985; 1990) ja Poikela (1999) asettavat kontekstuaaliselle analyysille seuraavia ennakkoehtoja:

1) Analyysin tasojen joukko on rajattava ja määriteltävä selkeästi niin, että tasot ovat teoreettisesti ja empiirisesti kytkettävissä yhteen ja että kategoriat johdetaan tutkimuksen fokuksesta.

2) Tutkimuksen kohteena olevat prosessit tulee kuvata selkeästi ja tavalla, joka mahdollistaa tutkimisen ajassa. Toimijan tasolla prosessien kieltä kuvaavat vuorovaikutusta ja vaikuttamista, toimimista, reagointia, vastaamista ja mukautumista luonnehtivat verbit, järjestelmän tasolla puolestaan paljastumista ja ilmaantumista, täsmentämistä

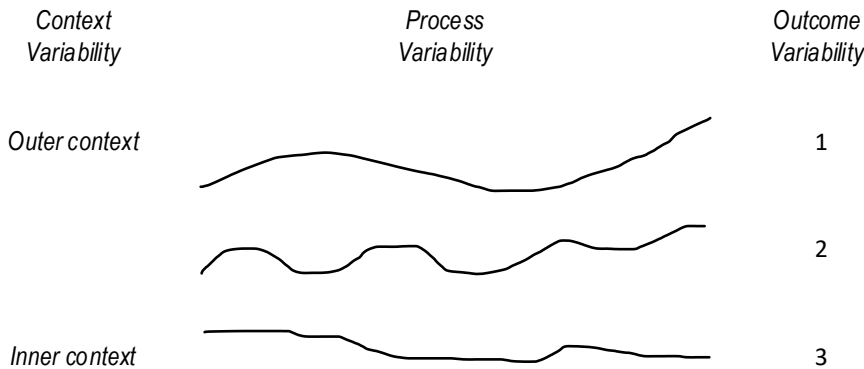
ja tarkentamista, liikkeelle panemista ja aloittamista, muuttumista ja muuttamista, hajottamista ja häviämistä sekä muuntumista ja transformaatiota kuvaavat verbit.

3) Prosessuaalinen analyysi vaatii toimiakseen taustateorian, jota osaltaan edellyttää myös tutkimuksen pohjaksi täsmennettävä ihmiskäsitys. Tutkijan täsmennys: Taustateoria ja ihmiskäsitys viittaavat pääasiassa analyysin mahdollistavaan metodologiaan ja sen ontologisiin perusteisiin.

4) Vertikaalisen analyysin kontekstuaaliset muuttujat ja kategoriat on yhdistettävä horisontaalisen analyysin prosessuaalisiin havaintoihin: tärkeintä kontekstuaalisen analyysin onnistumisessa onkin vertikaalisten ja horisontaalisten tasojen kytkeminen yhteen, koska vain se toteuttaa kontekstuaalisuuden. (Pettigrew 1985, 238–239; 1990, 269; myös Poikela 1999, 38–39.)

Pettigrew (1985, 240) määrittää kontekstuaalisen analyysin peruselementit (*Components*): 1) kontekstiossa (*Context*), 2) prosessiossa (*Process*) ja 3) tutkittavan prosessin tuotososassa (*Outcome*). Peruselementit omaavat vaihtelevuutta (*Variability*), mitä ilmentävät niihin sisältyvät erilaiset ja useat kontekstit, prosessit ja prosessien tuotokset sekä näidenkin sisällä tapahtuvat muutokset. Esimerkkinä voidaan erottaa ulkoisempi (*Outer context*) ja sisäisempi konteksti (*Inner context*), jossa ajattelussa kontekstit määrittyvät sijainniltaan tutkimuksen kohteena olevien prosessien suhteen ja omaavat myös näihin prosesseihin ulottuvaa ajassa esiintyvää vaihtelevuutta, mikä puolestaan muokkaa prosesseja ja syntyviä tuotoksia. (Pettigrew 1985, 239–240; Poikela 1999, 39–40.)

Pettigrew (1985, 240) ja Poikela (1999, 39) kuvaavat kontekstuaalisen tutkimuksen peruselementit kuvion 1 esittämällä tavalla:

Kuvio 1. Analyysin peruselementit (Pettigrew 1985, 240)

Voidaan varauksetta todeta, että prosessien tuotokset muovaavat konteksteja ihmisten toiminnan ja tekemien valintojen kautta. Esimerkiksi tekniikan kehittyminen on kontekstuaalinen tapahtuma, jossa innovatiivisten prosessien tuotos muokkaa ihmisten toiminnan konteksteja, mikä edelleen avartaa mahdollisuuksia varioida

kontekstien vaikutuspiirissä olevia prosesseja ja niiden tuotoksia. Kontekstuaalisessa tutkimuksessa ulkoisempi konteksti viittaa yleisiin, yhteiskunnallisiin ja globaaleihin ehtoihin, sisäisempi puolestaan erityiseen, kohteelliseen, paikalliseen ja yksityiseen toiminnan kontekstiin. Kontekstuaalisen yrittäjyystutkimuksen kontekstit voivat olla sekä yleisiä että erityisiä.

Kontekstuaalisen analyysin ytimessä ovat sen pääelementtien eli kontekstin, prosessin ja prosessin tuotosten välisten suhteiden tunnistaminen, asemointi ja todentaminen. Ehdoksi nousevat analyysiin kuuluvien prosessien ja niiden taustalta löytyvien tekijöiden kuvaaminen, prosessien välisten vaihteluiden ja pysyvyyksien paljastaminen, analyysin perustaksi kelvollinen oleva tai uusi teoria, konteksteihinsa sidottujen analyysitasojen sekä niillä olevien kategorioiden tai muuttujien valinta, ajassa kontekstinsa lävistävien prosessien kehkeytymisen ja siinä tapahtuvien vaihteluiden kuvaaminen sekä vaihtoehtoisten perusteiden kehittäminen tutkimuksen kohteina olevien prosessien tuotosten arviointiin. Kontekstuaalinen analyysi nostaa esiin kontekstin, prosessin ja tuotoksen välillä vallitsevien vaihteluvuokkien suhteet. (Pettigrew 1985, 240–241.)

Kontekstissa tapahtuva vaihtelu muokkaa sen piirissä olevaa prosessia ja edelleen prosessista syntyvää tuotosta, joka puolestaan muokkaa ihmisten tekemien valintojen kautta kontekstia ja edelleen prosessia. Voidaan ajatella, että missä tahansa kontekstuaalisen analyysin pääelementissä havaittava vaihtelu voidaan jäljittää toisiin pääelementteihin. Tällöin vaihtelua kuvaavan ilmiön pääelementtejä yhdistäväksi tekijäksi nousee aika ja aikaan sijoittuva historiallinen tapahtuma.

3.1.3 Kontekstuaalisen kasvun teoriat

Merkittävä kulttuurihistoriallista tutkimussuuntausta edustava psykologi Vygotsky (1896–1934) esittää sosiaalisten tietojen ja taitojen kehittyvän sen oppimisen tuloksena, jota henkilön ja hänen ympäristönsä välinen vuorovaikutus synnyttää (ks. esim. Vygotsky 1978). Vygotsky (1978, 87) määrittelee ”*lähikehityksen vyöhykkeen*”, jolla lapsi tai ihminen yleensä oppii ohjattuna tai yhteistyössä: ”*Minkä lapsi osaa tehdä yhteistyössä tänään, sen hän osaa tehdä yksin huomenna*” (ks. Hänninen 2009, 92). Vygotskyn ajattelu nostaa esiin oppimisen sosiaalisen ulottuvuuden ja tietyllä oppimisen alueella eli lähikehityksen vyöhykkeellä tapahtuvan vuorovaikutuksen merkityksen: yksilön oppimista synnyttää se sosiaalisten suhteiden järjestelmä, jossa yksilö elää ja toimii. Vygotskyn ajatuksiin perustuen myöhemmät tutkijat ovat kehittäneet omaa ajatteluaan.

Sosiaalipsykologi ja tieteenfilosofi Lewin (1951) kuvaa *kenttäteoriassa*an ”*elämän tilan*” (*life space*), joka Marrow’n (1969, 35) määritelmän mukaan on ”yksilön subjektiivisesti kokema psykologinen kokonaisympäristö”. Se käsittää kaiken yksilölle olemassa olevan todellisen, mutta sulkee ulkopuolelleen hänen tavoittamattomissaan olevan. Todellisuutta kuvaavia muuttujia ovat yksilön motiivit, arvostukset, ihanteet, päämäärät, tavat, pelot, huolet, tarpeet, muistot, uskomukset, yleensä poliittisen, taloudellisen ja sosiaalisen elämän kaikki tapahtumat sekä myös tiedostamattoman

vaikutukset eli kaikki se, mikä voi vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen. Elämän tilan muuttajat muodostavat dynaamisen ja muuttujien suhteista riippuvaisen rakennelman, joka muokkautuu siinä olevien jännitteiden ja siihen kohdistuvien voimien tuloksena.

Yksilön elämän tila määräytyy sisäisten tarpeiden ja ulkoisten vaatimusten muodostamassa voimakentässä. Tällöin käyttäytyminen (*Behavior*) määritellään henkilön (*Person*) ja hänen ympäristönsä (*Environment*) funktiona: $B = f(PE)$. (ks. Lewin 1951; vrt. Kolb & Kolb 2005, 199.) Määritelmä korostaa persoonaa ja ympäristöä sekä niiden vuorovaikutusta yksilön käyttäytymisen tuottajana. Tähän voidaan vaivatta kytkeä ajatus halutun käyttäytymisen tuottamisesta persoonaan ja ympäristöön sekä niiden keskinäiseen vuorovaikutukseen vaikuttamalla. Tällöin ”*elämän tilaa*” kuvaava käsite muotoutuu myös ”*oppimisen tilaksi*” ja ”*kehittymisen tilaksi*” tai jopa ”*tuottamisen tilaksi*” ja ”*hallinnan tilaksi*”. Yksilö ja ympäristö kohtaavat erilaisissa, samanaikaisissa ja toisiaan leikkaavissa tiloissa aina yksilöön mutta toisinaan myös ympäristöön vaikuttavalla tavalla.

Kehityspsykologi Bronfenbrenner (1979) tutki yksilöiden ja ympäristön välistä suhdetta sekä kehitti ihmisen kehittymisen ilmiöön kohdistuvan ekologisten järjestelmien teoriansa (*ecological systems theory*), joka tarkastelee yksilön kehittymistä (*development*) ja sosialisatiota (*socialization*) yhteiskuntansa kokonaisvaltaiseen jäsenyyteen. Ajattelun taustalta vaikuttaa edellä esitetty Lewinin (1951) luoma ihmisen käyttäytymisen kaava, jota Bronfenbrenner edelleen muokkasi kuvaamaan ihmisen kehitystä ja myöhemmin sijoitti kaavaan myös aikatekijän. Kehittyminen (*Development*) määritellään henkilön (*Person*) ja ympäristön (*Environment*) vuorovaikutuksen funktiona, joka havaitaan tietyllä hetkellä (t) ja on syntynyt tietyn ajanjakson ($t-p$) kestäneessä vuorovaikutuksen prosessissa: $D_t = f_{(t-p)}(PE)_{(t-p)}$. Kaava korostaa kehittymistä prosessina, johon tarvitaan aikaa. Huomattakoon, että kaavaan sijoitettuna kasvatus on eräs ympäristössä ($E_{(t-p)}$) vaikuttava muuttuja, oppiminen puolestaan yksilön kehittymistä (D_t).

Bronfenbrennerin (1979; 2002) *ekologisten järjestelmien teoria* tai *ekologinen systeemiteoria* määrittelee kehittämisen ja oppimisen tilat neljäksi sisäkkäiseksi kaksisuuntaisesti vuorovaikutteiseksi systeemiksi:

Mikrosysteemi (microsystem) tarkoittaa opiskelun ja elämisen erilaisia lähiympäristöjä, joihin yksilöllä on välitön kaksisuuntainen vuorovaikutus ja aktiivinen osallisuus. Lähiympäristöjä ovat esimerkiksi perhe, koti, vertaiset, oppilaitos ja naapurit; yksilöllä on useita mikrosysteemejä.

Mesosysteemi (mesosystem) puolestaan viittaa vuorovaikutukseen ja suhteisiin, joita yksilön erilaisilla mikrosysteemeillä on keskenään. Mikrosysteemien välisillä suhteilla on merkitystä, samansuuntainen vuorovaikutus tukee ja erisuuntainen estää sosialisatiota esimerkiksi yrittäjyyden piiriin.

Eksosysteemi (exosystem) taas määrittää yksilön välittömään ympäristöön vaikuttavat muodolliset ja epämuodolliset sosiaaliset rakenteet. Ne ohjaavat ja tukevat toimintaa, josta esimerkkinä voidaan mainita vaikkapa vanhempien työpaikka ja sosiaalinen turvaverkosto.

Makrosysteemi (macrosystem) sen sijaan viittaa laajemmin kulttuurissa vallitseviin vakiintuneisiin malleihin, tapoihin, lakeihin ja arvostuksiin, jotka ohjaavat mikro-, meso- ja eksosysteemien piirissä tapahtuvaa toimintaa. Makrosysteemin vaikutukset ulottuvat läpi kaikkien toisten systeemien. (Bronfenbrenner 1977; 1979; 2002; Kolb & Kolb 2005, 199.)

Bronfenbrenner (2002) lisäsi teoriaansa myöhemmin viidennen järjestelmän, *kronosysteemin (chronosystem)*, joka ”kuvaava ulkoisten ympäristöjen evoluutiota ajassa”. Kronosysteemissä tapahtuvaa ajan kulkua on kuvattu käsitteillä muutos (*change*), kehitys (*development*), historia (*history*), aika (*time*), siirtymävaihe (*life transition*) ja elämäнкааri (*life course*) (Härkönen 2008, 32). Bronfenbrennerin ajattelussa yksilön kasvu toteutuu kerroksellisessa järjestelmässä, jossa kerrosten sisällä ja välillä tapahtuva kaksisuuntainen vuorovaikutus tuottaa kasvua ja sosialisatiota.

Kontekstuaaliset kasvun teoriat (Vygotsky 1978; Lewin 1951; Bronfenbrenner 1989) nostavat esiin kontekstin ja yksilön aikaan sidotun vuorovaikutuksen kasvun, oppimisen ja kehittymisen lähteenä. Pettigrew (1985) puolestaan kiinnittää kontekstuaalisen tutkimuksen mallissaan yksilön sijasta huomionsa konteksteihin, niiden ehdoilla toteutuvien ja aikaan sidottujen tapahtumien prosesseihin sekä prosessien myötä syntyviin tuotoksiin. Viime kädessä kuitenkin myös kontekstit, tapahtumat, prosessit ja tuotokset on mahdolliset havaita ja todentaa vain yksilöiden kokemusten kautta.

Kontekstuaalisen kasvun teorian ja kontekstuaalisen tutkimuksen mallin yhdistyessä havaitaan Bronfenbrennerin (1989) mikro- ja mesosysteemien asemoituvan Pettigrew’n (1985) esittämään sisempään kontekstiin (*Inner Context*) sekä ekso- ja makrosysteemien ulompaan kontekstiin (*Outer Context*). Kontekstien vaikutuspiirissä olevat ja aikaan sidotut prosessit tuottavat yksilön kasvua, joka havaitaan esimerkiksi yksilön omaksuman tiedon, toiminnan ja identiteetin kautta.

3.1.4 Tutkimuskartta

Layder (1993, 72) kuvaa tutkimuskartan, jonka avulla kontekstualismin, kontekstuaalisen tutkimuksen kehityksen ja kontekstuaalisen kasvun teoreettiset taustat voidaan yhdistää yrittäjyyden tuottamisen tutkimukseen ja tutkijan työhön (taulukko 2):

Taulukko 2. Tutkimuskartta (Layder 1993, 72)

	Tutkimuselementti (research element)	Tutkimuskohde (research focus)
HISTORIA (history)	KONTEKSTI (context)	Makrotason rakenteet, käytännöt, normit (esim. arvot, traditiot, valta, politiikka)
	PUIITE (setting)	Sosiaalisen toiminnan lähiympäristö (esim. koulu, perhe, työelämä, harrastus)
	TOIMINTA (situated activity)	Kasvokkaisen, suoran ja välittömän vuorovaikutuksen dynamiikat
	MINÄ (self)	Elämäkerrallinen kokemus ja sosiaalinen osallistuminen

Taulukon 2 sanoma voidaan tiivistää seuraavasti: yksilö konstruoi minää (*self*) reflektiivisen toiminnan (*situated activity*) avulla puitteen (*setting*) määrittelemien erityisten ja paikallisten kontekstien ja makrotason yleisen kontekstin (*context*) jännitteisessä ja interaktiivisessa prosessissa. Tutkimuskartan elementit vertautuvat kontekstuaalisen analyysin peruselementteihin (vrt. Pettigrew 1985, 240): Siinä puite vertautuu sisempään kontekstiin (*Inner context*), konteksti ulompaan kontekstiin (*Outer context*), toiminta prosessiin (*Process*) ja sen lopputulokseen (*Outcome*). Minällä taas tarkoitetaan kontekstuaalisen analyysin prosesseja ja lopputulosta toteuttavaa toimijaa.

Minän konstruointi viittaa reflektioon ja kriittisen reflektioon, josta tuotoksena voi syntyä yritteliäs minä (*enterprising self*). Toiminta yhdistyy sijainniltaan määrittyviin tilanteisiin ja tapahtumiin, joihin liittyy valintoja, tekemistä ja reflektiota. Puite puolestaan viittaa toiminnan lähiympäristöihin, erityisiin ja paikallisiin konteksteihin, joihin yksilön sosiaalinen ja reflektiivinen toiminta on vuorovaikutteisesti sidoksissa. Makrotason yleinen ja yhteiskunnallinen konteksti taas asettaa puitteille ja toiminnalle ehtoja ja mahdollisuuksia, jotka viime kädessä säätelevät minän rakentumista. Se viittaa myös ehtoihin ja mahdollisuuksiin, joita globalisaatio tuottaa.

Tutkimuskartta yhdistää kontekstuaalisen tutkimuksen lähtökohtina olevan kontekstin (*setting, context*), toiminnan (*situated activity*) ja yksilön (*self*). Se sisältää ymmärryksen, jonka mukaan yritteliäs minä (*enterprising self*) kehittyy yleisen (*context*) ja paikallisen (*setting*) kontekstin vuorovaikutukseen jäävän tilanteisen toiminnan (*situated activity*) jännitteisessä prosessissa. Kartta tarjoaa tutkijalle työvälineen tutkimusaineistoista nousevien havaintojen hahmottamiseen, ymmärtämiseen ja jäsentämiseen tavalla, joka korosti yrittäjyyden tuottamisen kontekstuaalisuutta.

3.1.5 Analyysin menetelmänä Grounded Theory

Aineistolähtöistä tutkimusta kehittäneet Glaser ja Strauss (2008), Glaser (2000; 1978) sekä Corbin ja Strauss (2008)⁷ esittävät teorian rakentamisen ja vahvistamisen laadullisen tutkimuksen ensisijaiseksi tehtäväksi. Heidän kehittämänsä *Grounded Theory*⁸ on analyttinen ja emergenttinen tutkittavan ilmiön lähestymistapa, jolla tutkimusaineistosta paljastetaan ilmiötä koskeva uusi teoria (Glaser & Strauss 2008). Grounded Theory sopii tutkimukseen, jossa tutkittavaan ilmiöön liittyy runsaasti dynamiikkaa ja ennalta arvaamattomien tekijöiden mahdollisuus tai johon halutaan tai on tarpeellista avata uudenlaisia näkökulmia (esim. Siitonen 1999, 27–28; Chenitz & Swanson 1986). Grounded Theorya on määritelty tyyliksi (Glaser & Strauss 2008), menetelmäksi

7 Teoksen toisessa painoksessa (Strauss & Corbin 1998) ensimmäiseksi kirjoittajaksi esitettiin Strauss, mutta hänen kuoltuaan kirjoittajien järjestys vaihtui kolmannessa painoksessa. Tässä tutkimuksessa lähteenä käytetään teoksen kolmatta painosta (Corbin & Strauss 2008).

8 Grounded Theory on korvattu usein tutkimuskirjallisuudessa (esim. Glaser 2007) ja myös tutkimuksissa (esim. Kostiainen 2009) lyhenteellä GT. Lyhennettä käytetään myös tässä tutkimuksessa.

(Corbin & Strauss 2008), työskentelymenetelmäksi (Rostila 1991), metodologiaksi ja teoriaksi (esim. Siitonen 1999; Anttila 2005), tutkijan työskentelyä ohjaavaksi kartaksi ja kompassiksi (Poikela 1999). Tutkimusta ohjaavan menetelmän lisäksi Grounded Theory määrittelee myös tutkimusstrategiaa ja tutkimuksellista lähestymistapaa.

Glaser (1992) ja myös Strauss (Glaser & Strauss 2008) korostavat lähestymistavan ehdottomana ehtona induktiiviseen päättelyyn sitoutumista, koska teoria on muodostettava pelkästään tutkimusaineistosta yhdenkään aikaisemman teorian siihen mitenkään vaikuttamatta. Tätä induktiivisen päättelyn ehtoa kohtaan on esitetty paljon vahvaa kritiikkiä. Esimerkiksi Chenitz ja Swanson (1986) toteavat tutkijan luonnollisen tiedonhalun ja tutkimussuunnitelman tekemisen pakottavan hänet perehtymään tutkimuskohdettaan koskevaan kirjallisuuteen.

Haig (1996) puolestaan esittää, että havainnot ovat aina teorioihin ja käsitteisiin sidonnaisia, joten pelkästään induktiivisella päättelyllä on mahdotonta muodostaa uusia teoreettisia ideoita. Myöskään Alasuutari (1989, 30–31) ei usko aikaisemmista teoreettisista ideoista vapaisiin ja puhtaisiin havaintoihin vaan korostaa esitiedon ja havaintojen välillä olevaa sidosta (myös Raunio 1999, 144–148, 306; Starrin 1996, 116). Layder (1998, 4) korosti lisäksi, että tutkijan positioista on mahdotonta irrottaa aikaisemman teorian ja esiyymmärryksen vaikutusta, joka tutkijan itsensä tulisi kuitenkin tiedostaa ja paljastaa.

Glaser (1978) ratkoi induktiivisen päättelyn ehtoon liittyvää ongelmaa erittelemällä systemaattisesti tutkijan persoonallista työtyyliä ja esittämällä yksityiskohtaisen ohjeiston koodien luomista varten. Corbin ja Strauss (2008) puolestaan ratkaisivat ongelmaa kannustamalla tutkijaa hyödyntämään aikaisempaa teoreettista ymmärrystään ja syventämään sitä osana vuorovaikutteista tutkimusprosessia, jolloin induktion rinnalle nousee deduktion mahdollisuus.

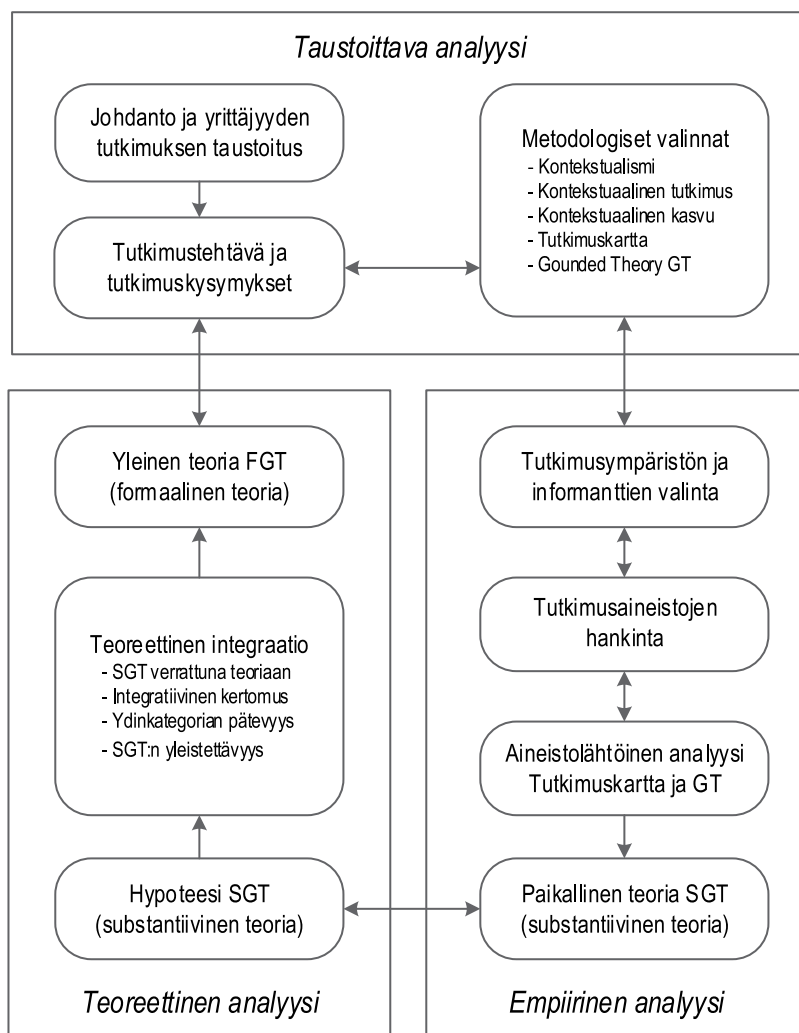
Layder (1993, 60–70; 1998, 20–21) jatkaa tästä ja korostaa pelkästään aineistoon nojautuvan ja kontekstistaan irtautuvan analyysin tuottavan kapealle alueelle verifioituvan teorian, joka ei tavoita formaalilta teorialta vaadittavaa verifikaation tasoa ja laajuutta. Haig (1996) puolestaan perustelee, että Grounded Theory vahvistaa pätevyytensä vasta, jos se kehittyy tuottamaan teorioita abduktiiviseen päättelyyn ja argumentointiin perustuen.

Käsillä olevalla tutkimuksella tavoitellaan edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin vastaukset antavaa yrittäjyyden tuottamisen teoriaa. Tutkimustyön organisointi ja suoritus myötäilevät käsitystä, jonka mukaan aikaisempiin teorioihin perustuvaa esiyymmärrystä ei voida eristää tutkimuksesta, vaan sen sijaan esiyymmärryksen hyödyntäminen ja syventäminen ovat tärkeä osa aineistolähtöisen tutkimuksen tavoitetta ja toteutusta (Corbin & Strauss 2008; Layder 1993; 1998, 21–22). Tämä huomioiden tutkimuksen empiirinen analyysi suoritettiin induktiivisen analyysin periaatteita noudattaen. Sen toteuttamisessa tärkeää oli tutkijan position tiedostaminen ja esiyymmärryksen vaikutuksen tietoinen rajoittaminen (ks. luku 3.2.6).

3.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen toteutus muotoutui vaiheittaiseksi prosessiksi. Vaiheisiin sisältyi limitettyä tiedon keräämistä, käsittelyä ja analyysia sekä ymmärryksen hankkimista ilmiöstä itsestään ja vaikuttavista tekijöistä. Tutkimusprosessi muotoutui tietoa ja ymmärrystä lisääväksi systemaattisen vertailun jatkumoksi, joka konstruoi tutkittavaa ilmiötä määrittelevää teoriaa. (Glaser & Strauss 2008, 1–6.) Tutkimusprosessin käynnisti tutkijan kokemuksiin perustuva esiymmärrys, jonka mukaan riittäviä ja kattavia vastauksia yrittäjyyden tuottamista koskeviin kysymyksiin saataisiin ainoastaan kontekstuaalisen ja induktiivisen analyysin keinoin.

Tutkimusprosessin suoritus jäsenyi kuvion 2 mukaiseksi:

Kuvio 2. Tutkimusprosessin rakenne ja vaiheet

Tutkimusprosessin ensimmäinen vaihe nimettiin *taustoittavaksi analyysiksi*. Sen sisältönä tutkimuksen aluetta taustoitettiin, määriteltiin tutkimusongelma tutkimuskysymyksineen sekä tehtiin niiden ratkaisemisessa tarpeelliset metodologiset valinnat. Toisessa vaiheessa suoritettiin *empiirinen analyysi*, joka käsitti tutkimusaineiston hankinnan ja analyysin sekä paikallisen teorian (SGT)⁹ muodostamisen. Kolmantena vaiheena toteutettiin *teoreettinen analyysi*, jossa paikalliseen teoriaan (SGT) perustuvaa hypoteesia testattiin vertailemalla ja integroimalla aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin (Corbin & Strauss 2008, 103–104; Siitonen 1999, 82)¹⁰. Sen lopputulemana vahvistui yleinen teoria (FGT)¹¹, ja lopuksi verrattiin tutkimustuloksia tutkimusongelmaan ja tutkimuskysymyksiin sekä esiteltiin johtopäätökset.

3.2.1 Taustoittavan analyysin suoritus

Taustoittavan analyysin tarkoituksena oli esitellä tutkimuksen taustoitus ja perustella sen tarpeellisuus. Tämä tapahtui avaamalla yrittäjyystutkimuksen historiaa ja kehitystä yleensä sekä suomalaisen yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen osalta erityisesti. Tavoitteena oli löytää ja perustella kiinnostava ja hyödyllinen tutkimustehtävä, jonka suorittaminen tuottaisi uutta tietoa ja uusia näkökulmia yrittäjyystutkimukseen. Taustoittavan analyysin yhteydessä tehtiin näkyväksi tutkittavaan ilmiöön liittyvä tutkijan esiyymmärrys sekä tutkimusta ohjanneet ontologiset, epistemologiset ja metodologiset sitoumukset.

Taustoittavan analyysin keskiössä olivat kirjallisuuskatsaukseen vertautuvan tarkastelun esiin nostamat pulmat, joita esiintyi yleisesti yrittäjyyden ja erityisesti yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen piirissä. Kiinnostavimmat pulmat viittasivat tutkimustehtävään, joka yhdistyi oppimisen ja sen organisoinnin lähtökohdista rakentuvaan yrittäjyyden tuottamiseen. Pulmista muotoiltiin tutkimuskysymykset, joihin tutkimuksella löydetty vastaukset jäsenivät yrittäjyyden tuottamisen teoriaa. Lisäksi tarkastelun kohteina olivat Pepperin (1942) maailmanhypoteesit¹², joista teoreettiseksi viitekehykseksi valittiin kontekstualismi. Arvioitiin, että tutkimuksen kontribuutiota ei saavutettaisi muihin teoreettisiin viitekehyksiin sitoutumalla. Analyysin menetelmäksi puolestaan

9 Paikallinen teoria tarkoittaa tässä tutkimuksessa substantiivista teoriaa (Substantive Theory), joka muodostettiin grounded theoryn (GT) empiirisen analyysin tuloksena. Tutkimuskirjallisuudessa (esim. Glaser 2007) ja tutkimuksissa (esim. Kostiainen 2009, 188–189) substantiivisesta teoriasta on käytetty lyhennettä SGT (Substantive Grounded Theory).

10 Sekä Siitonen (1999, 82) että Corbin ja Strauss (2008, 104–109) nostavat esiin teoreettisen integraation, jolla empiirisen analyysin tuottamaa ydinkäsitettä syvennetään ja abstrahoidaan teorioiden avulla.

11 Yleisellä teorialla viitataan tässä tutkimuksessa formaaliseen teoriaan (Formal Theory), joka muodostettiin GT:n teoreettisen analyysin ja integraation tuloksena. Tutkimuskirjallisuudessa (esim. Glaser 2007) ja tutkimuksissa (esim. Kostiainen 2009, 188–189) siitä on käytetty myös lyhennettä FGT (Formal Grounded Theory).

12 Pepperin (1942) maailmanhypoteesit ovat formismi, mekanismi, organisismi ja kontekstualismi.

valittiin Grounded Theory (GT), koska tarkoituksena oli tutkimusaineistoon perustuvan ja uudenlaisia näkökulmia avaavan teorian tuottaminen (Glaser & Strauss 2008; Corbin & Strauss 2008; Layder 1998; 1993).

3.2.2 Tutkimusympäristön ja informanttien valinta

Kontekstuaalinen viitekehys ja käsitys yrittäjyyden ulottumisesta kaikkiin konteksteihin mahdollistaa tutkimusympäristöiksi kaikki relevantit kontekstit. Tutkimuksen kohteeksi kannatti kuitenkin valita sellainen ympäristö, jossa yrittäjyyden tuottamisen ilmiö oli parhaiten ja taloudellissimmin tavoitettavissa, tutkittavissa ja paljastettavissa. Lisäksi siellä piti olla mahdollista tarkastella ilmiön kehittymistä. Sen puolestaan tuli olla tavoitettavissa yksilöiden kokemien tilanteiden ja tapahtumien sekä kokemuksiin liittyvän reflektion ja ymmärryksen kasvun kautta. Näillä perusteilla tutkimusympäristöksi valikoitui Tampereen ammattikorkeakoulun yrittäjyyden koulutusohjelma Proakatemia sidosryhmineen ja toimintaympäristöineen.

Proakatemiassa yrittäjyyttä tuotetaan opiskelijalähtöisesti tiimeissä ja kiinteässä vuorovaikutuksessa yritystoimintaan. Valmentajat valitsevat hakijoista opiskelijat ja kokoavat heistä heterogeenisiä opiskelijatiimejä. Opintojen alussa jokainen opiskelijatiimi organisoii itsenäisesti toimintansa ja opiskelunsa, sopii tavoitteet ja perustaa osuuskunnan. Opiskelijatiimin jäsenten tiimiyritys tuottaa aineellisia, aineettomia ja kulttuurisia artefakteja todellisille markkinoille todellisten asiakkaitten todellisiin tarpeisiin. Tiimeissä korostetaan itsenäisyyttä ja vastuullisuutta sekä työelämään sitoutuvaa autenttisuutta ja yhteistyötä.

Liiketoiminnan harjoittamisen lisäksi osuuskunta on oppimisen väline ja ympäristö, jossa tiimi ja opiskelija tekevät oppimista koskevat valinnat. Oppimisessa teoreettisen ja käytännöllisen tiedon hankinta yhdistyy tuottamisen tilanteista esiin nouseviin tarpeisiin: opiskelijat eivät opiskele tietoa varastoon. Tarvittava teoreettinen ja käytännöllinen tieto hankitaan käsillä oleviin tarpeisiin ja hyödynnetään välittömästi tuottamisen prosessissa. Opettajien työskentely painottuu valmentamiseen, joka tarkoittaa oppimista tuottavien prosessien käynnistämistä, ylläpitämistä ja ohjaamista. Proakatemiassa oppimisympäristö yhdistyy yrityksen toimintaympäristöön, joten se on mainio yrittäjyyden tuottamisen tutkimusympäristö.

Informanttien valinnassa ja tutkimusaineiston hankinnassa sovellettiin teoreettista otantaa¹³, joka tiivistyi aiemmin kerätyn tiedon vahvistamiseen ja uuden tavoittami-

13 Corbin & Strauss (2008, 143): "A method of data collection based on concepts/themes derived from data. The purpose of theoretical sampling is to collect data from places, people, and events that will maximize opportunities to develop concepts in terms their properties and dimensions, uncover variations, and identify relationships between concepts." Glaser & Strauss (2008, 45): "Theoretical sampling is the process of data collection for generating theory whereby the analyst jointly collects, codes, and analyzes his data and decides what data collect next and where to find them, in order to develop his theory as it emerges."

seen, ilmiön taustojen ja näkökulmien laajentamiseen sekä tutkimuksen tavoitteessa pysymiseen (Glaser & Strauss 45–77; Corbin & Strauss 143–157; Layder 1998 46–48). Käytännössä valinta ja hankinta toteutuivat niin, että tutkija selvitti ensin puhelinkeskustelussa informantin hyödyllisyyden tutkimukselle, jonka jälkeen hän sopi haastattelut tärkeinä tiedon lähteinä pitamiensä informanttien kanssa. Tutkimusympäristössä eteneminen ja informanttien valinta perustuivat jatkuvaan arviointiin, jossa valintoja ohjasivat jo aiemmin kerätyn aineiston analyysin tuottamat tiedot, käsitteet, kategoriat, riippuvuudet ja yhteydet tutkittavaan ilmiöön (Corbin & Strauss 2008, 143)¹⁴. Informantteja valittiin neljästä ryhmästä:

- 1) Proakatemian valmentajat ja päävalmentaja, 7 henkilöä
- 2) Neljän Proakatemian opiskelijatiimin jäsenet, 69 henkilöä
- 3) Proakatemian alumnit, 11 henkilöä
- 4) Proakatemian sidosryhmien edustajat, 20 henkilöä

Tutkimuksen kohteena oli neljä Proakatemian opiskelijatiimiä ja niiden jäsenten perustamaa osuuskuntaa, joissa yhteensä oli 69 opiskelijaa. Tiimeistä Kooste käsitti 18, Poikkeama 19, Suuntaviitta 15 ja Projektitoimisto Versio 17 opiskelijaa. Jokainen opiskelijatiimi valitsee itsenäisesti keskuudestaan tiimin johtajan (*team leader*) ja eri tehtäviin tarvitsemansa vastuuhenkilöt. Jokaisella tiimillä on valmentaja, jonka tehtävät Proakatemiassa kuvataan seuraavasti: haasta prosessi, inspiroi visio, mahdollista toiminta, mallinna tie ja rohkaise sydäntä. Valmentaja ei tarjoa valmiita ratkaisuja vaan ohjaa ja vaatii opiskelijoita tekemään itsenäisesti tarvitsemansa ratkaisut. Proakatemiassa toimi kuusi valmentajaa, joista päävalmentaja johti koulutusyksikön ja valmentajien toimintaa. Kaikki Proakatemian opiskelijat ja valmentajat toimivat tutkimusaineistoa kerryttävänä informantteina. Tutkimusympäristöön ja sieltä valittaviin informantteihin sisältyivät koulutusyksikön itsensä lisäksi yritystoiminnan ja koulutusjärjestelmän piireissä toimivat Proakatemian sidosryhmät.

Sidosryhmien edustajat koostuivat työelämässä toimivista ja Proakatemian kanssa yhteistyötä tekevästä henkilöstä. Ryhmään kuului myös 11 alumnia, jotka toimivat itsenäisinä yrittäjinä tai toisen omistaman yrityksen palveluksessa. Lisäksi ryhmä sisälsi 20 työelämän edustajaa tai yrittäjää, joiden joukossa oli kaksi Proakatemian valmentajina toiminutta henkilöä. Sidosryhmien edustajat saattoivat kuulua useampaan ryhmään. Esimerkiksi alumnit olivat voineet toimia opintojensa päätyttyä valmentajina Proakatemiassa, josta olivat siirtyneet itsenäiseksi yrittäjäksi tai toisen omistaman

14 Corbin & Strauss (2008, 143): “Saturation is usually explained in terms of” when no new data are emerging.” But saturation is more than a matter of no new data. It also denotes the development of categories in terms of their properties and dimensions, including variation, and if theory building, the delineating of relationships between concepts.”

yrittäjien palvelukseen. Siirtymät ja samanaikaiset roolit vaikeuttivat informanttien positiointia ja ryhmien rajaamista, mutta mahdollistivat kehittymisen tarkastelun heidän kertomuksiinsa perustuen.

Tässä tutkimuksessa pidettiin informantin myötävaikutuksella tuotettua tutkimusaineistoa tärkeämpänä kuin informantin positioon perustuvaa luokittelua. Olihan tarkoituksena toteuttaa yrittäjyyden tuottamisen aineistolähtöinen analyysi, jossa tavoitteena oli muotoilla informanttien yhteisiin kokemuksiin perustuva teoria heidän positioistaan johtuvien eroavaisuuksien luokittelun sijasta.

3.2.3 Tutkimusaineiston hankinta

Empiirinen tutkimusaineisto kerättiin havainnoimalla opiskelijoiden ja valmentajien toimintaa Proakatemiassa sekä haastattelemalla heitä ja sidosryhmien jäseniä. Edellytyksenä hyödyllisen ja luotettavan tutkimusaineiston saamiselle oli tutkimusympäristössä toimivien valmentajien, opiskelijoiden ja sidosryhmien jäsenten luottamuksen saavuttaminen. Tämän vuoksi tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet, pääasiallinen toteutus ja eettiset periaatteet esitettiin ennakkoon sekä informanteille että heitä edustaville tahoille. Opiskelijoiden, valmentajien ja sidosryhmien piirissä tutkimuksen tarkoitusta ja tavoitteita pidettiin kiinnostavina, ja niiden saavuttamista haluttiin tukea. Eettiset periaatteet korostivat informanttien henkilöllisyyden salaamista ja edellyttivät tutkimukselta luotettavuutta.

Tutkimusympäristössä toimivat avasivat ovia, joista tutkija astui sisään ja heittäytyi vuorovaikutukseen niiden takaa löytyvien henkilöiden kanssa. Työ organisoitui niin, että tutkija oli suoraan yhteydessä tutkimusympäristössä toimiviin informantteihin valmentajien ja esimiesten tukiessa yhteyksiä. Tutkijan suhteissa tutkimusympäristöön korostuivat ulkopuolinen havainnointi sekä luottamuksellinen ja kollegiaalinen dialogi. Lähestymistapa edellytti tutkijalta vallitsevan yhteisöllisyyden hyväksymistä, joka vaati toisinaan ennakoimattomiin tilanteisiin ja tapahtumiin tarttumista. Tutkijan oli myös jatkuvasti tiedostettava vastuunsa teoreettisesti relevantin tiedon aktiivisena kerääjänä (Glaser & Strauss 2008, 58), joka havaitsee ja suunnittelee aineiston hankinnan tilanteet ja hyödyntää ne.

Havainnoimalla kerättiin tietoa siitä todellisuudesta, jossa Proakatemian valmentajat ja opiskelijat tuottavat yrittäjyyttä. Jo tutkimusaineistojen hankintaa suunniteltaessa arvioitiin, että havainnointi ei tuottaisi riittävää tietoa yrittäjyyden tuottamisen ilmiön tarkasteluun ja teorian muotoiluun. Aineiston arvioitiin muodostuvan liian kapeaksi ja vain tiettyihin tilanteisiin kiinnittyväksi. Havainnoinnilla tavoiteltiin tutkittavaa ilmiötä jäsentävää ymmärrystä, jota hyödynnettiin haastatteluissa ja analyyseissa. Havainnointi paljastikin lähipiirin ja vuorovaikutuksen, kokeilujen ja tuottamisen sekä kriittisen reflektion keskeisen merkityksen yrittäjyyden tuottamisessa.

Ensimmäinen kohtaaminen havainnoitavassa kohteessa tapahtui 15.8.2010, viimeinen 17.3.2011. Ajanjakson kuluessa kohtaamisia oli kaikkiaan 11, niihin osallistui 359

henkilöä, ja niihin käytettiin 53 tuntia ilman tutkijan valmistelevaa ja viimeistelevää työtä. Havainnointiin perustuva aineisto kerättiin seuraavissa kohtaamisissa:

- 1) Seitsemän opiskelijatiimien pajaa, 36 tuntia ja 119 osallistujaa
- 2) Yksi opiskelijatiimien yhteispaja, 6 tuntia ja 91 osallistujaa
- 3) Kolme tilaisuutta ulkopuolisille, 11 tuntia ja 147 osallistujaa.

Havainnoinnin aikana tutkija tarkkaili toimintaa koulutusohjelman jäsenenä, jossa roolissa tehtävänä oli vapauttaa informanttien ääni kuuluviin ja tehdä koulutusohjelman toimintaa näkyväksi. Tutkijan lähestymistapa tiedon keräämiseen oli etnografinen ja positio tarvittaessa jossakin määrin katalyyttinen mutta luonteeltaan informanttien ilmaisua vapauttava ja kannustava.

Tutkija havainnoi Proakatemian tiimien pajojen, yhteispajojen ja pienryhmien työskentelyä. Pajat ovat tiimin kaksi kertaa viikossa järjestämiä vähintään neljä tuntia kestäviä kokoontumisia, joissa tiimin opiskelijat käsittelevät haluamiaan teemoja, puhuvat ja harjoittelevat vuorovaikutusta ja dialogia sekä synnyttävät ja jakavat tietoa. Opiskelijat kokoontuvat myös pajaa pienemmissä ja erityisiin tarpeisiin perustetuissa ryhmissä. Lisäksi he suunnittelevat ja toteuttavat ulkopuolisille suunnattuja tapahtumia ja esittelytilaisuuksia. Toiminta tapahtuu täysin opiskelijoiden itsensä suunnittelemana, toteuttamana ja vastuulla.

Tutkija laati havainnoitavista kohtaamisista vapaamuotoiset muistiinpanot, joiden keskeisen sisällön hän edelleen pelkisti ja tiivisti muistioiksi. Niitä käytettiin osana empiirisen analyysin primääriaineistoja, joita täydennettiin valmentajien ja opiskelijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa ja haastatteluissa.

Haastatteluihin perustuvat tutkimusaineistot muodostavat tutkimuksen pääaineiston, jonka keräämistä havainnointi tuki. Ensimmäiset haastattelut suoritettiin syksyllä 2009 ja viimeinen 18.10.2011, joten haastatteluja toteutettiin rinnan havainnoinnin kanssa ja ne kattoivat kahden vuoden ajanjakson. Haastatteluihin osallistui 83 informanttia, joista kuusi haastateltiin kahteen tai useampaan kertaan. Haastattelujen tarkoituksessa informantit kohdattiin 49 kertaa. Aikaa kohtaamisiin käytettiin yhteensä 56 tuntia pois lukien tutkijan valmisteleva ja viimeistelevä työpanos. Kohtaamisista kahdeksan toteutettiin ryhmähaastatteluina, joissa informanttien määrä vaihteli kolmesta kahteentoista. Haastattelujen määrät, ajankäytöt ja henkilömäärät jakautuivat seuraavasti.

- 1) Valmentajat: 11 haastattelua, 13 tuntia ja 7 henkilöä
- 2) Opiskelijat: 9 haastattelua, 15 tuntia, ja 45 henkilöä
- 3) Alumnit: 8 haastattelua, 8 tuntia ja 11 henkilöä
- 4) Muut sidosryhmät: 21 haastattelua, 20 tuntia ja 20 henkilöä.

Haastattelujen etenemisessä ja suuntaamisessa sovellettiin teoreettista otantaa, joka perustui jatkuvaan vertailevaan analyysiin (Glaser & Strauss 2008, 45) ja saturaaion saavuttamisen arviointiin (Corbin & Strauss 2008, 143). Teoreettinen otanta toteutettiin prosessina, jossa aikaisempien haastattelujen analyysin tulos ohjasi sekä informanttien valintaa, että tutkimukselle hyödyllisen tiedon hankintaa tai vahvistamista (Glaser & Strauss 2008, 1–6, 58). Analyysin tuottamien käsitteiden ja kategorioiden saturaaio tavoitettiin havainnointien ja yhdentoista haastattelun jälkeen. Niiden jälkeen kerätyn aineiston analyysi vahvisti aikaisemmin analyysin synnyttämät käsitteet ja kategoriat tuomatta niihin uusia variaatioita. Saturaaio ja jatkettu vahvistaminen korostivat aineiston ja tulosten luotettavuutta.

Haastattelut aloitettiin Proakatemia sisäpiiriläisistä, joihin kuuluivat Proakatemia päävalmentaja, valmentajat ja opiskelijat. Haastattelujen tulosten perusteella seuraavia haastatteluja suunnattiin Proakatemia ulkopiiriin, alumnien ja muiden sidosryhmien edustajiin. Hyödylliseksi osoittautuivat aikaisemmin Proakatemiassa toimineiden mutta nyt ulkopuolisina sieltä kertyneitä kokemuksiin tarkastelevien informanttien kannanotot. Ulkopuolisuus tuotti puheisiin tutkimusta rikastavia tekijöitä ja nosti esiin havainnon, että yrittäjyyden todellinen ja syvä merkitys ymmärretään vasta työssä ammatillisen toiminnan ja yrittäjyyden konteksteissa. Haastattelujen etenemistä voidaan kuvata metaforalla järveen heitettävästä kivistä. Kiven molskahdus veteen kuvaa Proakatemia sisäpiiristä alkaneita haastatteluja, mistä haastattelut etenivät laajenevien laineiden lailla teoreettisen otannan myötä sisäpiiristä ulkopiiriin ja sen ääri rajoille saakka.

Haastattelut suoritettiin tutkijan rauhallisessa työhuoneessa tai informanttien haluamissa tiloissa. Aikaa varattiin yksi tunti, ja aluksi tutkija kertasi tilaisuuden tarkoituksen ja tutkimuksessa noudatettavat eettiset periaatteet, korosti informantin henkilöllisyyden salaamisen toimenpiteitä sekä varmisti luvan haastattelun tallentamiseen sanelukoneella tai vaihtoehtoisesti kirjallisten muistiinpanojen tekemiseen. Haastatteluissa äänitetyt digitaaliset tiedostot siirrettiin sellaisenaan litterointipalvelun tuottajalle, joka puolestaan palautti valmiit litteraatit tekstinkäsittelyohjelmien ja analyysiohjelman tunnistamassa muodossa. Tutkijan tekemät muistiinpanot taas pelkistettiin ja tiivistettiin tekstinkäsittelyohjelmaa käyttäen muistioiksi, joita käytettiin tutkimusaineistoina sellaisenaan.

Haastattelut olivat strukturoimattomia. Informantit ja tutkija kerääntyivät tasavertaisina kollegoina tarkastelemaan yhteistä kiinnostuksensa aihetta, yrittäjyyden oppimista. Tarkoituksena oli tavoittaa informanttien oma yrittäjyys ja heidän käsityksensä sen tuottamiseen vaikuttaneista tekijöistä. Haastatteluissa vältettiin tietoisesti yrittäjyyttä määritteleviä ja lokeroivia keskusteluja, joiden sijaan kiinnostuksen kohteiksi nostettiin yrittäjyyden tuottamisen ilmiö ja menetelmät. Tutkijan tehtävänä oli auttaa informantteja käsittelemään siihen liittyviä havaintojaan, kokemuksiin, mielipiteitään ja käsityksiään. Kohtaamisten pääosissa olivat informantit, tutkijan tehtäväksi jäivät

kuuntelu ja tietojen tallentaminen sekä hienovarainen ohjaus kysymyksiä esittämällä ja reagoimalla informanttien esityksiin. Kohtaamiset heijastelivat informantin käyttäytymistä: esitelmän pitäjät saivat esitelmöidä, kollegiaalista keskustelua haluavat puolestaan saivat kumppanin sitä harjoittamaan.

3.2.4 Empiirisen analyysin suoritus

Empiirisen analyysin tavoitteena oli muotoilla yrittäjyyden tuottamisen paikallinen eli substantiivinen teoria (SGT), johon Grounded Theory (GT) tarjosi menetelmän. Analyysin aikana ei haluttu todentaa yrittäjyyden tuottamisen ilmiöön liittyviä tai viittaavia aikaisempia teorioita vaan rakentaa paikallinen teoria pelkästään empiiriseen aineistoon perustuen ja ilman aikaisempien teorioiden vaikutusta. Induktiivisen lähestymistavan lisäksi empiirinen analyysi toteutti periaatetta, jossa tutkimusaineistosta muodostettiin käsitteitä ja kategorioita sen osia toisiinsa jatkuvasti vertailemalla (Glaser & Strauss 2008, 1–6).

Tutkimusaineiston kerääminen, koodaus ja analyysi limittyivät toisiinsa koko tutkimuksen ajan. Jatkuva vertaileva analyysi eteni kolmen keskenään jatkuvassa vuorovaikutuksessa olleen tason kautta. Ensimmäisellä tasolla tehtiin avoin koodaus (open coding), jolloin luotiin ensimmäiseksi mahdollisimman rikas käsitteistö. Tuotettu käsitteistö pelkistettiin jatkuvaa vertailua tekemällä käsitteiksi, joita edelleen vertaillen integroitiin avoimen koodauksen kategorioiksi. Avoin koodaus aloitettiin tutkimusaineiston esikoodauksella (Layder 1998, 53–56), jossa hyödynnettiin informanttien alkuperäisiä ilmaisuja. Se tuotti käsitteiden ja kategorioiden muodostamisessa hyödyllistä esiymmärrystä. Tärkeä vaihe oli avoimen koodauksen käsitteisiin viitanneitten sitaattien täsmentäminen ja tarkentaminen, mikä paransi käsitteiden ja primääriaineistoista poimittujen tekstien vastaavuutta. Informanttien ilmaisuja ei muutettu, vaan sitaattien sisältöjä ja rajoja tarkistettiin. Sitaattien täsmentämisen ja tarkentamisen jälkeen avoimen koodauksen tuottamia käsitteitä tiivistettiin ja tarkennettiin sekä yhdisteltiin avoimen koodauksen kategorioiksi.

Analyysin toisella tasolla toteutettiin pitkittäinen koodaus (axial coding). Siinä etsittiin avoimen koodauksen kategorioita erottavia tai yhdistäviä tekijöitä, joihin perustuen muodostettiin aikaisemmat kategoriat akselinsuuntaisesti lävistäviä pitkittäisen koodauksen kategorioita. Metodologisenä työkaluna ja ajattelua avartavana apuvälineenä tässä käytettiin Layderin (1993, 8) tutkimuskarttaa. Pitkittäisen koodauksen myötä kategoriat ja niiden luomiseen liittyvät tulkinnat nousivat aikaisempaa käsitteellisemmälle tasolle, kuitenkin edelleen yhteytensä tiukasti tutkimusaineistoon säilyttäen. Kolmannen tason valikoivalla koodauksella (selective coding) etsittiin ydinkategoriaa vertailemalla pitkittäisen koodauksen kategorioita toisiinsa. Ydinkategorioiksi valikoitui niiden yhteiseksi nimittäjäksi löytynyt *kyvykkyys*.

Aineistolähtöisen analyysin tuloksena ydinkategoriaksi valikoitunut *kyvykkyys* muodosti ytimen yrittäjyyden tuottamisen paikalliselle teorialle, jota ydinkategoriaan

viitanneet muut kategoriat selittivät ja täydensivät. Paikallinen teoria tarjosi tutkimusaineistosta nousevia vastauksia tutkimuskysymyksiin. Toisaalta myös ymmärrettiin, että vastaukset olivat luotettavia ja päteviä ainoastaan tutkimusaineiston rajaamassa todellisuudessa. Paikallisen teorian pätevyys ja luotettavuus tutkimusaineistonsa ulkopuolella punnittiin vasta teoreettisen analyysin menettelyissä.

3.2.5 Teoreettisen analyysin suoritus

Teoreettisen analyysin tavoitteena oli vahvistaa yrittäjyyden tuottamisen yleinen eli formaalinen teoria (FGT). Tämä puolestaan edellytti empiirisen analyysin tulosten käsitteellistämistä tutkimuksen toteutuksen ajasta, paikasta ja ihmisistä riippumattomiksi. Empiirisen analyysin tuloksille etsittiin vahvistusta testaamalla niiden pätevyyttä teoreettisella analyysillä, missä sekundääriaineistona käytettiin tutkimuskirjallisuutta ja hyödynnettiin sieltä löytyviä teorioita. Tarkastelussa säilytettiin yhteys primääriaineistoon, vaikka teoreettisen analyysin myötä tutkimustulokset laajenivat yli empiirisen tutkimuksen saavuttamien rajojen ja samalla myös tulosten abstraktiotaso nousi. Teoreettisen analyysin aikana empiirisen analyysin tuloksia tarkasteltiin aikaisempien teorioiden lähtökohdista ja myös niihin synteesiä tehden. Tutkijan lähestymistapa tutkimusongelmaan ja ilmiöön oli abduktiivinen, jolloin empiriaa ja teoriaa vertailemalla etsittiin paras saatavilla oleva teoreettinen perustelu lähtökohtana olleille empiirisen analyysin tuloksille (Douven 2011; Schurz 2008).

Teoreettisen analyysin *ensimmäisessä vaiheessa* muodostettiin empiirisen analyysin löydöksille perustuva yrittäjyyden tuottamisen hypoteesi. Se ymmärrettiin empiirisen analyysin tuloksiin perustuvaksi väitteeksi tai oletukseksi, jolla ennakoitiin teoreettisen analyysin tuloksia (vrt. Uusitalo 1999, 42). Se esitteli muuttujat ja niiden suhteet, salli pätevyyden ja yleistettävyyden testauksen, perustui paikalliseen teoriaan ja oli tiivis ja termeiltään selkeä (Hirsjärvi ym. 2009, 158–159).

Hypoteesin pätevyyttä ja yleistettävyyttä tarkasteltiin *toisessa vaiheessa* vertaamalla ja integroimalla hypoteesin sisältämiä kategorioita aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin. Siinä tavoitteena oli sekä ydinkategorian että sitä määrittelevien ja rakentavien kategorioiden käsitteellistäminen, syventäminen ja yleistäminen muulla aineistolla sekä abstraktiotason nosto tutkimustehtävän kannalta olennainen säilyttäen. Tuloksena syntyi yrittäjyyden tuottamisen yleinen, formaalinen teoria (FGT).

Yrittäjyyden tuottamisen yleistä teoriaa kuvaava kyvykkyyden tuottamisen erityinen ja paikallinen konteksti kytkettiin *kolmannessa vaiheessa* laajempaan koulutuksen ja työelämän yhteyteen ja koottiin yrittäjyyden tuottamisen viitekehys. Tällöin esiin nostettiin myös yrittäjyyden tuottamisen ontologiset ja epistemologiset perusteet.

3.2.6 Tutkijan position tarkastelu

Tutkijan suhde tutkimustehtävään, aineistoihin, informantteihin ja menetelmiin vaati jatkuvaa oman position tarkkailua ja huomioimista. Tutkijan suhde tutkimusongel-

maan oli henkilökohtainen, ja siihen vaikutti tutkijan pitkäaikainen sitoutuminen yrittäjyyteen. Omat kokemukset herättivät tarkastelemaan yrittäjyyden tuottamisen ilmiötä. Uutta teoriaa tavoiteltaessa tutkijan vahva esiymmärrys voi vaikuttaa liikaa empiirisen analyysin tuloksiin, jolloin esiymmärryksen sisältämät aikaisemmat teoriat estävät uuden teorian muodostamista. Tämän vuoksi tutkijan olikin tehtävä esiymmärryksen vaikutusta rajoittavia valintoja. Taustoittavan ja teoreettisen analyysin alueilla esiymmärryksestä sen sijaan oli hyötyä.

Tutkijan positio edellytti seuraavia valintoja:

Yrittäjyyden häivyttäminen: Tutkijan positioituminen esiymmärryksensä ulkopuolelle saavutettiin häivyttämällä yrittäjyyden ilmiö ja käsitteet empiirisen analyysin piiristä. Empiirisen analyysin suorittamisessa välteltiin tietoisesti yrittäjyyden määritelmiä ja käsitteitä, koska ne liittäisivät aineiston ja analyysin muihin teorioihin. Yrittäjyyden sijasta painotettiin yksilön oppimista ja kasvua. Näkökulma vapautti tutkijan ja informantit aikaisempien yrittäjyyden teorioiden ohjaamasta ajattelusta.

Menetelmän korostaminen: Yrittäjyyttä määrittelevien teorioiden ja käsitteiden sijasta empiiristä analyysiä ohjasivat tutkimusmenetelmien teoreettisiin perusteisiin liittyneet sitoumukset. Teoreettiseksi viitekehyyksi valittiin kontekstualismi, empiirisen analyysin menetelmäksi induktiivista tutkimusotetta korostava Grounded Theory ja teoreettisen analyysin lähestymistavaksi vertaileva integraatio. Menetelmiä korostamalla tutkija määritteli tutkimuksen kuluessa muuttuvaa positiotaan suhteessa tutkimusongelmaan, tutkimusaineistoon ja tutkimusmenetelmiin.

Järjestelmällisyyteen sitoutuminen: Tutkijan vahva esiymmärrys saattaisi johtaa valintoihin, jotka perustuisivat aineistolähtöisyyden sijasta aikaisempien teorioiden tuottamaan tietämykseen. Ongelmaa ratkaistiin sitoutumalla tutkimusprosessin suorittamisessa järjestelmälliseen työskentelyyn. Tällöin tutkimusmenetelmän edellyttämä järjestelmällinen eteneminen rajoitti tutkijan esiymmärrykseen perustuvia tulkintoja. Viime kädessä kysymys oli tutkijan maltista odottaa järjestelmälliseen työskentelyyn perustuvan tutkimuksen paljastamia löydöksiä.

Informanttien kunnioittaminen: Aineistolähtöinen induktiivinen analyysi korosti informanttien tärkeyttä tutkittavan ilmiön paikallisina asiantuntijoina ja kuvaajina. Tutkija suhteessa informantteihin oli aktiivinen havainnoitsija ja kuuntelija, joka vapautti ja kunnioitti informanttien ilmaisua. Aineistoa kerätessä tutkijan tehtävä oli informanttien ilmaisun vapauttaminen. Empiirisessä analyysissä tutkijan tehtävänä oli ilmaisujen hyödyntäminen muuttumattomana.

4 Empiirinen analyysi

Luvussa esitellään ja perustellaan empiirisen analyysin tuloksia ja lopuksi kuvataan niihin perustuva paikallinen teoria. Käsitteitä ja kategorioita avataan tekstissä informanttien alkuperäisiin ilmaisuihin perustuvilla sitaateilla ja yhteenvedoilla.

4.1 Avoin koodaus

Avoin koodaus noudattaa aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteita, joita esimerkiksi Tuomi & Sarajärvi (2011, 108–113) esittelevät kirjassaan. Jäljempänä esitetty esimerkki havainnollistaa periaatteita (ks. myös Liite 3). Analyysin lähtökohtana tulee olla informantin tuottama *alkuperäinen ilmaisu*. Analyysiin soveltuvia ilmaisuja kerätään pelkistämällä aineistoa tutkimustehtävän suorituksessa tarpeelliseen ja olennaiseen. Pelkistäminen taas edellyttää perusteellista perehtymistä aineistoon ja ilmaisujen jatkuva ja kehittyvä koodausta. Työn edetessä tutkijan ymmärrys lisääntyy ja syvenee. Se ilmenee jatkuvasti kehittyvänä aineiston sisältöjen, rakenteiden ja ilmaisujen hahmottamisena. Seuraavassa esimerkissä esitellään avoimen koodauksen prosessi kuvaamalla kahden alkuperäisen ilmaisun käsittelyä:

- a) ...iso ongelma yrittäjyyden osalta liittyy riskiin, jos sä epäonnistut, niin sä oot ulkopuolella kaikesta.
- b) ...siin on se ryhmäpaine... siin tulee heti pahaa silmää muilta ihmisiltä... vetää yhtä köyttä ja siin joko noustaan tai kaadutaan yhdessä.

Alkuperäiset ilmaisut rajoittuvat tutkimustehtävän suorittamisen kannalta tarpeelliseen ja olennaiseen. Niitä on kuitenkin *redusoitava* ilmaisujen vertailtavuuden ja käsiteellistämisen mahdollistamiseksi. Redusointi tapahtuu tiivistämällä, pilkkomalla ja rajaamalla alkuperäinen ilmaisu *pelkistetyksi ilmaisuksi*. Tutkija redusoi alkuperäisistä ilmaisuista seuraavat pelkistetyt ilmaisut:

- a) Epäonnistunut tuomitaan ulkopuoliseksi.
- b) Yhteisö painostaa jäseniään sitoutumaan.

Pelkistetyt ilmaisut paljastavat epäonnistumisen ja ryhmäpaineen sosiaalisen ulottuvuuden. Informantit yhdistävät epäonnistumisen yhteisön ja toiminnan ulkopuolelle syrjäyttämiseen sekä lähipiirin aiheuttaman ryhmäpaineen uskollisuuden ja yhteistyön vaatimukseen. Tutkija redusoi toimintaan viittaavista pelkistetyistä ilmaisuista analyysin tarpeita paremmin palvelevat *käsitteet*:

- a) Epäonnistuminen
- b) Lähipiirin paine

Käsitteet ovat työkaluja, joita käyttäen jatkuvasti täydentyvästä tutkimusaineistosta louhitaan alkuperäisiä ilmaisuja. Käsitteisiin perustuu myös vertailu ja kategorioiden muodostaminen. Esimerkin kategoriaksi muodostui *sosiaalinen paine*. Kaikki tutkimuksessa esiin nostetut käsitteet ja kategoriat muodostettiin edellä olevan esimerkin mukaisesti työskennellen.

Avoin koodaus tuotti neljätoista kategoriaa, joiden sisältöjä ja merkityksiä määrittävät tutkimusaineistosta pelkistetyt 55 käsitettä (ks. myös luku 4.1.15). Informantit käyttivät saman ilmiön kuvaamiseen paljon erilaisia ilmaisuja, joista redusoitiin yksi ne kaikki kattava käsite. Se taas on ilmiötä kuvaavien eri ilmaisujen yhteinen nimi ja koodi. Kategoriat sen sijaan jäsenyivät kehyksiksi, joissa yhdistyvät niihin viittaavat ja niitä määrittelevät käsitteet. Seuraavassa käsitellään kategoriat käsitteineen.

4.1.1 Yksilön tavoitteet

Haastatellut henkilöt kuvasivat tavoitteitaan määrittelemällä tulevaisuutta koskevia ajatuksiaan, ideoitaan ja visioitaan. Siihen liittyi itsensä näkeminen ja määritteleminen tulevaisuudessa eikä pelkästään nykyisyydessä. Tavoitteita koskevissa puheissa korostuivat informantin omia odotuksia ja kiinnostuksen kohteita tyydyttävän vision tai elämänidean tuottaminen ja täyttäminen. Tavoitteisiin integroituivat asemaa ja roolia, itsenäisyyttä ja osaamista määritteleviä käsitteitä. Osaaminen nostettiin keinoksi, jolla yksilö saavuttaa tavoittelemansa aseman, roolin ja itsenäisyyden. Seuraavassa valmentaja Teuvon havainto ja opiskelija Joukon visio:

”...kaikil oli ihan selkee, kirkas visio siitä, mitä ne haluaa tehdä, minkälaisessa hommassa ne haluaa olla, mitä niitten täytyy tehdä, jotta ne sinne pääsee. missä ne halus olla esimerkiks viiden vuoden päästä, niin ne oli ihan siis realistisia, alaan liittyviä, mut kuitenkin siis haastavia ja siin oli semmonen selkee niinku missio pohjalla, suuntautumises tulevaisuuteen, et miks mä haluan olla se ihminen, joka mä haluan olla. Mitä mä haluan antaa, ympäri, ympäristöön ihmisille, yhteiskuntaan.” (Teuvo)

”...mä haluan olla onnellinen. Ja mitä siihen kuuluu, on hyvä perhe, kiva talo, paljon vapaa-aikaa, et on vapaus tehdä mitä haluaa. Jos mä tykkään siitä mun yrityksestä, mikä mulla on, tai tykkään olla jossain töissä, et se menee vähän niin kun harrastuksesta, niin sithän se on ihan fine. Mut jos se käy työstä, niin mä haluan et mul on oikeesti vapaa-aikaa, et mä voin vaik matkustella tai tehdä mitä ikinä haluan. Ja sen takia sit taas täytyy olla hyvä tulotaso, joka taas johtaa siihen, et täytyy jostakin saada se raha. Ja joko mä lähen siihen perinteiselle polulle, et etenee pikkuhiljaa jossain työpaikas ylöspäin, mikä luultavasti ei oo semmonen niin hieno paikka kun mä toivoisin et se ois. Mut

jos mä voin tehdä semmosen paikan itse, niin totta kai mun kantsii lähtee kokeileen tekeen sitä.” (Jouko)

Asemaa määriteltiin suhteessa toisiin yksilöihin ja ryhmiin, jolloin esiin nousivat henkilön oma tuleva asema työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa sekä tavoiteltavan aseman saavuttamiseksi tarvittavat kilpailuedut. Asemalla viitattiin yleensä sosioekonomiseen statukseen, johon liittyi myös käsityksiä vaikuttamisen ja kehittymisen mahdollisuudesta ja oikeudesta. Annikki kuvaa aseman saavuttamista seuraavasti:

”...nuorimpana ku oli, niin välillä vähän ne katto alaspäin, mutta sitte kun otti sitä vastuuta ja teki töitä, ja pyrki olemaan se alotteellinen ihminen, niin kyllä siellä pysty nouseen siinä ryhmässä aika korkeelleki asemaan. Ja siitä sitte kyllä, kun ymmärsi, että siivoojan työt ei todellakaan oo ne, mitä halua tehdä loppuelämän, ni tuli se halu päästä opiskelemaan.” (Annikki)

Roolit puolestaan kuvastivat työnjakoa ja toimintaa jäsentävää osallistumista, joihin liittyi odotus roolille soveliaasta käyttäytymisestä. Vaikutusvallan tavoittelu merkitsee kilpailua asemista yhteisön hierarkiassa ja rooleista toiminnassa. Roolien tavoittelussa painottuvat tilanteessa tarvittava osaaminen ja kilpailu:

”...se on ollu mielenkiintosta huomata, että nää roolit vaihtuu. Ne on koko ajan siellä, pyörii, tiedetään avainpelaajat, tiedetään ketkä nyt ei tällä hetkellä oo ja tiedetään sit sellaset, joilla on, ei oo ehkä se parhain hetki meneillään, jotka ehkä junnaa sitä tiimiä, on se kivireki, jota vedetään perässä. Mut ne on vaihtunu. kun eri tilanteessa tarvii erilaisia avainpelaajia, ni sieltä nousee uudet avainpelaajat.” (Erja)

”Et jos sil on voimakas tahto toteuttaa omaa itseään, sitä omaa työtään, menestyä siinä ni se kyllä helposti sen tyyppinen menestyvä yrittäjä ja ihminen kokee kaikki muut kilpailijana.” (Tuula)

Informantit esittivät yrittäjyyden tarkoitukseksi ja päämääräksi yksilön *itsenäisyyden*, jonka ilmenemistä kuvattiin monin tavoin. Yhtäältä korostettiin yksilön vapautta itsenäisiin valintoihin ja vastuuta valintojensa seurauksista, toisaalta tuotiin esiin yksilön riippumattomuus toisten ihmisten huolenpidosta ja valmius päättää itse omista asioistaan.

Informanttien mukaan itsenäisyys on myös yksilöiden oppimista ja kasvua, jotka tavoitetaan pakkotilanteessakin vain yksilön itsenäisiä valintoja ja vastuuta korostavan toiminnan kautta. Itsenäinen ja riippumaton yksilö ei ole irrallaan yhteisöstä, toiminnasta tai kontekstista: itsenäisyys onkin kontekstuaalista ja suhteellista, ja tarjottu

hyöty tai hyödyllinen ratkaisu tuottaa itsenäisyyden mahdollisuuden. Pekka ja Taina korostavat itsenäistä päätösvaltaa ja valintaa:

”...saat tehdä sitä mitä haluat, ja saat tehdä sen omilla ehdoilla ja omalla panoksella itseäsi varten, tai teitä varten, jos teit on siinä useampi henkilö. Ja se on, yrittäjäys on mun mielestä edelleenki asennetta mitä suurimmassa määrin.” (Pekka)

”...ne halua pitää sen, ne päätökset omissa käsissään, ne halua pitää sen, hallinnan itsellensä. Et se on hirveen tärkeä kyl sellanen, minä päätän ja minä itse teen tulevaisuuteni ja. Miten sitä tuotetaan ni mun mielest sitä tuotetaan, esimerkiks hallinnan käsitys ni kyllähän se kehittyy just sillä et se vastuu on sulla, jollon sä opit itse, ymmärtää sen et minä olen vastuussa tästä, minä hallitsen tätä hommaa, ja minä vastaan siitä et kehittykö joku asia...” (Taina)

Osaaminen punnitaan työelämässä, joten informanttien osaamispuheetkin kiinnittyivät tulevaisuuteen ja työmarkkinoihin. Esiin nousivat työpaikan luomiseen ja työelämävalmiuksiin, sosiaalisiin taitoihin ja vuorovaikutukseen, oppimaan oppimiseen ja kriittiseen reflektioon, johtamiseen ja verkostoihin sekä uusien näkökulmien avaamiseen ja käytännön kekseliäisyyteen liittyvät osaamiset.

Erääksi osaamisen alueeksi esitettiin kaaoksen, keskeneräisyyden ja riittämättömyyden sietäminen. Edellä esitettyjen metataitojen ohella informantit yhdistivät yrittäjäyteen osaamiset, jotka liittyivät toimialaan, liiketoimintaan ja ansaintalogiikkaan. Osaaminen ylipäätään yhdistettiin kilpailussa menestymiseen ja parhaiden ratkaisujen tuottamiseen. Tämä korostaa osaamisen kontekstuaalisuutta ja toiminnan tilanteisuutta:

”...miten muuttaa tieto käytännön taidoks, kassavirraks, rahaks, siis ihan tää perusjuttu.” (Ilona)

”...täytyy kestää kaaosta ajoittain. tai sillain, ei sitä nyt tarvii kestää jatkuvasti, mut ajoittain... riittämättömyyden tunnetta pitää kestää... keskeneräisyyttä pitää kestää...” (Kerttu)

”...kyllä yrittäjäydessä täytyy olla kekseliäs, ja kun sanoin sillon että avoin, että just jos asiat ei mee niin kun on aatellu niin täytyy keksiä joku toinen keino tehdä ne. Niin ehkä sillä tavallaa, joo kyllä mä koen että luovuus ja semmonen innovatiivisuus ja että on kykyä ideoida, ja saa ideoita asioista, niin se on tosi tärkeä.” (Erkki)

4.1.2 Yksilön toiminta

Informantit kuvasivat toimintaansa ja toiminnan ehtoja, joita pitivät oman tulevaisuutensa ja yleensä yrittäjyyden kannalta olennaisen tärkeinä. Yksilön toimintaa koskevat puheet tiivistyivät seuraaviin käsitteisiin: elämänhallinta, itsetuntemus, itseluottamus, itseohjautuvuus, oma-aloitteisuus ja sisäinen motivaatio. Lisäksi nämä käsitteet viittasivat yksilön toimintaan piirteiden tai ominaisuuksien asemesta. Käsitteet ovat keskenään vuorovaikutuksessa ja yhdistyvät yksilön kasvun ja kehittymisen alueeksi, joka on sidoksissa yhteisöön, toimintaan ja kontekstiin.

”...on hirveen tärkeä kyll sellanen, minä päätän ja minä itse teen tulevaisuuteni ja tämmönen. Ymmärtää sen et minä olen vastuussa tästä, minä hallitsen tätä hommaa, ja minä vastaan siitä et kehittykö joku asia...” (Marketta)

”...joku tämmönen suurempi asia, joka vaikuttaa siihen elämänhallintaan ja elämässä menestymiseen ja sitte osa voi hyödyntää sitä yrittäjänä.” (Veikko)

”...yhteiskunnalliset taidot ja tiedot, niin kyllähän nekin täytyy, ei sinänsä liity välttämättä yrittäjyyteen, mutta täytyyhän jokaisen ihmisen ymmärtää ja tietää, miten tää maailma pyörii. Ja sitte se, että jos senkin tekee kokeilemalla ja leikkimällä ja pelaamalla niin, kyllähän se helpommin jää, tai sen ymmärtää oikeesti paremmin.” (Anja)

Elämänhallinta kuvattiin tietoiseksi toiminnaksi, jossa luodaan oman elämän tavoitteita ja visioita sekä suunnitellaan, valitaan ja toteutetaan niiden saavuttamiseksi tarvittavia toimenpiteitä. Elämänhallinta tapahtuu yksilölle todellisissa ympäristöissä reflektiivisenä toimintana, jonka ulottuvuuksia ovat kriittinen reflektio sekä ihmisten elämän ja toiminnan ymmärryksen kehittyminen.

Informantit nostivat elämänhallinnan tavoitteiksi nautittavan työn ja hyvät ihmissuhteet. He yhdistivät sen itsensä johtamiseen ja liittivät siihen myös käsityksiä itsetuntemuksesta, itseluottamuksesta, itseohjautuvuudesta, oma-aloitteellisuudesta ja sisäisestä motivaatiosta.

”...haetaan sitä sellasta just sitä että minä haluan hallita omaa elämäni, minä haluan hallita omaa aikatauluani ja niin edelleen. Ja mun mielest tää on äärettömän positiivista.” (Taina)

”...tärkein tehtävä kuitenkin on luoda itsellensä työpaikka missä hän nauttii, missä hän on hyvä, on se sitten yrittäjä tai sitten palkallinen...” (Meeri)

”...itsensä johtaminen on kaiken lähtökohta... opiskelijoille on itsensä johtamista, ja ylipäänsä yrittäjyydessä, ja alkuun pitää lähteä siitä.” (Jonna)

Itsetuntemus määriteltiin yksilön ymmärrykseksi itsestään. Siitä nostettiin esiin yksilön tieto haluistaan ja kiinnostuksen kohteistaan, ajattelustaan ja osaamisestaan, tehtävistään ja tavoitteistaan, vahvuuksistaan ja heikkouksistaan sekä toiminnastaan ja käyttäytymisestään. Kasvava itsetuntemus ja siihen yhdistyvä kriittinen reflektio esitettiin ehdoiksi, joita ilman yksilö ei voisi tavoittaa yrittäjyyttä.

Esiin nostettiin metakognitiiviset taidot ja toiminnassa kerätyt kokemukset itsetuntemuksen syvenemisen lähteinä. Informantit korostivat omille vahvuuksille perustuvan osaamisen tavoittelua itsetuntemuksen kehittämässä ja yksilön tavoitteiden asettamisessa.

”Tai haluaa oppii tietämään mitä haluaa... että pitää tuntee itensä ja opetella tunteen itensä ja, et mistä oikeesti tykkää ja mistä vois löytyä se oma juttu, että.. Eikä se oo joka asiassa se helpoin ja mukavin juttu, koska sit tajuaa myös omia vajavaisuuksiaan aika rankasti. Ja niitä joutuu sitte aina uudestaan ja uudestaan käymään läpi, että pitäiskö tätä nyt kehittää vaiko eikö tätä pitäis kehittää, ja...” (Jouni)

”...tietää itensä, ja tietää että tämmösessä hän ei oo hyvä, mutta täällä hän pärjää. Että kyllä mä uskon että se siitä omien vahvuuksien tuntemisesta, ja sit siitä rohkeudesta.” (Emma)

Itseluottamus nousi informanttien puheissa esiin monin eri tavoin. Siihen ei viitattu piirteenä tai ominaisuutena, vaan esiin nostettiin relatiivinen tieto tehtävään riittävästä osaamisesta ja epäonnistumisen mahdollisuudesta. Tieto voidaan hankkia eri tavoin, esimerkiksi kokeilemalla, tekemällä, havainnoimalla, ratkaisuja ja artefakteja tuottamalla, opiskelemalla jne.

Itseluottamukseksi tieto jalostuu riittävän reflektion, kehittävän palautteen ja onnistumisen kokemusten kautta. Tässä yhteydessä informantit korostivat epäonnistumisen pelkoa ja turvallisuushakuisuutta itseluottamuksen kehittymistä rajoittavina tekijöinä: itseluottamus kehittyi myös epäonnistumisia kehittävästi refleктоimalla.

”...kun ihminen käydään syvempiä kolkkia myöten läpi, ja ehkä ensimmäinen kerta elämässä, kun pystyy kertomaan asioita... niin se on se ehkä, kun saa sen luottamuksen porukkaan, ja sit pystyy kertoon aivan kaiken ja käymään läpi sen henkisen kasvun pyrähdyksen siinä ja saa sen itsevarmuuden, niin se ehkä mitä tapahtuu on Proakatemiaa parhaimmillaan.” (Anne)

”...yrittäjät ei oo välttämättä niitä koulumaailman, tän nykysen koulumaailman terävintä kärkee, mut ne voi olla mielettömiä tekijöitä. Ja sitte taas tämmönen tekemällä oppimisen yhdistäminen se antaa taas mahdollisuuden onnistua ja ku onnistumisia tulee ni sitä kautta se vahvistuu oma itsetunto ja usko siihen et musta on johonki ja aika moneenki asiaan.” (Katja)

”...jätäkät oli ihan oikeesti kasvanu monta senttiä. Ja sitte siitä porukasta yks voittikin tän Suomen parhaimman myyjän palkinnon, joka on iso palkinto ja iso juttu kasiluokkalaiselle jätkälle. Ei se tieto ja taito, tiedothan ja taidot voi oppia melkein mitä vaan, mut kyl se asenne on sit se, mikä nuoremmille annetaan, et jos voi sitä tukee niin se on tärkeätä.” (Esa)

Itseohjautuvuus nousi esiin monissa eri yhteyksissä tutkimuksen kuluessa ja tutkimusaineistossa myöhemmin. Informantit tarkoittivat itseohjautuvuudella yksilön valmiuksia ohjata itse oppimistaan ja toimintaansa. Sen lähtökohtana on yksilön vahva ymmärrys kiinnostuksen alueistaan ja niitä koskevista tavoitteista, esimerkiksi mitä, miksi, miten ja milloin oppilaitoksissa opiskelee tai elämässä tavoittelee.

Yhtäältä esiin nousi yksilön halu omiin ratkaisuihin, omilla ehdoilla, omalla panoksella, itseään varten ja itsenäisellä asenteella. Toisaalta puhuttiin yksilön osallistamisesta päämääriensä määrittelyyn ja niiden saavuttamiseksi tarvittavien tehtävien suunnitteluun, valintaan ja toteuttamiseen sekä elinikäisen reflektiivisen toiminnan ja kriittisen reflektion hyödyntämiseen. Itseohjautuvuus on suhteellista ja tapahtuu aina suhteessa toimintaan, yhteisöön ja kontekstiin. Informanttien mukaan itseohjautuvuus kehittyi kokemusten lisääntymisen ja itsetuntemuksen parantumisen myötä.

”...apina istutetaan opiskelijan harteille sinä päivänä ku se kävelee sinne ja sitä ei oteta siitä kertaakaan pois koko aikana, se pysyy opiskelijalla. Joka vaiheessa päätökset ei ole valmentajan päätöksiä mitä tehdään, se on aina niitten opiskelijoitten. Opiskelijat osallistuu myös Proakatemian kehittämiseen ja yhteisö ei ole valmentajat vaan yhteisö on opiskelijat ja valmentajat. Eli Proakatemian hallinta on hyvin pitkälti opiskelijoiden käsissä.” (Heidi)

”...kyllähän sun täytyy olla, aikamoinen oman itsesi ruoska. Et semmonen itseohjautuvuus ja kyllähän sul pitää olla siis tietynlaist kunnianhimooki, taito potkia itseesi liikkeelle. Ja hallita sitä aika-asiaa. ...kyky pitää ne pyörät pyörimässä, pitää itses pyörimässä, pitää koko ajan koneet käynnissä ja luoda tavoitteita. Ja pyrkiä kohti tavoitteita, joillain suunnitelmallisuus.” (Elli)

Informantit korostivat *oma-aloitteisuuden* merkitystä, koska yrittäjäyys edellyttää toiminnan tilanteiden mukaista reagointia ja välitöntä toimintaa. Oma-aloitteisuus

yhdistettiin asioihin tarmokkaasti tarttumiseen, itsensä peliin laittamiseen, riskien ottamiseen, epäonnistumisten pelkäämättömyyteen, ilman käskyjen odottelua ja vitkastelua toimimiseen, toiminnan itsenäiseen edistämiseen ja vastuun ottamiseen. Informanttien mukaan oma-aloitteisuus kehittyy kokemusten kautta, minkä saavuttaminen mahdollistuu luottamukseen perustuvan vapauden ja vastuun antamisen kautta. Puitteista ja konteksteista tulevat kiellot, epääminen, mitätöinti, valikointi ja syrjijminen estävät oma-aloitteista toimintaa ja sen kehittymistä.

”...ykski kerto että ku se on ollu sellases isossa firmassa töissä missä oli pukutyyppejä ja, ni aina ku tuli joku idea ni johtajat oli vaan että, ei tähän nyt lähdetä ja näin. Että tappo hänen sen innostuksen. Nyt hän vaimonsa kanssa laitto aika menestyvän konseptin kasaan ja tekevät sitä, ja hän on hirveen innostunu.” (Marja)

Informantit kuvasivat yrittäjyyteen ajavaa *sisäistä motivaatiota* monin eri tavoin. Puheissa nostettiin esiin sisäinen kipinä, yrittäjyyden kipinä, tunteen palo, palava halu, intohimo, innostus, voimakas tahto, tekemisen rakastaminen, unelmatyön rakentaminen, omien halujen ja unelmien täyttämisen jne. Kuvaukset viittasivat yksilön tietoisuuteen omista mahdollisuuksistaan ja kiinnostuksen kohteistaan sekä niitä toteuttavasta visiosta ja suuresta tehtävästä, missiosta.

Informantit määrittelivät yksilön vision ja mission lähteiksi yhtäältä yksilön subjektiiviset havainnot ja kokemukset ja toisaalta yhteisön ja lähipiirin kehittävän ja kannustavan palautteen, mutta myös toiminnan ja kontekstin paljastamat ratkaisujen tarpeet.

”Jotenkin se on varmaan intohimo, että tarvii ratkasta asioita. Siitä saa potkua vaan lisää, et kyl mä jos mä selvisin tästäkin, niin mä selviän seuraavastakin. Ettei yhtään lamaanu, vaikka mitä olis.” (Seija)

”...jos ihmiset löytää intohimonsa ja ne saa kokeilla siipiä ja saa löytää sen oman juttunsa siinä opiskeluaikana, ni sit sen ei tarvis edes välttämättä olla aina niin että nyt sitten seuraavaksi yrityksen perustamiskurssille, vaan että sitten vaan hups, siitä tulikin näitten kahen tyyppin yhteinen juttu.” (Pauli)

4.1.3 Sosiaalinen yhteisö

Sosiaalinen yhteisö ymmärrettiin toiminnan ja vuorovaikutuksen monikerroksiseksi *puitteeksi*, joka sisältää useita eri tarkoituksiin muodostuneita *lähipiirejä*. Informantit erottelivat perheen, suvun, ystävät, verkostot ja oppimisen mahdollisuuksia ja työtä tarjoavat organisaatiot yksilön lähipiirejä tuottaviksi ja hyödyntäviksi sosiaalisiksi yhteisöiksi.

Lähipiirin lisäksi sosiaalisiin yhteisöihin viitattiin korostamalla oman yhteisön erottautumista ja rajanvetoa muihin yhteisöihin sekä kertomalla yhteisön kiinteyden luomiseen ja säilyttämiseen liittyvistä menettelyistä. Yrittäjyyden tuottamisella viitattiin yhteisölliseen prosessiin:

”...kaks asiaa on tärkeitä. Sekä sosiaalinen prosessi että yhteiskunnallinen prosessi, ja myöskin tän sosiaalisen prosessin näkökulmasta yhteisöllinen, koska mä kuulun tähän porukkaan joka ei usko siihen, että yrittäjäksi synnyttään vaan yrittäjäksi tullaan. Mä oon aivan varma että yrittäjäksi tullaan. Ja se on hirveän paljon siitä ympäristöstä ja tilanteista kiinni...” (Sanna)

Informanttien yrittäjyyspuheissa korostui yksilöiden ja yhteisöjen tavoittelema erillaisuus ja *erottautuminen* muista yksilöistä ja yhteisöistä. Erottautuminen yhdistettiin kilpailuun, jossa oman yhteisön jäsenten tilanteen esitettiin olevan muiden yhteisöjen jäseniä paremman työmarkkinoilla ja yritystoiminnassa.

Työelämäläheisyyteen liitettiin ratkaisukeskeisyys ja valinnanvapaus. Kilpailuina esitettiin työelämäläheisen toiminnan kautta syntyneet suhteet ja verkostot, todellista osaamista todentavat todelliset referenssit ja työnantajille kertyneet myönteiset kokemukset:

”Pääsee näyttämään kyntensä ja kerää portfolioo ja hakee referenssejä, jolla lyö itensä läpi, kun on työpaikan haun aika. Ja se on suurin asia, mikä erottaa meiat muista. Näen sen valttina ja kilpailuetuna kyllä.” (Matti)

Informantit nostivat lähipiirin *kiinteytymisen* välineeksi sosiaalistamisen. Se tapahtui yhtäältä yhteisön arvoja ja toimintaa kehittävien tarinoiden omaksumisen kautta, toisaalta jäsenten välistä luottamusta rakentamalla ja vahvistamalla. Tarinallisuus ja luottamus kulkivat tiiviisti yhdessä: jokainen erillinen ja yksilöllinen tarina sisältöineen ja tavoitteineen muuntui osaksi yhteisöä avoimessa, luottamuksellisessa ja ratkaisukeskeisessä prosessissa. Tämä synnytti lähipiirin jäsenten yhteisesti omistaman tarinan ja prosessissa se kiinteytyi niin, että siitä oli jopa vaikea irtautua.

”...on käsitelty onnistumisia... on tosi hienoo ja tosi yhtenäinen fiilis. Joskus menee tosi hyvin, sit joskus mennään pohjalle. Sillon vaatii sen, et joku nostaa sen kissan pöydälle ja keskustellaan, et se ilma saadaan puhdistettua. joku meidän tiimistä on sanonu, et kehitys tapahtuu kidutuksen kautta.” (Eeva)

Rajojen määrittely ymmärrettiin informanttien puheissa valinnaksi, jolla yhteisö määrittää jäsenensä ja toimintansa. Valintaan sisältyy pyrkimys suojautumiseen haitallisiksi tulkituilta vaikutuksilta, joita vieraat arvot ja päämäärät saattaisivat aiheuttaa.

Tärkeimmäksi rajojen määrittäjäksi nousikin luottamus siihen, että yhteisössä sovittuja päämääriä ja arvoja kunnioitettiin toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Yhteisölliset ja yksilölliset edut kilpailivat tällä alueella eivätkä aina kovinkaan sopuisasti.

”Mut kyllähän siinä on kaks pääkysymystä mihin.. Et pitää olla tiimipelaaja, ajatuksiltaan, ja pitää olla kiinnostunu yrittäjyydestä. Jos jompaankumpaan vastaa ei, niin kyllä se lähtökohta on sillon että ei oo proakatemiaalainen tai Proakatemian, jos voi sanoo, ”edellyttävä” tyyppi.” (Pekka)

4.1.4 Osallisuus yhteisössä

Informantit esittivät osallisuuden yhteisössä ja lähipiirissä rakentuvan yhdessä määritellyille arvoille, yksilöiden väliselle luottamukselle, osalliseksi sitouttamiselle, vastuulliseksi asettamiselle ja yhteisesti päätetyille tavoitteille.

Arvot ymmärrettiin arviointia, suunnitelmia, tavoitteita, päätöksiä ja toteutusta ohjaaviksi ehdoiksi, joiden puitteissa tehtiin valinta oikean tai väärän välillä. Informantit toivat myös esiin *arvopohjaisuuden* kontekstuaaliset ja relatiiviset ehdot: arvot olivat kontekstien ehtojen ja yksilöiden tavoitteiden rajaamia neuvottelutuloksia.

”...puhutaan siitä arvopohjaisuudesta ja miten tärkeä siinä oppimisessa on se yhteisön merkitys. Ja yhteisöhän elää tarinoista eli kyllähä siellä niitä tarinoita liikkuu ja, tarinoita epäonnistumisista ja, tarinoita onnistumisista. Ja arvothan sosiaalista hyvin nopeesti, käydään joka vuosi läpi mut, myös siirretään nuoremmille tiimeille ne ajatukset.” (Taina)

Informantit nostivat esiin ajatuksia oppimisen ja liiketoiminnan arvopohjaisesta johtamisesta. *Luottamusta* yhteisössä kehitettiin antamalla yksilöille valinnanvapaus. Sen vastineeksi heiltä vaadittiin avoimuutta ja vastuullisuutta sekä kokemusten jakamista ja reflektiivistä käsittelyä ryhmässä. Yhtäältä luottamus oli voimavara, mutta toisaalta se velvoitti ja oli ansaittava toimimalla ja vuorovaikuttamalla luottamusta ilmentävällä tavalla.

Informantit korostivat yhteisön ilmapiirin merkitystä, millä viitattiin yhteisön jäsenten keskinäisiin suhteisiin, ongelmien käsittelyyn ja toimintaan yhteisössä. Luottamuksellinen ilmapiiri nostettiin ehdoksi oppimista ja ratkaisuja tuottavalle rikastavalle yhteisölle:

”...on semmonen rikastava yhteisö mihin vaaditaan se luottamuksellinen ilmapiiri siellä pohjalla ennen ku voidaan rakentaa rikastava yhteisö, ja sitä kautta voidaan päästä luoviin ja rohkeisiin ratkaisuihin. Et kyl se sieltä lähtee siit luottamuksesta. Kyl mä yrittäjyydessäkin nään sen että yrittäjämäisen asenteen oppiminen vaatii sitä luottamuksellista ilmapiiriä.” (Jonna)

Informantit kuvasivat *osallistamista* monin eri ilmaisin. Ensimmäiseksi lähtökohdaksi nostettiin yksilön ja lähipiirin osallistaminen oppimisen ja tuottamisen prosessiin valinnanvapauden ja vastuun sekä yhteistyön ja yhteisvastuun kautta. Osallistamisen keskiössä oli yhteistyö suunnitelmien arvioinnissa, tekemisessä ja toteuttamisessa. Toiseksi lähtökohdaksi informantit esittivät ulkopuolisten osallistamisen oppimisen ja tuottamisen toimijoiksi. Siinäkin suunnitteluun ja toteuttamiseen osalliseksi tekeminen johti sitoutumiseen. Osallistamisen keinoksi nousi yhteistyö oppimisen ja tuottamisen prosessien kehittämisessä ja toteuttamisessa.

”...meille annetaan se pallo käteen, et mitä te haluatte tehdä tälle. Haluatteks te olla, valmistua täältä, haluatteks te, mitä te haluatte olla tulevaisuudessa, niin kyllä se pistää miettimään heti, et hetkonen, miten mä voin saavuttaa sen, mitä mä haluan saavuttaa. Siit lähtee tavallaan rattaat pyörimään, ja se on sitouttamista, et mitenkä saa tähän malliin mukaan.” (Kalle)

Vastuullisuus ja vastuu ilmaistiin monin eri tavoin: oman oppimisensa vastuunkantaja, vastata omasta tekemisestään, vastuuta omasta ja toisten toimeentulosta, vapaus ja vastuu omista päätöksistään, osata johtaa itseään jne. Informantit korostivat vastuun tiedostamista yksilön vastuullisuuden ehtona. Yksilö tiesi, että asiat eivät tulleet tarjottimella ja ymmärsi, että vastuu oli hänellä itsellään. Tiedostamiseen yhdistettiin ymmärrys myös vastuullisuuden tai vastuuttomuuden seurauksista.

Yrittäjyys vastuullisuutena määriteltiin yksilön vastuuna itsestään, lähipiiristään ja työstään. Vastuullinen yksilö erottuu työyhteisössään muista paremman työn panoksen ja tuloksen vuoksi. Informanttien esittämän mukaan vastuuntuntoa opittiin vapauden ja vastuun saamisen sekä yritteliäisyyden myötä.

”Mä ajattelisin niin että, pitäis kasvattaa, kouluttaa, opettaa kaikille vastuullisuutta ja sitä yrittäjämäistä toimintaa. ...se on aika hurja, jos sä et tykkää siitä mitä sä teet ja jos sä et saa siitä mitään irti, tai jos sä vihaat sitä mitä sä teet niin, kyllä siinäkin täytyis olla semmosta yritteliäisyyttä, et sit ottaa sen homman handuun ja lähtee sit ettiin jotain muuta.” (Katri)

Informantit kertoivat, että osallisuus yhteisössä kehitettiin arvioimalla, suunnittelemalla ja sopimalla *yhteisiä tavoitteita*. Yhteisössä synnytetty yhteiset tavoitteet olivat dialogisen ja argumentoivan prosessin neuvottelutuloksia, joilla sovittiin oppimisen ja liiketoiminnan tavoitteista. Näiden lisäksi tavoitteiksi ymmärrettiin yhteisön toimintaa ohjaavat sopimukset, joilla varmistettiin kaikkien pelaaminen yhteiseen maaliin. Sopimalla yhteisön ja jäsenten eriävistä tavoitteista johtuvien ongelmien käsittelystä varmistettiin samalla myös tavoitteiden jatkuva kriittinen arviointi.

”...se opettaa sitä just nimenomaan sitä vastuun kantamista, ja myöskin sitä, tietyllä tavalla sitä työyhteisönäkökulmaa, että ei hyvässä työyhteisössäkään, ni et sä voi siellä pelata vaan omaa peliäs, kyllähän siinä pelataan yhteiseen maaliin.” (Simo)

”...et on valmis tekeen kompromisseja. Tai sitä että sit jos jokainen kuudes-tatoista halua omaa juttuaan, ni kyllä siin on jokaisen pakko tulla vähän vastaan, tai et se asenne täytyy olla sillai että mä tykkäisin tehdä sen tällä tavalla, miten sä tykkäisit tehdä sen, ja nyt löydetään yhdessä joku semmonen tapa että me voidaan tehdä se sillai että kumpikin saa siitä jotain irti.” (Pauli)

4.1.5 Sosiaalinen paine

Informantit nostivat puheissaan esiin kaksi yrittäjyyteen vaikuttavaa *epäonnistumisen* ulottuvuutta: yhtäältä yrittäjyyttä estävän epäonnistumisen pelon ja toisaalta epäonnistumisiin sisältyvän kasvun ja oppimisen mahdollisuuden. Epäonnistumisen pelon taustalla olivat informanttien mukaan epävarmaksi ja tuntemattomaksi koettu tulevaisuus, johon arvioitiin sisältyvän taloudellisia ja sosiaalisia riskejä. Esiin nostettiin sosiaalista painetta ylläpitävä kulttuuri, jossa epäonnistumiset kielletään ja epäonnistujat tuomitaan.

Informantit määrittivät epäonnistumiset oppimisen ja kasvun lähteiksi, koska ne tarjosivat mahdollisuuden kriittiseen reflektion kautta tapahtuvaan transformatiiviseen oppimiseen. Kulttuurin tuottamien asenteiden muuttamiseksi suositeltiin realistista riskien ja epäonnistumisten arviointia vallitsevan pelkopohjaisen arvioinnin sijaan.

”...suhtautuminenhan on ihan merkillinen Suomessa että, se... Siis epäonnistumista ei sallita, se on lähtökohta. Ja sehän näkyy koulutuksessa, kaikessa näkyy. Et ihmisten ei anneta kokeilla ja epäonnistua ja oppia sitä kautta... teki tutkimuksen ku se selvitti miten epäonnistumiseen suhtaudutaan eri puolilla maailmaa. Kiina on kaikkein myönteisin ja USA tulee toisena ja Suomi on siellä hännän huippuna niitten kymmenien valtioiden joukossa että täällä ei sallita epäonnistumista.” (Tuija)

”...ihmiset osais realistisemmin arvioida riskejä eikä pelkopohjaisesti. Koska pelkopohjaisesti ku arvioit, tietämättä, oot tietämätön ja pelkää ja arvioit riskiä, niin mitenköhän mahtaa käydä. Käy huonosti. Susta se näyttää ihmeellisemmältä ku sulle tulee olo että et pysty hallitsemaan sitä tilannetta.” (Sanna)

Informantit kuvasivat *lähipiirin painetta* velvollisuutena täyttää odotukset, sopimukset ja vaatimukset. Esiin nostettiin kilpailussa menestyminen, riippuvaisuus rahoittajista ja maksajista, suhtautuminen epäonnistumisiin ja riskiin, yhteisön ja lähipiirin odotta-

ma hyöty, lähipiirissä sovitun täyttäminen, tilivelvollisuuden täyttäminen lähipiirille sekä opiskeluun ja työn tekemiseen liittyvien tavoitteiden saavuttaminen. Informantit korostivat vapauden ja vastuun tasapainoa sekä yksilön kykyä vastaanottaa painetta ilmentävää kriittistä palautetta. Esitettiin myös käsityksiä, että paineeton, turvallinen ja säädelty ympäristö ei tuottaisi yrittäjyyttä.

”...ihmisillä joilla on asenne että ne on sopivasti kateellisia toiselle, ja kuitenkin iloitsee toisen onnistumisesta, ni niissä on se millä se potkii eteenpäin, et mäkin haluan menestyä, ja uskoo sit menestymisen mahdollisuuteen ku toinenkin ihminen on, esimerkiks lähipiirissä menestyny. Et esimerkit varmasti vie eteenpäin. Ja onnistumisen kokemukset tietysti...” (Virpi)

”...me vaaditaan opiskelijoilta liikevaihtoa ja me vaaditaan tuloksia. Jos projekti on menny hyvin mut sieltä ei oo tullu yhtään rahaa, niin ei valmentajat taputtele pelkästään. Että totta kai siltikin katotaan ne hyvät asiat sieltä, mut kyllä meillä se tiukkuus siellä taustal on, että täytyy yrittäjämäisen asenteenkin tuottaa tuloksia. Ettei voida vaan lillua onnellisessa olotilassa.” (Jonna)

4.1.6 Voimavarat

Informanttien puheissa *turvaverkko* määrittyi yksilölle ongelmissa tukea ja apua tarjoavaksi lähipiiriksi. Erikseen painotettiin perheen sekä oppimisen ja työskentelyn yhteisöissä vaikuttavien vertaisten ja kollegoiden tärkeyttä. Turvaverkon tuella oli mahdollista kehittää ”takaportteja” eli vaihtoehtoista toimintaa epäonnistuneen tilalle sekä ratkaisuja ongelmista selviämiseen.

Esiin nostettiin mahdollisuus, jossa yksilö kokosi itse turvaverkkonsa kehittämällä ja ylläpitämällä hyviä, luottamuksellisia ja vastavuoroisia suhteita toimintansa kannalta tärkeisiin ihmisiin. Yrittäjien osalta tärkeiksi tahoiksi esitettiin erityisesti kollegat, asiakkaat ja rahoittajat. Todettiin myös, että turvallinen ”lintukoto” ei kasvata yksilöä työelämän haasteisiin: ongelmien poistamisen sijasta piti painottaa ongelmien käsittelyä ja ratkaisemista.

”...tää on niin kun lintukoto periaattees, koska tääl on niin helppo kokeilla ja epäonnistua. Mut se että jos aatellaan, et tän pitäs valmentaa yrittäjyyteen tai tiimiyrittäjyyteen, niin on tää kuitenkin ehkä vähän jopa liian turvallinen ympäristö. Alussa se on hyvä, mut sit lopussa niitten ideoiden, tai yritysten, mitä täältä tulee, pitäs olla ihan oikeesti liiketoimintakelpoisa. Mut meilläkin esimerkiks, ei meidän liikevaihdolla elätettäs itteämme.” (Mikko)

Vertaistuki jäsentyi informanttien puheissa toiminnaksi, jolla vertaiset yhteisvoimin hakevat ja tuottavat ratkaisuja yhden ongelmaan ja etenemiseen. Välineiksi nousivat

tiedon jakaminen, ratkaisuun keskittyminen, kokemusten käsittely ja jakaminen, kehittävä vertaispalaute, tarinoiden jakaminen ja käsittely sekä ohjauksen luottamuksellisuus, yhdenvertaisuus ja saavutettavuus. Mahdollistavina tekijöinä esitettiin kannustamisen ja tukemisen kulttuuri, tahto auttaa ja ymmärtää, yhdessä tekemiseen ja yhteisvastuuseen sitoutuminen sekä yhteisiin tavoitteisiin pyrkiminen.

”...yhteisöllisyys justiin tohon liittyen, siis se on semmonen mikä meidänkin arvoissa oli silloin mun opiskeluaikana, niin tavallaan kyllä se on semmonen kantava voima, mikä kanto vielä niitäkin tyyppisiä jotka oli jo pois lähdössä, ja porukka vaan tsemppas, ja tiimihenki tsemppas, tai koko tiimi tsemppas siihen että suorita nyt tämä ja kyllä me autetaan, ja mikä sulta nyt puuttuu, mikä kurssi... Ai, sulta puuttuu kirjoja, no lue tää, ja voidaanko tehdä yhteisessse...” (Simo)

Informantit määrittivät *yhteisvastuun* yhtäältä vastuuksi itsensä lisäksi myös muiden oppimisesta ja kehittymisestä, toisaalta vastuuksi yhteisesti sovittujen tavoitteiden saavuttamisesta. Näistä ensimmäisellä viitattiin yhteisöllisyyteen, toisella liiketoimintaan. Yhteisöllisyyspuhe nosti esiin yhteisön hyväksytyksi jäseneksi tulemisen, mikä ei ole mahdollista ilman yhteisvastuun hyväksymistä ja kantamista.

Liiketoimintapuheet puolestaan korostivat yhdessä päätettyjen pelisääntöjen ja tavoitteiden näkökulmaa: kaikkien piti pelata yhteiseen maaliin. Kaikilla tasoilla vertaiset ja lähipiiriin kuuluvat yksilöt valvoivat yhteisvastuun täyttymistä. Yhteisvastuun korostaminen nosti esiin osallistamisen ja johtamisen sekä tavoitteita koskevat neuvottelut.

”Et jokainen kantaa itestään enemmän vastuuta siinä mielessä että kun pelataan koko ajan sitä, siinä, Proakatemian yhteisön, tiimin yhteisön, tiimissä projektiryhmän pienempi yhteisö, siel on niin monta yhteisönäkökulmaa, et sitten sun on kannettava myös se oma vastuusi, oma kortes kekoon, jotta sä oot sen yhteisön hyväksytty jäsen. Niin kyllä se kasvattaa minusta sen vastuun ottamiseen myöskin.” (Pekka)

4.1.7 Vuorovaikutus

Puheissaan informantit yhdistivät vuorovaikutukseen *dialogisuuden*, kyseenalaistamisen ja neuvottelunvaraisuuden. Dialogisuus ymmärrettiin tavoitteelliseksi ja osallistujien henkilöä ja panosta kunnioittaviksi keskusteluiksi, joiden kohteina olivat ajankohtaiset ongelmat tai osallistujien merkittäviksi kokemat aiheet. Tavoitteeksi nostettiin oppiminen ja osaamisen kehittäminen. Niihin pyrittiin yhteisellä pohdinnalla, uusien näkökulmien avaavalla kyseenalaistamisella, kehittävää ja kriittistä palautetta antamalla sekä tietoa jakamalla ja ongelmiin ratkaisuja tuottamalla.

Dialogin ehdoiksi nostettiin halukkuus yhteistyöhön, osallisten kunnioitus, avoimuus ja valmius kompromisseihin. Dialogin tavoitteeksi esitettiin kaikkien osallistujien hyväksyttävissä oleva ratkaisu. Esiin nousivat myös dialogitaidot, joilla oli merkitystä kilpailtaessa mielipiteillä dialogia hyödyntävissä yhteisöissä.

”...meil oli silloin pallautekeskustelut missä rakennettiin luottamusta ja nyt pyritään koko kehittämään toistemme ammattitaitoo. Ja se on siirtyny meillä koko ajan ku ollaan tehty pitkät pätkät niin se on siirtyny koko ajan sitte, jouhevammaks ja jouhevammaks ja myö ei huomata sitä et myö tehään koko ajan ja kaikkialla sitä keskustellessamme ja noin. Että, kyllä koko ajan keskustelujen kautta tekemisen kautta.” (Liisa)

Kyseenalaistaminen nostettiin informanttien puheissa osaksi yksilön oman kasvun ja yrittäjyyteen kehittymisen prosessia. Sillä rakennettiin tietoa ja ymmärrystä, varauduttiin vastoinkäymiseen, ennakoitiin tulevaisuutta ja irtauduttiin vanhan ajattelun kahleista. Kyseenalaistava yksilö tunnistettiin totuuden etsijäksi, rajoja ylittäväksi uudistajaksi sekä ajatusten ja asenteiden kriittiseksi reflektiojaksi.

”...henkisesti mä oon kasvanu täs, kolmen ja puolen vuoden aikana, varmaan kaheksan vuotta... se mahdollistaa sen, että itte kyseenalaistat asioita ja kyseenalaistat itses... tuntuu, et se tuo ihan hirveesti ihmisille.” (Satu)

Informantit korostivat sosiaalisten taitojen merkitystä: asiat eivät enää edenneet ja valmistuneet ilman toimijoiden yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Tämä vaati toimijoiden välisiä jaettuun hyötyyn perustuvia sopimuksia, jotka olivat perusteiltaan osapuolia tyydyttäviä kompromisseja.

Esiin nousi *neuvottelunvaraisuus* ja sen taloudelliset, sosiaaliset ja psykologiset ulottuvuudet. Neuvotteluissa sosiaaliset taidot ja tunneäly olivat yhtä tärkeässä asemassa kuin taloudelliset tekijät. Informantit esittivät myös opiskelun neuvottelunvaraisuuden: mitä paremmat neuvottelutaidot opiskelijalla oli, sitä enemmän hän tavoitti yksilöllisiä ratkaisuja opintoihinsa.

”...suurin osa yrittäjistä on pakko olla sosiaalinen koska, ja siis sosiaaliset taidot omaava, kun ethän sä muuten pysty töitä tekemään. Ei niitä töitä yleensä ihan tippumalla tipu, todella harvalla yrityksellä on se tilanne, että ei tarvi koskaan tehdä yhtään mitään asiakkaiden kanssa, et joutus kommunikoimaan heille... kyllä on pakko olla hyvät just sosiaaliset taidot ja tunneäly siitä, että mitä tapahtuu millonkin ja et ihan sillä pelkällä kylmällä rahapuolella ei pääse eteenpäin elämässä...” (Anne)

4.1.8 Oppimisympäristö

Informantit korostivat *oppimisen* ja työn ykseyttä: oppimisen tulisi tuottaa työelämässä tarvittavat kompetenssit. Todettiin, että oppilaitosten jäykät opetussuunnitelmat eivät kaikin osin pysty vastaamaan työn jatkuvaan ja yllättävään muutokseen. Informantit esittivätkin oppimisen ja työn toiminnallista integraatiota niiden toisistaan erossa pitämisen asemesta. Työelämä nostettiin puheissa tärkeimmäksi oppimisympäristöksi, jossa toimimisen esitettiin oppimisen lisäksi edistävän opiskelijoita työllistymisessä.

Informantit kuvasivat opiskelijat omaa oppimistaan tuottaviksi subjekteiksi, joita tuli rohkaista ja haastaa opintojen tavoitteiden arviointiin ja valintaan, sisältöjen ja menetelmien suunnitteluun sekä toteutukseen ja arviointiin. Tekemisestä syntyvien myönteisten ja kielteisten kokemusten reflektointi nostettiin oppimisen parhaimmaksi lähteeksi. Epäonnistumiseen viitattiin ymmärrystä lisäävänä ja uudistavana kokemukseksi, jonka käsittelyyn liitettiin kyseenalaistaminen ja kriittinen tarkastelu. Reflektiiviseen toimintaan sisällytettiin kehittävä palaute ja vuorovaikutus oppimisen lähteenä sekä yksilön itsetuntemuksen ja itseluottamuksen vahvistuminen oppimisen myötä.

”...hehän joutuu ottaa vastuun siitä omasta oppimisestaan alusta asti, ja se on oikeesti varmaan se ensimmäinen, oikeesti semmonen, kasvun paikka et, kukaan ei annakaan sulle mitään valmiina vaan sun pitää ite luoda se... yrittäjävalmiudet lisäänty paljonki, ihan sen tekemisen kautta, siinä kuitenkin joutuu koko ajan tekemällä oppii niitä asioita ja kantapään kautta osaltansa, eli se näkyy kyl paljon et, ne valmiudet lisäänty mut ehkä huikein on aina oman itsetuntemuksen lisääntyminen ja luottamus omaan, et kyl tää kantaa.” (Taina)

”...koulutuksen pitää olla sellasta missä nuoren itsetuntemus ja omien vahvuuksien tuntemus lisääntyy. Eli, totta kai pitää saada ihan niitä yrittäjyyteen liittyviä taitoja siis tietoja yhtä lailla tietoja ja taitoja mutta, hirveen tärkeä on myös et siihen liittyy kasvuprosessi myös henkilökohtasella tasolla, onnistumisten ja epäonnistumisten kautta, tekemällä, oppimalla, kyl se kylmä tosiasia on et yrittäjäksi opitaan tekemällä. Et ei se kyllä luentosalissa yrittäjyys synny et kyl se pitää muulla tavalla synnyttää...” (Heidi)

Informantit yhdistivät *valinnanvapauden* yksilön elämän hallintaan ja vaikutusmahdollisuuksiin. Esiin nousi tulevaisuuteen suuntautuva orientaatio ja kiinnostavien vaihtoehtojen tavoitettavuus: kuvattiin esimerkiksi tilannetta, jossa rajaton määrä tavoitettavissa olevia vaihtoehtoja rajoitti valintoja. Elämänhallinnalla viitattiin yksilön vapautteen ulkopuolisen ohjauksesta, vaikutusmahdollisuuksilla oikeuteen tehdä elämäänsä vaikuttavia valintoja. Esiin nostettiin oppimisen ja tekemisen valinnanvapaus, joilla viitattiin tekoihin ja tehtäviin, tavoitteisiin ja syihin, lähestymistapoihin ja menetelmiin, ajankohtiin ja keston sekä organisointiin ja osapuoliin.

Informantit yhdistivät valinnanvapauteen yksilön vastuun valintojensa seurauksista, mutta myös oikeuden korjata valintojaan. Valinnanvapauden edistäjiksi esitettiin vastuun ja päätösvallan jakaminen, erilaisuuden ja epäonnistumisten salliminen sekä luottamuksellisen ja virikkeellisen ilmapiirin luominen. Suurimmiksi esteiksi nimettiin organisaatioiden ja yhteiskunnan hierarkkinen ohjaus ja toiminta.

”Et itte päättää, et mitä tekee ja melkein että, kenen kanssa tekee ja vähän, et millon tekee ja näin, niin se on mulle se, mikä tuo sen tyydytyksen ja mikä siinä se.. Että totta kai siinä on paljon hommaa ja, omassa työssänikin mä teen hitosti hommia mutta että, se on taas sit se palkkio niin suuri siinä vapauden muodossa ja luovuuden.” (Markus)

Informantit nostivat valinnanvapauden vastineeksi yksilöllä itsellään olevan elinikäisen vastuun omasta oppimisestaan ja kehittymisestään. Tässä korostettiin yksilön vision ja tavoitteiden tuottamista, strategioiden ja toimenpiteiden valintaa ja toteuttamista sekä prosessiin ja tavoitteisiin liittyvää arviointia. Yhteiskunnan ja lähipiirin tehtäviksi esitettiin yksilön vision ja strategian mahdollistaminen sekä niiden täyttämiseksi tarvittavien toimenpiteiden tukeminen.

Esimerkkinä *oppimisvastuusta* esitettiin oppimissopimus: siinä opiskelija kertoi taustansa ja lähtökohtansa, määritteli elämänsä vision, mission ja tavoitteet, arvioi nykyisen tilanteensa ja osaamisensa, esitti valitsemansa toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi sekä kuvasi tavoitteiden saavuttamisen mittarit. Oppimissopimuksen tekeminen ja toteuttaminen kuvattiin läpeensä yhteisölliseksi ja reflektiiviseksi prosessiksi, joka sisälsi vertaisten suorittamaa kyseenalaistamista ja kehittävää palautetta sekä valmentajan ohjausta. Informantit totesivat, että oppimisvastuun luovuttaminen opiskelijoille oli kannustava ja vastuullisiin valintoihin kasvattava luottamuksen osoitus. Luottamukseen vastattiin osoittautumalla itse oppimisessaan luotettavaksi ja vastuulliseksi.

”Kyl mä nään aika ison merkityksen tällä koko koulutuksella, just oppimissopimuksellakin siihen koko elämään. Jotenki... mä oon täällä oppimassa itsestäni ja yhteiskunnasta ja kuinka mä pääsen sinne, mikä ehkä on mulle se oikee päämäärä. Sinällään tää on semmonen hyvä kasvuympäristö, semmonen, mis mä voin vähän testailla eri juttuja mut myös oppia itsestäni paljon enemmän. Ja ehkä päästä sitä kautta just pidemmälle, kun löytää niit merkityksiä elämään.” (Matti)

Informantit yhdistivät *rajojen ylittämisen* yrittäjyyteen ja siihen kasvamiseen. Ensimmäiseksi esiin nousi oppimisen kaikkiallisuus, joka ylittää formaalin oppimisen rajat nonformaalin ja informaalin oppimisen alueille. Erityisesti korostettiin oppimisen ja

työn väliset rajat ylittävää yhteyttä, mihin liitettiin vaatimus paikallisten ja ajallisten rajojen ylittämisestä. Oppimista tapahtuu kaikkialla ja kaiken aikaa eikä pelkästään oppilaitoksissa opetuksen ja opiskelun virallisina aikoina.

Toiseksi informantit korostivat yrittäjyyteen liitettävää kehitysorientaatiota rajojen ylittämisen lähteenä. Taustalta löytyi pyrkimys muutoksen aikaansaamiseen ja aikaisempaa paremman ratkaisun tuottamiseen, mihin informantit liittivät uuden tavoittelun, panos-tuotossuhteen parantamisen, mahdollisuuden näkemisen ja hyödyntämisen, terveen rohkeuden, omien päätösten seurausten ymmärtämisen, luovan uudistamisen ja tuntemattoman kartoituksen.

Kolmanneksi esiin nostettiin tunnetun ja varman rajojen ylittäminen tuntemattomaan ja epävarmuuteen. Informanttien mukaan yksilö kasvoi ja kehittyi parhaiten ratkaisemalla epätietoisuuden ja epävarmuuden ongelmiaan. Rajojen ylittämiseen yleensäkin yhdistettiin kokeilujen ja tekemisen salliminen sekä kokemusten reflektointi.

”...siellä on mahdollisuus heittäytyä ja tehdä ihan aivan jotain muuta. Järjestää suuria tapahtumia, mitä kukaan muu ei oo aikasemmin tehnyt tai jotain muuta sellasta, että on uskallus lähteä kokeilemaan eri tavalla asioita.” (Erja)

Informantit esittivät, että kaikki yrittäjyydessä tarvittava *tieto* oli olemassa. Sen tavoittaminen edellytti ensinnäkin tekemistä eli käytäntöä ja toiseksi tekemisen eri tilanteissa tarpeellisen teorian hankkimista. Käytäntöä ilmentävää tekemistä ja kokeilua korostettiin yrittäjyydessä ensisijaisina, käytännön esiin nostamien ongelmien ratkaisuksi hankittavaa teoriaa toissijaisena. Käytäntöä ja teoriaa erilaisilla painoarvoilla yhdistämällä synnyttiin kokemuksia, joita refleктоimalla syvennettiin käytäntöön ja teoriaan liittyvää tietämystä.

Informantit korostivat työn merkitystä osaamisen saavuttamisessa: ammatillisuutta ilmentävä osaaminen oli heidän mukaansa mahdollista saavuttaa vain työelämässä kokemuksia hankkien ja syventämällä. Tässä yhteydessä informantit viittasivat onnistumisiin ja epäonnistumisiin sekä niiden käsittelyyn syvää osaamista tuottavan hiljaisen tiedon lähteinä. Informanttien puheissa kilpailuedut, hereillä oleminen, kilpailijoiden asemointi, positiivinen kilpailu, kilpailutus, ansaintalogiikka, tiedon muuntaminen rahaksi sekä suhteet ja verkostot kilpailuetuina viittaavat kilpailuun ja kontekstuaaliseen tietoon. Esiin nousi houkuttelu yritystoimintaan pilvilinnoja maalaamalla ja idoleita esittelemällä.

”Kaikki tieto on olemassa. Jos ei oo, niin sil ei oo väliä. Siinä sitä oppii, kun lähtee yrittämään. Maalaisjärki. Ei... en mä keksi mitään yhtä asiaa, millä tavallaan pääsis liikkeelle. Ehkä se, et osaat ettiä sen tiedon ja oikeet ihmiset. Kyllä ne kertoo sitten ja kyllä ne auttaa.” (Eeva)

”..yrittäjähän koko ajan arvioi sitä oman yrityksensä tilaa, et tässä kohtaa se on sitte se ehkä Oy Minä Ab mikä on se yritys mitä arvioidaan. Jos ei sitä ole sitä omaa yritystoimintaa.” (Pekka)

Valmentamiseen viitattiin nimeämällä sen harjoittaja valmentajaksi, mentoriksi, ohjaajaksi, sparraajaksi tai kokeneeksi kollegaksi. Valmentajat kertoivat vaalivansa valmennettavan itsenäisyyttä ja valinnanvapautta, mutta toisaalta vaativansa häneltä vastuullisuutta ja tavoitteellisuutta. Esiin nostettiin valmennettavan kannustaminen ja rohkaiseminen itsenäisiin valintoihin ja luoviin kokeiluihin sekä haastaminen ja osallistaminen kyseenalaistamiseen ja kehittämiseen.

Esiin nousi myös tuloshakuisuus ja tavoitteellisuus. Sekä valmentajat että valmennettavat kuvasivat valmentajan taustalla pysyväksi tukihenkilöksi ja keskustelukumppaniksi, jonka asiantuntemus oli valmennettavan käytettävissä. Valmentaja ei kuitenkaan tarjonnut valmiita ratkaisuja vaan ohjasi valmennettavaa vaihtoehtojen arvioimisessa:

”..ainoo mun mielestä mitä sä voit opiskelijoille tehdä on se että sää rohkaset niitä ottaan haasteita vastaan ja että sä rohkaset niitä oppimaan ja että ne ymmärtää, et se oppiminen on heitä varten. Et ajatus siitä, että ”siirrän tästä nyt jotakin sun päähäs päähäs, ja sitten sä voit lähtee työelämään”, nii se on ihan mennyttä...” (Saara)

4.1.9 Reflektiivisyys

Tekeminen ja kokeileminen nostettiin keinoiksi, joilla luotiin onnistumisen tai epäonnistumisen kokemuksia: yrittäjäyys oli mahdollista tuottaa vain tekemisten ja kokemusten avulla. Tekemisen prosessia ja seurauksia erittelevä, kyseenalaistava ja kehittävä tarkastelu tuotti informanttien mukaan tehokkaasti oppimista: tekemällä syntyivät voimakkaimmat kokemukset, joita refleктоimalla opittiin ja luotiin vastaavissa tilanteissa toisaalla hyödynnettävää osaamista. Oppimiseen liittyen nostettiin lisäksi esiin tekemisen kautta syntynyt havainto yksilön osaamisesta, mikä puolestaan vahvisti yksilön itsetuntemusta ja itseluottamusta.

Informantit liittivät yrittäjäyden tuottamiseen yhtäältä tekemisen asenteen ja toisaalta tekemisen, kokeilujen, luovuuden ja epäonnistumisten sallimisen. Tämä kaikki yhdistettiin myös kokemuksiin, joissa oppimisen, työn ja elämän ongelmiin tarjotut valmiit ratkaisut estivät yrittäjäyden kehittymisen. Tekemisen ja aikaansaamisen osaaaminen nostettiin yksilön kilpailueduksi. Esitettiin, että yksilön yrittäjäyteen opitaan vain tekemisen kautta.

”Mun mielestä on hullua muutenkin se, että kun on joku tutkimuskin tehty, että kahdeksankymmentä prossaa ihmisistä oppii parhaiten tekemällä tai ainakin hyvin oppii tekemällä ja silti sitä ei toteuteta sen enempiä, et tämmönen

ulkoalukutaito on ihan älytöntä, ja mun mielestä se on niin mennyttä aikaa. Mä ite muistan sen, että mä oon aina ollu muutenkin kyllä hyvä koulussa, mutta sit se, että helpointa ja kivointa oli se, kun sai tehdä jotain ja oppi sen kautta niin paljo paremmin, niin sillain on vähän oma lehmä ojassa tai se, että kun sen muistaa niin hyvin, että se palveli parhaiten, niin ilman muuta se on iso osa. Ja kokemusten kautta, ne voimakkaimmat kokemukset tulee kun saa ite tehdä.” (Katri)

”...kyllä jos sä haluat tai kehityt yrittäjäksi ja aiot yrittäjäksi, niin kyllähän sun täytyy tehdä asioita. Oli ne sitten isoja tai pieniä, tai oli ne sitten tosi toiminnallisia tai jotain, mutta kyllä sun täytyy, se tekemisen asenne täytyy olla. Ja ilman tekemistä ja kokeilua ei voi tietää, mikä toimii tai ei toimi.” (Markus)

Informantit liittivät yrittäjyyteen kehittämisorientaation ja *kehittämisen*. Niitä esitettiin nykyisen kyseenalaistaviksi ja mahdollisuuksia hyödyntäviksi sekä ennakoiviksi ja tulevaisuuteen suuntaaviksi tekemisen lähtökohdiksi ja muodoiksi. Kehittämisorientaatio kuvattiin yhtäältä yksilön haluksi kehittää itseään, yhteisöään ja toimintaansa, toisaalta pyrkimykseksi eteenpäin, innostukseksi uuden kehittämiseen, uskallukseksi kyseenalaistamiseen ja uudistamiseen sekä haluksi visiointiin. Kehittämisessä korostettiin kokeiluja ja ymmärrystä siitä, että ”asiat eivät tule tarjottimella”, vaan yksilöillä itsellään oli vastuu tulevaisuutensa tekemisestä ja oppimisesta.

”...mun mielest yrittäjyyteen kuuluu hirveen vahvasti se intohimo, palava halu kehittää toimintaa ja itseään. Että se ehkä voi myös erottaa siitä, että jos on, ei halua, ei oo sitä semmosta yrittäjyyden kipinää, ni sieltä saattaa puuttua se että ei oo vielä löytäny sitä asiaa mitä elämässä haluaa tehdä.” (Hannele)

Osaaminen näytettiin työelämälle ja työelämässä, jossa osaamisen mittareiksi nostettiin työllistyminen, menestyminen ja yrittäjyys. Informantit esittivät parhaan osaamisen ja myös epävarmuuden kestämisen olevan kilpailuetuja, joiden jokapäiväinen kehittäminen ja myyminen ovat yksilön itsensä vastuulla. Osaamista tehtiin jo opiskelun aikana näkyväksi portfolioilla, asiakkaiden tunnustuksilla, työelämäkumppanien suosituksilla, referensseillä ja verkostoilla sekä työsuoritusten ja tehtävien kuvauksilla. Lisäksi opiskelijat antoivat portfolioitaan rekrytointiyhtyritysten asiantuntijoiden arvioitaviksi, ja he tarkastelivat ja käsitelivät niistä saatuja palautteita yhdessä. Esiin nostettiin oman osaamisen havainnointi ja arviointi, josta noussut kokemus yhdistettiin itsetunnon ja sisäisen motivaation vahvistumiseen sekä osaamisen kehittämiseen.

”...rekryfirmasta, ihminen arvioimassa niitä portfolioita, eli se antaa niinku rekryammattilaisen arvion niistä, et miten tällä portfolioilla niinku tavallaan

työelämässä, ihmiset vois olla kiinnostuneita palkkaan tän henkilön tai miten se ihminen osaa omaa osaamistaan myydä sitte yrittäjänä. Kaikki lähtee siitä et mitä sä haluat osata työelämässä tai omassa yrityksessä.” (Heikki)

”...mul oli ihan yhtä suuri mahdollisuus onnistua ja sit mä huomasin et okei, mä onnistun et mä pystyn sillä työlläkin elättään itteni. Et kyllähä seki antaa tyydytystä et oman tekemisen kautta pystyy huomaan et mä pärjään.” (Mirja)

Reflektointi yhdistettiin kokemusten tutkimiseen ja tarkasteluun tavalla, joka synnytti oivaltamisen kautta uudenlaista ajattelua, ymmärrystä ja oppimista. Oivaltavia kokemuksia tavoitettiin pohdiskeluissa ja keskusteluissa, suunniteltaessa ja kehitettäessä, vuorovaikutuksessa ja palautteista, vuorovaikutuksessa ja toiminnassa sekä vertailtaessa ja muutoksissa.

Informantit liittivät reflektoinnin oppimiseen, mutta myös seurauksena syntyvään vuorovaikutukseen ja toiminnan osaamiseen. Reflektoinnilla viitattiin toiminnan suunnitteluun, toteutuksen aikaiseen ohjaukseen ja sen jälkeiseen arviointiin. Reflektoinnin perustaksi nostettiin aikaisemmat onnistumiset ja epäonnistumiset, joten tulevaisuutta ja kuluvaan nykyisyyttä tosiasiasa arvioitiin menneisyyden kokemuksiin perustuen. Erityisesti yksilön yrittäjyyteen yhdistettiin ennakointi ja tulevaan toimintaan kohdistuva reflektointi, jossa tarkastelun alla olivat epäonnistumisen riskit ja onnistumisen mahdollisuudet.

Reflektoinnin välineeksi nostettiin vuorovaikutus ja dialogi, luova kyseenalaistaminen ja toisin näkeminen sekä järjestelmällinen ja monitahoinen arviointi. Seuraavat sitaatit kuvailevat reflektointia toiminnan jälkeen, sen aikana ja sitä suunniteltaessa:

”...pointti on se, et lähtee ulos sieltä johonkin sinne epämukavuusalueelle, menee oikeest tapaa niit ihmisii, joit ei oo aikasemmin nähny. Sieltähän ne ideat lähtee ristipölyttyy ja ajatukset lähtee liikkeelle... Plus se et kun alottaa sen jonkun, vaikka pistää yrityksen pystyyn tai jotain, niin jos se ei mee hyvin, niin sit taito on ihan kiva, et osaa pysähtyy ja kattoo, että mikä mättää. Semmonen tutkiskelu, et ei jää vellomaan ja mee sen virran mukana.” (Jouko)

”...kyllähän yrittäjyydessä on hirveen oleellista se, että sä pystyt elään siinä hetkessä ja reagoimaan muutokseen ja tilanteisiin ja ihmisiin ja näin, niin kyllähän nopee reagointi täytyy olla. Ja laaja näkemys oikeastaan siitä nykyhetkestäkin.” (Antti)

”...liittyy myös tulevaisuuteen et miten sä pystysit viemään sitä sun hommaa eteenpäin niin et sul ei tulis tulevaisuudessakaan mitään isoja vaikeuksia, ...ainakaan tämmösis turhista asioista mitkä sillä etukäteissuunnittelulla ja

selvitystyöllä pystytään välttään tai ainaki minimoimaan se riski et mitään tommosii tulis sit, tulevaisuudessa.” (Tauno)

Kehittävä palaute tuotiin esiin jatkuvan parantamisen välineenä, johon yhdistettiin kriittisyys, monikanavaisuus, laadullisuus, kannustavuus ja kilpailussa menestyminen. Informantit nostivat esiin yksilön valmiudet kehittävän palautteen vastaanottamiseen ja antamiseen, koska näiden valmiuksien esitettiin olevan edellytys yksilön ja yhteisön kehittymiselle. Puheissa viitattiin konflikteihin, joita kehittävän palautteen hallitsevat yksilöt kohtasivat käskyttävissä ja tuomitsevista toimintaympäristöissä: niissä palaute ymmärretään arvosteluksi eikä kehittävän vuorovaikutuksen välineeksi.

Informantit nostivat palautteen antajina esiin vertaiset, valmentajat, asiakkaat, työelämän ammattilaiset, yrityselämän toimijat ja yksilön itsensä. Rikastavassa yhteisössä jokaisella yksilöllä on oikeus ja velvollisuus palautteen antamiseen ja saamiseen. Esiin nostettiin myös palautteen suhde epäonnistumiseen: kehittävää palautetta antanut yksilö tuotti epäonnistumisesta oppimiskokemuksen eikä hyödyntänyt sitä arvostelun perusteena.

”Jos aatellaan vaikka koulumaailmaa. Jos se epäonnistuminen, kokeessa epäonnistuminen voi määrittää hirmu paljon asioita. Sitte taas meillä epäonnistuminen jossain projektissa määrittääki sen että opiskelija oppii siitä paljon enemmän ja saakin ehkä hyvän palautteen tiimiltänsä ja valmentajilta, että teit virheen mutta kokeilit rohkeasti. Jos aatellaan näitä kahta opiskelijaa rinnakkain, niin kumpi uskaltaa seuraavan kerran epäonnistua ja kokeilla.” (Leena)

”...heil oli ollu tämmönen keskustelu opettajan kanssa... ei siinä keskustelussa ollu puhuttu siitä missä se poika on hyvä, keskustelussa oli puhuttu siitä et mitä pitäs parantaa. Ni mä sanoin et tää vaan kuvaa sitä, et miks me edelleen koulutetaan heikkouksien kautta. Miks me kaivetaan ihmisestä ne heikkoudet... Miks me ei painoteta niitä vahvuuksia mis ihmiset on hyviä, ja anneta niitten kehittää niitä edelleen?” (Taina)

Kriittinen reflektio ilmeni yksilön suorittamana oman osaamisensa kriittisenä arviointina verrattuna toiminnan, vuorovaikutuksen ja kontekstin vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin. Informantit nostivat vahvasti esiin kriittisen reflektion yksilön itsetuntemuksen syventämisen tapahtumana, mihin liitettiin myös aikaisempaa osaamista uudistava oppiminen ja identiteetin rakentuminen. Oppimisen ja identiteetin rakentumista kuvattiin itsensä ja asioiden kyseenalaistamisen kautta tavoitettavana henkisenä kasvuna, jonka taustalle puolestaan tarvittiin omakohtainen kokemus ja pyrkimys merkityksen hakemiseen omalle toiminnalle.

”...missä mä oon oppinu paljon, oli se sitte mennä vähän mönkään tai sitte erittäin hyvin. Se että niinku ymmärtää asioita taas uudella tavalla ni... Ja yleensä se on viel sillai, et sen tajuaa vanhan asian uudestaan, mut eri tavalla.” (Antero)

”...mut et on yrittäjyyden kautta joutunu ottaa siihen sitä muutaki skaalaa et ei voi olla niin joko tai. Et on joutunu kyllä tossa mielessä myöskin, peilaan sitä omaa olemistansa ja omia näkemyksiänsä ja omaa tekemyksiään et mun mielestä ne asiakkaat mulle on ehkä ollu paras peili sen takia et mähän olin tosi riippuvainen niistä asiakkaista silloin kun mun toimeentulo oli täysin sen varassa et ne on mun asiakkaita.” (Mirja)

Puheissa siis viitattiin epäonnistumisiin ja niiden tuskallisen käsittelyn kautta saavutettuun aikaisempaa parempaan itsetuntemuksen, itseohjautuvuuden ja osaamisen tasoon. Kasvattaviksi kokemuksiksi nostettiin tapahtumat, joihin liittyi ”epämu-kavuusalueelle meneminen” ja mahdollisuus yksilön perusoletuksia kyseenalaistavaan kriittiseen reflektioon.

Tässä yhteydessä korostettiin kokeilujen ja epäonnistumisten sallimisen tärkeyttä yrittäjyyteen kasvamisessa. Niistä nousseita kokemuksia kriittisesti refleктоimalla luotiin yksilölle mahdollisuus tunnistaa omat vahvuutensa, joita kehittämällä yksilö saavutti kilpailuetuja. Kriittinen reflektio nostettiin työmarkkinoilla ja elämässä selviytymisen ja menestymisen keinoksi.

4.1.10 Ratkaisun tuottaminen

Ongelmaperustaisuus nostettiin kasvun ja oppimisen lähteeksi, johon liitettiin uusien ratkaisujen etsiminen ja reflektointi. Useimmiten ongelmat määriteltiin epäkohdiksi ja epäsuotuisia tulemia tuottaviksi tapahtumiksi, joiden syy selvitettiin ja korjattiin. Myös mahdollisuus esitettiin ongelmana, joka pakotti etsimään sen hyödyntämisessä tarvittavat toimenpiteet ja menetelmät.

Yrittäjyyttä kuvattiin ongelmaperustaiseksi toiminnaksi, jossa ongelma miellettiin myönteiseksi ja ratkaistavaksi asiaksi: ongelmaa ei ”lakaistu maton alle”, vaan ”nostettiin kissa pöydälle” ja ”tartuttiin härkää sarvista”. Ongelmia löydettiin oppimisesta, kehittamisestä, liiketoiminnasta ja riskinottamisesta. Niiden lähteiksi nimettiin yksilön itsensä lisäksi toiminta, vuorovaikutus ja konteksti.

Ongelmanratkaisun oppimisesta todettiin, että kokemus kasvattaa: esille nostettiin esimerkiksi epäkohtiin tarttuminen ja niiden korjaaminen, hankalaan asiakaspalautteen vastaaneminen, tiukat tilanteet ja niukkuus sekä motivaation puuttuminen. Prosesiin liitettiin ongelman havaitseminen ja tunnistaminen, tarkoituksen ja motivaation antaminen ratkaisulle sekä ratkaisun puntarointi ja tuottaminen. Lisäksi ongelmiin opittiin tuottamaan ratkaisuja ainoastaan ratkaisemalla ongelmia. Informanttien mukaan yrittäjyys oli ongelmaperustaista:

”Koko aika tulee jotain uutta ja haastavaa sillai positiivisessa mielessä, et ei voi tylsistyä eikä leipääntyä. Vaikka aattelis, että.. Siinä tulee koko aika uutta. Kun aattelee, et mä tästä selviän, sit ei kun tulee uus rumba, joku uus asia aina, jonka kanssa pitää painia vähän aikaa. Ne on tavallaan haastavia, mut positiivisesti, kuitenkin kaikki päättyy yleensä hyvin. Niistä vaan oppii ja kehittyy, musta se on niin ihana.” (Kerttu)

”...jollain tavalla stressinsietokyky on parempi, näkee, ehkä ei niinkään ongelmia vaan haasteita niissä asioissa, jotka ei suju ihan niin kun pitäis... Mun mielestäni se on tervettä rohkeutta, että otetaan härkää sarvista ja katsotaan... ne on tottunu nostaan kissan pöydälle ja ratkaseen asiat eikä vaan lakaseen kaikkea maton alle. Et sillä tavalla, ne ei ensimmäisenä lähde siitä, että tulee ongelmia vaan että kaikki on asioita, jotka hoidetaan.” (Arja)

Tilanteinen toiminta nousi informanttien puheissa esiin yhtäältä toiminnan, vuorovaikutuksen ja kontekstin vaatimuksina sekä toisaalta tilanteeseen sopivan toiminnan hallintana ja kokemuksen merkityksenä tässä. Vaatimuksina eriteltiin joustavuus, kriittisen palautteen käsittelyn valmius, tekemiseen suuntautunut asenne, nopea reagointi ja toiminnan muuttaminen, epäonnistumisten sietäminen, ratkaisukeskeisyys, tarpeeseen tietäminen, tilanneherkkyys ja omien valintojen seurausten ymmärtäminen. Vaatimukseen vastaamisessa puolestaan korostettiin havainnointia ja ”näkemistä ympärille”, itsensä ja muiden johtamista, muiden ymmärrettävissä olevaa vuorovaikutusta sekä mahdollisuuksien havaitsemista ja niihin tarttumista.

Havainnointi määriteltiin ”jatkuvaaksi skannaukseksi”, jonka kohteena olivat sekä muuttuva ympäristö että sieltä kumpuavat ongelmat. Havaintojen arvioinnissa korostettiin kokemuksen merkitystä: kokeilujen, työskentelyn ja sosiaalisen elämän kautta synnytettiin tietoa erilaisiin tilanteisiin sopivista toimintamalleista. Ne sisälsivät myös tiedon ratkaisun toimivuudesta ja seurauksista.

”...mitä ei voi koskaan liikaa korostaa ni on just kyky pitää ne pyörät pyörimässä, pitää itses pyörimässä, pitää tavallaan koko ajan ne koneet käynnissä ja pyrkiä kohti, luoda tavoitteita. Ja pyrkiä kohti niitä tavoitteita, joillain suunnitelmallisuus... et ei elä pussi päässä vaan et näkee mitä ympärillä tapahtuu...” (Elli)

”...vaikka korostetaan niitä eroja tiedollisesti mut prosessimielessä tehtäs se kokeilu mahdolliseksi... ku se on havaintokykyä, se on tilannetajua, se on tälläisiä yksilöön liittyviä kysymyksiä.” (Sanna)

”...toinen osaa tarttua siihen tilanteeseen taikka joutuu tarttumaan siihen tilanteeseen tai näkee ne mahdollisuudet. Toinen totee että, mä jatkan tätä

mun turvallista tietä. Ja sit se toinen osaa tarttua siihen, johonkin signaaliin, toinen ei osaa tarttua siihen. Ja vielä sitte se että, toinen saa sen sitten toimimaan, toinen taas ei saa sitä toimimaan.” (Leila)

Hyödyn tuottaminen liitettiin vahvasti yrittäjyyteen, joka kuvattiin valmiutena tilannetta parantavaan tavoitteelliseen ja suunnitelmalliseen toimintaan. Samassa yhteydessä korostettiin yrittäjyyden asemaa yhteiskunnan toiminnan ja muutoksen edellytyksenä. Esiin nostettiin tarpeisiin vastaaminen, epäkohtien ja ongelmien ratkaiseminen, tehokkuuden parantaminen sekä aikaisempaa taloudellisempien ja käytännöllisempien ratkaisujen tuottaminen. Hyödyn tuottamisen prosessiin liitettiin mahdollisuuksien havaitseminen, puntarointi ja niihin tarttuminen tai vaihtoehtoisesti niistä luopuminen.

Mahdollisuuksien havaitsemisella viitattiin oivalluksiin, joiden lähteinä olivat esimerkiksi kokemukset oman osaamisen riittävydestä ja saavutettavasta taloudellisesta hyödystä. Motiiviksi kuvattiin tiedon, opitun ja osaamisen hyödyntäminen. Samalla nostettiin esiin yksilöiden, organisaatioiden ja yhteiskuntien välinen kilpailu ja valtataistelu. Yksilön menestymistä valtataistelussa ja kilpailussa kuvattiin aikaisempaa ylempiin sosiaaliluokkiin nousuna, jonka edellytyksinä puolestaan olivat jatkuva parantaminen ja elämähallinta. Yrittäjyys esitettiin keinoksi tuottaa hyötyjä yksilölle itselleen, lähipiirilleen, organisaatiolle ja yhteiskunnalleen.

”...niinku mä sanoin et se on asenne- ja ajattelutapa. Niin semmoset ihmiset niin kyllähän ne vaan aktiivisesti toimii ihan missä tahansa on se nyt seurata-solla tai, talakoissa, taloyhtiön pihatalakoissa tai missä muussa tahansa. Niin ne huomaa epäkohdan ne kokkee et jotaki pittää asialle tehdä ja lähtee tekemään sitte. Vettää muita ihmisiä mukanaan tai sit ne tekkee ite sen...” (Tuija)

”...rakennan sinne yrityksen sisälle uusia toimintamalleja. Tai mä, rohkeesti, jos vaikka mul on tämmönen kirjanpito toimisto ni mä rohkeesti mietin, että miten mä saan nä asiat tehtyä vähän tehokkaammin.” (Hannele)

”...jos me junnataan tässä tyyliissä, ku ollaan menty täs jo jonkun aikaa, niin noi Kiinat ja Intiat menee aika nopeeta ohi jo ihan koulutuksessaki. Et nyt pitäs jo ihan päättäjienki pikkuhiljaa herätä, että asioita täytyy muuttaa. Se on hienoo, et me ollaan kaikissa tutkimuksissa parhaita koulutuksessa ja parhaita siinä ja tässä ja tossa, mut me ei olla enää viiden vuoden kuluttuu, jos asioita ei ruveta muuttamaan.” (Merja)

Voiton tavoittelu viittasi puheissa rahalla mitatun hyödyn saavuttamiseen, kilpailussa voittamiseen ja henkilökohtaisen edun tavoittamiseen. Rahalliseen hyötyyn viitattiin termeillä voitto, taloudellinen hyöty, tulos, aikaisempaa parempi panos-tuotosuhde,

parempi kate ja uudet asiakkaat, kassavirta ja kannattavuus sekä terve ahneus. Informanttien puheissa rahallisen hyödyn tavoittelua pidettiin luonnollisena ja rahaa pidettiin vain välineenä, jonka avulla elämälle kaavaillut visiot saavutettaisiin. Kilpailussa voittaminen puolestaan yhdistettiin itsensä ja ajatustensa myymiseen, osaamisen kautta tavoitettaviin kilpailutekijöihin, erilaisuuteen ja erottumiseen sekä taitavaan markkinointiin ja myyntiin.

”...mä haluan et mul on oikeesti vapaa-aikaa, et mä voin vaik matkustella tai tehdä mitä ikinä haluan. Ja sen takia sit taas täytyy olla hyvä tulotaso, joka taas johtaa siihen, et täytyy jostakin saada se raha. Ja joko mä lähen siihen perinteiselle polulle, et etenee pikkuhiljaa jossain työpaikas ylöspäin, mikä luultavasti ei oo semmonen niin hieno paikka kun mä toivoisin et se ois. Mut jos mä voin tehdä semmosen paikan itse, niin totta kai mun kantsii lähtee kokeileen tekeen sitä.” (Jouko)

”...palveluja pitää ja pystyy tuottamaan yrittäjyyden kautta. Mä sanon, että yrittäjä keksii, se keksii kyllä uusia ratkasuja, ehkä se on sitten luovuutta, joka tavallaan sitte voi olla, että se toimii myöskin, mahdollistaa sen, että tulee voittoa eli syntyy tulosta. Kun parannetaankin panos-tuotossuhdetta, tekemällä asioita erillä lailla.” (Leila)

”...rahan perässä juokseminen, kun sitä leipää täytyy saada ja... harvoin se pystyy sanoon ei, kun sit jos tilauksia alkaa tulla niin niitä täytyy tehdä ja, kun niitä ei tule niin niitä täytyy hakee ja pitää itseään mainostaa ja.. Ei voi laakereilla levätä.” (Arja)

Puheissa nousi esiin myös julkisen hallinnon organisaatioiden harjoittama kilpailutus, jota pidettiin yhtenä yritysten toimintaa säätelevänä ja valikoivana tekijänä. Henkilökohtaisen edun tavoittelu yhdistettiin toisia suurempaan onnellisuuteen ja vaikuttamisen mahdollisuuksiin sekä elantoon ja toimeentuloon. Tässä yhteydessä nostettiin esiin valtataistelun voittaminen, tyytymättömyydestä johtuva muutoshalu parempaan sekä halu näyttää ja ottaa vastuuta. Yrittäjyys nostettiin kilpailussa menestymisen ehdoksi ja todettiin, että menestyjät eivät ole kilttejä tai ihanteellisia ihmisiä. Viitattiin myös siihen, että verkostot ja yhteistyösuhteet olivat olemassa vain kilpailussa menestymistä ja taloudellisen voiton saavuttamista varten.

4.1.11 Työelämäintegraatio

Informanttien puheista nousi esiin opintojen *työelämäläheisyys*, joka heidän mukaansa merkitsi työelämävalmiuksien hankkimista ja aktiivista työelämän tehtävissä toimimista jo opintojen aikana. Työelämäläheisyyden tavoittamiseksi opiskelijat ja

oppilaitokset tarvitsivat yhteistyöhakuisuutta, verkostoitumista, työelämäasennetta, asiakkaan odotusten tunnistamista ja täyttämistä, nöyrää työelämävalmiuksien kehittämistä, perusmyyntityötä, työelämäprojekteja ja työelämysuhteiden rakentamista.

Työelämäläheisyyden hyödyksi nimettiin oppimisen ja työllistymisen mahdollisuus, koska osaaminen hankitaan ja punnitaan jo opintojen aikana työelämässä. Opintojen työelämäläheisyys nostettiin kilpailueduksi, joka tuottaa hyötyä työmarkkinoilla työpaikoista ja yrittäjänä tilauksista kilpailtaessa. Informantit vastustivat oppilaitosten eristämisen muusta maailmasta, niiden tulisi toimia siellä missä työelämä ja yritykset ovat. Keskusteluissa esitettiin myös, että oppimisympäristöjen tulisi olla työelämän kaltaisia tai jopa sijaita työelämässä.

”...meil on ne verkostot, jotka on tosi iso etu. Mut on myös se, et aika paljon kuulee tuol liike-elämässä sitä, että se, just yliopistosta valmistuu joku, että sillä on se hyvä teoriaso mutta se on niin irti siitä käytännöstä, mitä se on oikeesti työelämässä se toiminta. Meil on ehkä, me ollaan paljon lähempänä sitä, koska me toimitaan siellä.” (Matti)

”...projektien tekeminen, tiimissä toimiminen, projektitiimissä toimiminen, ja koko akatemian yhteydessä toimiminen opetti myöskin työelämää varten semmosta että mitä se työyhteisöpeli oikein on. Et millä tavalla siellä pitää käyttäytyä, mitä sulta odotetaan, miten on hyvä käyttäytyä, miten ei oo hyvä käyttäytyä. Miten ei oo hyvä toimia, miten on hyvä toimia...” (Jaakko)

”...turha pois, ja enemmän näitä käytännön, oikeasti elämän ja työelämän taitoja. Ja tietty se, et se yritysyritys ja työelämäyhteistyö, et se olis vahva, et nuoret sais jo koulun aikana sen, ...että he sais luotua niitä suhteita ja verkostoja, jolloin heillä olis sitten koulusta valmistumisensa jälkeen, niin meni sitten jatkaa opintoja tai lähtee yrittäjäksi tai mitä tahansa, menee töihin niin silti, et heillä ois se tietty verkosto ja se käsitys siitä kokonaisuudesta.” (Antti)

Työelämäprojektit yhdistettiin oppimisen tuottamiseen, itsetuntemuksen lisäämiseen ja työelämysuhteiden luomiseen. Todellisten asiakkaitten todellisiin tarpeisiin tehdyt työelämäprojektit tuottivat työelämäosaamista ja käytännön kokemusta, joita oli mahdollista hyödyntää myöhemmässä työllistymisessä ja työskentelyssä. Todellisiin asiakkaiden tarpeisiin perustuvat projektit arvioitiin korvaamattomiksi, simulaatiot ja ”feikkiprojektit” kadottivat oppimisen potentiaalin.

Oppimispuheissa nostettiin esiin yksilön ja tiimin oppiminen, joiden tärkeäksi alueiksi koettiin vastuun ottaminen, teorian käytännössä testaaminen, kokeilemisen

ja virheiden salliminen sekä kokemusten refleктоiminen. Samalla viitattiin johtamisen oppimiseen, josta työelämäprojekteiksi tavoitettiin itsensä johtaminen, prosessien johtaminen ja asiakkuuksien johtaminen.

Työelämäprojektit nostettiin myös itsetuntemuksen lisäämisen välineiksi: omia kiinnostuksen alueita kartoitettiin ja löydettiin tekemällä paljon erilaisia projekteja, minkä lisäksi työelämäprojektit muodostivat oivallisen välineen arvioida omaa osaamista. Työelämäprojektien avulla luotiin osaamisen näyttöön ja yhteiseen kokemukseen perustuvia työelämäsuhteita, joita oli mahdollista syventää ja hyödyntää työllistymisessä ja työskentelyssä. Projektien myynti ja tekeminen korosti verkoston luomisen ja laajentamisen tärkeyttä.

”...teki projekteja ja yhteistyötä ja verkostoja loi akatemia-aikana ni sitä kautta tarjoutu ne työmahdollisuudet siinä kohtaa ku valmistu. ...tarjottiin töitä ja pääsi oikeen itekin miettiin että no mitäs työtä mä ny sitte haluan tehdä kun sitä kerran tarjotaan sitä työtä muutamasta suunnasta. Niin kyllä mä sanon että en sitä olis siellä luennolla istumassa sitä verkostoani kasvattanu. Kyllä se oli Proakatemian ansiota ja niitten projektien ansiota että sitä verkostoo kasvatti ja siellä verkostossa pyöri, ja koko ajan tutustu uusiin ihmisiin ja päättäjiin ja niin edelleen.” (Vilma)

”...tehtiin monenlaisia projekteja, pääsi periaattees kokeileen hyvin, että missä on hyvä missä ei, mitkä on mun hommia mitkä ei. Et ehkä eka ja toka vuosi vielä oli vähän semmosta niin kun kaiken kokeilemista periaatteessa, että olin talousvastaava, olin henkilöstövastaava, olin projektipäällikkö, sitte olin ihan projektissa mukana vaan ihan niin ku tekemässä sitä, ja oon ollu järjestämässä erilaisia juttuja ja, no ehkä itessään oppi hirveesti...” (Jaakko)

Esiin nousi ajatus siitä, että yksilön tärkein tehtävä oli luoda itselleen nautittavaa työtä ja riittävän toimeentulon tarjoava työpaikka. Työpaikan luomiseen johtaneen *työllistymisen* syyksi mainittiin tilanteen synnyttänyt tapahtuma, oman kiinnostuksen ja vision täyttäminen, itsenäisyyden ja vastuullisuuden tavoittelu tai oivalliseksi arvioidun liikeidean löytyminen.

Informantit kertoivat jo opiskelun aikana tehtyjen työelämäprojektien ja luotujen verkostosuhteiden tarjonnan ylivoimaisen kilpailuedun työmarkkinoilla:

- 1) Työelämävalmiudet todistettiin hankituiksi opiskelun aikana.
- 2) Toiminta ja menestyminen useissa projekteissa olivat vahva näyttö jo saavutetusta osaamisesta.
- 3) Suhteita ja verkostoja voitiin hyödyntää ohi tavanomaisten työpaikan hakemisen kanavien.

Yrittäjyys nostettiin kilpailueduksi, jonka rakentamisessa Proakatemia oli onnistunut erittäin hyvin: Proakatemian opiskelijat olivat haluttuja työntekijöitä, joten kaikki valmistuneet opiskelijat työllistyvät heti alansa tehtäviin. Proakatemian valmentajat puolestaan nostivat työllistymisen koulutusohjelmansa toiminnan ja olemisen oikeutukseksi.

”...mä erottaudun hakujonossa sillon, jos mä olen valmistunut Proakatemialta. Ehkä se, mä en sillon muutenkaan varmaan lähde hakemaan papereilla, vaan mä ennemmin otan itte yhteyttä kontaktiin johonkin, minkä mä oon aikasemmin tavannu jonkun projektin puitteissa. Periaatteessa mä meen tutulle sanomaan, että hei, oisko teillä työpaikkaa vapaana. Tai mikä parempi, että se tulee ottamaan muhun yhteyttä...” (Mikko)

”Tekee sitten niitä työelämäprojekteja ja hakee ne kontaktit sieltä. Antaa sen näyttönsä jo täällä.” (Matti)

”...mä tajusin tona aikana missä mä oon hyvä, ja mitä mä halun tehdä, ja mä en löytänyt sellasta paikkaa, tai en osannu edes kuvitella paikkaa missä mä pääsisin tekeen sitä mitä mä halun tehdä. Ainoa vaihtoehto oli sitten tehdä se työ itse itselleen... halusin luoda semmosen työpaikan itselleni ku missä haluan olla töissä. Ja mitä haluan tehdä.” (Jaakko)

4.1.12 Kontekstuaalinen oikeutus

Informantit määrittelivät *normikehystä* ja esittivät esimerkkejä yhteiskunnan normien ja ohjeiden vaikutuksesta yrittäjyyden tuottamiseen. Koulutusjärjestelmää ja toimintaa siinä säädellään tavoilla, jotka suosivat samanlaisuutta ja pahimmillaan syrjäyttävät erilaisuutta edustavan tai tavoittelevan yksilön. Lisäksi esiin nostettiin jäykät opetus-suunnitelmat arvoasetelmineen ja pedagogisine ajatuksineen, koska ne eivät tuota maailman muutoksessa tarvittavia kompetensseja.

Työelämää koskien esitettiin, että vapauden rajoittamisen ja valikoinnin lisäksi yhteiskunnalliset toimijat myös tuomitsevat yksilöitä epäonnistumisista. Informantit nostivat esiin myös näkemyksiä, että normikehys indoktrinoi ja ritualisoi yrittäjyyden tuottamisen pelkästään yhteiskunnan tavoitteita täyttäväksi.

”...maailma muuttuu nyt niin kovaa tahtia koko ajan, et opetussuunnitelma, jos aatellaan et opiskelija tulee sisään jossain vaiheessa ja ja hän vaikka valmistuu kolmen ja puolen vuoden päästä ja hän noudattaa sitä opetussuunnitelmaa, mikä hänelle sillon on tehty, niin niin tota siin tulee kyllä vaikeuksia jos ne on speksattu kauheen tiukasti kiinni...” (Saara)

”Ja semmonen tietty jähmeys, ku siis tuntuu että nyt jos yrittäjäksi haluat ja sä et oo kasvannu tämmösessä kulttuurissa missä, tai opiskellu kulttuurissa missä me ollaan, ...sä haluat firman pistää pystyyn, niin sitten mennään neuvontaan ja sitten tehdään liiketoimintasuunnitelma, arvioidaan sitä tästä näkökulmasta, tehdään kannattavuuslaskelma, tehdään rahoituslaskelma, eikä siitä näkökulmasta että miten me saatais tää toimiin tää tän kaverin idea... Nii, jotka sanoo kyllä tai ei. Ja se on se mikä musta rampauttaa suomalaista yhteiskuntaa siitä näkökulmasta että meillä ei niitä uusia yrityksiä kuitenkaan perusteta niin paljoo kuin muualla maailmassa.” (Petteri)

Informantit esittivät yrittäjyyden *yleistä hyötyä* tuottavaksi kontekstuaaliseksi ilmiöksi. Yrittäjyydestä hyötyvät sekä yhteiskunta että siinä toimivat organisaatiot ja yksilöt. Yrittäjyyden ilmentymiksi yhteiskunnassa nostettiin aktiivinen ja hyödyllinen kansalaisuus, tarpeiden tyydyttäminen ja lisäarvon tuottaminen, työpaikkojen luominen ja työllistäminen, osaamisen ja kilpailukyvyn kehittäminen sekä hyvinvoinnin ja yhteiskuntarauhan edistäminen.

Esteiksi nostettiin kielteinen asenne yrittäjyyttä, voiton tavoittelua ja epäonnistumista kohtaan. Kielteisyyys yhdistettiin julkisen vallan puheen ja toiminnan eroihin, mutta myös yleiseen mielipiteeseen.

”Kuka hyötyy yrittäjyydestä? Must siit hyötyy kaikki, et siit hyötyy yhteiskunta, siit hyötyy ihminen itse, siit hyötyy sen asiakkaat ja sit yritysmaailmaki hyötyy se on win-win-tilanne aika moneen suuntaan.” (Mirja)

”...puhutaan retorisella tasolla, et joo, kuuluu epäonnistua, pitää antaa nuorille mahdollisuuden ja tälleen. Todellisuudes, jos tapahtuu joku moka, niin me ollaan motorisella tasolla hyvin tuomitsevaisia. Et mun mielestä tässä meillä on selkee ero suomalaisen yrittäjyyden edistämiskulttuurin retoriikassa ja käytännön motoriikassa...” (Ilona)

Informantit nostivat esiin yrittäjyyden käsitteen, jonka *yleinen mielipide* yhdistää yrittäjän ammatista syntyneisiin käsityksiin. Arkipuheista informantit yksilöivät aikapulan, poroporvariuden, oman hyödyn tavoittelun, miehiset ajattelumallit, taloudelliset riskit, korkealle hinnoittelun ja sielunsa myymisen rahasta.

Heidän mukaansa yleistä mielipidettä ovat muokanneet yrittäjät itse surkuttelella julkisesti yrittämisen erityistä raskautta, ylipitkiä työpäiviä, menetysten riskejä ja sosiaaliturvan puuttumista.

Informantit ehdottivat vaikuttamista yleiseen mielipiteeseen tarjoamalla todellista ja ymmärrettävää tietoa yrittäjyydestä sekä siihen liittyvästä kasvun ja kehittymisen mahdollisuudesta ja epäonnistumisen todennäköisyydestä.

”...yleiset asenteet on ehkä se, et se semmonen poroporvarius ja semmonen oman hyödyn tavottelu yrittäjistä niin, se on ehkä sit se, mikä sotii mun mielestä vastaan sitä todellista yrittäjyyttä.” (Markus)

”...huomio siitä, että aina kun ottaa rahaa ni se ois sielunsa myymistä niin se on enempi mediasta ja yhteiskunnasta raavittua kokemusta ...kuuluisa kollektiivinen tietoisuus rupee meneen siihen suuntaan että...” (Toivo)

”...mä muistan aina ne, narinat siitä että, voivottelut julkisuudessa, et tää yrittäminen on erittäin raskasta, on ylipitkät työpäivät ja ei sosiaaliturvaa ja muuta. Ja sitten ihmetellään, että kukaan ei ryhdy yrittäjäksi.” (Veikko)

4.1.13 Kontekstuaalinen ohjaus

Puheet nostivat esiin havainnon, että yhteiskunnallinen konteksti yhdisti yrittäjyyden pelkästään verotuloja ja työpaikkoja tuottavaan yritystoimintaan ja liiketoimintaa harjoittavaan yrittäjään. Esiin tuli pelottelu epävarmuudella ja epäonnistumisilla, mutta myös houkuttelu yritystoimintaan pilvilinnoja maalaamalla ja idoleita korostamalla.

Havaintona esitettiin myös, että yrittäjyyden polku olisi ennakkoon määritelty ja *ohjattu* tietyllä tavalla kuljettavaksi. Polulta poikkeaminen johti yrittäjyyden epäämiseen. Esiin nostettiin ”portinvartijat”, joilla tarkoitettiin julkisen hallinnon ja yrittäjyyttä edistävien muiden toimijoiden henkilöitä.

Portinvartijoiden tehtäväksi tunnistettiin epäkelvojen karsiminen yrittäjyyden tavoittelijoiden joukosta sekä jatkoon päästettävien arviointi ja lajittelu. Portinvartijoiden toimenpiteet ja päätökset yhdistettiin yhteiskunnalle tulevaan hyötyyn: mitä suuremmiksi hyödyt arvioitiin, sen todennäköisempää oli jatkoon ja tukitoimien piiriin pääseminen.

Informantit kyseenalaistivat houkuttelun, valikoinnin ja epäämisen yksilöiden itenäisiä valintoja rajoittavina toimina. Lisäksi kyseenalaistettiin virkamiesten kyvykkyys arvioida ja kehittää yrittäjyyttä: esitettiin esimerkkejä jatkosta ja tukitoimien piiristä karsituista mutta heti sen jälkeen menestyneistä yrittäjistä.

”...kiinnostaa kovasti tää tämmönen, sanotaan nää kontekstit, missä toimii yrittäjät, ja siel on tietysti tää yhteiskunnallinen konteksti yks, joka vaikuttaa siihen yrittäjyyteen, et siellä on todella niitä houkuttelijoita ja portinvartijoita ja semmosia lajittelijoita. Se on semmonen yks merkittävä tekijä että, tavallaan ohjataan jollakin tavalla. Tai en mä tiedä voiko sitä ohjaamiseksi sanoa, se tuntuu, et se pelaa niin sattumanvaraisesti se...” (Ilona)

”...hienot ideat menee hirveen monen prosessin kautta, ne on kauheen hitaita päätöksiä, ja sit yks asia minkä mä koen kauheen tärkeänä on se, et

on semmonen tasapäästämisen kulttuuri välillä. Et ku tehdään hyviä asioita niistä ei välttämättä tuu nostoja että on tehny yrittäjämäisesti...” (Jonna)

”...yrityskehittäjillä pitäis... olla kokemus yrityksen kehittämistehtävistä... oma yritys, yrittämiskokemusta. Et kyl siellä välillä on semmosilla asenteilla ihmisiä töissä, eikä ihan vähänkään, et ei mitään kompetenssia.” (Ilona)

Kontekstuaalisen ohjauksen yhdeksi ilmentymäksi nostettiin julkisen vallan yrittäjyyden edistämisen *tukitoimet*, joiden vastineeksi odotettiin yhteiskunnallisia hyötyjä. Yhteiskunnassa arvioitiin vallitsevan laaja poliittinen yksimielisyys yrittäjyyden tärkeydestä, mikä ei kuitenkaan näkynyt täysimääräisenä tukitoimissa.

Yrittäjät kertoivat paikkaavansa julkisten puheiden ja käytännön tekojen vajetta keskinäisellä vertaistuella ja järjestöjen kautta vaikuttamalla. Yrittäjien omien järjestöjen vaikuttaminen arvioitiin ”hampaattomaksi” ja kielteistä kuvaa yrittäjyydestä tuottavaksi.

”...että jotenkin siinä, oon aina sanonu sitä yrityskehittämisessä, et se tiedonpuutekaan ei oo niin vakavaa kuin ongelmallinen asenne yrittäjyyttä ja yrittäjää kohtaan sit loppupeleissä.” (Mervi)

Puheiden mukaan rahallisen tuen saamisen esteenä oli käsittelijöiden virkamiesmäisyys, rutiineihin pakottaminen ja välittömän hyödyn odotukset. Tässä yhteydessä nostettiin esiin jälleen valikointi, epäminen ja suosiminen: rahallista tukea saivat poliittista vaikutusvaltaa hankkineet hakijat.

Tiedon tavoittamisen tukeminen koettiin tärkeäksi: substanssieto tavoitetaan koulutusjärjestelmän kautta, mutta ei yrittäjyyden tietoa. Julkisen vallan jakama yrittäjyystieto painottuu kapeasti ja tavoitteellisesti valikointiin, yrityksen perustamiseen ja liiketoiminnan käynnistämiseen, joihin sisältyy vahvoja työpaikkojen ja verotulojen odotuksia.

”Jos miettii ihan tätä yhteiskunnan ja valtion ja verotulojen kannalta, ni minkälainen veronmaksaja siitä tulee siitä ihmisestä jos se torpataan, se sen intohimo torpataan ja se pakotetaan palaamaan siihen muottiin mistä haluaa poies.” (Pekka)

”...on vähän sillai, et esimerkiks se Pro-start, niin se on, olik se nyt sitten yks istunto ja sit sait paperin kouraan ja that’s it. Ehkä siin on ennemminkin, enemmän sitte hyötyy vaikka sille ensimmäiselle rahottajalle siitä paperista kun sille yrittäjälle.” (Kalle)

Esiin nostettiin mielipiteitä siitä, että yrittäjyyteen liittyvä *valikoiminen* heijasti yleisempää ajattelua ja mielipidettä yrittäjyydestä. Informantit kuvasivat tilanteita, joissa yksilöitä oli ensin houkuteltu yrittäjyyteen ja sen jälkeen ”pakotettu” määrämuotoiseen prosessiin, jonka kirjallisten tuotosten perusteella virkamiehet ja toimihenkilöt tekivät valinnan tukien ja rahoituksen piiriin pääsystä.

Tässä yhteydessä viitattiin informanttien itsensä tekemiin havaintoihin, joiden mukaan todelliset yrittäjät ovat yleisesti taitavia toimijoita ja ansaintalogiikan kehittäjiä, mutta heikkoja esittämään asioitaan kirjallisessa muodossa. Esitettiin arvioita siitä, että tämä saattaisi olla tärkeä ilmentymä sille, miksi suomalaisessa yhteiskunnassa on muita kehittyneitä yhteiskuntia paljon alhaisempi yrittäjyysaktiivisuus: luova yrittäjäpotentiaali hukataan rutiineihin ja rituaaleihin.

Kilpailutus nostettiin esiin esimerkkinä, koska siihen sisältynyt julkisen vallan ohjaus ja valikointi tosiasiaa rajoitti kilpailua.

”...puhuttiin niistä yrittäjyyden toimijoista, niin musta tuntuu et siel on sisäänheittäjiä ja sitten on portinvartijoita. Toiset houkuttelee yrittäjäksi, ja toiset seuloo niistä sopivat. Ja.. yhteiskunnallahan on kova halu, et syntys yrityksiä paljon. Mut kun se näkyy toimintana, että siellä itse asiassa valikoidaan siitä porukasta virkamiesten luomilla kriteereillä. Ja siihen kun tutustuu vähän enemmän, niin sen hölmömmältä se rupee tuntuun systeemi.” (Teemu)

Yrittäjyyden *vastustus* yhdistettiin yhteiskunnassa vallitseviin asenteisiin. Niihin puolestaan liitettiin ylikorostunut epäonnistumisen odotus, kasvojen menettämisen pelko, kateus ja oikean tiedon puuttuminen.

Esiin nostettiin myös tärkeimpien elinkeinoelämän ja koulutuksen järjestöjen jakama ja esittämä mielipide siitä, että koulutuksen tehtävä oli tuottaa työvoimaa teollisuudelle. Korostettiin, että näillä mielipiteillä jo peruslähtökohtaisesti suljettiin yrittäjyys ja yritteliäisyys koulutuksen ulkopuolelle.

Informantit esittivät median nostaneen uutisoinnissaan esiin vain yritystoiminnan kielteisiä puolia, mikä on heijastunut yrittäjyyttä koskeviin asenteisiin. Tuotiin esiin, että oikea tieto ohjaisi asenteita yrittäjyydelle myönteiseen suuntaan. Vaikka poliittiset puolueet olisivat hyväksyneet yrittäjyyden tärkeyden, vastustus nousee esiin käytännön toimenpiteitä ohjaavista asenteista:

”...suoranaisesti estäviä, tai vastaan laittavia tahoja ei oo, et jopa kaikki poliittiset puolueet nykyään huutaa hurraata yhdessä yrittäjyydelle. Kyllä täysin vapaata on Suomessa yrittäminen siinä mielessä.” (Teemu)

”...jotenkin meis kaikis on erittäin kateellinen, toisen kampittaja motorisis tietyis paikoissa. Mä oon tästä riittävästi saanu itse kokemusta ja myöskin asiakkaitten kohdalla nähny.” (Ilona)

”Ja jos sä meet EK:n sivuille tai AIKEN sivuille, niissä ei puhuta sanaakaan yrittäjyydestä vaan niissä, esimerkiks AIKE, niiden politiikkaohjelmassa on että koulujen tehtävä on tuottaa siis tuotteliaita, hyviä työntekijöitä teollisuuden palvelukseen.” (Onerva)

4.1.14 Kontekstuaalinen muutos

Kontekstin *muutosta* kuvattiin siirtymisenä yrittäjyys- ja innovaatioyhteiskuntaan, joka muuttaa rakenteita, osaamista ja toimintaa. Korostettiin yrittäjämäistä ajattelua ja toimintaa, oppimisessa opiskelijälähtöisyyttä, rajojen ylittämistä, osallistamista ja sosiaalisuutta. Puheissa nousi esiin epävarmuudesta johtuvat epäonnistumiset, joita kuitenkin ei pidä pelätä vaan hyödyntää oppimisen ja reflektoinnin lähteinä.

Yrittäjyyden korostettiin olevan epävarmoissa oloissa ja muutoksessa selviytymisen ja vaikuttamisen keino, jonka vuoksi yksilöitä pitää kasvattaa joustaviksi, ajatteleviksi, itsenäisiksi ja monitoimisiksi. Palkansaajan asenteeseen perustuvan maailman kerrottiin olevan jäämässä jo taakse:

”...me ollaan siirtymässä yrittäjyys- ja innovaatioyhteiskuntaan. Eli meidän tulevaisuuden yhteiskuntarakenteet tulee ole todennäköisesti vielä huomattavasti enemmän yrittäjöpohjanen ku mitä se on tällä hetkellä. ...meidän yhteiskuntarakenne pitää jatkossa pohjautua ihan erilaiseen osaamiseen ja ihan erilaiseen toimintaan ja, kyllä mä ite uskon siihen että yrittäjyys tulee jatkossa vahvistuun ja, toivottavasti myös lisääntyyn...” (Taina)

Opiskelijat toivat esiin, että opintoja suoritetaan tiedon eikä tutkinnon vuoksi, missä myös käytäntö menee teorian edelle. Esitettiin esiin nousevan yrittäjämäisen, omasta elämästään, kehittämisestään ja tekemisistään vastuun ottavan yksilön. Esteeksi tälle arvioitiin tasapäistämisen kulttuuri ja hitaat päätösprosessit, vaikka ”pönötyksen sijasta tarvittaisiin somea ja rock-meininkiä”.

Yrittäjyyden ja kontekstin korostettiin olevan kiinteässä vuorovaikutuksessa keskenään. Oppimisympäristöjen arvioitiin laajentuvan oppilaitoksen ulkopuolelle ja muuttuvan työelämää muistuttaviksi ja yhteisöllistä oppimista ja yksilöllisiä oppimispolkuja suosiviksi. Emma kuvasi yrittäjämäistä yksilöä ja Taina laajentuvia oppimisympäristöjä seuraavasti:

”...että se innostuu, se lukee paljon, etsii tietoo paljon, soveltaa sitä, on tosi innostunu ja kaipaa sitä, innostaa muita ja kaipaa sitä että saa niitä sytyk-

keitä ympäristöstä. Ja tietää ittensä, ja tietää että tämmösessä hän ei oo hyvä, mutta täällä hän pärjää. Että kyllä mä uskon että se siitä omien vahvuuksien tuntemisesta, ja sit siitä rohkeudesta.” (Emma)

”... trendi varmaan tällä hetkellä on siihen suuntaan et haetaan semmosia oppimisympäristöjä, jotka myös mahdollistaa semmosen muunlaisenkin kanssakäymisen kun luokassa istumisen. Ja sitte just tämmöstä työelämää muistuttavia ympäristöjä et, siinä mun mielest pitäisi olla, uskaltaa tehdä rohkeita ratkaisuja. Mä oon myös sitä vastaan henkilökohtasesti et koulu-laistos eristetään muusta maailmasta. Et mun mielestä koulun pitäs toimia siellä missä muukin maailma, mis on yritykset ja muu toiminta.” (Taina)

Kontekstin muutoksessa esiin tulleet *mahdollisuudet* otettiin puheeksi monin tavoin: mahdollisuuksien alueiksi tunnistettiin esimerkiksi kansainvälistyminen, työelämäyhteistyö, verkostoituminen, arvopohjaisuus ja kehittyvä yrittäjyyskulttuuri. Asiakasnäkökulma nostettiin myös mahdollisuuksien lähteeksi, johon liitettiin tarpeiden tunnistaminen, ratkaisujen tuottaminen, markkinatiedon hyödyntäminen, lisäarvon tuottaminen ja ansaintalogiikka. Teuvo nosti asiakasnäkökulman toiminnan suuntaamisen lisäarvon tuomisen lähteeksi:

”Et kyllä niinku se asiakasnäkökulma ja se, et ymmärretään, et mitkä ne on ne asiakkaan tarpeet ja mitä lisäarvo voidaan luoda, niin se on hyvin niin kun tavallaan keskiössä tässä koko ajan.” (Teuvo)

Yrittäjyys itsessään nostettiin kontekstin muutoksessa selviytymisen ja menestymisen vahvuudeksi, jonka perusteeksi esitettiin joustavuus ja mahdollisuus itsenäisyyteen ja tilanteiden edellyttämiin omiin valintoihin.

Mahdollisuudet kuvattiin tilaisuuksina, joiden havaitseminen ja tunnistaminen edellyttivät jatkuvaa ”skannausta” ja ”haistelua” sekä havaintokykyä ja tilannetajua. Tilaisuuden hyödyntäminen puolestaan edellytti ”puntarointia” ja harkintaa sekä sen jälkeistä tarttumista tai luopumista. Esiin nostettiin mahdollisuuksien hyödyntämiseksi tehtävien kokeilujen salliminen, mihin edelleen liitettiin havaintokyvyn ja tilannetajun kehittyminen.

”... tehtäs se kokeilu mahdolliseks, kun eihän mahdollisuudet olis sellaisia et ne makoilee tuola... vaan ku se on havaintokikyä, se on tilannetajua, se on tälläsiä yksilöön liittyviä kysymyksiä... mut sitte on niitä tilanteita jossa pitää olla enemmän valveilla. Koska toimintaympäristö kehitty. Tietysti

sä voit olla kehittämättä kyllä, mutta toimintaympäristö ja markkinat eivät todellakaan jää suo odotteleen.” (Sanna)

Riskinottamiseen yhdistettiin suomalaisessa yhteiskunnassa vallitseva ylikorostuneen kielteinen suhtautuminen epäonnistumisiin. Epäonnistuminen liitettiin taloudellisiin menetyksiin ja tappioihin mutta myös kilpailussa häviämiseen ja sosiaalisen aseman menettämiseen: epäonnistunut yksilö syrjäytettiin, eikä tapahtumaa ymmärretty oppimisen mahdollisuutena. Riskin ottamista pelättiinkin taloudellisten ja sosiaalisten menetysten vuoksi.

Yrittäjyyden esteiksi nostettiin todellisten lisäksi myös kuvitellut ja perusteettomat riskit. Yrittäjyyteen liitettiin taito selvittää ja punnita ennakkoon riskejä todelliseen tietoon ja itsetuntemukseen perustuen. Informanttien mukaan yrittäjyys ankkuroitui mahdollisuuksiin tavalla, jossa riskit todettiin voiton mahdollisuuden indikaattoreiksi: mitä suurempi riski, sitä suurempi voitto.

Riskeillä ja mahdollisuuksilla viitattiin myös suhteisiin, joita yksilöllä, toiminnalla ja vuorovaikutuksella oli konteksteihinsa. Yrittäjä Kalle nosti riskin sijasta päätöksistään ohjaavaksi tekijäksi mahdollisuuden, alumni Toivo puolestaan korosti jatkuvaa arviointia ja todennäköisen riskin suuruutta:

”... riskit täytyy tuoda tietysti esille ja varmistaa, et ihmiset ymmärtää ne riskit. Se on tärkeä juttu, mut niiden painottaminen on vähän hölmön hommaa mun mielestä. Tää mitä mä oon nähny näistä mahdollisuuksista, yrittäjyyden mahdollisuuksista puhuttavan, niin ne on ihan naurettavan vähäsiä ne asiat. Että siinä vaan että jos menee hyvin, niin sitte sä voit olla varakas. Se rajoittuu oikeestaan tälläseen höpöhöpöhommaa...” (Kalle)

”Mä oon laskelmoiva ihminen... sen verran kokemusta on kuitenkin tullu tähän mennessä etä ne tulee automaattisesti punnittua läpitte niitä asioita jatkuvasti. Mutta ei se mitenkää päätöksentekoo tai toimintaa oleellisesti ohjailee tai vaikuttaa. Tietenki jos sä teet isoja taloudellisia päätöksiä niin, totta kai se tuppaa sitte tulemaan se riskin punnitseminenki sinne vähän enempi pinnalle samalla.” (Toivo)

4.1.15 Käsitteiden ja kategorioiden yhteenveto

Avoimen koodauksen avulla aineistosta nostettiin esiin edellä käsitellyt 55 käsitettä ja niistä johdetut neljätoista kategoriata. Niiden yhteenveto esitetään taulukossa 3:

Taulukko 3. Avoimen koodauksen käsitteet ja kategoriat.

Aineistosta nousseet käsitteet	Kategoriat
Asema ja rooli, itsenäisyys, osaaminen	Yksilön tavoitteet
Elämänhallinta, itsetuntemus, itseluottamus, itseohjautuvuus, oma-aloitteisuus, sisäinen motivaatio	Yksilön toiminta
Lähipiiri, erottautuminen, kiinteytyminen, rajojen määrittely	Sosiaalinen yhteisö
Arvopohjaisuus, luottamus, osallistaminen, vastuullisuus, yhteiset tavoitteet	Osallisuus yhteisössä
Epäonnistuminen, lähipiirin paine	Sosiaalinen paine
Turvaverkko, vertaistuki, yhteisvastuu	Yhteisölliset voimavarat
Dialogisuus, kyseenalaistaminen, neuvottelunvaraisuus	Vuorovaikutus
Oppiminen, valinnanvapaus, oppimisvastuu, rajojen ylittäminen, tieto ja tietäminen, valmentaminen	Oppimisympäristö
Tekeminen, kehittäminen, osaamisen näyttö, reflektointi, kehittävä palaute, kriittinen reflektio	Reflektiivisyys
Ongelmaperustaisuus, tilanteinen toiminta, hyödyn tuottaminen, voiton tavoittelu	Ratkaisun tuottaminen
Työelämäläheisyys, työelämäprojektit, työllistyminen	Työelämäintegraatio
Normikehys, yleinen hyöty, yleinen mielipide	Kontekstuaalinen oikeutus
Yleinen ohjaus, tukitoimet, valikoiminen, vastustus	Kontekstuaalinen ohjaus
Muutos, mahdollisuus, riskinotto	Kontekstuaalinen muutos

4.2 Pitkittäinen koodaus

Pitkittäiseen koodaukseen perustuva analyysi toteutettiin tarkastelemalla avoimen koodauksen kategorioitten suhteita. Siinä etsittiin kategoriat lävistäviä samanlaisuuksia ja erilaisuuksia, joita arvioimalla ja vertailemalla muodostettiin uudenlaisia pitkittäisen koodauksen kategorioita. Pitkittäisellä koodauksella tavoiteltiin avoimella koodauksella saavutettua korkeampaa abstraktiotasoa, mikä edellytti informanttien ilmaisujen toistamisen sijasta niihin kohdistuvaa tulkintaa ja päättelyä.

Pitkittäisen koodauksen ensimmäisessä vaiheessa avoimen koodauksen kategorioita arvioitiin ja verrattiin Layderin (1993, 72) tutkimuskartan elementteihin (luku 3.1.4). Tutkimuskartta ei tuonut analyysin piiriin uusia sisältöjä, koska sitä käytettiin vain ohjaavana metodologisenä työkaluna. Tutkimuskarttaa käyttäen avoimen koodauksen kategoriat ja käsitteet olivat myös liitettävissä kontekstuaalisen analyysin peruselementteihin (ks. Pettigrew 1985, 240; myös luku 3.1.2) ja ihmisen kasvun konteksteja jäsentävän ekologisen systeemiteorian elementteihin (ks. Bronfenbrenner 1979; 2002; myös luku 3.1.3). Arviointi ja vertailu tuottivat seuraavan tuloksen:

Kontekstiin (Layder 1993, 72: *context*) avoimen koodauksen kategorioista sijoittuvat *kontekstuaalinen oikeutus*, *kontekstuaalinen ohjaus* ja *kontekstuaalinen muutos*. Ne määrittelevät yleisen ja yhteiskunnallisen kontekstin asettamia ehtoja ja tarjoamia mahdollisuuksia vaikutuspiirissään oleville.

Puitteeseen (Layder 1993, 72: *setting*) avoimen koodauksen kategorioista yhdistyvät *sosiaalinen yhteisö, osallisuus yhteisössä, sosiaalinen paine, yhteisölliset voimavarat ja vuorovaikutus*. Ne kuvaavat yksilöiden suhteita lähipiirinsä sosiaalisiin yhteisöihin, joiden jäseniä he tietoisesti tai tietämättään ovat.

Toimintaan (Layder 1993, 72: *situated activity*) avoimen koodauksen kategorioista viittaavat *oppimisympäristö, reflektiivisyys, ratkaisun tuottaminen ja työelämäintegraatio*. Oppimisympäristö kokoaa oppimista tuottavan toiminnan, reflektiivisyys viittaa kehittävään toimintaan, ratkaisun tuottaminen edellyttää toimintaa ja työelämäintegraatio viittaa työprosesseissa toimimiseen.

Minään (Layder 1993, 72: *self*) avoimen koodauksen kategorioista sisältyvät *yksilön tavoitteet ja yksilön toiminta*. Yksilön tavoitteet määrittävät valintoja, joihin hän perustaa toimintansa yrittäjyyttään tuottaessaan.

Edellä esitetty Layderin (1993, 72) tutkimuskarttaan perustuva avoimen koodauksen kategorioiden ryhmittely mahdollisti uusien näkökulmien avaamisen tutkimusaineiston tarkasteluun, tulkintojen ja johtopäätösten tekemiseen, sekä tulosten abstraktiotason nostamiseen. Pitkittäisen koodauksen toisessa vaiheessa analyysin lähtökohdaksi asetettiin yksilö ja yksilön yrittäjyyden tuottaminen suhteessa yksilöön, puitteeseen, toimintaan ja kontekstiin. Analyysin sisältämää arviointia, tulkintaa ja päätelmiä tehtiin etsimällä aineistosta ja aikaisemmasta analyysistä vastauksia siihen *missä, miten ja miksi* yrittäjyyttä tuotetaan. Päätelyn vaiheet ja tulokset olivat seuraavat:

Yrittäjyyttä tuotetaan rakenteessa, jonka elementit ovat *yksilö, puite, toiminta ja konteksti*. Rakenne vertautuu esityksiin, joita Layder (1993), Pettigrew (1985) ja Bronfenbrenner (2002) ovat tehneet. Elementit ovat rakennetta (*missä*) kuvaavia pitkittäisen koodauksen kategorioita, joita käsitellään luvussa 4.2.1.

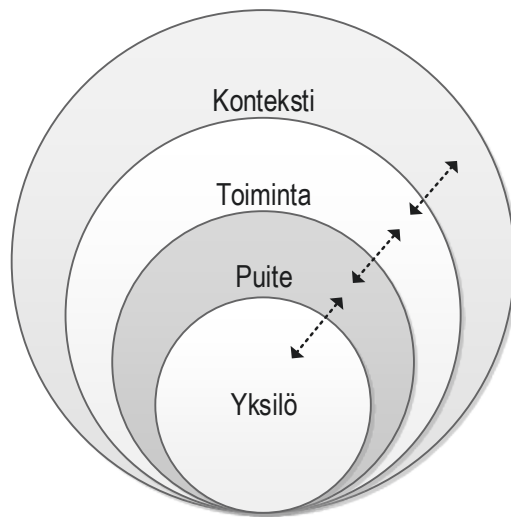
Rakenteessa yrittäjyyttä tuotetaan toiminnalla, jonka kohteina ovat rakenteen elementit. Yrittäjyyttä tuottava yksilö toimii tavoilla, jotka kehittävät *itsensä johtamisen, yhteisön hyödyntämisen, tuottamalla oppimisen ja kontekstin hallinnan* taitoja. Näitä toimintaan (*miten*) viittaavia pitkittäisen koodauksen kategorioita käsitellään luvussa 4.2.2.

Rakenteessa toimiessaan yksilöt kohtaavat lisääntyvän ja monimuotoistuvan kilpailun, jossa menestyminen vaatii osaamiselle rakentuvaa kilpailukykyä ja itsenäisyyttä ilmentävää toimintakykyä. *Kilpailu, osaaminen ja itsenäisyys* vaikuttavat läpi kaikkien yrittäjyyden tuottamisen rakenteen ja toiminnan osa-alueitten. Ne kuvaavat kyvykkyyttä edellyttäviä tavoitteita ja valintoja (*miksi*). Kyvykkyyteen viittaavia pitkittäisen koodauksen kategorioita käsitellään luvussa 4.2.3.

Rakennetta kuvaavat kategoriat määrittävät ikään kuin näyttämön ja tekijät, toimintaan viittaavat kategoriat puolestaan näytelmän toteutuksen ja teot siinä, kyvykkyyteen viittaavat kategoriat taas esittelevät näytelmän onnistumisen ehdot. Avoimen koodauksen ja pitkittäisen koodauksen kategorioiden suhteita kuvaava ristiintaulukointi (taulukko 4.) esitellään luvussa 4.2.4.

4.2.1 Rakenteeseen viittaavat kategoriat

Analyysi paljasti yrittäjyyden tuottamisen rakenteen, jossa yksilön yrittäjyyden kehittyminen ja tilanteinen toiminta olivat vahvasti riippuvaisia yhtäältä paikallisen ja erityisen ja toisaalta yleisen ja yhteiskunnallisen kontekstin ehdoista ja mahdollisuuksista. Esiin nousi kuvion 3 mukainen rakenne:

Kuvio 3. Yrittäjyyden tuottamisen rakenne

Yrittäjyyden tuottamisen rakenteessa toiminta sijoitettiin kontekstin ja puitteen väliin sekä toimija nimettiin yksilöksi tutkimuskartasta (Layder 1993, 72) poiketen. Syynä halu korostaa yksilön toimintaa kontekstin ja puitteen välisellä alueella.

Yksilö haluineen, visioineen ja valmiuksineen sijoittui yrittäjyyden tuottamisen keskiöön ja lähtökohdaksi. Yksilön yrittäjyyteen yhdistettiin omia valintoja suosiva intohimoinen asennoituminen oppimiseen, työskentelyyn ja elämiseen. Tässä tärkeimmiksi yksilöä määrittäviksi tekijöiksi nousivat yksilön tavoitteet ja toiminta. Tavoitteet viittasivat yksilön elämässään tavoittelemiin ja haluamiin aseisiin ja rooleihin, itsenäisyyteen, vapauteen ja vastuullisuuteen sekä näiden saavuttamiseksi tarvittavaan osaamiseen. Toimintaan puolestaan yhdistettiin elämänhallinta, itsetuntemus, itseluottamus, itseohjautuvuus, oma-aloitteisuus ja sisäinen motivaatio. Yksilön tavoitteiden ja toiminnan ehtojen tarkastelussa korostuivat kokemuksen ja reflektoinnin kautta tapahtuva kehittyminen, eivät yksilöihin liitettävät piirteet.

Puite käsitti yksilön tavoitettavissa olevan toimintaympäristön ja erityisesti kaikki siellä sijaitsevat sosiaaliset yhteisöt, joiden jäsen yksilö tiedostaen tai jopa tiedostamattaan oli. Tällaisia sosiaalisia yhteisöjä olivat esimerkiksi perhe ja suku, muuttuvat ystäväpiirit, työyhteisöt ja organisaatiot, yritykset, työryhmät ja tiimit, oppilaitokset

ja niissä toimivat ryhmät, sosiaalinen media, oppimisen käytäntöyhteisöt, erilaiset harrastuksiin ja vapaa-aikaan liittyvät ryhmät jne. Yksilöt olivat useamman yhteisön jäseniä samanaikaisesti. Yhteisön merkitys yksilölle ja yksilön osallisuus yhteisöissä kuitenkin vaihteli sen mukaan, miten tärkeäksi tavoitteidensa ja toimintansa osalta yksilö kokemukseensa perustuen yhteisön arvioi. Tällöin esiin nostettiin yhteisön kautta saavutettava osaaminen, vaikutusvalta, voimavarat ja turvallisuus.

Toiminta määrittyi oppimisen ja tuottamisen alueeksi. Siellä yksilöt oppivat yrittäjyyttä tuottamalla todellisia ratkaisuja todellisiin ongelmiin ja ongelmallisiin tilanteisiin. Oppimisessa korostui ongelmaperustaisuus, opiskelijan valinnanvapaus ja vastuu oppimisestaan, kannustus oppimisen perinteisten rajojen ylittämiseen, kokeilut, tekeminen ja kehittäminen, kriittinen reflektio ja reflektiivinen toiminta, kannustava ja kehittävä palaute sekä tiedon ja osaamisen luonti kokemuksen kautta. Tuottaminen puolestaan nosti esiin ongelmaperustaisuuden ja ratkaisukeskeisyyden, tilanteisen toiminnan, hyödyn tuottamisen ja voiton tavoittelun sekä työelämäintegraation, työelämäprojektit ja opiskelun jälkeisen työllistymisen. Toimintaa väritti tilanteisuus sekä oppimisen, työn ja yrittäjyyden toiminnallinen integraatio.

Konteksti käsitti yleisen ja yhteiskunnallisen kehyyksen, joka asetti yrittäjyydelle normeihin, arvoihin ja odotuksiin sidottuja ehtoja. Konteksti nousi muutoksien ja mahdollisuuksien lähteeksi, jonka merkitystä yrittäjyyden tuottamisessa korostettiin. Kontekstuaalinen oikeutus saavutettiin noudattamalla normeja, tuottamalla yleisiä hyötyä ja tyydyttämällä yleistä mielipidettä. Kontekstuaalinen ohjaus puolestaan ilmeni julkisen hallinnon ohjauksena ja tukitoimina, joiden piiriin pääsemiseen liittyi odotettuun hyötyyn ja virkamiesten kriteereihin perustuvaa valikoimista ja lajittelua. Kuitenkin virkamiesten kykyä ja halua oikeisiin valintoihin epäiltiin. Kontekstuaalinen muutos ymmärrettiin todelliseksi ja jatkuvaksi, mikä luo yritteliäille yksilöille mahdollisuuksia vaikuttaa muutokseen ja myös hyödyntää muutosta. Yrittäjyys nostettiin muutoksessa selviämisen ja menestymisen strategiaksi, joka haastaa yksilön kehittymään ja kehittämään. Tämä nosti kontekstuaalisen tiedon ja siitä syntyvän osaamisen keskeiseksi yrittäjyyden alueeksi.

Rakenne oli osiensa (*yksilö, puite, toiminta, konteksti*) muodostama kokonaisuus, jonka osat olivat keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Kuviossa kaksisuuntaiset nuolet kuvaavat rakenteen osien välistä vuorovaikutusta, joka toteutui välittömästi kahden osan välisenä tai välillisesti kolmannen osan välittämänä. Yrittäjyyden tuottamisessa vuorovaikutus oli olennaista, koska juuri siinä nousivat esiin yksilön tavoitteet.

4.2.1.1 Kolme erityistä ja paikallista kontekstia

Empiirinen analyysi paljasti puitteesta perheen ja lapsuusajan lisäksi kolme erityistä ja paikallista kontekstia. Informantit määrittelivät esimerkiksi yrittäjyyden ja palkkatyön ehtojen eroa sekä koulutuksen, työelämän ja yrittäjyyden vaatimuksia yksilön toiminnalle ja kehittymiselle. Informanttien puheista nousi esiin ensinnäkin koululaitoksen,

koulutuksen, oppilaitosten ja opiskelun konteksti, toiseksi *työelämän*, työn, ammatin ja työskentelyn konteksti sekä kolmanneksi *itsenäisyyttä* edellyttävä, epävarmuutta sietävä ja mahdollisuuksia näkevän yrittäjyyden konteksti:

”Se on olennainen osa yrittäjyyttä sietää epävarmuutta määrätty määrä. yrittäjä näkee mahdollisuuden ja tavallinen työntekijä näkee vaan riskin. Se on yrittäjän ja sellasen palkkatyöntekijän ero.” (Kalle)

”...on halu tehdä omia ratkasuita, on ehkä jopa tämmönen vähän... Nii, ehkä yrittäjyyteen kuuluu se, tietyllä tavalla, minkä mä erottaisin siitä et menee työntekijäks versus yrittäjäks, on se että aika moni yrittäjä inhoo olla kenenkään johdettavana.” (Virpi)

”...ainoo varma asia tää epävarmuus, jos nyt vähän kärjistää... siinä yrittäjä näkee mahdollisuuden ja tavallinen työntekijä näkee vaan riskin.” (Teemu)

”Tää kulttuuri kasvattaa meistä hyviä työntekijöitä, mutta luoko se alttiutta sille, että tehdään omalla tavalla ja lähetään yrittäjäksi esimerkiks.” (Simo)

”...jos opettaja valmistuu koulusta kouluun eikä hän välillä käy tavallaan muussa työelämässä tutustumassa laisinkaan niin, kyllä mun mielest siinäkin on aika heikot eväät opettajan... kannustaa nuoria tämmöseen yritteliääseen asenteeseen.” (Niko)

”...tämmönen virallinen näkökulma et yrittäjäks voi ryhtyä vasta kun on ollu jo jonkun aikaa jonkun palveluksessa...” (Tuula)

”Pro Akatemia -ajasta oppii että niinku metataitojahan sieltä oppii. Se ammattiossaaminen täytyy hakkee sitte työelämästä että kyllä sen jälkeen tietää miten toimia tiimissä ja miten viii projekteja alusta loppuun ja miten hallita erilaisia, tilanteita.” (Tuija)

Edellinen pelkistäen voitiin todeta, että ensimmäisenä erottui *opetussuunnitelmaan* perustuva koulutuksen ja oppimisen erityinen ja paikallinen konteksti. Siinä tavoiteltiin järjestelmällisen koulutuksen ja oppimisen hyötyjä sekä tuotettiin formaalin oppimisen tutkinto. Toisena nousi esiin *ammattillisen kehittymisen* erityinen ja paikallinen konteksti. Siinä yksilön tarkoituksena oli saavuttaa työelämän piirissä ammatilliseen osaamiseen perustuva tunnustettu asema. Kolmantena paljastui *yrittäjyyden tuottamisen* erityinen ja paikallinen konteksti. Siinä yksilön tavoitteena oli itsenäisyys, jota tavoiteltiin tuottamalla osaamiseen perustuvia parhaita ratkaisuja.

Yrittäjyys yhdistyi kaikkeen inhimilliseen toimintaan, ei pelkästään yritystoiminnan omistamiseen.

4.2.1.2 Kontekstien yhteys ja vuorovaikutus

Vaikka erityiset ja paikalliset kontekstit esiintyivät puitteessa erillisinä, ne olivat toiminnan ja kontekstin kautta yhteydessä ja vuorovaikutuksessa toisiinsa. Niiden lävitse kulkevat kasvun prosessit synnyttivät ja ylläpitivät yhteyttä ja vuorovaikutusta. Yhteyttä ja vuorovaikutusta vahvisti edellisen kontekstin lopputuotoksen nouseminen seuraavan lähtökohdaksi. Lisäksi erityiset ja paikalliset kontekstit toteutuivat niitä toisiinsa yhdistävän yleisen ja yhteiskunnallisen kontekstin vaikutuksessa. Kontekstien välinen yhteys ja vuorovaikutus siis toteutuivat, vaikka toimijat eivät olisi niitä ymmärtäneet tai halunneet huomioida. Analyysi paljasti kolme ajattelutapaa, joihin perustuen erityisten ja paikallisten kontekstien suhteita määriteltiin. Ajattelutavat heijastivat valmiutta yrittäjyyttä tuottaviin pedagogisiin valintoihin:

Kontekstien eristäminen: Erityiset ja paikalliset kontekstit esitettiin toisistaan riippumattomiksi ja erillisiksi. Lisäksi erityiset ja paikalliset kontekstit olivat omien toimijoidensa reviierejä, joita tuli suojella ja puolustaa ulkopuolisilta vaikutuksilta. Kontekstien välisen yhteyden ja vuorovaikutuksen puute jäi yksilön paikattavaksi. Ongelmalliseksi koettiin koulutuksen eristäminen työelämästä, yrittäjyydestä ja muusta maailmasta. Tästä oli jopa havaittavissa toive ja odotus, että koulutuksen tulisi olla aktiivinen kontekstien välisten rajojen ylittämässä ja avaamisessa.

”...koululaitos eristetään muusta maailmasta... koulun pitäis toimia siellä missä muukin maailma, mis on yritykset ja muu toiminta.” (Taina)

”...se oli joku tällänen tyttökoululaisten mentaliteetti, että ihanaa on ja aurinko paistaa ja ihanaa tulla kouluun ja, ihan oikeesti, näin me yhteen ääneen todettiin. meistä tehtiin sellasia, ettei meidän tarvinnu mitään yrittää, kaikki meni hirveen ihanasti. Tyttökoulussa kaikki meni hirveen ihanasti.” (Ulla)

”Ei kannatta olla sinisilmäinen. Taitaa olla enemmistö työpaikoista kuitenkin vielä sellaisia, että niissä ei yrittäjyyden merkitystä ymmärretä. Eikä niissä yrittäjyyttä edes sallita, vaan torpataan, esimerkkejä löytyy paljon...” (Väinö)

”...eihän meidän koulutussysteemi, eihän se luo yrittäjiä, niin eihän se voi tulla mistään muusta kun toiminnasta ja toimimisesta yrittäjänä, että ei.. On hirveen vaikee ajatella, että voit luoda tiettyjä perusvalmiuksia ja kertoo tiettyjä juttuja, mutta et kyllä jotenkin se toiminta sitten, koulii meitä.” (Leila)

Kontekstien ketjuttaminen: Erityiset ja paikalliset kontekstit ymmärrettiin ajalliseksi ketjuksi, jossa edellisen kontekstin odotettiin tuottavan jälkimmäisissä tarvittavia valmiuksia. Kontekstien vuorovaikutus oli luonteeltaan seuraavan kontekstin tarpeisiin reagoivaa ja sopeutuvaa. Tämä nousi esiin erityisesti puheissa työelämävalmiuksista. Oletuksena oli yksilön kehittyminen vaiheittain niin, että koulutus rakensi työelämävalmiudet, joita työelämässä syvennettiin ammattilaisuudeksi ja työelämässä edelleen hankittiin myöhemmin valmiudet yrittäjyyteen. Ammattikorkeakoulujen piirissä puheet yhdistyivät työelämälähtöiseen osaamisperustaisuuteen.

”...yleisestihän ajatellaan niin, että ensteks mennään kouluun oppiin tietoo ja sen jälkeen työelämään johonki ammattii oppiin lisää. Ja kehitytään kovaks ammattilaiseks, joka voi johtaa muitakin... tai alottaa yrittäjyyden.” (Jori)

”...meidän juttu on, et me valmennetaan työelämään. Se on niinku se ihan keskeinen juttu. Kaikessa mitä me tehdään, meiän pitäis mieltää että tuottaaks tää oppimista työelämää varten.” (Saara)

”...meillähän on opintopisteytettynä hyvät työelämävalmiudet eli lähetään siitä työelämävalmiuksien kehittämistä oppimaan oppimisesta ja niin edelleen...” (Ari)

”Ja jos sä meet EK:n sivuille tai AIKEN sivuille, niissä ei puhuta sanaakaan yrittäjyydestä vaan niissä, esimerkiks AIKE, niiden politiikkaohjelmassa on että koulujen tehtävä on tuottaa siis tuotteliaita, hyviä työntekijöitä teollisuuden palvelukseen.” (Onerva)

Kontekstien yhdistäminen: Erityiset ja paikalliset kontekstit integroitiin yhdeksi toiminnalliseksi kokonaisuudeksi, jossa koulutuksen ja työelämän rajat hävisivät. Tällöin eri konteksteissa hyödyllistä ja tarvittavaa osaamista tavoitteleva yksilö toimi samanaikaisesti opiskelijan, ammattilaisen ja yrittäjän rooleissa. Tämä mahdollisti sen, että yksilö tavoitti oppimisen, työn ja yrittäjyyden tarjoamat mahdollisuudet kasvuun ja kehittymiseen. Erityisten ja paikallisten kontekstien yhdistämistä koskevia pyrkimyksiä kuvattiin seuraavien sitaattien kaltaisissa puheissa:

”Oppimisen ympäristöjä pitäisi rakentaa niin, että myös työelämä ja opiskelijan harrastukset otettaisiin niiden piiriin. Oppinen olisi kaikkiallista.” (Harri)

”...professori sitten puhu, että pitää jo opiskeluaikana opiskelijoitten ryhmyäytyä, perustaa yrityksiä yhdessä tutun kaverin kanssa ja sit se yritys on jo olemassa kun ne valmistuu, ja siitä niitten työ urkenee.” (Outi)

”...trendi varmaan tällä hetkellä on siihen suuntaan et haetaan oppimisympäristöjä jotka mahdollistaa muunlaisenkin kanssakäymisen kun luokassa istumisen. työelämää muistuttavia ympäristöjä, siinä pitäis uskaltaa tehdä rohkeita ratkasuja.” (Heidi)

4.2.2 Toimintaan viittaavat kategoriat

Pysyvän rakenteen lisäksi analyysi paljasti yrittäjyyden dynaamiseen ilmiöön yhdistyvät aktiivista tekoa ja toimintaa kuvaavat määritelmät. Yrittäjyyttä tuottava teko ja toiminta toteutuivat yrittäjyyttä tuottavan rakenteen sisällä. Analyysi paljasti yksilöön viittaavan itsensä johtamisen, puitteeseen kohdistuvan yhteisön hyödyntämisen, toiminnan sisältämällä tuottamalla oppimisen sekä kontekstiin ja sen muutokseen liittyvän hallinnan. Edellä käsitelty rakenne ja nyt käsiteltävä teko yhdistyivät tuottamisessa. Yrittäjyyden tuottamisen keskiöön nostettiin yksilön toiminta.

4.2.2.1 Itsensä johtaminen

Itsensä johtaminen nostettiin yrittäjyyden ja kaiken yrittäjämäisen toiminnan edellytykseksi. Sen ilmenemistä yksilön tavoitteissa ja toiminnassa kuvattiin monin eri tavoin. Opiskelussa ja työssä korostettiin tekemisen ja toiminnan asennetta, jolla yksilön tavoitteiden saavuttaminen ja kehittyminen tuli mahdolliseksi:

”...on itsensä johtamista josta se lähtee vahvasti, et pitää osata johtaa itseään. Et kyllä se kuuluu siihen yrittäjämäiseen toimintaan ja yrittäjyyteen, et kyllähän se itsensä johtaminen on kaiken lähtökohta.” (Jonna)

”...yrität vähän enemmän, ettet sä vaan tyydy siihen tasoon, mikä sulle automaattisesti tulee, kun sä pari kertaa luet läksyt niin sä osaat, ja sä oot siihen tyytyväinen, kuin että sä vähän haastaisit ittees ja pääsisit parempaan.” (Ulla)

”Yrittäjyys on mun mielestä ensinnäkin asenne, että omaehtosesti ottaa oman elämän ohjat käsiin ja tekee sitä, mistä haluaa ja mistä unelmoi. Mutta asenne se mun mielestä ensisijaisesti on.” (Niko)

Itsensä johtamisella viitattiin yksilön intentionaaliseen käyttäytymiseen, johon puolestaan liitettiin kehittymisen orientaatio ja syvenevä itsetuntemus sekä pyrkimys henkilökohtaisen kiinnostuksen täyttämiseen ja oman elämän hallintaan. Itsensä johtamisen lähtökohdaksi nostettiin yksilön tieto itsestä ja oman elämänsä ja työnsä unelmista, visioista, päämääristä ja tavoitteista:

”...herättelee tosi paljon. Kuka mä oon ja mistä mä tuun ja nousee kysymys, et mihin mä haluan mennä, tästä eteenpäin.” (Ilari)

”...enemmän mennään sinne itsensä toteuttamisen puolelle, et on niit unelmia siitä miten työtä tehdään, minkälaista työtä mä teen, mä en saa täällä työpaikassa tehdä sitä mitä mä haluan.” (Irene)

”...täytyy joku visio olla siitä, että mitä sää saavutat sillä tai että, mikä sä haluat olla sit kahen vuoden tai viiden vuoden päästä tai kymmenen vuoden päästä.” (Ismo)

Kehittämisen orientaatio ja syvenevä itsetuntemus perustuivat tietoiseen sitoutumiseen, johon yksilö perusti koko toimintansa. Itsensä johtaminen puolestaan liitti ne prosessiin, jossa yksilö järjestelmällisesti ja jatkuvasti ensin havainnoi itseään, toimintaansa ja kokemuksiaan, toiseksi arvioi havaintojaan kriittisesti ja haastoi itsensä kehittymään, kolmanneksi etsi, arvioi ja valitsi keinoja itsensä kehittämiseen ja neljänneksi toteutti valitsemansa keinot, mikä synnytti uusia arvioitavia ja kehittymiseen johtaneita havaintoja. Yksilön toiminnan ja itsetuntemuksen myötä esiin nousivat oppiminen, vuorovaikutus, reflektiivisyys ja kontekstuaalinen oikeutus.

”Tuodaan siihen omaan elämään vähän oman elämän suunnittelua, toisten ihmisten huomioon ottamista, sosiaalisia taitoja, näitä metataitoja. Että osaan toimia erilaisten ihmisten kanssa, suvaitsevaista näkökulmaa...” (Pirkko)

”Raskastahan se on, itseään tutkia ja löytää niitä tarpeita kehittämiseen. Jokaisen omalla vastuulla on, miten kehittyä ja pärjää. Itsensä arviointia ja kyseenalaistamista tapahtuu jatkuvasti ja vaikka se on raskasta, kyllä siitä ihminen saakin paljon.” (Väinö)

”...mä oon täällä oppimassa itsestäni ja yhteiskunnasta ja kuinka mä pääsen sinne, mikä ehkä on mulle se oikee päämäärä. Sinällään tää on semmonen hyvä kasvuympäristö, semmonen, mis mä voin vähän testailla eri juttuja mut myös oppia itsestäni paljon enemmän. Ja ehkä päästä sitä kautta just pidemmälle, kun löytää niit merkityksiä elämään.” (Matti)

”...voi kääntyä se joku ihme nappula tuolla päässä et ”okei, en mä ookaan oppimassa sen takia et mä oon, suoritan ylioppilaskirjotukset parin vuoden päästä vaan sen takia et mä oon oppimas oikeesti itseeni varten ja elämää varten...” (Oili)

”...pitää ne pyörät pyörimässä, pitää itses pyörimässä, pitää tavallaan koko ajan ne koneet käynnissä ja pyrkiä kohti, luoda tavoitteita. Ja pyrkiä kohti niitä tavoitteita, joillain suunnitelmallisuus.” (Elli)

Itsensä johtamista opittiin tavoitteellisessa prosessissa, johon sisältyi reflektiivisen toiminnan ja kriittisen reflektion kautta syventynyt itsetuntemus ja oppiminen sekä tästä seurannut itsetuottamisen ja sisäisen motivaation kasvu. Yksilöitä kannustettiin erityisesti vahvuksiensa tunnistamiseen ja kehittämiseen aikaisempaa paremmiksi. Itsensä johtamiseen liitettiin myös yksilön kyvykkyys oppimista tuottavaan rajojen ylittämiseen ja epämukavuusalueille menemiseen. Omat vahvuudet ja kehittämistarpeet löydettiin parhaiten rajoja ylittämällä ja epämukavuusalueilla kokemuksia keräämällä ja niitä kriittisesti refleктоimalla:

”...joutuu koko ajan tekemällä oppii asioita ja kantapään kautta osaltansa, eli se näkyy kyl paljon et, ne valmiudet lisääntyy mut ehkä se huikein on aina oman itsetuntemuksen lisääntyminen ja se luottamus omaan.” (Taina)

”Yrittäjyyden oppiminen oli tosi tuskallista, koska siinä piti.. oli hypättävä tuntemattomaan ja reagoitava mitä sieltä vastaan tulee. Etkä sä milloinkaa tienny mitä vastaan tuli. Hommat vaan oli hoidettava ja vastuu otettava. Joutu kyllä paljon pohtiin itseään ja sitä mitä mä osaan. Ei se kuule helppoa ollu, vaan piti koko ajan skarpata ja pistää paremmaks...” (Riikka)

”Se on olennainen osa yrittäjyyttä sietää epävarmuutta määrätty määrä. yrittäjä näkee mahdollisuuden ja tavallinen työntekijä näkee vaan riskin. Se on yrittäjän ja sellasen palkkatyöntekijän ero.” (Kalle)

”...tekemällä oppimisen yhdistäminen se antaa taas mahdollisuuden onnistua ja ku onnistumisia tulee ni sitä kautta myös sitte se vahvistuu se oma itsetunto ja usko siihen et musta on johonki ja aika moneenki asiaan.” (Jussi)

”...jos jokainen tekis itellensä sen SWOT:n. Niin, mä mietin itteeniki et jos mä lähtisin keskittymään niihin asioihin missä mä oon heikko ja huono, ni mä en niitä koskaan saa sille tasolle missä on taas mun vahvuudet. Et mikä järki on tehdä itsestensä tasavahva, kun voi tehdä, ne vahvuudet nostaa todella vahvoiks kilpailutekijöiks.” (Virpi)

Itsensä johtaminen yhdistettiin elämäänsä hallitsevaan itsenäiseen yksilöön, joka hyödynsi kontekstiansa tarjoamia mahdollisuuksia ja ehtoja sekä hankki tarvitsemansa oppimisen mahdollisuuksia, joista kehitti itselleen kilpailukykyistä osaamista kriittisen reflektion, vuorovaikutuksen ja ratkaisukeskeisen toiminnan avulla. Itseään johtava yksilö määrittyi oman elämänsä ja oppimisensa esimieheksi ja sisäiseksi yrittäjäksi. Myös itsensä johtamiseen perustuva yrittäjyyden tuottaminen palautui yksilöön itseensä, koska yrittäjyyttä ei annettu yksilölle valmiina.

4.2.2.2 Yhteisön hyödyntäminen

Yhteisön hyödyntäminen yhdistettiin toimintaan, jossa yksilöt hyödynsivät välittömästi toimintaympäristöstään löytyviä verkostoja ja muita sosiaalisia organisaatioita yksilöllisten tavoitteidensa määrittelyssä ja saavuttamisessa. Yrittäjyyden tuottamisen rakenteessa yksilön verkostot ja muut sosiaaliset organisaatiot sulautuivat puitteeseen. Tällöin viitattiin perheeseen ja sukuun, Proakatemiaan, oppilaitokseen, koulutusjärjestelmään, oppimisen verkostoihin, tiimeihin ja käytäntöyhteisöihin, työelämäprojekteihin ja työelämän verkostoihin, yrityksiin ja yhteyksiin niissä, tarpeesta syntyviin yhteistyön muotoihin ja lähipiiriin yleisesti.

Esiin nousi näkemyksiä, joiden mukaan kannattaa liittyä vain tavoitteiden saavuttamisen kannalta tarpeellisiin verkostoihin ja yhteisöihin. Tarvittaessa voi itsekkin luoda hyödyllisen yhteisön:

”...verkostot on tarpeen, mut yhteistyöhössötys kaikkiaan ei ole tarpeellista. Kannattaisi aina tarkkaa harkita mihin menee mukaan koska hyötyä yhteistyöki pitäisi tuoda, vai mitä? Yhteistyö on joskus joutavaa seurustelua ja muutenki myös kallista ajankulua. Ja voithan aina kehittää omiakin verkostoja omia näkemyksiä ja tavoitteita edistämään. Hyödyllisiä verkostoja ja kontakteja pitää kuitenkin olla...” (Risto)

”...mul on organisaatiovalmennuksista asiantuntemusta niin mä pystyn puheenjohtajana hyödyntämään sitä siinä. Et se ois ikään kuin mun oma organisaatio myös... se lähti heti siitä, se verkosto. Ja se toimii edelleenkin olen siinä niinku, sillai alullepanijana.” (Ritva)

Hyödyllisiksi koetut yhteisöt tuottivat jäsenilleen kilpailuetuja, jotka edistivät heidän yksilöllisten tavoitteidensa¹⁵ saavuttamista ja kehittivät jäsenten yksilöllistä toimintaa¹⁶ kilpailukykyiseksi. Kilpailuettujen merkitys ja kilpailukyky mitattiin markkinoilla, joilla menestyminen ilmeni työllistymisenä joko yksilön itsensä perustamaan yritykseen tai vieraan työnantajan palvelukseen. Puitteen ja toiminnan *kontekstuaalinen oikeutus*¹⁷ perustui myös työllistymiseen:

15 Yksilön tavoitteita ovat asema, rooli, osaaminen ja itsenäisyys. Niiden sisältöjä on selostettu tarkemmin avoimen koodauksen synnyttämiä kategorioita käsiteltäessä. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää toimintaa, jonka ytimeistä löytyvät yhteisön ja yhteisöllisyyden hyödyntäminen, tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta.

16 Yksilön toimintaa kuvattiin avoimen koodauksen esiin nostamalla käsitteillä elämänhallinta, itsetuntemus, itseluottamus, itseohjautuvuus, oma-aloitteisuus ja sisäinen motivaatio. Käsitteet kuvaavat yksilön toimintaa ja asennoitumista siihen, ei yksilön piirteitä.

17 Kontekstuaalinen oikeutus hankitaan osoittautumalla hyödylliseksi yleisessä ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Tässä vaatimuksena on yhteiskunnan normien ja odotusten täyttäminen.

”...yrittäjän tärkein tehtävä kuitenkin on luoda itsellensä työpaikka missä hän nauttii. Siis semmonen työ mistä hän nauttii, missä hän on hyvä, on se sitten yrittäjä tai sitten palkallinen...” (Taina)

”...täällähän on tosi paljon enemmän työelämään suuntautuneisuutta kun perinteisessä korkeekoulussa. Mut se hyöty, mikä siit tulee, niin on just nimenomaan se, että mä voin kerätä ne kontaktit sielt valmiina, jonka avulla mä voin työllistää itseni. Ja toisaalt se, et mä voin kerätä sieltä ne onnistumiset myös. Jos mä haen töihin vaikka.. jonnekin, mä voin sanoa, että tässä mä oon tehny samanlaisen työn YIT:lle, täs on sen toimitusjohtajan lausunto, et se meni tosi hyvin. Tää on käytännössä, mitä mä oon tehny. Sen sijaan et mä sanon, et mä kävin markkinoinnin kurssin, mä sain siit nelosen. Se et siin on joku ihminen, joku yritys, joka valmiiks arvostaa sitä mun panosta.” (Nuutti)

”...Kyllä mun mielestä syntyy, ja ainakin itellä konkreettisesti, sitä kautta mitä teki projekteja ja yhteistyötä ja verkostoja loi akatemia-aikana ni sitä kautta tarjoutu ne työmahdollisuudet siinä kohtaa ku valmistu. Kyllä se oli Proakatemia-ansiota ja niitten projektien ansiota että sitä verkostoo kasvatti ja siellä verkostossa pyöri, ja koko ajan tutustu uusiin ihmisiin ja päättäjiin ja niin edelleen.” (Vilma)

Yhteisöjä¹⁸ kuvattiin yksilön kehittymisen lähteinä, joista yksilö hankki tavoitteidensa saavuttamiseksi tarpeellisia toiminnan, oppimisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Yhtäältä korostettiin vuorovaikutuksen tarpeellisuutta oppimisessa ja yrittäjyyden tuottamisessa, mistä esiin nostettiin dialogisuus ja kompromissit sekä vertaisten tarjoama osallisuus, voimavarat ja reflektion mahdollisuus. Toisaalta yhteisöjä kuvattiin myös areenoina, joilla jäsenet ja tiimit kilpailivat tehtävistä ja vaikutusvallasta kilpailukeinoinaan verkostonsa, osaamisensa ja ideansa. Kilpailu yhteisössä kehitti kilpailukykyä ja kilpailussa menestyminen itseluottamusta.

”...kerrotaan vertaisopiskelijoillemme mitkä on mun tavoitteet, mitä mä haluan kehittää ja miten ne vois mahdollisesti auttaa mua siinä...” (Satu)

”Tiettyä avoimuutta ja osallistumista. Nimenomaan, tää dialogisuus nyt on tietysti yks, aspekti.. Nii ja sitä et on valmis tekeen kompromisseja. Tai sitä

18 Yhteisöiksi tässä käsitettiin Proakatemia, sen yhteydessä toimivat opiskelijatiimit, tiimien jäsenten liiketoimintaansa varten perustamat osuuskunnat ja osuuskuntien toteuttamat työelämäprojektit. Viimeksi mainituissa jäseninä oli myös Proakatemia-ulkopuolisten yhteistyökumppanien henkilöitä.

että sit jos kuusitoista, jokainen haluaa omaa juttuaan, ni kyllä siin on jokaisen pakko tulla vähän vastaan, tai et se asenne täytyy olla sillai että mä tykkäisin tehdä sen tällä tavalla, miten sä tykkäisit tehdä sen, ja nyt löydetään yhdessä joku semmonen tapa että me voidaan tehdä se sillai että kumpikin saa siitä jotain irti.” (Paavo)

”...oppii nimenomaan, sen verkoston merkityksen ja sen tekemisen ja kasvatamisen ja sen et sä pidät, sä oot sille verkostolle, luot ittestäs kuvaa mitä sä haluat että ne susta saa. sen taidon siellä kyllä oppii, koska pakko sun on niitä projekteja jostain hakee ja myydä ittees ja osaamistas...” (Pauli)

”...sieltä nousee avainpelaajiks juuri ne ihmiset, jotka on sitä, joilta löytyy sit joku projekti tai jotain tuttuja, joiden kautta saadaan töitä. Mut taas sit se merkitys laskee siinä vaiheessa, kun päästään... ensimmäisen vuoden kevääseen, jolloin kaikki on jo luonu suhteita, käyny asiakastapaamisissa, tutustunu yrittäjiin verkostoitumistilaisuuksissa ja ollu muidenkin ihmisten ku proakatemiaalaisten kanssa tekemisissä. Ja tehny sitä ihan perusmyyntityötä, niin sieltä sit nousee eri ihmiset siinä vaiheessa esille.” (Petra)

”...projekti, jossa tarvitaan osaamista, jota on vaan jollain tietyllä ihmisellä, eli hän on noussuki sieltä sit esille ja pystyny sitä kautta sitten olemaan se avainpelaaja, neuvoo, opastaa muita eteenpäin...” (Anne)

”Tonnikellolla ilmoitetaan vaan muille, että ollaan saatu kauppa ja ollaan voitettu kilpailu siit. Yks kalahdus on tuhat euroo ja nyt olis tarkoitus kalauttaa viisi kertaa, niinku ihan vaan tiedoks muille tiimeille. Ja miten hyviä me ollaan, saavat pohdiskella...” (Timo)

”...kasvattamaan itsensä siihen yhteistyöhön mut se ei välttämättä oo luonnika. Et musta yrittäjän ei tarvi olla miellyttävä, hyvinkin epämiellyttävät ihmiset on pärjänny loistavasti yrityselämässä, niil on niin voimakas tahto, mikä lienee ketä ajaa.” (Irene)

Yksilön lähipiirin todettiin joko tuottavan tai estävän yrittäjyyttä, ja erityisesti perheen vaikutus ennen yksilön aikuistumista esitettiin merkittäväksi. Kontekstista nouseva yleinen mielipide ja viestintä tunnistettiin keskeiseksi lähipiirin yrittäjyyteen asennoitumista muokkaavaksi tekijäksi, toisaalta myös lähipiirissä syntyneet onnistumisten ja epäonnistumisten kokemukset ja niiden arviointi. Yrittäjyyden tuottamista edistäväksi tekijäksi nostettiin rikastava yhteisö ja luottamuksellinen ilmapiiri.

”...yrittäjäperheessä kasvaneena nähny sen näkökulman että se antaa mahdollisuuksia, ja se antaa mahdollisuuksia siinä mielessä että sä voit johtaa ite itseäsi ja sitten viedä niitä asioita siihen suuntaan mihin itse toivoo ja haluaa. Et tavallaan semmosta vastuun ja vapauden näkökulmaa, siihen mä oon kasvanu.” (Pekka)

”...se oli joku tällänen tyttökoululaisten mentaliteetti, että ihanaa on ja aurinko paistaa ja ihanaa tulla kouluun ja, ihan oikeesti, näin me yhteen ääneen todettiin. meistä tehtiin sellasia, ettei meiän tarvinnu mitään yrittää, kaikki meni hirveen ihanasti. Tyttökoulussa kaikki meni hirveen ihanasti.” (Ulla)

”...jos on onnistumisen kokemuksia ympärillä, niin tietysti ne vahvistaa sitä että mäkin voin onnistua. Et semmosilla ihmisillä joilla on tällöinen asenne että ne on sopivasti kateellisia toiselle, ja kuitenkin iloitsee toisen onnistumisesta, ni niissä on se millä se potkii eteenpäin, et mäkin haluan menestyä, ja uskoo sit siihen menestymisen mahdollisuuteen ku toinenkin ihminen on, esimerkiks lähipiirissä menestyny. Esimerkit varmasti vie eteenpäin. Ja onnistumisen kokemukset tietyst...” (Virpi)

”...on semmonen rikastava yhteisö mihin vaaditaan se luottamuksellinen ilmapiiri siellä pohjalla ennen ku voidaan rakentaa rikastava yhteisö, ja sitä kautta voidaan päästä luoviin ja rohkeisiin ratkaisuihin. Et kyl se sieltä lähtee siitä luottamuksesta. Kyl mä yrittäjyydessäkin nään sen että yrittäjämäisen asenteen oppiminen vaatii sitä luottamuksellista ilmapiiriä.” (Jonna)

Yksilön kannalta yhteisö ja yhteisöllisyys määrittivät itsenäisyyden saavuttamisen ja yrittäjyyden tuottamisen välineeksi. Niiden hyödyntäminen paljasti seuraavia näkökulmia: 1) yksilöt etsivät yhteisöistä erityisiä toimeentulon ja menestymisen mahdollisuuksia, 2) yksilöille yhteisöt olivat toiminnan, oppimisen ja vaikuttamisen lähteitä ja voimavaroja, 3) yksilöt liittyivät vain itselleen hyödyllisiin ja tavoitteidensa saavuttamista tukeviin yhteisöihin, 4) yksilöt rakensivat myös itse tavoitteidensa saavuttamista tukevia yhteisöjä, 5) yksilöt pystyivät vaikuttamaan itse verkostosuhteillaan, osaamisellaan ja ideoillaan yhteisöjen tekemisiin valintoihin ja 6) yrittäjyyttä tuottavat yhteisöt korostivat yksilöiden kehittymistä, itsenäisyyttä ja luottamusta.

4.2.2.3 Tuottamalla oppiminen

Tuottamalla oppiminen tapahtui prosessissa, jossa työelämän todellisten asiakkaitten todellisiin tarpeisiin tuotettiin todellisia ratkaisuja. Tuottamisen prosessi kiinnittyi täysin työelämään sekä sen ja kontekstin tuottamien ongelmien ratkaisemiseen. Työelämäintegraation ja ratkaisukeskeisyyden lisäksi esiin nousivat vuorovaikutus

tuottamisessa ja työelämässä, itsenäisyys ja osaamisen hankkiminen, todelliset työelämäprojektit oppimisen ympäristöinä, toiminnan reflektiivisyys sekä tiimin merkitys tuottamisen prosessissa. Sitaatit yhdistivät ne tuottamalla oppimiseen:

”...täällä oikeesti käydään asiakkaitten luona ja tehdään ihan oikeitten yritysten kaa yhteistyötä, niin silloin me käydään tuol ulkomaailmassa ja ollaan siellä, toimitaan niin ku muutki ihmiset, että ei pelkästään olla, niinku esimerkiksi Teiskontiellä, ni siellä ollaan vaan luennoilla, ja opiskellaan miten pitäis käyttäyty ihmisten kanssa.” (Satu)

”Meidän koko toiminta on sitä, että tiimit tekee todellisten asiakkaitten todellisiin tarpeisiin todellisia ratkaisuja. Mitään feikkihommia ei tehdä, vaan aina pitää olla joku työelämästä, jolla on tarve. Työelämäprojekteja tehdään erilaisille tahoille, paras on joku yritys... mutta on tehty myös erilaisia tapahtumia muunlaisille tahoille. Tiimiläiset hankkivat itse projektinsa, valmentajat eivät koskaan auta. Myös toteuttaminen ja tiedon hankinta on tiimiläisten itsensä harteilla. Aikanaan sitten asiakkaan kanssa arvioidaan projektia ja lopputulosta. Tiimi arvioi toimintaansa pajoissa.” (Veijo)

”Nekin tekee projekteja..., leikkii, tai feikkiyrityksille... Mut se oppiminen jää vähän puolitiehen siitä, kun sitä ei tehdä sit oikeesti kenellekään, vaan se tehdään vaan itellensä. Se jää hyödyntämättä oikeesti. Taikka hukataan se potentiaali, minkä siitä vois saada. Nekin vois tehdä sen saman kontaktin sinne työelämään ja todistaa sen osaamisensa sen avulla...” (Nuutti)

”...tehtiin monenlaisia projekteja, pääsi kokeileen hyvin, että missä on hyvä missä ei, mitkä on mun hommia mitkä ei. Et ehkä eka ja toka vuosi vielä oli vähän semmosta niin kun kaiken kokeilemista periaatteessa, että olin talousvastaava, olin henkilöstövastaava, olin projektipäällikkö, sitte olin ihan projektissa mukana vaan ihan niin ku tekemässä sitä, ja oon ollu järjestämässä akatemian erilaisia juttuja ja, no ehkä itessään oppi hirveesti...” (Onni)

”...semmonen, kasvun paikka et, kukaan ei annakaan sulle mitään valmiina vaan sun pitää ite luoda se koko et siinäki mielessä oppimisympäristö on aika poikkeuksellinen koska sehän on niin vapaa...” (Heidi)

Oppimisen prosessissa synnytettiin kokemuksia suhteuttamalla ja sulattamalla käytäntöä ja teoriaa toisiinsa. Työelämän praktiikkoihin yhdyttyä tekemisen ja tuottamisen prosessissa kokemuksia syvennettiin kilpailuetuja sisältäväksi osaamiseksi. Oppimisen ja tuottamisen prosessit yhdistyivät reflektiivisellä ja tuottamisen osapuolia

hyödyttävällä tavalla. Ongelmalähtöinen ja ratkaisukeskeinen tuottamalla oppiminen korosti myös oppimisen elinikäisyyttä, työelämäläheisyyttä ja rajojen ylittämistä. Samalla esiin nousivat yksilön itsenäisyys, metakognitiiviset taidot, itseohjautuvuus ja käytännön osaaminen kilpailuetuna.

”...ne on syntyneet nimenomaan sillä et mulla on jo sitä kokemuksellista tietoa, mä oon kokeillu näitä työkaluja, sit siihen tulee uusia ajatuksia uuden tiedon kautta ja mä oon ne sit kiteyttäny yhdeks ja kokeillu ja taas sitte, parannan niitä sen mukaisesti et sitä alkaa, sit ku sä uskallat heittäytyä tähän maailmaan ni sitä alkaa syntyä sit uudenlaisia ajatuksia ja ideoita ja koko ajan, mut jostain täytyy lähteä liikkeelle.” (Oili)

”...kokemuksen merkitys... No oppiihan sitä, jähän siitä parempi muistijalki. Siis siitä että sä oot tehny jonkun asian, tai vaikka sä oot tehny sen päin peetä, sen asian, niin siitähän sen vasta oppii, et.. Kyllä mä sanon, tai ite oon sitä mieltä että oppii ja oppii erittäin hyvin.” (Paavo)

”...tahtoo vähän helposti jäädä se, et se teoria jää irti, että vaan tekee niitä käytännön projekteja, kun että siin ois se mahdollisuus sitoa se teoria siihen käytännön tekemiseen, jollon siitä teoriasta ois todella hyötyä. Mä en tiedä, onks se vahvuus vai heikkous mennä aina perse edellä puuhun. [nauravat] Sit kun ensiks tehdään, niin sit sen jälkeen luetaan, miten se olis pitäny tehdä. Sit toivottavasti tehdään vielä kerran ja silleen haetaan se oikee...” (Mikko)

”...me tehdään eikä vaan suunnitella, ja käytäntö menee teorian edelle. Nyt kaivataan niitä, jotka oikeesti tekee sen silleen myytävään muotoon ja paketoit sen ja osaa oikeesti toteuttaa sen asian, eikä vaan suunnittele ja pyöritä papereita.” (Matti)

”...meil on ne verkostot, jotka on tosi iso etu. aika paljon kuulee liike-elämässä sitä, että yliopistosta valmistuu joku, että sillä on se hyvä teoriataso mutta se on niin irti siitä käytännöstä, mitä se on oikeesti työelämässä se toiminta. Me ollaan paljon lähempänä sitä, koska me toimitaan siellä.” (Nuutti)

”Niin mä omat vahvuuteni ja taitoni tuntien tiedän, että minä pärjään, siis siinä osaamisessa ja ammatissa, minkä mä oon itselleni hakenu. Et se on se houkutin ehkä mulle, miks mä haluaisin yrittämällä ihan täyspainosesti näyttää, kuinka mahdolloman hyvä ja osaava mä oon, sekä itselleni että sit saada siitä hyvää, taloudellista hyvää.” (Petri)

Yrittäjyyden oppimiseen tuottamalla yhdistettiin näkökulmia, jotka korostivat yhtäältä yhteiskunnallisia hyötyjä ja toisaalta mahdollisuuksien hyödyntämistä. Esiin nostettiin erityisesti koulutusjärjestelmän uudistaminen tavalla, jossa tekeminen ja oppiminen yhdistettäisiin tuottamalla oppimisen prosessissa. Tuottamalla oppiminen ja yrittäjyyteen kasvu tuottivat yhteiskunnallisia hyötyjä sekä tarjosivat uudenlaisia yhteiskunnallisia mahdollisuuksia kontekstuaalisessa muutoksessa.

”Proakatemiassa meil on ihan selkee se et me halutaan tuottaa yrittäjiä... Eli hehän, useinhan niin ku sanotaan yrittäjät ...ei oo välttämättä niitä... koulu- maailman terävintä kärkee, mut ne voi olla mielettömiä tekijöitä. Ja sitte taas tekemällä ja oppimisen yhdistäminen antaa taas mahdollisuuden onnistua ja ku onnistumisia tulee ni sitä kautta myös sitte vahvistuu se oma itsetunto ja usko siihen et musta on johonki ja aika moneenki asiaan.” (Taina)

”...hullu haavehan mulla on sellanen että tota, joskus löytäsin semmosen porukan jonka kanssa vois kehittää semmosen ihan uuden koulusysteemin. Semmonen, semmosille vähä erilaisille oppijoille, niin kun minä ja moni muu...” (Jaakko)

”...nään aika ison merkityksen tällä koko koulutuksella, just oppimissopi- muksellakin siihen koko elämään. Jotenki.. mä oon täällä oppimassa itsestäni ja yhteiskunnasta ja kuinka mä pääsen sinne, mikä ehkä on mulle se oikee päämäärä. Sinällään tää on hyvä kasvuympäristö, mis mä voim vähän testailla eri juttuja mut myös oppia itsestäni paljon enemmän. Ja päästä sitä kautta just pidemmälle, kun löytää niit merkityksiä elämään.” (Matti)

”...jos se perustuu pelkästään siihen niitten pilvilinnojen maalailuun ja niitten liike-elämän idolin kuvien palvomiseen ni sit ollaan kyllä tosi pahasti pielessä. ennen kuin oppii pois niistä pilvilinnoista ja palaa takasin niihin oikeisiin realiteetteihin...” (Toivo)

Tuottamalla oppimisen yhteydessä korostettiin 1) oppimisen ja työn toiminnallista integraatiota, 2) ongelmaperustaisuutta ja ratkaisukeskeisyyttä, 3) teorian ja käytännön sulauttamista oppimisen kokemuksiksi, 3) kokemusten syventämistä tekemisen ja työn praktiikkojen kautta osaamiseksi, 4) vapautta valintoihin ja vastuuta valintojen seurauksista sekä 5) itsenäisyyttä ja itseohjautuvuutta.

4.2.2.4 Kontekstin hallinta

Kontekstin hallinta yhdistyi yksilön tavoitteisiin ja toimintaan, joilla he vastasivat kontekstin vaatimuksiin, esteisiin ja mahdollisuuksiin. Niihin vastaaminen edellytti

reflektiivistä, ratkaisukeskeistä ja hyötyjä tuottavaa vuorovaikutusta ja toimintaa, jossa kohteina olivat kontekstuaalinen oikeutus ja muutos. Yrittäjyyden tuottamisen oikeutus perusteltiin yrittäjyyteen liitetyillä yhteiskunnallisilla hyödyillä. Niillä viitattiin tyytyväisyyteen, taloudelliseen toimeliaisuuteen, toimeentuloon ja työllistymiseen:

”Kenelle yrittäjyydestä on hyötyä? Yhteiskunnalle tietenkin mutta onhan se ihminen ite varmasti tyytyväisempi, jos se sitä haluaa ja jos se saa tehdä sitä mitä haluaa. Niin kyllähän se, ja siis nehän nyt tietty tukee toisiansa, ... kyllähän sä oot ilo myöskin muille ja sun kanssakumppaneille tai perheelle tai muuten, ...ylipäänsä yleisestä tyytyväisyydestä. Mut tottahan se on, että yhteiskuntahan ei pyöris ilman yrittäjyyttä.” (Veikko)

”...yrittäjyydestä hyötyy kaikki, kyllä siitä hyötyy meidän yhteiskunta, veronmaksajat, valtio, kaikki tällaset ja totta kai myös itse henkilökohtaisesti hyötyy yrittäjyydestä et tietysti sillä oletuksella et sä saat sen bisneses rallattaa. Ni kyllähä tutkimustenki mukaan yrittäjät on keskimääräisesti onnellisempia ku mitä on sitte taas perusduunarit jotka tekee toiselle, ei tavallaan perusduunareita vaan siis ihmisiä jotka tekee palkallista työtä työnantajalle. Et kyllä mä uskon et yrittäjyys on äärimmäisen hyvä vaihtoehto kelle tahansa.” (Taina)

”Onko se hyvä asia yhteiskunnassa? Kyllä mun mielestä ehdottomasti on ja erityisesti sitte semmosina aikoina ku on taantumaa ja mä luulen et ne taantumakohdat, mä en oo ainoo joka on tämmöses tilanteessa lähteny yrittäjäksi et mä oon kuullu nyt muita ihmisiä joil on ollu vähän samantyyppisiä tilanteita...” (Anja)

”...mun mielestä se meidän juttu on, et me valmennetaan työelämään. Se on niinku se ihan keskeinen juttu. Kaikessa mitä me tehdään, meidän pitäis miettiä että tuottaaks tää oppimista työelämää varten... toinen juttu mitä meidän pitää miettii, et tuotetaanks me tutkintoja, koska tutkinnoist me saadaan rahaa... Jos meillä opitaan, ja ne pääsee hyviin duuneihin ja me tuotetaan tutkintoja, niin niin sillen meil on oikeus toimia.” (Saara)

Kontekstuaalisen oikeutuksen hallinnan lisäksi esiin nostettiin yksilön selviytyminen ja menestyminen yhteiskunnallisessa muutoksessa. Yrittäjyys itsessään nähtiin yhtäältä vastauksena muutoksessa selviämisen vaatimuksiin, mutta toisaalta keinona yhteiskunnan uudistamiseen ja sen kilpailukyvyyn parantamiseen. Yrittäjyyden tuottamisen tärkeyttä perusteltiin muutoksella ja yhteiskunnan uudistumisen tarpeilla:

”...kaheksan vuotta olin siellä, niin kyl luulin, et mä oon siellä eläkeikään asti, siellä oli niin hyvä olla, kunnes tuli se muutos ja kaaos ja kaikki.

Mutta en ois uskonu, enkä ymmärtänyt yrittäjyydestä mitään, ei se ees kiinnostanu.”(Seija)

”...me ollaan siirtymässä yrittäjyys- ja innovaatioyhteiskuntaan. Eli meidän tulevaisuuden yhteiskuntarakenteet tulee olea todennäköisesti vielä huomattavasti enemmän yrittäjäpohjanen ku mitä se on tällä hetkellä. ...meidän yhteiskuntarakenne pitää jatkossa pohjautua ihan erilaiseen osaamiseen ja ihan erilaiseen toimintaan ja, kyllä mä ite uskon siihen että yrittäjyys tulee jatkossa vahvistuun ja, toivottavasti myös lisääntyyn... ” (Taina)

”...kyllähän se on yhteiskunnallinen asia se, et nuorista pitää tehdä jotain tai niille pitää antaa eväitä siihen, että he pystyy rakentaa sitä... onhan se totta kai yksilönkin etu, et hän saa tehdä sitä mitä haluaa ja missä hän on hyvä ja saa sitä kautta onnistumisen tunteita, mut totta kai se on yhteiskunnallinen, yhteiskunnan etu. Yrittäjiä vaan täytyy olla.” (Markus)

”Kyllähän se yrittäjyys on yhteiskunnalle ja maailmalle tärkeätä, skannataan koko ajan mahiksia ja hyödynnetään siitä sit se paras. Jätetään se vanha taakse ja siirrytään eteenpäin, kehitellään joku parempi. Tätähän se ihmisten yrittäjyys pohjimmiltaan on, parempaan aina pyrkimistä ja uuden luomista. Yrittäjyys on selviämistä ja kehittymistä” (Veijo)

Kontekstin hallinnan osalta esiin nousi kaksi strategiaa: 1) yrittäjyyttä oikeutettiin ilmiönä, joka levitti yhteiskuntaan laajalti hyötyjä ja 2) yrittäjyys nähtiin yhteiskunnan uudistajana ja käyttämättömien mahdollisuuksien hyödyntäjänä. Kumpikin kontekstin hallinnan strategia perustelee yrittäjyyden tuottamisen tärkeyttä ja oikeutusta.

4.2.2.5 Yrittäjyyttä tuottava toiminta ja yksilö

Yrittäjyyden tuottaminen rakenteissa nosti esiin toiminnan, jonka neljä elementtiä olivat itsensä johtaminen, yhteisön hyödyntäminen, tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta. Elementtien yhdistäminen yksilöön paljasti toimijan, joka oli tietoinen elämänsä tavoitteista ja niiden saavuttamiseksi tarvittavista keinoista ja voimavaroista. Lisäksi hänellä oli valmiudet tavoitteidensa täyttämiseen ja siinä tarvittavien keinojen käyttämiseen. Tällaisessa toimijassa yhdistyneet toiminnan elementit kattoivat jokaisen avoimen koodauksen tuloksena syntyneen kategorian: yritteliäs yksilö on kokonaisuus, jonka tavoitteita ja toimintaa elementit kuvaavat.

Yrittäjyyteen yhdistyvissä puheissa viitattiin toistuvasti konteksteihin, joissa yksilö toteuttaa tavoitteitaan ja vuorovaikutustaan. Rakenteesta jo erottuivat yhteisön hyödyntämiseen viitanneet erityiset ja paikalliset kontekstit sekä kontekstin hallintaan

yhdistyvät yleiset ja yhteiskunnalliset kontekstit. Edellisellä viitattiin kotiin, opiskeluun, työhön ja yrittäjyyteen, jälkimmäisellä yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin.

Analyysi nosti esiin neljä avoimen koodauksen tuloksena syntynyttä kategoriaa, jotka esiintyivät jokaisessa yrittäjyyttä tuottavan toiminnan aksiaalisessa kategoriassa. *Yksilön tavoitteiden* ja *toiminnan* lisäksi tällaisia läpi toiminnan leikkaavia kategorioita olivat *vuorovaikutus*, *reflektiivisyys* ja *kontekstuaalinen oikeutus*. Löydös viitantee siihen, että yrittäjyyden ytimeen nousivat yksilön tavoitteet ja toiminta, kriittinen reflektio ja reflektiivisyys, monitahoinen ja monitasoinen vuorovaikutus sekä oikeutuksen hakeminen omille tavoitteilleen ja omalle toiminnalleen. Tämän perusteella arvioitiin yksilön tavoitteiden ohjanneen hänen reflektiivistä toimintaansa ja vuorovaikutustaan, joilla hän rakensi ja perusteli tavoitteidensa ja toimintansa oikeutusta. Yrittäjyyden ytimeen nousivat intentionaalisuus, reflektiivisyys ja kontekstuaalisuus.

4.2.3 Kyvykkyyden viittaavat kategoriat

Analyysi nosti kilpailun, osaamisen ja itsenäisyyden kategorioiksi, joilla viitattiin yksilön kykyyn tuottaa yrittäjyyttään. Kategoriat paljastivat keskinäisen dynamiikkansa: Itsenäisyys oli yrittäjyyden tuottamisen päämäärä, jossa yksilöllä oli kyky tehdä itsenäisiä päätöksiä ja olla riippumaton. Se oli kuitenkin mahdollista saavuttaa vain menestymällä yhteiskunnassa vallitsevassa moniulotteisessa kilpailussa, mikä puolestaan edellytti kilpailijoita parempaa osaamista eli kulloinkin tarpeellisiin kilpailuetuihin perustuvaa kilpailukykyä. Yrittäjyyden tuottamisessa kilpailu, osaaminen ja itsenäisyys muodostivatkin toisistaan erottamattoman kokonaisuuden.

4.2.3.1 Kilpailu

Kilpailu ilmeni monin tavoin ja monilla tasoilla. Päätösvaltaisen ja muiden avusta riippumattoman itsenäisyyden edellytykseksi nostettiin kilpailuetuja ja vaikutusvaltaa tuottanut osaaminen. Sen avulla oli mahdollista kiinnittää omat ideat ja kiinnostuksen alueet yhteisön tavoitteiksi ja saavuttaa merkittäväksi koettu asema yhteisössä tai toimijarooli ratkaisukeskeisessä toiminnassa. Yhteisön jäsenten välisellä kilpailulla viitattiinkin sekä yksilön ideoiden toteutukseen että hyväksytyksi ja merkittäväksi koetun tehtävän, aseman tai roolin tavoittamiseen yhteisössä:

”...ei se aina niin auvoista oo, kyllähän tiimeissä kilpaillaan ihan samalla tavalla ku missä tahansa. Tiimissä ja projektissa on tehtäviä, joita pitäs kierrättää tiimiläisten oppimisen vuoksi. Todellisuudessa kuitenkin osaaminen ja ne näytöt tuloksista lopuks ratkaisevat valinnan. Ja se sisäinen valtapeli.” (Urho)

”...sieltä nousee avainpelaajiks juuri ne ihmiset, jotka on sitä, joilta löytyy sit joku projekti tai jotain tuttuja, joiden kautta saadaan töitä. Mut taas sit se merkitys laskee siinä vaiheessa, kun päästään periaattees ensimmäisen vuoden

kevääseen, jolloin kaikki on jo luonut suhteita, käynyt asiakastapaamisissa, tutustunut yrittäjiin verkostoitumistilaisuuksissa ja ollut muidenkin ihmisten kuorakatemiaisten kanssa tekemisissä. Ja tehnyt sitä ihan perusmyyntityötä, niin sieltä se nousee eri ihmiset siinä vaiheessa esille.” (Petra)

”...sun on kannettava myös se oma vastuusi, oma kortes kekkoon, jotta sä oot sen yhteisön, jos voi sanoo, hyväksytty jäsen.” (Pekka)

Yhteisön sisäisen kilpailun lisäksi tiimi ja yhteisö kilpailevat ideoillaan ja toimintansa tuotoksilla muiden tiimien ja yhteisöjen kanssa. Kilpailu nosti esiin erilaistumisen, suojautumisen, kiinteytymisen ja parhaiden ratkaisujen tuottamisen suhteessa kilpailijoiksi koettuihin muihin yhteisöihin.

”...pistetään tiimit sille järjestykseen, et kuka vei sen synnytyksen¹⁹ pisimmälle, keil oli hienoin synnytys ja näin. Mut ei ne oikein oo ikinä ne kriteerit on kyllä ihan selvät, mutta ne, numeroarvioinnit, eikä niil oo hirveesti merkitystä opiskelijoille.” (Heikki)

”Tonnikellolla ilmoitetaan vaan muille, että ollaan saatu kauppa ja ollaan voitettu kilpailu siit. Yks kalahdus on tuhat euroo ja nyt olis tarkoitus kalauttaa viisi kertaa, niinku ihan vaan tiedoks muille tiimeille. Ja miten hyviä me ollaan, saavat pohdiskella...” (Timo)

”...he myi siellä ständillä, niin kolmessa tuntissa, et ne jätkät oli ihan oikeesti kasvanu monta senttiä. Ja porukasta yks voittikin Suomen parhaimman myyjän palkinnon, joka on iso palkinto ja iso juttu...” (Esa)

”...tietysti, koska todellisessa työelämässä toimitaan, tiimi kilpailee myös siellä olevien todellisten yritysten kanssa. Markkinat ja kilpailu on todellista... pakkorako kehittää tiimiläisiä aivan hirmusesti.” (Oskari)

Kilpailun tuokset ja tulokset palautuivat lopulta kontekstiin, jossa ne ilmenivät oikeutuksen saavuttamisena, resurssien tavoittamisena sekä muutoksen aikaan saamisena. Kilpailun areenoiksi nousivat puite, toiminta ja konteksti.

19 Synnytyksellä viitattiin Proakatemia opiskelijoiden harjoittamaan toimintaan, jolla tuotettiin uusia ideoita ja ratkaisuja asiakkaitten tai yhteisön esittämiin ongelmiin. Tiimien välisessä kilpailussa prosesseja ja tuloksia arvioitiin pääosin laadullisin perustein ja menetelmin. Opiskelijoita kiinnosti kilpailun voitto ja laadullisesti mitattu suorituksen taso.

4.2.3.2 Osaaminen

Osaaminen ymmärrettiin laajasti: tiedon lisäksi osaaminen ulotettiin esimerkiksi johtamiseen, toimintaan, sosiaaliseen pääomaan, vuorovaikutukseen, työelämäyhteyksiin, metakognition, kriittiseen reflektioon, ratkaisujen tuottamiseen, reflektiiviseen toimintaan, vaikutusvaltaan, kontekstuaalisuuteen jne. Käytäntöä ja teoriaa yhdistettiin oppimisen kokemuksiksi, joita tuottamisen reflektiivisissä praktiikoissa edelleen jalostettiin osaamiseksi. Tiedolla viitattiin tiedon muuntamisen ja luomisen prosessiin, jossa olemassa olevan tiedon massasta valikoitiin ja muokattiin kokemuksia reflektiivisellä yksilöllä hyödyllistä tietoa, joka ratkaisujen tuottamisen kautta edelleen syveni sitaattien kuvaamaksi henkilökohtaiseksi hiljaiseksi tiedoksi:

”...mä tajusin tona aikana missä mä oon hyvä, ja mitä mä halun tehdä, ja mä en löytänyt sellasta paikkaa, tai en osannu edes kuvitella semmosta paikkaa missä mä pääsisin tekeen sitä mitä mä halun tehdä. Ainoa vaihtoehto oli sitten tehdä se työ itse itselleen.” (Jaakko)

”...asiakkaiden käsittelyssä on huomannu, et sieltä sitte nousee tiettyjä ihmisiä esille siinä vaiheessa, kun asiakas onkin vaikea. Et joilla on sitte se ehkä sosiaalinen äly sen verran kehittyneempi kun muilla, et he pystyy sitten pelaamaan näitten ihmisten kanssa.” (Erja)

”...projekteissa se nousee esille, että ne mahdollisuudet... tarvitaan osaamista, jota on vaan jollain tietyllä ihmisellä, eli hän on noussuki sieltä sit esille ja pystyny sitä kautta sitten olemaan se avainpelaaja, neuvoo, opastaa muita eteenpäin...” (Annikki)

Yrittäjyyden alueella tiedon muuntamisen prosessi korosti kontekstuaalisen tiedon merkitystä, koska juuri yrittäjyyteen liitettiin yksilön valmiudet havaita ja hyödyntää tulevaa ja kontekstin mahdollisuuksia. Esiin nousi kyvykyys havaita konteksteistaan muuttuvat tilanteet, tunnistaa tilanteiden vaatimukset ja vastata vaatimuksiin:

”...kyllä yrittäjyydessä täytyy olla kekseliäs, ja kun sanoin silloin että avoin, että just jos asiat ei mee niin kun on aatellu niin täytyy keksiä joku toinen keino tehdä ne. Niin ehkä sillä tavallaa, joo kyllä mä koen että luovuus ja semmonen innovatiivisuus ja että on kykyä ideoida, ja saa ideoita asioista, niin se on tosi tärkeä.” (Erkki)

”...eri asioista haastelee erilaisia mahdollisuuksia. Että, koko ajan on kuitenkin joku tämmönen haku päällä. Ja sit se toinen osaa tarttua siihen, johonkin tämmöseen signaaliin, toinen ei osaa tarttua siihen. Ja vielä sitte

se että, toinen saa sen sitten toimimaan, toinen taas ei saa sitä toimimaan.”
(Leila)

”...tieto on kaikki loppujen lopuksi lähtösin jotenki ympäristöstä, jota mä skannaan ja päättelen sekä hyödynnän jos osaan. Oon huomannu että osaaminenki vois sillai... olis kyky muuttaa tietoa tulokseksi?” (Kosti)

Kontekstin muutoksessa ja kilpailutilanteessa selviäminen ja menestyminen palautuivat yksilön osaamiseen, kyvykkyyteen hyödyntää kontekstuaalista tietoa.

4.2.3.3 Itsenäisyys

Itsenäisyys palautui yksilön ja toisen suhteeseen, jossa toinen edusti puitetta, toimintaa tai kontekstia. Yksilön valmius päättää omista asioistaan ja riippumattomuus toisten huolenpidosta korostavat yksilön itsensä merkitystä itsenäisyytensä määrittelijänä. Seuraavissa sitaateissa henkilöt määrittelivät itsenäisyyttään:

”...saa ihan itte päättää, et mitä tekee ja melkein että, kenen kanssa tekee ja vähän, et millon tekee ja näin, niin se on mulle se, mikä tuo sen tyydytyksen ja mikä siinä se... Että totta kai siinä on paljon hommaa ja, omassa työssänikin mä teen hitosti hommia mutta että, se on taas sit se palkkio niin suuri siinä vapauden muodossa ja luovuuden.” (Katri)

”...et saa tehdä jotain sellasta mistä itse tykkää, ja valita sen oman tiensä ja polkunsä ja... se voi olla jonkun yksittäisen ihmisen tekemistä vaan sellasen asian puitteissa mitä itte rakastaa tai tykkää tehdä.” (Vilma)

Yhteisöjen jäsenyydet ja yhteisön hyödyntäminen, ratkaisukeskeinen tuottamalla oppiminen sekä kontekstin havainnointi ja hallinta tarjosivat yksilöille keinoja itsenäisyyden tavoitteluun ja toteuttamiseen. Kaiken keskiöön nousi yksilön vapaus valintoihin ja vastuu valintojensa seurauksista, myös itsenäisyyttä tavoiteltaessa. Itsenäisyys nousi itseisarvoksi ja yksilön lopulliseksi tavoitteeksi, jonka tavoittelussa tehtiin vain sen saavuttamiseksi tarpeelliset valinnat. Yrittäjyyttä tavoiteltaessa puite, toiminta ja konteksti ohjattiin palvelemaan tämän tavoitteen saavuttamista.

4.2.4 Kategorioitten väliset suhteet

Yrittäjyyden tuottamisen kategorioiden rakenne ja suhteet voidaan kuvata taulukoiden avulla avoimen koodauksen kategoriat ja pitkittäisen koodauksen kategoriat toistensa suhteen ristiin taulukossa 4 esitetyllä tavalla:

Taulukko 4. Kategoriat ja niiden väliset suhteet

Avoim koodaus KATEGORIAT Pitkittäinen koodaus	Yksilön tavoitteet	Yksilön toiminta	Sosiaalinen yhteisö	Osallisuus yhteisössä	Sosiaalinen paine	Yhteisölliset voimavarat	Vuorovaikutus	Oppimisympäristö	Reflektiivisyys	Ratkaisun tuottaminen	Työelämäintegraatio	Kontekstuaalinen oikeutus	Kontekstuaalinen ohjaus	Kontekstuaalinen muutos
	Yksilö (rakenne) self, enterprising self	x	x											
Puite (rakenne) setting, paikallinen konteksti			x	x	x	x	x							
Toiminta (rakenne) ²⁰ situated activity, tilanne, liiketoiminta								x	x	x	x			
Konteksti (rakenne) context, yleinen konteksti												x	x	x
Itsensä johtaminen (toiminta) havainnointi, arviointi, suunnittelu, valinta, toiminta, osaaminen	x	x	x				x	x	x	x		x		x
Yhteisön hyödyntäminen (toiminta) yhteisöllisyys, vuorovaikutus, suhteet, verkostot, hyödyllisyys	x	x	x	x	x	x	x		x		x	x		
Tuottamalla oppiminen (toiminta) työelämäläheisyys, ongelma-perustaisuus, ratkaisukeskeisyys, kokemus	x	x	x				x	x	x	x	x	x		x
Kontekstin hallinta (toiminta) sopeutuminen, vaikuttaminen, hyödyntäminen, uudistaminen	x	x					x		x	x		x		x
Kilpailu (kyvykkyys) ²¹ parhaat ratkaisut, hyöty, voitto, tulos	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Osaaminen (kyvykkyys) ²² suhteellinen kilpailukyky, kilpailuedut	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Itsenäisyys (kyvykkyys) ²³ vapaus, riippumattomuus, vastuu	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

20 Toiminta määritetty tässä rakenteen osaksi eli tekemisen ja toiminnan tilaksi. Se viittaa tilanteisiin ja toiminnan alueisiin, joilla yksilö on aktiivinen.

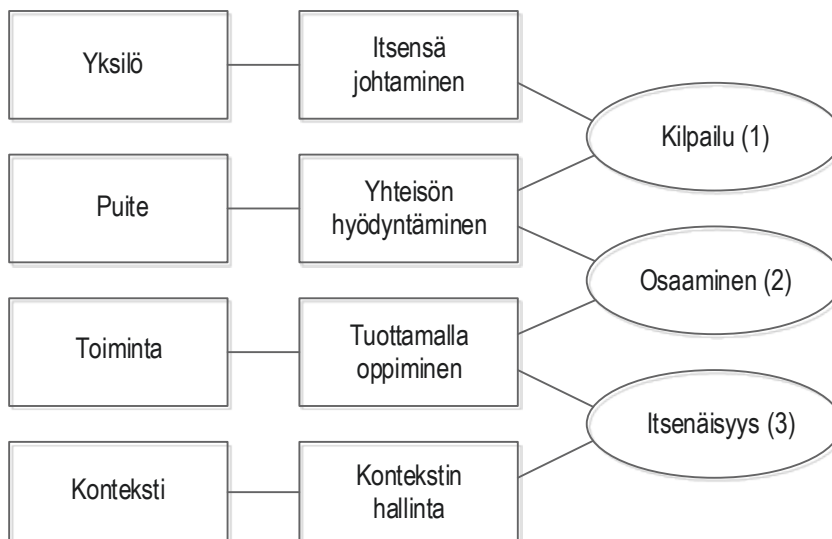
21 Kilpailu edellyttää kyvykkyyttä, johon kilpailu pitkittäisen koodauksen kategoriana viittaa.

22 Osaaminen rakentaa kyvykkyyttä, johon osaaminen pitkittäisen koodauksen kategoriana viittaa.

23 Itsenäisyys ilmentää kyvykkyyttä, johon itsenäisyys pitkittäisen koodauksen kategoriana viittaa.

4.3 Valikoiva koodaus

Pitkittäinen koodaus tuotti *rakenteen* (yksilö, puite, toiminta, konteksti), *toiminnan* (itsensä johtaminen, tuottamalla oppiminen, yhteisön hyödyntäminen, kontekstin hallinta) ja *kyvykkyyksien* (kilpailu, osaaminen, itsenäisyys) alueille viittaavia kategorioita. Niiden hierarkia ja keskinäiset yhteydet määriteltiin laadullisen analyysin periaatteita noudattaen. Kategorioiden suhteisiin viittaavia havaintoja pelkistettiin olennaisimpiin, mikä merkitsi tutkimustehtävän kannalta epäolennaisen häivyttämistä ja karsimista. Lisäksi pelkistämisen ja karsimisen lähtökohtana oli omaa yrittäjyyttään tuottavan toimijan näkökulma. Analyysin tuloksena syntyi kuviossa 4 esitetty pitkittäisen koodauksen kategorioiden hierarkiaa ja yhteyksiä kuvaava kartta:

Kuvio 4. Pitkittäisen koodauksen kategorioiden suhteet

Yrittäjyyttään tuottavan yksilön ja tuottamisen näkökulma pelkistivät kategorioiden yhteyksien osalta seuraavan jäsenyyksen: *Itsenä johtaminen* nousi yksilön voimavarojen optimoinnin ja mahdollisuuksien maksimoinnin välineeksi, mikä mahdollisti kilpailun. Myös *yhteisön hyödyntäminen* viittasi kilpailuun ja kilpailussa tarvittaviin voimavaroihin. Lisäksi yhteisö oli osaamisen lähde, mikä ilmeni yhteisöllisenä oppimisena ja osaamisen jakamisena. *Tuottamalla oppiminen* yhdistyi toimintaan, jossa reflektion ja intention avulla tuotetaan yrittäjyyteen viittaavaa osaamista ja itsenäisyyttä. *Kontekstin hallinta* yhdistyi itsenäisyyden ja riippumattomuuden tavoitteluun. Siinä yksilö havainnoi kontekstin tarjoamia mahdollisuuksia ja hyödynsi niistä päämääriensä saavuttamisen kannalta parhaimmat.

4.2.1 Valikoivan koodauksen ydinkategoria

Valikoivan koodauksen (*selective coding*) tarkoituksena on määritellä ydinkategoria, johon kaikki muut kategoriat joko välittömästi tai välillisesti kiinnittyvät ja jonka tarkasteluun yrittäjyyden tuottamisen paikallinen teoria voi perustua. Ydinkategoriaa ei voida määritellä suoraan tutkimusaineiston tai avoimen koodauksen tulosten perusteella, koska ne ovat abstraktiotasoltaan liian matalia. Sen sijaan ydinkategorian määrittely edellyttää abstraktiotasoa edelleen nostavaa teoreettista tulkintaa ja päättelyä, joka perustuu edellisessä vaiheessa johdettuihin käsitteisiin. Ydinkategorian määrittelevät välittömästi siihen liittyvät pitkittäisen koodauksen kategoriat.

Ensinnäkin empiirinen analyysi nostaa yksilöiden ja yhteisöjen *kilpailun* yrittäjyyden lähtökohdaksi. Yrittäjyyden lisäksi kilpailu yhdistetään yhteiskunnallisen muutoksen myötä laajalti inhimilliseen toimintaan. Kilpailussa on tavoitteena tuottaa parhaita ratkaisuja ja hyötyjä todellisiin tarpeisiin. Se edellyttää yhtäältä ratkaisua odottavien ongelmien ja mahdollisuuksien havaitsemista ja toisaalta yksilön omien ja yhteisöjen kautta tavoitettavissa olleiden voimavarojen optimointia. Kilpailussa menestymisen keinoiksi nousevat itsensä johtaminen ja yhteisön hyödyntäminen, mikä viittaa tavoitettavissa olevien hyötyjen maksimointiin ja voimavarojen optimointiin.

Toiseksi empiirisen analyysin mukaan yrittäjyyteen yhdistettävä *osaaminen* rinnastuu kilpailukykyyn, mikä merkitsee kilpailuetujen hankintaa ja hyödyntämistä. Osaaminen ymmärretään laajasti, ja tiedon lisäksi sen piiriin otetaan tekeminen ja oppiminen, itsensä ja muiden johtaminen, vuorovaikutus ja dialogisuus, ongelmaperustaisuus ja ratkaisukeskeisyys sekä kontekstuaalisuus ja mahdollisuuden hyödyntäminen. Laajaa osaamista hankitaan yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa ja toimintaa korostavissa tuottamisen prosesseissa oppimalla. Edellinen korostaa yhteisön hyödyntämistä ja jälkimmäinen tuottamalla oppimista osaamisen lähteinä. Oppimisen lisäksi osaamisen hankinta voi viitata myös yhteistyöhön osaavien ihmisten kanssa.

Kolmanneksi empiirinen analyysi nostaa *itsenäisyyden* yrittäjyyden päämääräksi, mikä tarkoittaa kykyä tehdä itseään koskevia päätöksiä, olla muista riippumaton ja ottaa vastuu valintojensa seurauksista. Itsenäisyyttä tavoitellaan yhtäältä toimintaan yhdistyissä tuottamisen ja toisaalta kontekstiin kohdistuvissa hallinnan prosesseissa. Tuottamalla oppimisella saavutetaan osaamisen lisäksi ammatillisuuteen ja yrittäjyyteen yhdistyvä itsenäisyys, jota kontekstin ilmiöiden havaitseminen, ymmärtäminen ja hallitseminen syvensivät entisestään. Yksilöiden keinot itsenäisyyden saavuttamiseen ovat tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta. Perinteisesti itsenäisyys onkin yhdistetty ammatilliseen kasvuun, jossa itsellisyyden ja itsenäisyyden ehtoja ovat korkeatasoinen ammatillinen osaaminen ja kyky itsenäiseen työskentelyyn.

Ydinkategoriaksi valikoitiin *kyvykkyys*, koska nousee kilpailun, osaamisen ja itsenäisyyden yhteiseksi nimittäjäksi. Käsitteenä kyvykkyys kattaa ihmisen kognitiivisen alueen tekijöiden lisäksi affektiivisen ja konatiivisen alueen tekijät (vrt. Koiranen & Ruohotie 2001). Kyvykkyys nostaa esiin aikaansaamiseen yhdistyvän asenteen,

toiminnan ja ajattelun. Lisäksi kyvykkyyden käsite tarjoaa toimivan lähtökohdan kokonaisuuden ja sen yhteyksien käsitteellistämiseen (taulukko 5):

Taulukko 5. Pitkittäisestä koodauksesta ydinkategoriaan

Pitkittäisen koodauksen kategoriat	Kategorioita yhdistävien tekijöiden kuvailu	Valikoivan koodauksen ydinkategoria
Kilpailu	Yrittäjyyttä ei ole ilman kilpailua, jossa menestyminen edellyttää kyvykkyyttä. Kilpailu on kyvykkyyden osoittamisen ja mittaamisen praktiikka. Kilpailun edellyttämät kyvykkyydet viittaavat havaitsemiseen, ymmärtämiseen ja hyödyntämiseen.	KYVYKKYYS
Osaaminen	Osaaminen rakentaa kyvykkyyttä. Esiin nousee osaamiseen perustuva kilpailukyky, joka merkitsee kilpailuetujen luomista, ylläpitämistä ja kehittämistä. Kilpailukyky on suhteellista, se mitataan suhteessa kilpailijoiden kykyihin ja tilanteiden vaatimuksiin.	
Itsenäisyys	Itsenäisyys on kykyä tehdä omaa elämää ja yrittäjyyttä koskevia päätöksiä, olla muiden huolenpidosta riippumaton ja vastata omien valintojen seurauksista. Itsenäisyys ilmentää kyvykkyyksiä, jotka liittyvät sen hankkimiseen, säilyttämiseen ja vahvistamiseen.	

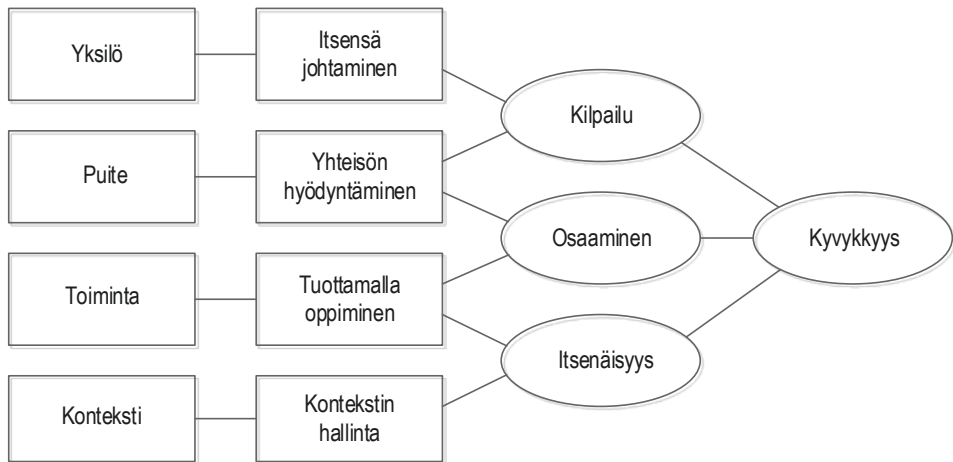
Valitun ydinkategorian asemaa vahvistaa havainto, että kaikki pitkittäisen koodauksen kategoriat ovat kiinnitettävissä siihen. Myös toimintaan ja rakenteeseen viittaavien kategorioiden²⁴ tarkastelu on mahdollista kyvykkyyden näkökulmasta. Niiden valinta tarkastelun näkökulmaksi sulkee kuitenkin ulkopuolelleen yrittäjyyden ja yrittäjyyden tuottamisen, koska yrittäjyyttä määritteleväksi tekijäksi tässä tutkimuksessa nousee kilpailu itsenäisyyden päämäärineen ja osaamiselle asettavine vaatimuksineen. Yrittäjyyden tuottaminen onkin vaivatta yhdistettävissä kilpailussa tarvittavien kyvykkyyksien tuottamiseen.

4.3.2 Paikallinen teoria

Paikallisen teorian muotoilua ohjasivat seuraavat oivallukset: Ensinnäkin todettiin, että lähtökohdana tuli olla ydinkategoriaksi valikoitunut kyvykkyys. Toiseksi havaittiin, että kyvykkyyden ydinkategoriaan johtaneet käsitteet ja kategoriat määrittivät ydinkategorian sisältöä ja ehtoja. Kolmanneksi todettiin, että paikallinen teoria perustui empiirisen analyysin aineistoon ilman yrittäjyyttä määrittelevien aikaisempien teorioiden vaikutusta. Neljänneksi havaittiin, että paikallinen teoria oli pätevä vähintäänkin tutkimusaineiston rajaamalla alueella. Oivallukset ohjasivat tarkastelemaan empiirisen analyysin tuloksia sen lopputuloksena syntyneen ydinkategorian näkökulmasta.

24 Toimintaan viittaavat kategoriat: itsensä johtaminen, yhteisön hyödyntäminen, tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta. Rakenteeseen viittaavat kategoriat: yksilö, puite, toiminta ja konteksti.

Paikallinen teoria näyttäytyy kuvion 5 mukaisena:

Kuvio 5. Yrittäjyyden tuottamisen paikallinen teoria

Analyysin mukaan aineiston rajaamassa ympäristössä tuotettiin yrittäjyyttä kehittämällä kyvykkyyttä, joka nousi paikallista teoriaa määrittäväksi ydinkategoriaksi. Sen sisältöä ja ehtoja määrittelivät yrittäjyyden praktiikaksi nostettu kilpailu, kilpailukykyyn yhdistetty osaaminen ja yksilön päämääräksi esitetty itsenäisyys. Kyvykkyyttä kehitettiin toiminnalla, jonka alueiksi nousivat itsensä johtaminen, yhteisön hyödyntäminen, tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta.

Yrittäjyyden tuottamisessa korostuivat yksilön kasvua tukevat pedagogiset valinnat, joilla viitattiin yksilöiden ja yhteisöjen kilpailuun sekä tavoitettavissa olevien voimavarojen optimointiin ja hyötyjen maksimointiin. Osaaminen puolestaan yhdistettiin yhteisön hyödyntämisellä ja tuottamalla oppimisella saavutettaviin kilpailuetuihin ja hankittavaan kilpailukykyyn. Itsenäisyydellä tarkoitettiin yksilön kykyä tehdä omaa oppimistaan ja toimintaansa koskevia päätöksiä sekä saavuttaa riippumattomuus ulkopuolisten ohjauksesta, huolenpidosta ja valvonnasta.

Tutkijan arvion mukaan empiirisen analyysin tulokset ja paikallinen teoria vaativat vielä pohdintaa ja tarkastelua, joihin perustuen voidaan punnita saavutettujen tulosten sisäinen logiikka. Tarkastelussa voidaan esimerkiksi kysyä 1) *mitä* yrittäjyyden tuottaminen oikein on, 2) *miksi* yrittäjyyden tuottaminen on tarpeen, 3) *miten* yrittäjyyden tuottaminen tapahtuu ja 4) *missä* yrittäjyyttä tuotetaan? Vastauksista nousevat esiin paikallisen teorian ydinkohdat, joiden varaan toimiva käytännön kokonaisuus on mahdollista rakentaa. Paikallisen teorian ydinkohdat on tiivistetty taulukkoon 6:

Taulukko 6. Yrittäjyyden tuottamisen paikallisen teorian ydinkohdat

<p><i>Mitä?</i></p> <p>Yrittäjyyden tuottaminen tarkoitti yrittäjyyteen yhdistettävien <i>kyvykkyyksien</i> hankkimista prosesseissa, joissa tärkein toimija oli yksilö itse. Yksilön yrittäjyyttä tuottavien prosessien lähtökohdiksi nousivat ongelma-perustaisuus ja ratkaisukeskeisyys, joka yhdistyi jollakin tavoin subjektiiviseksi koettuun hyötyyn ja kilpailussa menestymiseen.</p>
<p><i>Miksi?</i></p> <p>Kyvykkyydet olivat kilpailuetujen lähde, jota yksilö hyödynsi selviytyäkseen ja menestyäkseen <i>kilpailua</i> lisäävässä kontekstuaalisessa muutoksessa. Kilpailu siis edellytti kyvykkyyttä, jota puolestaan osaaminen rakensi ja itsenäisyys ilmensi. Kyvykkyyden ehdoksi nousi kehittämisen ja kehittymisen orientaatio, jota hyödynnettiin toimittaessa paikallisten kontekstien ja yleisen kontekstin välisessä jännitteisessä kentässä. Siellä kohtasivat kilpailu, osaaminen ja itsenäisyys etsien samalla yrittäjyyttä toteuttanutta yhdistelmäänsä.</p>
<p><i>Miten?</i></p> <p>Yrittäjyyden tuottamisen tulos oli yritteliäs minä (<i>enterprising self</i>), joka tuotettiin hankkimalla asenne ja kyvykkyydet</p> <ol style="list-style-type: none">1) <i>itsensä johtamiseen (omien tavoitteiden asettaminen ja toteuttaminen)</i>2) <i>yhteisön hyödyntämiseen (sosiaalisen pääoman luominen ja yhteisöllinen oppiminen)</i>3) <i>tuottamalla oppimiseen (ratkaisujen ja hyötyjen, sekä samalla osaamisen tuottaminen)</i>4) <i>kontekstin hallintaan (mahdollisuuksien hyödyntäminen ja riskien hallinta).</i> <p>Yrittäjyyden tuottaminen korostui kokonaisuutena, jonka praktiikaksi määrittyi monitahoinen kilpailu. Se ilmeni mm. aikaisempien käytäntöjen ja rakenteiden haastamisena, paremman tiedon ja osaamisen tuottamisena, ratkaisujen ja hyötyjen tuottamisena, mahdollisuuksien ja riskien havaitsemisena sekä osaamista tuoneena epäonnistumisena tai menestymisenä.</p>
<p><i>Missä?</i></p> <p>Yritteliäs minä tuotettiin lähipiirin <i>sosiaalisissa organisaatioissa ja tuottamisen prosesseissa</i>, joiden jäsen yksilö oli tietoisesti ja jopa tietämättään. Yksilöt liittyvät vain itselleen hyödyllisiin sosiaalisiin yhteisöihin, organisaatioihin ja prosesseihin, tarvittaessa niitä itse rakentamalla, ylläpitämällä, kehittämällä ja hyödyntämällä.</p>

Taulukko 6 korostaa yrittäjyyden tuottamisen holistisuutta, jossa on yksilön lisäksi huomioitava puitteen, toiminnan ja kontekstin vaikutukset. Esimerkiksi pelkkä tekemällä tai tuottamalla oppiminen on liian rajoittunut näkökulma yrittäjyyden tuottamisen tarkasteluun. Sen lisäksi tulee tuottaa myös kyvykkyyttä, joka ilmenee itsensä johtamisena, yhteisön hyödyntämisenä ja kontekstin hallintana.

5 Teoreettinen analyysi

Paikallisen eli substanttiivisen teorian lisäksi tämän tutkimuksen tavoitteena oli muodostaa yrittäjyyden tuottamisen yleinen eli formaalinen teoria. Sen tuli olla pätevä muissakin kohteissa kuin pelkästään tämän tutkimuksen ympäristössä ja aineistossa. Glaser ja Straus (2008, 32–35) korostavat paikallisen eli substanttiivisen ja yleisen eli formaalisen teorian olevan yleistettävyydeltään eri tasoilla, minkä vuoksi tutkijan valitseman tasonkin tulisi ilmetä tutkimuksen tavoitteissa ja ohjata niiden saavuttamista palvelevien strategioiden valintaa.

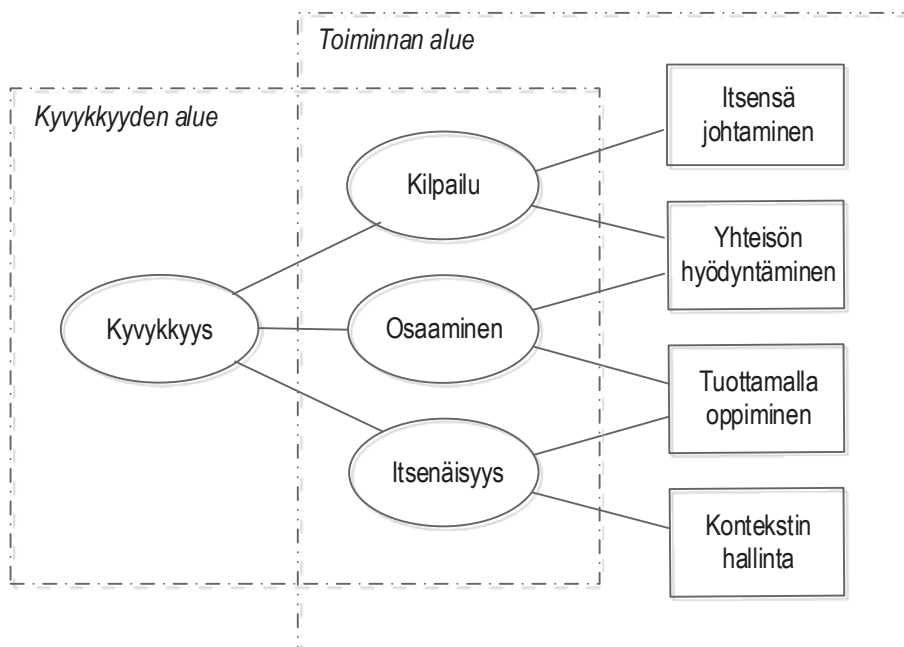
Grounded Theory ei edellytä paikallisen teorian lisäksi yleisen teorian muodostamista, joka on uuteen aineistoon perustuva uusi tutkimus (Glaser 2007, 83). Tässä tutkimuksessa pelkkä empiirinen analyysi ei ole riittävä, koska tutkimuskysymyksiin tavoitellaan yleisesti päteviä vastauksia. Yleisen teorian muotoilu edellyttää teoreettista analyysia, jolla empiirisen analyysin tulokset käsitteellistetään ajasta, paikasta ja ihmisistä riippumattomiksi (Glaser 2007, 61–72). Sillä tavoitetaan abstraktiotasoltaan empiirisen analyysin tuottamaa paikallista teoriaa vaativampi ja pätevyydeltään yleistettävämpi teoria. Tutkimuksessa empiirinen ja teoreettinen analyysi asetuvat erillisiksi analyyseiksi, joista ainoastaan empiirinen analyysi toteuttaa induktiivisuuden ehtoa (Glaser 2007, 87).

Teoreettisessa analyysissa empiirisen analyysin tulokset yhdistetään aikaisempiin teorioihin ja tutkimustietoihin vertailemalla ja teoreettisen integraation kautta, mikä suhteuttaa induktiivisen tutkimuksen löydökset jo oleviin teorioihin. Teoreettisen integraation myötä vahvistetaan empiirisen analyysin tulosten yleistettävyys ja tuotetaan niihin uusia näkökulmia. Siinä empiirisen analyysin tuloksista muodostettua hypoteesia testataan sekundääriaineistona käytetyllä tutkimuskirjallisuudella, kuitenkin säilyttäen tulosten yhteys primääriaineistoon ja välttämällä irtautumista teoriaan (Glaser 2007, 61–72). Empiirisen analyysin tuottama paikallinen teoria (SGT) on aineistolähtöisen yleisen teorian (FGT) linkki empiriaan ja hypoteesi.

Seuraavissa luvuissa esitellään yrittäjyyden tuottamisen paikalliseen teoriaan pohjautuvaa hypoteesia, integroidaan hypoteesin alueet ja kategoriat aikaisempiin teorioihin ja tutkimuskirjallisuuteen. Teoreettisen analyysin tuloksena synnytetään yrittäjyyden tuottamisen yleisen teorian perusteet.

5.1 Hypoteesina paikallinen teoria

Empiirisen analyysin tulokset muokattiin tutkimuksessa hypoteesin kaltaiseksi väittä-
mäksi. Se voidaan ymmärtää empiirisen analyysin paljastaman yrittäjyyden tuottamisen
paikallisen teorian konstruktioksi, johon sisältyy myös mahdollisuus tarkastella ja
arvioida yrittäjyyden tuottamisen ontologisia ja epistemologisia tekijöitä. Hypoteesin
perustaksi nousee ydinkategoriaksi valikoitunut kyvykkyys, johon kiinnittyvästä näkö-
kulmasta tarkastellaan ja arvioidaan siihen välittömästi tai välillisesti vuorovaikuttavia
kategorioita. Yrittäjyyden tuottamisen hypoteesi kuvataan integratiivisen diagrammin²⁵
(Corbin & Strauss 2008, 107–108) avulla (Kuvio 6):

Kuvio 6. Yrittäjyyden tuottamisen hypoteesi

Yrittäjyyden tuottamisen hypoteesin lähtökohdaksi valikoituu *kyvykkyys* eli empiiri-
sen analyysin paljastama ydinkategoria. Kyvykkyyttä edellyttää yrittäjyyden praktiikaksi
määrittynyt *kilpailu*, rakentaa kilpailukykyyn ja kilpailuetuun yhdistyvä *osaaminen*
ja ilmentää yksilön päätöksikykyyn ja riippumattomuuteen viittaava *itsenäisyys*. Ydin-

25 Corbin ja Strauss (2008, 107–108) esittävät integratiivisen diagrammin (*integrative diagram*) kei-
noksi havainnollistaa kategorioita ja niiden välisiä riippuvuuksia. Integratiiviset diagrammit ovat
abstrakteja mutta visuaalisia tiedon esityksiä. Diagrammit ovat hyödyllisiä, koska ne tiivistävät olen-
naisen tutkimuksesta ja vaativat laatijansa huolellisesti pohtimaan löydöstensä suhteiden logiikkaa.

kategoriaan välittömästi liittyneet kategoriat määrittävät yrittäjyyden tuottamiseen yhdistyvän kyvykkyyden tavalla, joka erottaa sen muista inhimillisessä toiminnassa ilmenevistä kyvykkyyksistä. Erottavaksi tekijäksi nousee kilpailu.

Kyvykkyyden alueella yrittäjyyden praktiikat kannustavat yksilöitä ja yhteisöjä kilpailemaan parhailla ratkaisulla, mikä ohjaa heitä kilpailuetuja ja kilpailukykyä tuottavan osaamisen hankintaan, jossa korostuu ongelmaperustaisuus ja tarvittavan kontekstuaalisen tiedon hankinta ja käsittely. Kilpailussa menestyminen ja lisääntyvä osaaminen tuottavat ja lisäävät itsenäisyyttä. Se ilmenee yksilön lisääntyvänä vapautena ja valmiutena itsenäiseen päätöksentekoon ja toimintaan sekä riippumattomuutena toisten ihmisten huolenpidosta. Itsenäisyys nousee myös yksilöiden päämääräksi, jolle kilpailu ja osaaminen asettavat ehtoja ja mahdollisuuksia.

Toiminnan alueella sen sijaan korostuvat kilpailuun yhdistyvä itsensä johtaminen ja yhteisön hyödyntäminen, osaamista tuottava yhteisön hyödyntäminen ja tuottamalla oppiminen sekä itsenäisyyttä rakentava tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta. Kilpailussa yksilöt ja yhteisöt tavoittelevat hyötyjä, mikä edellyttää voimavarojen optimointia ja mahdollisuuksien maksimointia itsensä johtamisen ja yhteisön hyödyntämisen keinoja käyttäen. Menestyminen taas vaatii kilpailukykyyn rinnastuvaa osaamista, joka hankitaan yhteisöllisen vuorovaikutuksen ja tuottamalla oppimisen reflektiivisissä prosesseissa. Itsenäisyyttä puolestaan luodaan ja lisätään korostamalla yrittäjyyden tuottamia hyötyjä ja hallitsemalla kontekstia. Lisääntyvä itsenäisyys rakentaa ja laajentaa mahdollisuuksia kilpailuun ja osaamisen hankintaan.

Yrittäjyyden tuottamisen hypoteesi kiinnittyy *kontekstualismiin*. Tarkastelun elementteinä ovat yksilön toiminta ja oppiminen paikallisen ja yleisen kontekstin jännitteisessä kentässä. Kyvykkyyden alueella kontekstuaalisuus painottuu yleiseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin, toiminnan alueella puolestaan puitteessa sijaitsevien organisaatioiden erityisiin ja paikallisiin konteksteihin. Kilpailun, osaamisen ja itsenäisyyden kokonaisuus määrittyy kyvykkyyden ja toiminnan alueita yhdistäväksi jännitteiseksi kentäksi. Siellä yrittäjyyden kontekstuaalisuus, ympäristöt ja praktiikat, toiminta ja oppiminen sekä yksilön päämäärä ovat selkeimmin havaittavissa. Kyvykkyys, kilpailu, osaaminen ja itsenäisyys yhdistyvät yrittäjyyden *kontekstuaalisuuteen*, joka piirteiden sijasta korostaa yksilön ja kontekstin suhdetta.

Hypoteesi testattiin vertaamalla ja integroimalla sen keskeisiä esityksiä tutkimuskirjallisuuden esityksiin ja teorioihin. Luonteeltaan teoreettinen integraatio on empiriaa ja teoriaa vertaileva analyysi. Teoreettisella analyysillä yhtäältä koetellaan empiirisen analyysin tulosten pätevyyttä ja yleistettävyyttä, mutta toisaalta etsitään empiirisen analyysin löydöksiä rikastavia ja avartavia uusia näkökulmia. Teoreettisen integraation kohteiksi valittiin yrittäjyyden tuottamisen *ydinkategoria* määrittävine kategorioineen sekä *kokemuksellisuus ja kontekstuaalisuus*. Valinnoilla haluttiin vahvistaa ja korostaa tutkimuksen kontekstualismiin kiinnittyvää teoreettista perustaa ja induktiivisella tutkimusotteella synnytettyä tulosta.

5.2 Kyvykkyyden alue

Kyvykkyyttä tulkitaan monin tavoin, ja se yhdistetään yksilöiden lisäksi sosiaalisiin yhteisöihin. Psykologiassa kyvykkyys on esitetty ihmisen motivaatiota ja toimintakykyä ohjaavaksi psykologiseksi perustarpeeksi itsenäisyyden ja yhteisöllisyyden ohella (Sheldon ym. 2011; Deci & Ryan 2008, 183; Gagné & Deci 2005, 336–338). Itsenäisyys yhdistyy valintojen vapauden myötä syntyvään autonomian kokemukseen, kyvykkyys puolestaan viittaa kokemukseen osaamisen ja aikaansaamisen riittävydestä (Martela & Jarenko 2014, 28–31). Laamanen ja Tinnilä (2009, 91) toteavat kyvykkyyden olevan ”kykyä toimia tarkoituksenmukaisesti käytännön tilanteissa”. Martela ja Jarenko (2014, 28–31) esittävät yksilön autonomian sisäisen motivaation ja kyvykkyyden flow-tilan ehdoksi, jonka myötä yksilön on mahdollista tavoittaa aikaisempaa parempi lopputulos ja tuottavuus.

Kyvykkyyteen yhdistyvä pystyvyys viittaa yksilön kokemuksiin omista vahvuuksistaan ja potentiaalistaan, mihin liittyy kriittinen tarkastelu ja tiedostaminen (Caprara & Cervone 2006, 69–82). Niittykangas (2011, 14) yhdistää kyvykkyyteen tulevaisuuden jäsentämisen. Kriittinen tarkastelu ja tulevaisuuden jäsentäminen yhdistävät kyvykkyyteen reflektiivisyyden ja kriittisen reflektion sekä niihin perustuvan yksilön kasvun (ks. Mezirow 1998, 17–37). Niemelä (2003, 163) puolestaan määrittää sosiaalisen kyvykkyyden asenteisiin, toimintaan ja ajatteluun ulottuvaksi holistiseksi ilmiöksi, jonka piirissä ovat ihmisen persoonallisuuden ja älykkyyden affektiiviset, konatiiviset ja kognitiiviset alueet. Sosiaalisen verkoston kilpailussa tarvittavan kyvykkyyden elementeiksi nousevat sosiaalinen ”verkostoitumiskyky”, johtamiskyky ja oppimiskyky (Niemelä 2003, 181). Niittykangas (2011, 125) toteaa vuorostaan yrittäjyyden olevan elinikäinen oppimisprosessi, jossa hankitaan ja kehitetään intentionaalista, toiminnallista, liikkeenjohdollista ja strategista kyvykkyyttä.

Yrittäjyyden tuottamisessa korostuvat dynaamiset kyvykkyydet, joilla useimmiten viitataan organisaatioihin. Teece (2007) yhdistää dynaamiset kyvykkyydet uutta tietoa ja taitoa sisältävän mahdollisuuden havaitsemiseen tai löytämiseen sekä siihen tarttumiseen ja hyödyntämiseen. Niillä viitataan myös muutosten tunnistamiseen ja mahdollisuuksien havaitsemiseen sekä merkittävän arvon synnyttämiseen resurssipohjaa ja voimavaroja uudistamalla (Kuuluvainen 2011, 35–45; Easterby-Smith & Prieto 2008, 241). Myös Ambrosini ja Bowman (2009, 33) liittävät dynaamiset kyvykkyydet intentionaaliseen resurssiperustan muutokseen, johon Eisenhardt ja Martin (2000, 1 106–1 107) yhdistävät markkinoiden kohtaamisen ja muokkaamisen prosessin. Dynaamiset kyvykkyydet yhdistyvät yrittäjyyteen toiminnassa, jossa yksilö organisoii vaikutuspiirissään olevia sosiaalisten organisaatioiden voimavaroja mahdollisuuksiensa hyödyntämiseksi.

Teoreettinen analyysi paljastaa kyvykkyyden dynaamisen ja kontekstuaalisen luonteen, joka palautuu viime kädessä yksilön ja kontekstin välisiin muuttuviin tilanteisiin. Kyvykkyys tarkoittaakin osaamisen intentionaalista ja reflektiivistä hyödyntämistä

muutoksessa, johon yrittäjyys yhdistää kilpailun praktiikan ja itsenäisyyden päämäärän. Se korostuu yhtäältä kilpailuedun lähteenä ja toisaalta yksilön subjektiivisena kokemuksena osaamisen ja aikaansaamisen riittävydestä. Teoreettinen analyysi (Ks. kuvio 6) yhdistää kyvykkyyden kilpailuetujen kehittämiseen, osaamista ja motivaatiota tuottavaan kokemukseen sekä autonomian ja itsenäisyyden tunteeseen.

5.2.1 Kilpailu edellyttää kyvykkyyttä

Kilpailu on luonnollinen ja monimuotoinen ilmiö. Kasvit ja eläimet harjoittavat sitä turvatakseen elinpiirinsä, elämisen ehtonsa ja lajinsa jatkumisen. Elämänmuodoilla, järjestelmillä, yksilöillä ja yhteisöillä on päämääränsä, joiden saavuttaminen edellyttää kilpailemista muiden samaa päämäärää tavoittelevien kanssa.

Kilpailun vaatimusta lisäävä kontekstin muutos (Alasuutari 2004, 7–11; Heiskala 2006, 14–42; Kettunen 2008, 209–223; 2012, 13–38) edellyttää lisääntyvässä määrin yksilöiltä ja sosiaalisilta yhteisöiltä kyvykkyyttä. Yrittäjyyteen yhdistyvät dynaamiset kyvykkyydet nousevat kilpailuedun lähteeksi, joka viittaa kykyyn hankkia ja muokata sisäisiä ja ulkoisia kompetensseja kontekstin nopean muutoksen vaatimalla tavalla (Teece ym. 1997, 516; Helfat & Peteraf 2003; Cepeda & Vera 2007). Dynaamiset kyvykkyydet yhdistyvät innovaatioperustaiseen kilpailuun, tehokkuuden ja taloudellisuuden tavoitteluun, hyötyjen ja tuottojen odotuksiin sekä kompetenssien luovaan tuhoon (Teece 2007; vrt. Schumpeter 1934). Esiin nousee mahdollisuuksien hyödyntäminen uudistamalla voimavarojen koostumusta ja sisältöä (Kuuluvainen 2011, 35–45; Teece 2007).

Taloustiede nostaa kilpailun lähteeksi tarpeiden tyydyttämistä tavoittelevan ja subjektiiviseksi koetun hyödyn maksimoinnin, johon lisäksi liitetään rationaalinen käyttäytyminen valintoja tehtäessä (Pekkarinen & Sutela 2004, 40; Begg ym. 2003, 60–61). Kilpailussa yrittäjyys on toisia tuotannon tekijöitä luovasti yhdistävä super-tuotannon tekijä, mikä edelleen luo toimeliaisuutta ja hyvinvointia koko yhteiskuntaan (Schumpeter 1934; Lahti 1989; Koironen 1993). Kilpailu yhdistää yrittäjyyteen voiton²⁶, jonka esitetään olevan sen harjoittajalle kuuluva oikeudenmukainen korvaus tuotannon tekijöiden²⁷ kokoamisesta ja käytöstä hyötyjä tuottaneella tavalla sekä tähän liittyneen riskin ottamisesta (ks. esim. Ristimäki 2004, 10; Kyrö 1997, 108–109; Kannianen 2006).

Saavutettava yleinen hyöty paitsi oikeuttaa yrittäjyyden ja kilpailun, myös määrittää yrittäjyyttä. Ronstadt (1984, 28) tiivistää asian seuraavasti: ”Yrittäjyys on lisääntyvää hy-

26 Voitolla tarkoitetaan rahassa mitattua ylijäämää, joka toiminnan synnyttämistä tuotoista jää jäljelle tuottojen tavoittelusta syntyneiden kulujen vähentämisen jälkeen. Voitto mittaa myös menestymistä kilpailuissa, joissa se tarkoittaa toisiin kilpailijoihin verrattuna parasta suoritusta tai lopputulosta. Voittoon liittyy jokin sen tavoitteluun kannustava aineellinen tai aineeton hyöty.

27 Tuotannon tekijöitä ovat esimerkiksi rakennukset ja tilat, koneet ja laitteet, raaka-aineet ja energia, työpanokset ja palvelut.

vinvointia luovaa toimintaa. Hyvinvointia luovat yksilöt, jotka ottavat merkittäviä riskejä oman pääoman, ajan ja uran suhteen sitoutumalla tuottamaan arvoa tavaroilla ja palveluilla. Tavarantoiminnan ja palvelun ainutlaatuisuus on toissijaista, ensisijaista on arvon tuottaminen hankkimalla ja rahoittamalla tarvittavia taitoja ja voimavaroja.” Hyvinvointia tuottavassa kilpailussa korostuvat siis yksilön yrittäjyys ja kyvykkyys lisäarvon tuottamiseen.

Sadler (2001) toteaa yrittäjyyden luovan arvoa kokoamalla ja yhdistämällä voimavaroja mahdollisuuksien hyödyntämiseksi (Stevenson ym. 1985). Lisäksi hän toteaa yrittäjyyden luoman arvon olevan taloudellisen lisäksi luonteeltaan kasvatuksellista, hengellistä, yhteisöllistä tai jotain aivan muuta (Sadler 2001). Päämäärien tavoitteluun liittyvä hyödyn maksimointi ja valintojen rationaalisuus viittaavat siis taloudellisten tekijöiden lisäksi myös ei-taloudellisiin tekijöihin. Armstrong ym. (2012) esittävät kilpailukeinoiksi asiakkaalle lisäarvoa tuottavaa ratkaisua, ratkaisun taloudellisuutta ja saavutettavuutta sekä vuorovaikutusta²⁸. Esitetyt kilpailukeinot rinnastuvat kyvykkyyden käsitteeseen kilpailuedun lähteinä.

Honkola ja Jounela (1993, 76) yhdistävät yrittävyyden²⁹ yksilön tuloshakuisuuteen ja haluun menestyä, joka ilmenee sosiokulttuurisesta kontekstista riippuen eri tavoin (Buame 1996, 19). Määritelmä palauttaa yrittäjyyden toiminnaksi ja valmiuksiksi, jotka vaihtelevat kontekstista toiseen siirryttäessä. Siinä yksilöt, organisaatiot ja sosiaaliset yhteisöt pyrkivät maksimoimaan koettuja subjektiivisia hyötyjä käyttäytymällä rationaalisesti ja toimimalla tehokkaasti. Rationaalisuus ja tehokkuus korostavat valintoja, joissa käytettävissä olevia voimavaroja optimoidaan suhteessa saavutettaviin hyötyihin. Analyysi nostaa kilpailun yrittäjyyden praktiikaksi, joka ilmenee inhimillisen elämän ja muuttuvan kontekstin kaikilla alueilla. Kilpailun kohteina ovat ideat ja tavoitteet, asemat ja roolit sekä aineelliset ja aineettomat artefaktit. Kilpailussa voittaminen ja menestyminen puolestaan edellyttävät parhaiden ratkaisujen ja hyötyjen tuottamista. Ja kaikki tämä edellyttää kyvykkyyttä.

5.2.2 Osaaminen rakentaa kyvykkyyttä

Osaaminen rakentaa kyvykkyyttä, joka puolestaan tarkoittaa osaamisen soveltamista tarkoituksen mukaisesti ja tilanteen vaatimalla tavalla (esim. Laamanen & Tinnilä 2009, 91; myös Teece 2007). Kyvykkyys nousee kilpailuetujen lähteeksi (esim. Cepeda & Vera 2007), jota rakentaa kilpailukykyyn yhdistyvä osaaminen. Se puolestaan määrittää oppimisen tulokseksi, joka saavutetaan tuottamisen prosesseissa ja yhteistöllisessä vuorovaikutuksessa. Evers (2005, 5–9; ks. myös Evers ym. 1998) määrittelee osaamisen

28 Gary Armstrong, Philip Kotler, Michael Harker ja Ross Brennan (2012) sitovat kilpailukeinot asiakkaan tarpeita tyydyttävään ratkaisuun (customer solution), joka olisi asiakkaalle taloudellinen (customer cost), vaivattomasti saavutettavissa (convenience) ja vuorovaikutuksessa tuotettu (communication). Kirjoittajat nimesivät kilpailukeinojen esityksensä 4C-malliksi.

29 Yrittävyys on yrittäjyyden synonyymi, jolla halutaan korostaa yrittämisen asennetta ja ilmiön irrallisuutta yrityksen omistamisesta tai taloudellisesta toiminnasta (ks. esim. Timonen 2000).

alueet ja kyvyt, joita yksilö tarvitsee selvittääkseen ja menestyäkseen työelämän jatkuvasa muutoksessa. Koironen ja Ruohotie (2001, 105–107) yhdistävät nämä työelämän perusosaamiset ja kyvykkyudet yrittäjyyteen.

Elämänhallinta (*managing self*) tarkoittaa työelämän muutoksesta johtuvan epävarmuuden hallinnan käytäntöjen jatkuvaa kehittämistä ja sisäistämistä. Sen edellytyksinä ovat kyvyt elinikäiseen oppimiseen, ajankäytön organisointiin ja hallintaan, omien vahvuuksien hyödyntämiseen ja kehittämiseen sekä ongelmien analyyttiseen käsittelyyn ja ratkaisemiseen. Eversin (2005, 5) esitys itsensä hallinnasta tai johtamisesta viittaa yksilöön ja itsensä johtamiseen.

Kommunikointi (*communicating*) viittaa tehokkaaseen toimintaan sosiaalisissa yhteisöissä ja toisten yksilöiden kanssa tavalla, jolla yksilö vuorovaikutuksessa kerää, yhdistää ja jakaa tietoa sen monissa muodoissa. Tehokkaan kommunikoinnin edellytyksinä ovat kyvyt vuorovaikutukseen, kuuntelemiseen ja suulliseen ja kirjalliseen viestintään. Eversin (2005, 5) esitys kommunikoinnin osalta viittaa puitteeseen ja siellä oleviin sosiaalisiin organisaatioihin ja yhteisön hyödyntämiseen.

Ihmisten ja tehtävien hallinta (*managing people and tasks*) tarkoittaa käsillä olevien tehtävien toteuttamista suunnittelemalla, organisoimalla, koordinoimalla ja kontrolloimalla voimavaroja ja ihmisiä. Edellytyksinä ovat kyvyt koordinointiin, päätöksentekoon, ihmisten johtamiseen tai heihin vaikuttamiseen, ristiriitojen hallintaan sekä suunnitteluun ja organisointiin. Eversin (2005, 5) esitys tältä osin yhdistyy toimintaan ja sen myötä tuottamalla oppimisen mahdollisuuteen.

Innovaatioiden ja muutosten käynnistäminen (*mobilizing innovation and change*) tarkoittaa sellaisten muutosten käsitteellistämistä, käynnistämistä ja hallitsemista, joihin sisältyy merkittäviä muutoksia nykyiseen tilaan verrattuna. Edellytyksinä parannusten ja muutosten käynnistämiseen ovat kyvyt käsitteellistämiseen, luovuuteen tai innovaatioihin tai muutokseen, riskinottamiseen ja visiointiin. Eversin (2005, 5) esitykset tältä osin viittaavat kontekstiin ja kontekstin hallintaan.

Yrittäjyyteen ja sen tuottamiseen yhdistyvä osaaminen viittaa kognitiivisten eli tietoon ja tietämiseen liittyvien tekijöiden lisäksi affektiivisiin eli asenteisiin ja tunteisiin sekä konatiivisiin eli toimintaa virittäviin, suuntaaviin ja ylläpitäviin tekijöihin (Koironen & Ruohotie 2001, 102–111; Kyrö ym. 2008, 269–296; Snow ym. 1996, 247). Gibb (2005, 47–48) liittää yrittäjyyteen luovat ongelmanratkaisutaidot, neuvottelutaidot, kokonaisvaltaisen johtamisen, strategisen ajattelun ja verkostoitumisen. Yrittäjyyden osaamisen ja oppimisen tutkimus on nostanut esiin innovatiivisuuden sekä mahdollisuuksien havaitsemisen ja hyödyntämisen (esim. Puhakka 2003; Gibb 2005; Carrier 2005; Akola & Heinonen 2007; Hamidi ym. 2008).

Yrittäjyyden tuottamiseen yhdistyvä osaaminen voidaan vaivatta yhdistää dynaamiseen kyvykkyuteen, jolla on yksilöllinen ja yhteisöllinen ulottuvuuteensa. Yrittäjyyden tuottamiseen yhdistyy sellaisen yksilöllisen ja yhteisöllisen osaamisen luomista, joka tuottaa kyvykkyuden vastata kontekstin muutoksen synnyttämiin vaatimuksiin ja

mahdollisuuksiin. Yrittäjyyden näkökulma nostaa tarkasteluun myös suhteellisen kilpailuedun ja sen saavuttamiseksi tarvittavan osaamisen.

5.2.3 Itsenäisyys ilmentää kyvykkyyttä

Suomen Yrittäjien (2009) suorittamassa kyselyssä yrittäjyyden tärkeimmiksi syiksi nousevat ”oman itsensä herra” ja toiseksi tärkeimmäksi ”itsensä toteuttaminen”. Yrittäjyysilmapiirintarin³⁰ (Mervola & Mäkinen 2013) mukaan tärkeimmät yrittäjyyden motiivit ovat ”vapaus toimia tai tehdä niin kuin haluaa”, ”itsenäisyys ja itsenäinen työ”, vaikutusmahdollisuudet omiin tuloihin ja aikatauluihin, ”oma päätösvalta” ja ”olla itsensä pomo tai herra”. Yleensäkin vastaukset korostavat itsellisyyttä, mahdollisuutta itsensä ja ideansa toteuttamiseen sekä työn mielekkyyttä ja vastuuta itselleen. Yrittäjyyden merkityksiä ja motiiveja mittaavat selvitykset antavat jatkuvasti kahden edellä olevan esimerkin kaltaisia tuloksia.

Myös tieteellisen tutkimuksen piirissä yrittäjyyteen yhdistetään toimijoiden itsenäisyys, vapaus valintoihin ja päätöksiin sekä riskin ottaminen ja vastuu päätöksensä seuraamuksista (esim. Rubenowitz 1985, 129; Peltonen 1986, 31–32; Karlöf 1989, 50–51; Huuskonen 1989; 142; Davidsson 1994; Koironen & Pohjansaari 1994, 8 ja 33; Kyrö 1998; Leskinen 1999, 53; Timonen 2000; Paajanen 2001, 30; Luukkainen & Wuorinen 2002, 12). Itsenäisyyteen liitetään riippumattomuus toisten huolenpidosta, valmius omiin valintoihin ja päätöksiin sekä vastuullisuus niiden seurauksista. Yrittäjyyttä määrittelevä itsenäisyys ei tarkoita yhteisöistä eristäytymistä, vaan se ilmentää yksilön ja kontekstin suhteissa toteutuvaa kyvykkyyttä. Itsenäisyys yhdistyy siinä sekä yrittäjyyden relationistiseen kehukseen (Vesala 1996, 47–50) että dynaamisen kyvykkyyden määritelmiin (esim. Teece 2007). Itsenäisyys ilmentää mutta myös edellyttää suhteellisia ja dynaamisia kyvykkyyksiä.

Koironen ja Peltonen (1995; Gibb 2000) nostavat esiin inhimillisessä toiminnassa ilmenevän hallinnon ja yrittäjyyden logiikan eron, jolla määritellään kaksi erilaista tapaa asemoitua vallitsevan kontekstin suhteen. Hallinnon logiikka korostaa suunnittelua ja kontrollia, järjestystä ja täsmällistä tietoa sekä rajojen asettamista ja valvontaa. Yrittäjyyden logiikka puolestaan viittaa epäjärjestykseen ja intuitiiviseen tilanteen hyödyntämiseen, omaan valintaan ja vastuuseen sekä rajojen ylittämiseen ja siirtämiseen. Siinä hierarkioiden sääntelyn sijasta valintoja ohjaavat yksilön havainto, kokemus ja arviointi. (Koironen & Peltonen 1995, 110–112; Gibb 2000.) Yrittäjyyden logiikan mukainen rajojen ylittäminen ja siirtäminen yhdistyvät Schumpeterin (1934) esityksiin ”luovasta tuhosta” ja ”epätasapainon luomisesta”, joita tarvitaan uudistettaessa raken-

30 Tutkimuksen kohderyhmänä olivat 15–79-vuotiaat suomalaiset ahvenanmaalaisia lukuun ottamatta. Näyte oli valtakunnallisesti edustava iän, sukupuolen ja asuinlänin mukaan. Otos oli 1 085 vastaajaa, ja kyselyn kenttäaika oli 14.–19.8.2013. Tiedot kerättiin Taloustutkimuksen Internet-paneelissa, johon kuuluu noin 38 000 kohderyhmään kuuluvaa. Tutkimus toistetaan 1–3 vuoden välein.

teita ja toimintaa, mikä on hänen mukaansa yrittäjyyden määrittelyn ainoa peruste. Yrittäjyyden osalta itsenäisyys ilmentääkin kehittämiseen orientoituvaa ja hyötyjä argumentoivaa kyvykkyyttä, jolla koetellaan vallitsevan kontekstin rajoja ja ehtoja hyödyllisten muutosten saavuttamiseksi.

Yrittäjyyttä määrittävä itsenäisyys on omaehtoisuutta ilmentävää autonomiaa, jota yksilöt tavoittelevat tuottamalla oppimisen prosesseissaan ja kontekstuaalisissa suhteissaan. Martela ja Jarenko (2014, 28) yhdistävät autonomian yksilön kokemaan vapauteen valintoja ja päätöksiä tehdessään. Rotter (1966) on kehittänyt hallinnan sijainnin käsitteen (locus of control) osana sosiaalisen oppimisen teoriaansa. Sen mukaan yksilö ymmärtää kohtalonsa hallinnan sijaitsevan joko itsellään tai ulkopuolisella, jolloin hallinta käsitetään joko sisäiseksi tai ulkoiseksi. Yrittäjyys korostaa sisäistä hallintaa, jolloin yksilö kokee olevansa kyvykäs omiin päätöksiin ja toteuttamaan edellä esitettyä yrittäjyyden logiikkaa. On huomattava, että Rotter (1966) yhdistää hallinnan sijainnin käsitteen yksilön reaktioon ympäristön asettamiin ehtoihin, ei yksilön piirteisiin (Chell 1985, 47; 2008, 98).

Itsenäisyys edellyttää valintoja, joiden tekemiseen liittyy epävarmuus ja seurauksiin epäonnistumisen mahdollisuus. Valintoihin sisältyvät riskit kohdistuvat taloudellisen aseman lisäksi yksilön sosiaalisiin suhteisiin, urakehitykseen ja toimintakykyyn (Bird 1989, 85). Riskien merkitys korostuu muutoksessa kohti riskiyhteiskuntaa (Beck 1995) ja kilpailukyky-yhteiskuntaa (Alasuutari 2004, 7–11), jossa yksilön menestymisen keinoksi nousee yrittäjyys (Gibb 2000; Paajanen 2001, 53). Sen myötä yrittäjyyttä määrittelevä itsenäisyys palautuu yksilön ja kontekstin suhteeseen, jossa se ilmentää kyvykkyyttä hallita taloudellisia, psykologisia ja sosiaalisia riskejä.

Itsenäisyyden osalta olennaista on kokemus hallinnan keskuksesta eli onko se yksilöllä itsellään vai ulkopuolisten hallussa ja missä määrin yksilön pitää luopua omiin intresseihinsä perustuvista päämääristä ja tavoitteista ulkopuolisten hyväksi. Yrittäjyys korostaa yksilön itsenäisyyttä, joka tarkoittaa ensinnäkin vapautta omaa toimintaa ja tavoitteita koskeviin valintoihin sekä toiseksi riippumattomuutta toisten huolenpidosta ja ohjauksesta. Vapaus omiin tavoitteisiin ja itsenäiseen toimintaan nostaa esiin yksilön vapauden johonkin, riippumattomuus puolestaan korostaa suhdetta kontekstiin ja yksilön vapautta jostakin. Yksilöllä itsellään kuitenkin on vastuu ja riski vapautensa seurauksista. Tämä koskee myös yksilön itsensä vastuuta itsenäisyytensä hankkimisessa, ylläpitämisessä ja kehittämisessä, mihin mahdollisuuden tarjoavat tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta.

5.2.4 Kyvykkyyden alue on kokonaisuus

Yrittäjyyden tuottamisen ydinkategoria (kyvykkyys) ja sitä määrittelevät kategoriat (kilpailu, osaaminen, itsenäisyys) muodostavat kyvykkyyden alueen. Siellä kyvykkyys saa yrittäjyyteen yhdistyvän merkityksensä ehdoilla, joita yhtäältä vallitseva konteksti ja toisaalta myös kilpailu, osaaminen ja itsenäisyys sille asettavat. Kilpailu edellyttää yrittäjyyteen yhdistyvää kyvykkyyttä, jota puolestaan osaaminen rakentaa ja itsenäisyys

ilmentää. Kyvykkyyden alueen tarkastelua ja arviointia varten teoreettisen integraation tulokset pelkistettiin, tiivistettiin ja jäsennettiin seuraavassa esitetyksi integratiiviseksi kertomukseksi (Corbin & Strauss 2008, 106–107). Se mahdollistaa osaltaan kyvykkyyden alueen logiikan ja pätevyyden arvioinnin:

Kilpailuja ja riskejä, osaamista ja kilpailukykyä sekä yksilön itsenäisyyttä ja omaa vastuuta painottava kontekstuaalinen muutos³¹ on nostanut yrittäjyyden selviytymisen ja menestymisen strategiaksi (esim. Gibb 2000; Fenwick 2001; 2002). Yrittäjyys ja yrittäjyyden tuottaminen puolestaan vaativat kyvykkyyttä, joka viittaa kilpailuetuja perustavien mahdollisuuksien tunnistamiseen ja niiden hyödyntämisessä tarvittavien voimavarojen organisointiin (esim. Teece 2007; Kuuluvainen 2011). Hyötyjen maksimointi ja voimavarojen optimointi asemoivat kilpailun yrittäjyyden tuottamisen praktiikaksi, jonka lähtökohdat kiinnittyvät inhimillisen toiminnan eri alueilta löytyvien tarpeiden tyydyttämiseen. Kilpailun praktiikka vaatii kilpailukykyyn yhdistyvää osaamista, joka viittaa kykyyn rakentaa, kehittää ja hyödyntää kilpailuetuja. Kilpailussa menestyminen puolestaan laajentaa ja lisää autonomiaa ja itsenäisyyttä.

Edellisen kappaleen integratiivinen kertomus pelkistää ja tiivistää olennaisen: yrittäjyyden tuottaminen selittävine kategorioineen on kontekstuaalinen, relatiivinen ja dynaaminen kilpailun praktiikkaan kiinnittynyt ilmiö, jonka keskiöön asemoituu yksilö kyvykkyyksiä rakentavine osaamisineen. Ne viittaavat kilpailuun, osaamiseen ja itsenäisyyteen liittyvinä ilmiöinä yksilön kokemukseen ja reflektointiin, missä korostuu myös rajojen ylittäminen ja kriittinen tarkastelu. Kertomus osoittaa yrittäjyyden tuottamisen hypoteesiin sisältyvän kyvykkyyden alueen sisäisesti loogiseksi ja päteväksi.

5.3 Toiminnan alue

Empiirisen analyysin tuloksille perustuva yrittäjyyden tuottamisen hypoteesi nostaa esiin toiminnan alueen (ks. kuvio 6). Siellä ydinkategoriaa³² määritteleviin kategorioihin³³ yhdistyvät myös toimintaa kuvaavat kategoriat³⁴. Niitä koskevat empiirisen analyysin tulokset voidaan tiivistää seuraavasti:

- 31 Kontekstuaalinen muutos vaikuttaa yhteiskunnan muutokseen, jota Beck (1995; 2008) kuvaa muutoksena kohti riskiyhteiskuntaa, Miller ja Rose (1989) muutoksena hyvinvointivaltiota uusliberalistiseen kilpailuvaltioon ja Alasuutari (2004) muutoksena suunnitteluyhteiskunnasta kilpailukyky-yhteiskuntaan. Kirjoittajat havaitsevat kilpailun ja riskin lisääntyvän yhteiskunnassa.
- 32 Ydinkategoriaksi valikoitunut kyvykkyyden vastaa yrittäjyyden tuottamisen osalta *mitä*-kysymykseen, eli yrittäjyyttä tuotetaan tuottamalla sen edellyttämää kyvykkyyttä.
- 33 Ydinkategoriaa määrittelevät kategoriat kilpailu, osaaminen ja itsenäisyys vastaavat yrittäjyyden tuottamisen osalta *miksi*-kysymykseen, eli kategoriat esittelevät yrittäjyyden tuottamisen motiivit.
- 34 Itsensä johtaminen, yhteisön hyödyntäminen, tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta vastaavat yrittäjyyden tuottamisen osalta *miten*-kysymykseen, eli näiden toimintaan viittaavien kategorioiden alueilla sijaitsevia kyvykkyyksiä ja osaamista kehittämällä tuotetaan yrittäjyyttä.

Kilpailu yrittäjyyden praktiikkana. Yksilöt kilpailevat yhteisön jäsenyydestä, yhteisön jäsenet kilpailevat asemasta ja roolista yhteisössä, yhteisöt kilpailevat saavutettavista hyödyistä, oikeutuksesta ja vaikutusvallasta. Kilpailu korostaa itsensä johtamista ja yhteisön hyödyntämistä, joilla tavoitellaan hyötyjen maksimointia ja voimavarojen optimointia. Itsensä johtamisella korostetaan yksilön toiminnan intentionaalisuutta, autonomiaa ja kehittämisorientaatiota. Yhteisön hyödyntämisellä puolestaan viitataan yksilön kykyyn luoda sosiaalista pääomaa ja hankkia osaamista yhteisöistä.

Osaaminen kilpailukykyinä. Yksilö hankkii kilpailukykyyn yhdistyvää osaamista yhteisöllisen ja tuottamalla oppimisen prosesseissa, joissa kehittämisen kohteina ovat affektiiviset, konatiiviset ja kognitiiviset tekijät. Oppiminen onkin holvistista ja intentionaalista kasvua, jossa korostuvat ongelmaperustaisuus, ratkaisukeskeisyys ja kokemuksellisuus. Yhteisön hyödyntämisellä viitataan yhteisöön yksilön oppimisen ja kasvun ympäristöinä. Tuottamalla oppiminen puolestaan yhdistetään käytäntöä ja teoriaa yhdistävään artefaktien reflektiiviseen tuottamiseen.

Itsenäisyys päämääränä. Itsenäisyys määrittyy yksilön vapaudeksi itseään koskevien valintojen tekemiseen, riippumattomuuteen toisten huolenpidosta ja vastuuksi omien toimien seurauksista. Yksilö saavuttaa ja ilmentää itsenäisyytensä tuottamisen prosesseissa ja kontekstuaalisissa suhteissa. Tuottamisen prosesseissa korostuvat yksilön valinnat mahdollisuuksien hyödyntämiseksi ja kilpailussa menestymiseksi. Kontekstuaaliset suhteet puolestaan korostavat kontekstin hallintaa, jolla yksilö vahvistaa riippumattomuuttaan kontekstuaalisesta ohjauksesta ja riskistä.

5.3.1 Itsensä johtaminen

Tämän tutkimuksen empiirinen analyysi yhdistää itsensä johtamisen yksilön tavoitteisiin³⁵ ja toimintaan³⁶. Tavoitteissa korostetaan itsenäisyyden päämäärää, yksilön toiminnassa puolestaan painotetaan itseohjautuvuuden, oma-aloitteisuuden ja sisäisen motivaation merkitystä. Analyysi paljastaa yrittäjyyteen sisältyneen tulevaisuusorientaation ja visioinnin, käyttäytymisen intentionaalisuuden, yksilön mahdollisuuksien havaitsemisen ja hyödyntämisen, kehittämisorientaation, reflektiivisyyden ja kriittisen reflektion sekä ongelmaperustaisuuden ja ratkaisukeskeisyyden. Itsensä johtamisen motiiviksi nousee menestyminen ja sitä tuottavien kilpailuetujen hankinta.

Itsensä johtaminen korostaa yksilön asemaa kontekstuaalisen muutoksen ja monitahoisen kilpailun vaatimuksiin vastaamisessa (Manz & Sims 1991, 18; Quinn 1996, 66; Sydänmaanlakka 2006, 16). Yksilön kyvykkyys ohjata omia toimiaan ja hyödyntää vahvuuksiaan yhdistetään nykypäivänä itsensä johtamiseen, jolla yksilö

35 Yksilön tavoitteita kuvanneiksi käsitteiksi nousevat asema ja rooli, itsenäisyys ja osaaminen.

36 Yksilön toimintaa kuvanneiksi käsitteiksi nousevat elämänhallinta, itsetuntemus, itseluottamus, itseohjautuvuus, oma-aloitteisuus ja sisäinen motivaatio.

kehittää yrittäjyyttään (D'Intino ym. 2007, 105–120). Lisäksi itsensä johtamisen esitetään parantavan suorituksia yrittäjyyden piirissä (Neck ym. 1999, 477–501). Yrittäjyys määrittyy kontekstuaaliseksi konstruktioksi, johon yhdistyy itsensä johtamisen odotus ja vaatimus. Fenwick (2001) esittää kontekstin tuottaman ”yrittäjyyden eetoksen” alistaneen oppimisen yrittäjyyden ja kilpailun tavoitteille. Yksilöiden odotetaan olevan itse vastuussa elämässään tarvitsemansa inhimillisen pääoman kilpailukyvyistä, alistavan sille kaiken kehittymisen halunsa, koko elämänsä tarkoituksen ja toteuttamisen sekä suhteensa, aktiivisuutensa ja työkykynsä, jopa uskonsa (Fenwick 2001; 2002; vrt du Gay 1996). Vallitsevaksi identiteetiksi on noussut ”yritteliäs minä”³⁷ (ks. du Gay 1996), jonka Giddens (1991, 28) määrittelee elämän sirpaleisuuteen ja epävarmuuteen ratkaisuja etsiväksi refleksiiviseksi projektiksi. Myös tässä tutkimuksessa empiirisen analyysin tulokset yhdistävät itsensä johtamisen yrittäjyyteen ja omaa elämäänsä hallitsevaan yksilöön, joka kykenee hyödyntämään kontekstin tarjoamat mahdollisuudet ja hankkimaan mahdollisuuksien hyödyntämisessä tarvittavat voimavarat.

Manz (1986, 595) määrittelee itsensä johtamisen prosessiksi, joka käsittää sisäisen motivaation hallinnan ja ohjauksen lisäksi yksilön käyttäytymiseensä kohdistamat itsesäätelyn toimet ja strategiat. Myös Neck ja Houghton (2006, 270) esittävät itsensä johtamisen prosessiksi, jossa yksilöt kontrolloivat käyttäytymistään ja johtavat itseään käyttäen ajatteluaan ja käyttäytymistään sääteleviä strategioita. Tutkijoiden esityksissä itsensä johtaminen näyttää yleisesti yksilöön kiinnittyvänä prosessina, johon sisältyy itseohjautuvuus ja sisäinen motivaatio. Tällainen itseohjautuva ja itsemotivoiva prosessi esitetään välttämättömäksi tehtävien ja työn suorittamisessa (D'Intino ym. 2007, 105–120). Quinn (1996, 66, 164, 193) yhdistää siihen syvän muutoksen, jolla yksilö uudistaa aiempia peruskäsityksiään ja asemoituu uudelleen suhteessa ympäristöön sekä luo dynaamista erinomaisuutta. Itsensä johtaminen voidaankin ymmärtää myös tilaksi, jossa yksilö tarkastelee persoonaansa ja parantaa itsetuntemustaan (Smith 2000, 269–270). Myös empiirisen analyysin tulokset nostavat yksilön elämänsä ja oppimisensa esimieheksi, missä lähtökohtina ovat itsetuntemus sekä tieto elämänsä tarkoituksesta ja tavoitteista.

Yhtäältä itsensä johtamisen pelkistetään prosessiksi, jossa yksilö vaikuttaa itseensä (Neck & Manz 2010, 2). Toisaalta itsensä johtaminen eritellään käyttäytymiseen ja kognitioon kohdistuvaksi itsearviointiin ja itsevaikuttamisen prosessiksi, jossa ihmiset suorituskyykyään parantaakseen tavoittavat siinä tarpeellisen itseohjautuvuuden ja itsemotivaation muokkaamalla käyttäytymistään positiivisilla keinoilla (Houghton ym. 2012, 217). Itsensä johtaminen tulkitaan myös kyvykkyydeksi ottaa vastaan in-

37 ”Yritteliäs minä” on kirjoittajan suomennos englanninkielisestä ilmaisusta *the enterprising self*. Toisissa yhteyksissä siitä on käytetty myös suomennoksia *yrittäjyysminä* tai *yrittäjämminä*.

formaatiota, hahmottaa ja jäsentää ympäristön tapahtumia, suunnitella havaintoihin perustuvaa tavoitteellista toimintaa, arvioida havaintojen vaatimuksia toiminnalle ja vastata esitettyihin vaatimuksiin (Jackson ym. 2000, 218). Myös tässä tutkimuksessa empiirisen analyysin tulokset yhdistävät itsensä johtamisen yksilön tavoitteelliseen käyttäytymiseen, johon sisältyvät kehittymisen orientaatio, syvenevä itsetuntemus, oman kiinnostuksen täyttäminen ja elämän hallinta.

Manz ja Sims (1991) esittävät itsensä johtamisen ja kehittämisen keinoiksi itsensä ja muutostarpeidensa tarkastelun, omaa työtä koskevan itsenäisen tavoiteasetannan, ympäristöstä tulevien vihjeiden ja merkkien hallinnan, oman työn suorittamista koskevan fyysisen ja mentaalisen harjoittelun sekä itsensä palkitsemisen ja rankaisemisen. Itsensä johtamista edistävät tehtävien synnyttämä pätevyys, itsenäisyyden ja mielekkyyden tunne sekä keskittyminen esteiden sijasta vahvuuksien etsimiseen ja hyödyntämiseen (Manz & Sims 1991, 23–24.) Myös empiirisen analyysin tulokset nostivat esiin tietoisien itsensä kehittämisen kriittisen reflektion avulla.

Itsensä johtamisen strategiat kohdentuvat yksilön käyttäytymisen säätelyyn, luonnollisten palkkioiden hakemiseen ja rakentavien ajatusmallien luomiseen (Neck & Houghton 2006, 285). Jokaiseen itsensä johtamisen strategiaan sisältyy reflektointia ja valintaa, joilla yksilö kriittisyyttä ja mielikuvitusta käyttäen parantaa suoritustensa tehoa ja laatua kehittäen samalla parempia skeemoja (Manz 1992, 80–89). Mainz ja Sims (1991, 30) korostavat lisäksi, että jokainen ihminen harjoittaa jossakin määrin itsensä johtamista, jonka edellyttämä osaaminen opitaan ja hyödyttää jokaista työtä tekevää asemasta riippumatta. Myös empiirisen analyysin tulosten mukaan itsensä johtaminen opitaan reflektiivisissä toiminnan ja kriittisen reflektion prosesseissa, joissa rajoja ylittämällä tunnistetaan ja kehitetään omia vahvuuksia.

Yrittäjyyttä tuottaessaan yksilö optimoi itseään johtamalla henkilökohtaisia voimavarojaan tavoitellessaan subjektiiviseksi kokemiaan hyötyjä. Teoreettinen analyysi yhdistää kilpailuun subjektiiviseksi koetun hyödyn maksimoinnin ja rationaaliset valinnat (Pekkarinen & Sutela 2004, 40) sekä hyödyn saavuttamisessa tarvittavien voimavarojen käytön optimoinnin (Kanniainen 2006, 321–323). Yksilön toiminnan ja elämän päämäärien tunnistaminen, asettaminen ja saavuttaminen sisältävät kilpailua, jossa menestyäkseen yksilöt optimoivat voimavarojaan johtamalla itseään. Itsensä johtaminen määrittyy yritteliään minän selviytymisen ja menestymisen keinoksi postmodernin yhteiskunnan jatkuvasti lisääntyvässä ja monimutkaistuvassa kilpailussa (du Gay 1996; Manz & Sims 1991, 18–24).

5.3.2 Yhteisön hyödyntäminen

Tämän tutkimuksen empiirinen analyysi yhdistää yhteisön hyödyntämisen toimintaan, jolla yksilöt hyödyntävät välittömästä toimintaympäristöstään löytyviä sosiaalisia organisaatioita ja verkostoja yksilöllisten tavoitteidensa määrittelyssä ja tavoittelussa.

Nämä puitteeseen³⁸ asemoituvat erityiset ja paikalliset kontekstit paljastuvat empiirisen analyysin myötä voimavarojen ja sosiaalisen pääoman lähteiksi sekä osaamisen hankinnassa tarvittaviksi oppimisympäristöiksi.

Aikojen saatossa yrittäjyyteen on yhdistetty voimavarojen valpas ja innovatiivinen yhdistäminen hyötyjä tuottavalla ja tilanteen vaatimalla tavalla (esim. Schumpeter 1971, 43–70; Kirzner 1973, 47; Peltonen 1984, 29; Gibb 1998; Kyrö 1998, 134). Stevenson ja Jarillo (1991) korostavat yrittäjyyteen liittyvää mahdollisuuden tavoittelua, joka voi olla myös voimavaroista riippumatonta. Myös Koironen ja Pohjansaari (1994, 32) nostavat yrittäjyyden perustaksi mahdollisuuteen tarttumisen (myös Rae 2007), joka olisi riippumaton tarvittavien voimavarojen kontrollista. On esitetty myös käsityksiä, joiden mukaan voimavarojen omistaminen ja hallinta eivät sinänsä ole yrittäjyyden edellytys (Timmons 1999) tai että voimavarat eivät liity yrittäjyyteen (Salvato 1999). Yrittäjyyden ja voimavarojen suhteesta käytävään keskusteluun onkin noussut myös sosiaalinen pääoma lähikäsitteineen³⁹.

Sosiaalinen pääoma voidaan ymmärtää intentionaalista tai taloudellista toimintaa edistäväksi sosiaalisesti rakenteeksi tai voimavaraksi, jonka rakennusaineita ovat sosiaaliset verkostot ja niissä keskinäistä vastavuoroisuutta säätelevät normit ja vuorovaikutusta edistävä luottamus (Bourdieu 1986; Coleman 1988; Putnam ym. 1993, 173–174; Woolcock 1998). Sosiaalinen pääoma mahdollistaa muiden pääoman muotojen tavoin päämäärien saavuttamisen (Coleman 1990, 302) ja voimavarojen hankkimisen. Bourdieu (1990, 114) toteaa, että taloudellista, kulttuurista ja sosiaalista pääomaa sekä niiden kokonaisuutensa ja koostumusta käytetään voimavaroina kilpailussa ja erojen tekemisessä sosiaalisen toimeliaisuuden eri kentillä. Sekä kulttuurinen että sosiaalinen pääoma ovat muutettavissa tietyin ehdoin rahaksi eli taloudelliseksi pääomaksi⁴⁰. Empiirinen analyysi korosti sosiaalisen pääoman merkitystä yhteisön avulla tavoitettavan kilpailuedun ja kilpailukyvyn lähteenä.

Portes ja Sensenbrenner (1993) määrittävät sosiaalisen pääoman odotuksiksi, joiden

38 Puitteessa yhdistyneet kategoriat käsitteineen ovat 1) sosiaalinen yhteisö: lähipiiri, erottautuminen, kiinteytyminen ja rajojen määrittely, 2) yhteisön osallisuus: arvopohjaisuus, luottamus, osallistaminen, vastuullisuus ja yhteiset tavoitteet, 3) sosiaalinen paine: epäonnistuminen ja lähipiirin paine, 4) yhteisölliset voimavarat: turvaverkko, vertaistuki ja yhteisvastuu sekä 5) vuorovaikutus: dialogisuus, kyseenalaistaminen ja neuvottelunvaraisuus.

39 Sosiaalisen pääoman (social capital) lisäksi esiin ovat nousseet myös osaamispääoma (intellectual capital), inhimillinen pääoma (human capital) ja kulttuurinen pääoma (cultural capital). Aineellinen ja aineeton pääoma ovat esiintyneet keskusteluissa jo aikaisemmin, jolloin aineettomalla pääomalla on yleensä viitattu osaamiseen (osaamispääoma) ja suhteisiin (suhdepääoma).

40 Bourdieu (1986, 248–249) viittaa taloudellisella pääomalla suoraan rahaksi vaihdettavaan pääomaan, kulttuurisella pääomalla tiedolliseen ja esimerkiksi oppiarvoissa institutionalisoituaan pääomaan, sosiaalisella pääomalla sosiaalisiin suhteisiin kytkeytyvään ja esimerkiksi yhteiskunnallisessa statuksessa institutionalisoituaan pääomaan. Pääomat ovat vaihdettavissa ja muutettavissa rahaksi prosesseissa, joissa niihin kytkeytyen tai niitä hyödyntäen tuotetaan vastikkeellisia hyötyjä.

kohteena ovat sosiaalisen yhteisön vaikutus jäsentensä taloudellisiin tavoitteisiin ja niiden saavuttamisen keinoihin. Odotuksia puolestaan muovaavat yhteisön jäsenten sisäistämät arvot ja vastavuoroinen toiminta sekä yhteisön sisäinen solidaarisuus ja luottamus. (Portes & Sensenbrenner 1993, 1 323–1 338.) Sosiaalisen pääoman synnyttämisen ja hyödyntämisen motiiviksi nousevat subjektiivista hyötyä etsivien yksilöiden tavoitteet. Portes ja Sensenbrenner (1993, 1 338–1 344) esittävät myös ongelmia, joita yksilöiden subjektiiviset tavoitteet ja sosiaalisen yhteisön toiminnan yhteensovittaminen voivat aiheuttaa⁴¹. Edellä mainitut odotuksien ja ongelmien esitykset vahvistavat tämän tutkimuksen empiirisen analyysin havaintoja yhteisön rajojen määrittelyn ja suojaamisen, toiminnan arvopohjaisuuden ja luottamuksen sekä vastuullisuuden ja yhteisten tavoitteiden merkityksestä.

Empiirisen analyysin esiin nostama yhteisön hyödyntäminen yhdistyy ajatuksiin, joilla esimerkiksi Bourdieu (1990, 114), Putnam ym. (1993, 173–174) sekä Portes ja Sensenbrenner (1993, 1323) korostavat sosiaalisen pääoman merkitystä kilpailussa menestymisessä ja tavoitteiden saavuttamisessa. Sosiaalinen pääoma saavutettavine voimavaroineen nousee kilpailueduksi, joka yhdistää yrittäjyyteen yksilöllisiä päämääriä mahdollistavan yhteisöllisyyden. Tässä tutkimuksessa empiirinen analyysi nostaa yhteisön hyödyntämisen esiin myös yhteisöllisenä ja vuorovaikutteisena tapahtumana, jossa puitteeseen positioituvat yhteisöt edistävät oppimista ja osaamisen hankintaa. Esimerkiksi Vygotsky (1978, 87) nostaa esiin oppimisen sosiaalisen ulottuvuuden ja lähikehityksen vyöhykkeellä tapahtuvan vuorovaikutuksen merkityksen: oppimista synnyttävät ne sosiaaliset suhteet, joiden muodostamassa järjestelmässä yksilö elää ja toimii.

Lave ja Wenger (1991) ja Wenger (1998) ovat kehittäneet käytäntöyhteisöjen (Communities of practice) teoriaa ja siihen pohjautuvaa ideaa oppimisen ymmärtämiseksi (Situating learning). He esittävät yksilöiden oppimisen sosiaalisiksi prosesseiksi, jota määrittävät yksilön tarpeet ja kulttuurinen tausta. Prosessissa oppiminen toteutuu suhteessa toisiin ihmisiin ja kontekstiin. Lisäksi oppimista tapahtuu jokaisessa vuorovaikutuksen tilanteessa eikä oppiminen ole sidoksissa mihinkään erityiseen koulutuksen muotoon tai instituutioon (Lave & Wenger 1991, 40–43).

Käytäntöyhteisö, usein asiantuntijayhteisö tai osaamisoyhteisö (Jäntti 2003), on tietoisesti tai tiedostamatta (Wenger ym. 2002, 2) muodostettu dynaaminen ja usein epävirallinen yhteisö, jossa yksilöt jakavat yhteisen ymmärryksen toimintansa tarkoituksista, tavoitteista, sisällöistä ja vaikutuksista. Käytäntöyhteisöjä muodostuu

41 Ongelmina esiin nousevat esimerkiksi ”vapaamatkustajat” ja suhde heihin, moraalien rappioituminen tai ylikorostuminen ryhmässä, eri syistä tapahtuva yhteyksien rajoittaminen ryhmän ulkopuolelle, menestyjien leimaaminen ryhmässä ”nousukkaiksi”, sosiaalisten mekanismien ja taloudellisen toiminnan ristiriita sekä toiminnan rajoittaminen ryhmän edun nimissä (Portes & Sensenbrenner 1993).

kaikkiällä inhimillisen toiminnan piirissä, arjessa ja työssä (Wenger 2003, 45; Annala 2007, 49). Lave ja Wenger (1993) vertaavat käytäntöyhteisöä oppipojan ja mestarin tai nuoremman ja vanhemman kollegan yhteistyöhön, jossa opitaan toimintaan osallistumalla. Wenger (2003, 5–6) nostaa osallistumisen oppimisen edellytykseksi, josta esiin nousevat yhteisö (*oppiminen kuulumisena*), identiteetti (*oppiminen tulemisena*), merkitys (*oppiminen kokemuksena*) ja käytäntö (*oppiminen tekemisellä*) (Annala 2007, 49). Yhteisöissä yksilöt rakentavat sekä osaamistaan että identiteettiään tekemisen ja kokemuksen merkityksiä reflektoimalla.

Yhteisön hyödyntäminen paljastaa vaiheittain etenevän ja itseään toistavan prosessin, jonka sisältö ja kulku yhdistyvät SECI-malliin (Nonaka & Takeuchi 1995; Nonaka & Konno 1998). Siinä tiedon luominen toteutuu yhtäältä yksilöllisen (*individual*) ja yhteisen (*collective*) ja toisaalta hiljaisen (*tacit*) ja täsmällisen (*explicit*) tiedon vuorovaikutukseen neljässä eri tiedon luomisen vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa (*Socialization*) aloitetaan tiedon luominen jakamalla hiljaista tietoa yksilöiden kesken kasvokkain. Toisessa vaiheessa (*Externalization*) yksilöt reflektoivat mentaalisia ja tiedollisia mallejaan. Samalla hiljaista tietoa muokataan täsmälliseksi ja ulkoistetaan yhteiseksi tiedoksi dialogin avulla. Kolmannessa vaiheessa (*Combination*) uutta täsmällistä tietoa kehitellään ja testataan ryhmissä vertaamalla ja integroimalla sitä jo olevaan täsmälliseen tietoon. Tavoitteena on uuden tiedon muuntaminen hyödynnettävään muotoon. Neljännessä vaiheessa (*Internalization*) uusi tieto muunnetaan organisaation toiminnassa ja käytännöissä ilmeneväksi hiljaiseksi tiedoksi. Yksilöiden kiinnittyminen siihen saavutetaan tekemällä oppimisella, jossa hyödynnetään simulointeja ja kokeiluja. (Nonaka & Konno 1998, 42–45.)

Nonaka ja Konno (1998) sekä Nonaka ja Takeuchi (1995) yhdistävät tiedon luomisen SECI-prosessin vaiheet jaettuun tiloihin⁴² (*Ba*), joissa tieto hankitaan reflektoimalla omia ja toisten kokemuksia. Neljä tiedon luomisen tilaa voidaankin ymmärtää myös oppimisen tiloiksi. Niillä on fyysisen lisäksi mentaalinen, sosiaalinen ja virtuaalinen ulottuvuutensa⁴³ (Hautamäki 2008, 23).

Lave ja Wenger (1993), Wenger (2003) sekä Nonaka ja Konno (1998) painottavat yhteisöä syvenevän tiedon ja oppimisen lähteenä, jossa yksilöt hankkivat, yhteiskehittelevät ja jakavat tietoa. Tiedon ja yksilön kognitiivisten tekijöiden lisäksi oppimisessa nousevat esiin yhteisöön sosiaalistuminen ja identifioituminen sekä vuorovaikutus ja vaikuttaminen yhteisön jäsenten kesken. Yhteisön hyödyntäminen määrittyy hollistiseksi kasvun tapahtumaksi, jossa kognitiivisten tekijöiden lisäksi muokkautuvat tapahtumaan osallistuneen affektiiviset ja konatiiviset tekijät.

42 Kuvio “The Four Characteristics of Ba”: Originated Ba - Sozialization; Interacting Ba - Externalization; Cyber Ba - Combination; Exercising Ba - Internalization (Nonaka & Konno 1998, 46).

43 Fyysinen ulottuvuus; esimerkiksi oppilaitos, työpaikka. Mentaalinen ulottuvuus: esimerkiksi tunteet, arvot, ideat. Sosiaalinen ulottuvuus: esimerkiksi vuorovaikutus, normit, yhteistyö. Virtuaalinen ulottuvuus: esimerkiksi tietotekniikka, intranet, internet, sosiaalinen media.

5.3.3 Tuottamalla oppiminen

Tämän tutkimuksen empiirisen analyysin paljastama tuottamalla oppimisen kategoria viittaa toimintaan, johon yhdistyvät oppimisympäristön, reflektiivisyyden, ratkaisun tuottamisen ja työelämäintegraation kategoriat käsitteineen⁴⁴. Oppimisen ja työn integraatiota toteutetaan prosesseissa, joissa teoriaa ja käytäntöä yhdistämällä tuotetaan tarpeellisia ja hyödyllisiä ratkaisuja sekä kokemusten reflektointiin perustuvaa osaamista. Havainnot korostavat yrittäjyyden oppimisen ongelmaperustaisuutta ja rajoja ylittävää ratkaisukeskeisyyttä sekä sen yhteyttä infomaalin oppimisen ja elinikäisen kasvun prosesseihin. Tuottamalla oppimisen prosessissa vahvistuvat myös metakognitiiviset taidot ja itsenäisyys syvenevän osaamisen myötä.

Bygrave ja Hofer (1991) määrittelevät ”yrittäjyyden tapahtuman” prosessiksi, jossa toiminta sisältää tilaisuuden havaitsemisen ja organisaation luomisen sitä hyödyntämään. Heidän mukaansa olisi hyödyllistä laajentaa tutkimuksen näkökulmaa yksilön piirteistä ja tehtävistä yrittäjyyden prosessiin: ”Yrittäjyysprosessi sisältää kaikki ominaisuudet, toiminnat ja teot liitettynä mahdollisuuksien havaitsemiseen ja organisaation luomiseen niiden tavoittelemiseksi... se on kokonaisvaltainen, dynaaminen ja ainutlaatuinen prosessi, se sisältää edeltäviä muuttujia ja sen lopputulokset ovat erittäin herkkiä näiden muuttujien alkuperäisille olosuhteille.” (Bygrave & Hofer 1991, 13–17.) Stevenson ja Jarillo (1991) nimittävät yrittäjyyden ytimeä löytämäänsä prosessia ”mahdollisuuden tavoittelun prosessiksi”.

Tässä tutkimuksessa empiirinen analyysi yhdistää mahdollisuuksien tavoitteluun tuottamalla oppimisen (ks. myös Rae 2007). Niissä painotetaan oppimisen ja työn toiminnallista integraatiota, ongelmaperustaisuutta ja ratkaisukeskeisyyttä, teorian ja käytännön sulauttamista kokemuksiksi, kokemusten syventämistä tekemisen ja työn praktiikoissa osaamiseksi, vapautta valintoihin ja vastuuta valintojen seurauksista sekä itsenäisyyttä ja itseohjautuvuutta. Leskinen (2000, 38–40) esittääkin yrittäjyyden luovaksi, interaktiiviseksi ja holistiseksi muutosprosessiksi, jolle ominaisia ovat kokemuksellisuus, kontekstuaalisuus ja oppiminen. Siinä yrittäjyyden tuottaminen yhdistyy yksilön elinikäiseen muutosprosessiin. Tutkijat ovat yleisesti liittäneet yrittäjyyteen oppimisen, jossa osaamista hankitaan tekemällä ja siitä syntyneitä kokemuksia käsittelemällä (esim. Oksanen 2013, 136–142, 150–151; Järvi 2013). Tämän tutkimuksen empiirinen analyysi yhdistikin myös muutosta ja parempaa tavoittelevan reflektiivisen toiminnan tuottamalla oppimiseen.

44 Oppimisympäristön kategoriaan sisältyvät oppimisen, valinnanvapauden, oppimisvastuun, rajojen ylittämisen, tiedon ja tietämisen, sekä valmentamisen käsitteet. Reflektiivisyyden kategoriaan sisältyvät tekemisen, kehittämisen, osaamisen näytön, reflektoinnin, kehittävän palautteen, sekä kriittisen reflektion käsitteet. Ratkaisun tuottamisen kategoriaan sisältyvät ongelmaperustaisuuden, tilanteisen toiminnan, hyödyn tuottamisen, sekä voiton tavoittelun käsitteet. Työelämäintegraation kategoriaan sisältyvät työelämäläheisyyden, työelämäprojektien, sekä työllistymisen käsitteet. Kategoriat puolestaan yhdistyvät toimintaan ja tuottamalla oppimiseen, mikä mahdollisti osaamisen ja itsenäisyyden.

Mezirow (1998, 9) esittää reflektion tarkoituksiksi toiminnan ohjaamisen, tunteuttomattoman jäsentämisen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja aiemman tiedon perusteiden arvioinnin. Reflektion perustana on kokemus, jota selvittelemällä yksilö tavoittelee uutta ymmärrystä ja arviointien muuttamista (Boud ym. 1985, 3). Oppimisessa korostuu reflektion ja toiminnan välitön ja dialektinen suhde, mikä on merkityksen antamisen ja kokemuksen ymmärtämisen sekä päätöksenteon ja ongelmanratkaisun edellytys (Mezirow 1998, 17–37). Poikela (2009, 10–17) esittää reflektion kohteiksi opittavien sisältöjen ja toimintaprosessien ohella myös taustalla vaikuttavat tietorakenteet, perusoletukset, arvot ja uskomukset. Yrittäjyyden ymmärtäminen yksilön holistiseksi muutosprosessiksi (Leskinen 2000, 39) korostaa kriittisen reflektion merkitystä yrittäjyyden tuottamisessa ja oppimisessa.

Kolb (1984, 40) esittää prosessin kokemuksellisen oppimisen mallissa, jonka sykleissä yksilön konkreettiset kokemukset muuntuvat reflektiivisen havainnoinnin ja edelleen abstraktin käsitteellistämisen kautta aktiiviseksi toiminnaksi. Sen synnyttämät uudet kokemukset ovat uuden oppimisen alku. Mallissaan Kolb esittää reflektoinnin toiminnan jälkeiseksi tapahtumaksi (*reflection on action*). Poikela (2005, 24–25; 2009, 10–17) on lisännyt malliin muiden tutkijoiden (Schön 1983; Boud ym. 1985; McAlpine ym. 1999; Lähteenmäki 2005) esityksillä perustellen toiminnan aikana (*reflection in action*) ja toimintaan valmistauduttaessa (*reflection for action*) tapahtuvan reflektoinnin. Yksilöt oppivat refleктоimalla jatkuvasti kokemuksiaan toimintaa valmistellessaan, suorittaessaan ja jälkikäteen tarkastellessaan. Yrittäjyyden tuottamisessa painottuu reflektiivinen toiminta yksilön kehittymisen ja toiminnan kehittämisen välineenä, vaikka reflektoinnin kohteena sinänsä olisikin päättynyt toiminnan tai oppimisen prosessi.

Empiirinen analyysi nostaa esiin toiminnan, jossa käytäntöä ja teoriaa yhdistämällä tuotettiin ratkaisuja⁴⁵ työelämässä toimivan asiakkaan ongelmien poistamiseksi tai mahdollisuuksien tavoittamiseksi. Samalla tuottamiseen osallistuneet yksilöt rakentavat osaamistaan yhdistämällä käytännöllistä ja teoreettista tietoa tilanteen ja tavoitteen edellyttämällä tavalla tuottamisen tiedoksi⁴⁶. Tuottamalla oppimisen prosessiin sisältyy havaitsemista ja kokemista, ideointia ja keksimistä, kokeilemista ja tutkimista, tiedon etsimistä ja arvioimista, tiedon luomista ja jakamista, organisointia ja johtamista sekä

45 Ratkaisuilla tarkoitetaan tässä erilaisia aineellisia, aineettomia ja kulttuurisia artefakteja, joita Proakatemian opiskelijatiimit tuottavat työelämässä toimivien todellisten asiakkaitten todellisiin tarpeisiin. Samalla opiskelijat oppivat tuottamisessa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja.

46 Aristoteles (348–322 eaa.) erottaa toisistaan teoriaan (*theoria*), käytäntöön (*praxis*) ja tuottamiseen (*poiesis*) liittyvän tiedon. Teoria yhdistyy olemalla oppimiseen (*learning by being*), käytäntö tekemällä oppimiseen (*learning by doing*) ja tuottaminen tuottamalla oppimiseen (*learning by making*) (ks. myös Volanen 2009). Olemalla oppiminen viittaa passiiviseen opiskeluun, jossa opettaja jakaa opiskelijalle tietoa ja mittaa sen omaksumisen. Tekemällä oppimisen päämääränä on harjoittelu itsessään ja tiedon omaksuminen harjoittelemalla. Tuottamalla oppimisen päämääränä on aineellisten, aineettomien ja kulttuuristen artefaktien tuottaminen, jossa tuottamiseen osallistunut yksilö hankkii samalla tuottamisessa tarvittavaa osaamista. (Poikela 2009, 10–17.)

arviointia ja palautetta. Oppimista synnyttävät tuottamisen prosessin aikana kertyneiden havaintojen ja kokemusten reflektointi ja reflektoinnin mahdollistama tiedon konstruointi. (ks. Poikela 2009, 10–17; myös Volanen 2009.)

Yrittäjyyden tuottamista ja siihen liittyvää tuottamisen tietoa on tarkasteltava lisäksi kontekstuaalisissa yhteyksissään. Poikela (2009) yhdistää oppimisen prosessiin, jossa yksilöt hankkivat ja syventävät osaamista opetussuunnitelmaperustaisen koulutuksen ja ammatillisen kehittymisen paikallisissa konteksteissa⁴⁷. Koulutuksen kontekstissa yksilöt yhdistävät teoriaa ja käytäntöä opetussuunnitelmien ohjaamalla tavalla, ja tavoitteena on synnyttää potentiaalisen tiedon hyödyntämiseen perustuvia laadukkaita kokemuksia. Ammatillisen kehittymisen konteksteissa kokemuksia syvennetään työelämän praktiikoissa hyödylliseksi hiljaiseksi tiedoksi ja korkealaatuiseksi osaamiseksi (Poikela 2009, 10–17). Tuottamalla oppiminen mahdollistaa sekä osaamisen hankkimisen, että itsenäisyyden vahvistamisen.

5.3.4 Kontekstin hallinta

Tämän tutkimuksen empiirisen analyysin paljastama kontekstin hallinta yhdistyy toimintaan, jolla yksilöt ja yhteisöt vahvistavat itsenäisyyttään suhteessa kontekstiin. Siinä kategorioiksi nousevat kontekstuaalinen oikeutus, ohjaus ja muutos⁴⁸. Ne kuvaavat kontekstuaalisia suhteita, joita yksilö huomioi ja muokkaa.

Kontekstuaalisissa suhteissa haetaan yrittäjyyden tuottamisen oikeutusta korostamalla yrittäjyyden tuomia yhteiskunnallisia hyötyjä. Tässä tutkimuksessa empiirinen analyysi nostaa esiin hyötyjä, jotka viittaavat toimeliaisuuden, osaamisen, kilpailukyvyyn, tyytyväisyyden, toimeentulon ja työllistymisen edistämiseen. Hyödyt viittaavat yksilöiden luovuuteen, tietämykseen ja älykkyyteen (Florida 2002) sekä yhteiskuntaa kehittävään talouden dynamiikkaan (Schumpeter 1934). Gibb (2005) esittää yrittäjyyden edellytykseksi ja keinoksi, jolla kontekstissa toimivat yksilöt kykenevät vastaamaan lisääntyvän epävarmuuden ja monimutkaisuuden vaatimuksiin. Useiden tutkijoiden lailla Koiranen (1993) määrittelee yrittäjyyden yhteiskuntaa uudistavaksi sekä siellä toimeliaisuutta ja hyvinvointia lisääväksi ilmiöksi. Oikeutuksen hankkimisen osalta empiirinen analyysi heijastaa yksilöiden tarpeisiin kiinnittynyttä todellisuutta, johon teoriaa luovat tutkijat puolestaan tarjoavat yhteiskunnalliseen hyötyyn liittyviä ratkaisuja. Kumpikin näkökulma argumentoi itsenäisyyttä tavoittelevan yrittäjyyden kontekstuaalista oikeutusta.

47 Empiirinen analyysi paljastaa kolme erityistä paikallista kontekstia, jotka ovat opetussuunnitelmaan perustuvan koulutuksen ja oppimisen konteksti, ammatillisen kehittymisen konteksti sekä yrittäjyyden tuottamisen konteksti (luku 4.2.1.1). Kontekstien toiminnallinen integraatio saavutetaan yhdistämällä konteksteissa tapahtuva toiminta (luku 4.2.1.2).

48 Kontekstuaalinen oikeutus ansaitaan täyttämällä normikehyksen, yleisen hyödyn ja yleisen mielihyvän ehdot. Kontekstuaalinen ohjaus taas sisältää yleisen ohjauksen, tukitoimet, valikoimisen ja vastustuksen, joita yhteiskunta toteutti. Kontekstuaalinen muutos puolestaan sisältää kontekstiin ja toimintaympäristöön viittaavan muutoksen, mahdollisuuden ja riskinoton.

Tämän tutkimuksen empiirinen analyysi paljastaa yhteiskunnassa tapahtuvan portinvartioinnin ja yrittäjyyden piiriin päästettävien henkilöiden valikoinnin. Informantit esittävät havaintoinaan, että polku yrittäjyyteen on yhteiskunnan taholta ennakkoon määritelty ja ohjattu tietyllä tavalla kuljettavaksi. Polulla itsenäisyyttä ja yrittäjyyttä elämänsä päämääränä pitävien yksilöiden toimintaa ja valintoja ohjasivat ennalta määriteltyyn rutiiniin ja käyttäytymiseen pakottaminen. Ohjaukseen liittyy myös yhteiskunnalle kertyvän välittömän hyödyn odotus. Informantit suhtautuvat hyvin kielteisesti kontekstuaaliseen ohjaukseen, koska kokevat sen rajoittavan vapauttaan itsenäisiin valintoihin.

Foucault (1984) toteaa, että minuus ja yrittäjyys eivät synny luontojaan, vaan ne tuotetaan monenlaisilla hallinnan teknologioilla ja käytänteillä. Hallinnan välineinä käytetyt minuusteknologiat ovat sosiaalisia ehtoja, rajoituksia ja mahdollisuuksia ilmentäviä käytänteitä, joita vastaan yksilöt ohjataan tarkastelemaan tunteitaan, käytöstään ja ajatuksiaan (Saastamoinen 2006; Danziger 1997, 150–151). Reflektointi ja muokkaus kohdistuvat yksilön minuuden affektiivisille, konatiivisille ja kognitiivisille alueille yritteliään minän tuottamiseksi. Foucault (1984) tunnistaa ongelman ja esittää ratkaisun: paljastamalla miten minuus on hallinnan keinoin tuotettu, luodaan peruste kritisoida tuottamisen strategioita. Keskeiseksi hallinnan keinoksi länsimaissa nousee jatkuva keskustelu vapaudesta ja valinnoista (Rose 1992). Kontekstin hallinnassa korostuu ohjauksesta riippumaton ja vapaa itsenäisyys.

Kontekstin hallinnan alueeksi nousee myös kontekstuaalinen muutos, jossa korostuu yhteiskuntien muutos kilpailua suosiviksi (Miller & Rose 1989), kilpailukykyä vaativiksi (Alasutari 2004, 7–11) ja riskejä lisääviksi (Beck 1995). Tässä tutkimuksessa empiirinen analyysi paljastaa lisäksi muutoksen yrittäjyys- ja innovaatioyhteiskuntaan, mihin sisältyy käsitys ihmisestä itsenäisenä elämänsä ja osaamisensa rakentajana. Aineiston tuottama ihmiskäsitys yhdistyy esityksiin, joilla yritteliäs minä (enterprising self) määritellään. Esimerkiksi Fenwick (2001; 2002) kuvaa yritteliään minän yksilöksi, joka kantaa itsenäisesti vastuun elämästään, menestyksestään, kilpailukyvyystään työmarkkinoilla ja inhimillisen pääomansa kehittamisestä. Du Gay (1996) taas esittää yritteliään minän (enterprising self) elinikäisenä projektina, jolla yksilö hankkii itselleen epävarmassa maailmassa tarpeelliset elämisen edellytykset (ks. Rose 1992 ja 1998; Usher & Solomon 1999; Forrester 1999; Garrick & Usher 2000). Vesala (1996, 2) puolestaan yhdistää yrittäjyyteen viitanneen yksilöllisen vastuun ja valinnan vaatimuksen kansantalouden ongelmiin ja yhteiskunnan rakennemuutoksiin. Ihmisen itsenäisyyden vaatimus ja suhde kontekstuaaliseen muutokseen kuvastaa hänen päämääriensä lisäksi yhteiskunnassa esiintyviä odotuksia.

Kontekstuaalisen muutoksen hallinta pelkistyy mahdollisuuksien hyödyntämisen prosessiin ja riskien hallintaan. Timmons (1999, 37–38) nostaa ympäristön epävarmuudessa ja moniselitteisyydessä tapahtuvan mahdollisuuden havaitsemisen yrittäjyysprosessin käynnistäjäksi. Kirzner (1979, 47) taas esittää yrittäjyyden valppaudeksi havaita

hyödyntämättömät mahdollisuudet ja kyvykkyydeksi hyödyntää ne. Tässä tutkimuksessa empiirisen analyysi paljastaa mahdollisuuden tilaisuudeksi, jonka havaitseminen ja tunnistaminen edellyttävät jatkuvaa ”skannausta” ja ”haistelua” sekä havaintokykyä ja tilannetajua. Tilaisuuden hyödyntäminen puolestaan vaatii ”puntarointia” ja harkintaa sekä tilaisuuteen tarttumista tai siitä luopumista. Kuvaukset viittaavat yrittäjyyden keskeiseen mahdollisuuden luomisen taitoon (Puhakka 2003, 545–556) ja dynaamiseen kyvykkyyteen (Teece 2007; Kuuluvainen 2011, 35–45).

Beck (1995) esittää riskiyhteiskunnan käsitteen, joka kytkeytyy keskeisiin globaaleihin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin: riskejä on vaikeaa ennustaa ja ne liittyvät uhkiin, joita teollisuuden ja teknologioiden kehittyminen tuovat ympäristöön ja yhteiskunnan toimivuuteen. Vaurauden jakautumisesta käydyn keskustelun rinnalle on noussut riskien jakautumisesta käytävä keskustelu. Samalla on esitetty, että selviytyminen riskiyhteiskunnassa edellyttää yksilön yrittäjyyttä. Esimerkiksi Gibb (1998) näkee yrittäjyyden edullisena käyttäytymisenä, koska se auttaa yksilöä selviytymään epävarmuutta ja monimutkaisuutta sisältävästä muutoksesta ja menestymään siinä (myös Kyrö 1997; Ikonen 2006, 18). Eläminen riskiyhteiskunnassa edellyttääkin asennetta, johon sisältyy sosiaalisessa todellisuudessa kohdattavien myönteisten ja kielteisten mahdollisuuksien jatkuvaa arviointia (esim. Giddens 1991, 28). Mahdollisuuksien ja riskien jatkuvaa arviointia ja hallintaa korostavalla asenteellaan yksilöt vahvistavat itsenäisyyttään suhteessa taloudellisiin, sosiaalisiin ja psykologisiin riskeihin. Tässä kysymys on viime kädessä kontekstin hallinnasta.

6 Yrittäjyyden tuottamisen teoria

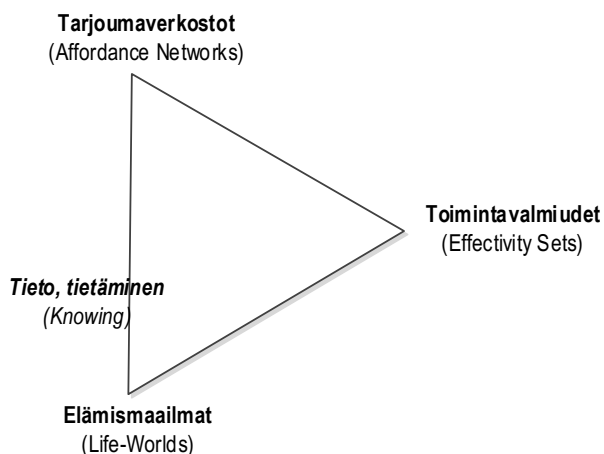
Yrittäjyys on perin juurin kontekstuaalinen ilmiö. Yhtäältä se sopeutuu ja muokkautuu vallitsevan ajan, paikan ja kulttuurin vaatimusten mukaan, toisaalta se hyödyntää kontekstiaan ja muokkaa sitä samalla itse. Kontekstuaalinen muutos kohti kilpailua ja kilpailukyvyn vaatimusta sekä yleisesti ja laajasti vaikuttavia riskejä korostavaa yhteiskuntaa on vahvistanut yrittäjyyden asemaa muutoksessa selviytymisen ja menestymisen strategiana – jopa niin, että yrittäjyyden esitetään nousseen postmodernin yhteiskunnan vallitsevaksi identiteetiksi.

Tämän tutkimuksen empiirinen analyysi paljastaa yhteiskunnallisen kontekstin lisäksi kolme erityistä ja paikallista kontekstia, joilla informanttien mukaan on perheen ja muiden läheisten ohella keskeinen vaikutus yksilön yrittäjyyden kehittymiseen⁴⁹. Koulutuksen, työelämän ja yrittäjyyden erityisten ja paikallisten kontekstien lisäksi informanttien puheissa korostuu kontekstien vuorovaikutus⁵⁰. Muodoiltaan se esittää kontekstien toimintaa eristäväksi, ketjuttavaksi tai yhdistäväksi. Koulutuksen, työelämän ja yrittäjyyden kontekstien välinen esteetön vuorovaikutus ja toiminnallinen integraatio nousevat yrittäjyyden tuottamisen ehdoksi.

Yksilön näkökulmasta tarkasteltuna erityiset ja paikalliset kontekstit ovat toimintaympäristöjä, joihin toiminnan ohella sisältyy tiedon ja osaamisen saavuttamisen sekä sosiaalistumisen ja identifioitumisen mahdollisuus. Barab ja Roth (2006, 3–13) esittävät opetussuunnitelmaperustaisen tiedon ja tietämisen ekologian. Poikela (2006, 25) mukaillen sen elementtejä ja niiden suhteita voidaan kuvata seuraavasti (kuvio 7):

49 Luvussa 4.2.1.1 esitellään opetussuunnitelmaan perustuvan koulutuksen, työelämässä tapahtuvan ammatillisen kehittymisen ja yrittäjyyden tuottamisen erityiset ja paikalliset kontekstit.

50 Luvussa 4.2.1.2 esitellään erityisten ja paikallisten kontekstien välisen vuorovaikutuksen muotoja.

Kuvio 7. Tietämisen ekologinen systeemi

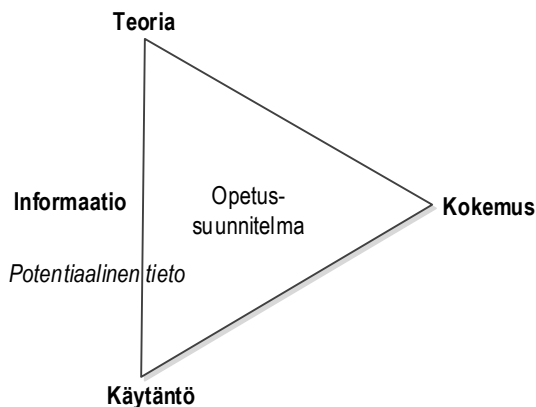
Kuvioon 7 perustuen jokaista osaamista ja kehittymistä tuottavaa kontekstia voidaan tarkastella ja selittää tietämisen ekologisenä systeeminä.

Tietämisen ekologinen systeemi on kokonaisuus, jossa yksilöt toteuttavat aikomuksiaan ja tavoitteitaan tuottamalla tarjoumaverkostoista tarvitsemiaan toimintavalmiuksia, joilla aikomukset ja tavoitteet mahdollistuvat heidän elämismaailmojensa todellisuuksissa. *Tarjoumaverkostot* koostuvat käsitteistä, tosiasioista, välineistä, menetelmistä, käytänteistä, esityksistä, sitoumuksista ja päämäärien saavuttamisen kannalta tärkeistä ihmisistä. Tarjouma on sekä materiaalista että sosiaalisesti tuotettua. Tarjoumaverkostoilla on sidos intentionaaliseen toimintaan, jonka mahdollisuuksia ne tuottavat ja laajentavat. *Toimintavalmiudet* viittaavat yksilöiden kykyihin hyödyntää tai luoda tarjoumaverkostoja. Lisäksi toimintavalmiudet ovat kytköksissä ja suhteissa siihen tarjoumaverkostoon, joka palvelee tavoitteiden saavuttamista. Episteeminen tieto rakentuu juuri näille kytköksille ja suhteille. *Elämismaailmat* ovat ympäristöjä, joissa yksilöt jäsentävät ja toteuttavat elämäänsä. Elämismaailma sisältää niiden käytäntöjen keskeiset kohteet ja ilmiöt, joihin kohdistuvia valintoja ohjaavat yksilön aikomukset, tavoitteet ja tarvittavat toimintavalmiudet. (Barab & Roth 2006, 3–9.)

Jokainen yksilön elämään ja toimintaan vaikuttava erityinen ja paikallinen konteksti muodostaa oman tietämisen ja osaamisen ekologisen systeemin, jossa yksilön aikomus ja tavoite määrittävät relevantit tarjoumaverkostot, elämismaailmat ja toimintavalmiudet. Siten esimerkiksi kokemus ja osaaminen voivat olla kontekstistaan riippuen joko tarjoumaa tai yksilön valmiutta.

6.1 Kokemuksen tuottaminen

Opetussuunnitelma-perustaisen koulutuksen erityisessä ja paikallisessa kontekstissa tiedolla on teoriaan, käytäntöön ja kokemukseen perustuva ulottuvuutensa. Koulutuksen kontekstin sisältämässä tietämisen ekologisessa systeemissä tarjoumaverkostot viittaavat opittaviin teoreettisiin malleihin ja *teorioihin*, elämismaailmat oppimista tuottaviin *käytäntöihin* ja toimintavalmiudet tavoitteina oleviin oppimisen *kokemuksiin*. Koulutuksen kontekstissa kaikki tavoitettavissa oleva tieto on *potentiaalista tietoa*. Opetussuunnitelma-perustaisen koulutuksen tietämisen ekologinen systeemi on kuvattavissa Poikela (2006, 28) mukaillen seuraavasti (kuvio 8):

Kuvio 8. Teoria, käytäntö ja kokemus

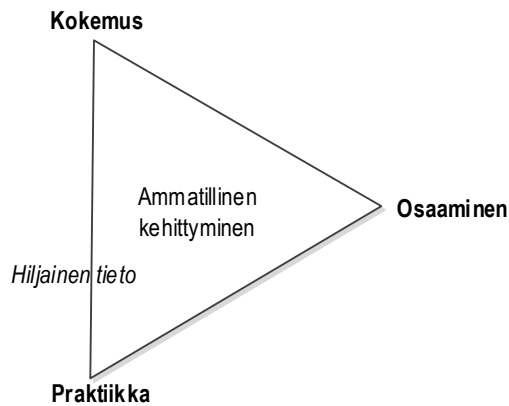
Teoria on propositionaalista, luotettavasti perusteltua ja hyväksyttävien menetelmin tuotettua tietoa. Sellaisia ovat tieteellisen prosessin synnyttämät teoriat ja mallit, joita voidaan tuottaa ilman käytännön kokemusta kohteesta. *Käytäntö* viittaa proseduraaliseen tietoon, joka ilmenee tehtävään ja tilanteeseen sopivan menettelyn valintana, tarvittavan tiedon hankkimisena ja luomisena sekä taitavana ja itsenäisenä toimintana. *Kokemus* taas viittaa relationaaliseen tietoon, joka rakentuu ihmisten kohdatessa ympäristönsä ilmiöitä ja toimijoita. Tässä he hyödyntävät teoriaan, käytäntöön ja kokemuksiin kiinnittyneitä tietojaan, joita muokkaavat ja myös luovat kokemuksiinsa perustuen. (Burnard 1987, 189–193; 1991, 19–22; Poikela 2006, 19–20.)

Koulutuksen kontekstissa tietämisen ekologinen systeemi kuvaa oppilaitoksessa tapahtuvaa prosessia. Sen tavoitteena on tuottaa oppimisen kokemuksiin perustuvia toimintavalmiuksia, joita myöhemmin työelämässä syvennetään ammattitaidoksi. Kokemukset puolestaan tuotetaan yhdistämällä tarjoumaverkostojen teoriaa elämismaailmojen käytäntöihin. Yhdistäminen taas synnyttää kokemuksiin ja reflektointiin johtavia kohtaamisia. Oppimisen prosessissa informaatiosta valikoituu ja muokkautuu

koulutuksen kontekstin tarjoama potentiaalinen tieto, joka viittaa yksilön koulutuksensa aikana tavoittamiin tietoihin ja toimintavalmiuksiin. Koulutuksen kontekstissa potentiaalinen tieto on luonteeltaan mahdollisuuksia avaavaa. Sen hyödyllisyys punnitaan opetussuunnitelmaperustaisen koulutuksen erityisen ja paikallisen kontekstin ulkopuolella. Informantit yhdistävätkin prosessiin tiedon ja reflektoinnin lisäksi kontekstissa sallitut työelämäyhteydet, rajojen ylittämiset ja valinnanvapaudet⁵¹.

6.2 Osaamisen tuottaminen

Ammatillisen kehittymisen erityinen ja paikallinen konteksti sisältää tietämisen ekologisen systeemin, jossa yksilöt tavoittelevat arvostetun ammattilaisen uraa ja asemaa. Tässä ekologisessa systeemissä tarjoumaverkostot viittaavat *kokemukseen* ja kokemukselliseen tietoon, joista yksilöt muokkaavat ammattilaisen laadukasta *osaamista* ilmentäviä toimintavalmiuksia työhön kiinnittyvien elämismaailmojen *praktiikoissa*. Prosessissa kokemus ja osaaminen syvenevät praktiikoissa hyödylliseksi *hiljaiseksi tiedoksi*. Poikela (2013, 68; 2009, 10–17; 2006, 26–28) kuvaa ammatillisen kehittymisen kontekstia seuraavasti (kuvio 9):

Kuvio 9. Osaamisen tuottaminen

Kokemuksen muuttuminen osaamiseksi työn praktiikkojen kautta nostaa esiin kokemuksellisen oppimisen (esim. Kolb 1984; Burnard 1991, 6–36; 1987, 189–193), jolla yksilöt kehittävät ajatteluaan ja toimintaansa sekä luovat uutta tietoa ja osaamista toiminnan synnyttämiä kokemuksiaan käsittelemällä. Prosessissa konkreettiset kokemukset mahdollistavat reflektiivisen havainnoinnin kautta abstraktin käsitteellistä-

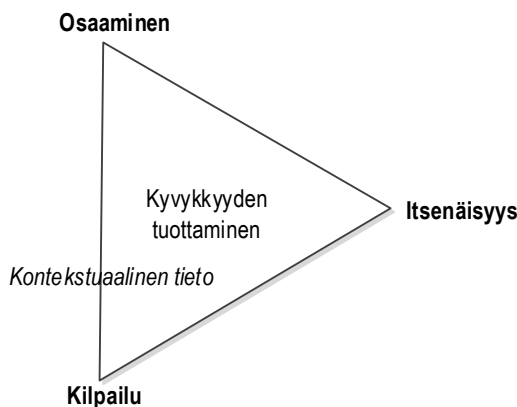
51 Ks. luku 4.1.8 Oppimisympäristö.

misen, jonka tuloksena syntyvät kehittämisen ideat johtavat aktiiviseen toimintaan ja uusiin kokemuksiin (Kolb 1984, 40). Poikelan (2009, 10–17) esityksen mukaan reflektointia ei tapahdu pelkästään toimintaa jälkikäteen arvioitaessa, vaan myös sitä valmisteltaessa ja toteutettaessa.

Ammatillisen kehittymisen kontekstissa oppiminen ilmenee moninaisten ja toistuvien syklien päättymättömänä jatkumona. Siinä yksilöt muuntavat työn ja ammatin praktiikoissa syntyneitä kokemuksiaan paremmaksi osaamiseksi ja tietojaan syvemmäksi hiljaiseksi tiedoksi. Ammatillaisen osaamiseen ja hiljaiseen tietoon johtavan kokemuksellisen oppimisen lähtökohta on koulutuksen kontekstissa aiemmin kertyneiden kokemusten reflektiivinen havainnointi työn ja ammatin praktiikoissa⁵². Informanttien puheissa osaaminen yhdistetään erityisesti ratkaisujen tuottamisessa ja yhteisöllisessä toiminnassa tarvittaviin toimintavalmiuksiin⁵³.

6.3 Kyvykkyyden tuottaminen

Tämän tutkimuksen empiirinen analyysi nostaa yrittäjyyden tuottamisen ydinkategoriaksi kyvykkyyden, jota *kilpailu* edellyttää, *osaaminen* rakentaa ja *itsenäisyys* ilmentää. Kyvykkyys korostaa erityisesti toimijan ja kontekstin välistä suhdetta sekä suhteeseen yhdistyvää toimintaa ja *kontekstuaalista tietoa*. Yrittäjyyteen yhdistyvän kyvykkyyden tuottamista voidaan kuvata seuraavasti (kuvio 10):

Kuvio 10. Kyvykkyyden tuottaminen

Yrittäjyyteen yhdistyvän kyvykkyyden tuottamisen erityinen ja paikallinen konteksti muodostaa tietämisen ekologisen systeemin, jolla on tarjoumaverkostonsa, elämis-

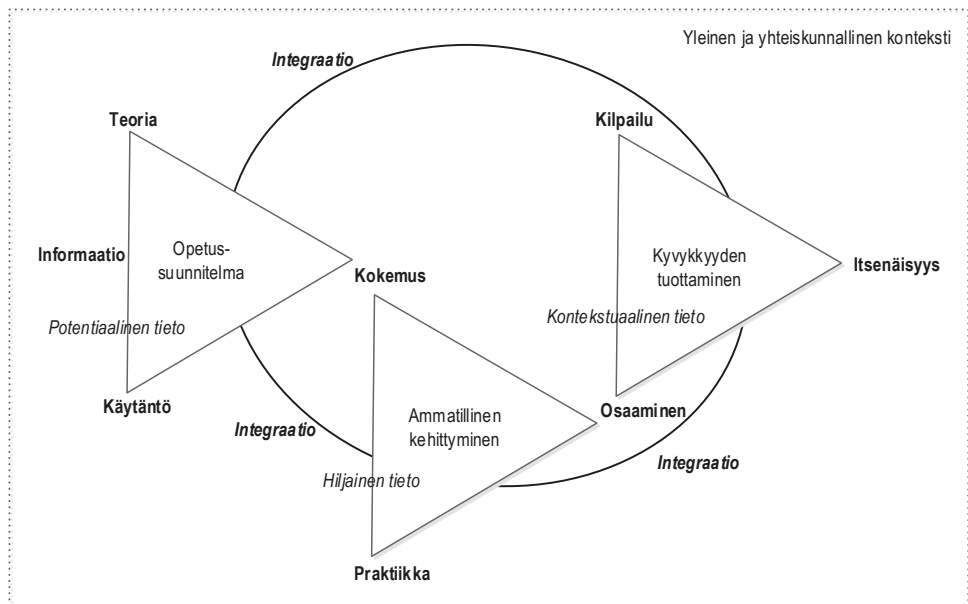
52 Korostaa koulutuksen työelämälaheisuuden tärkeyttä, ks. luku 4.1.11 Työelämäintegraatio.

53 Ks. luku 4.2.3.2 Osaaminen. Esitetään laaja-alaisena ja holistisena kykyjen kokoelmana.

maailmansa ja toimintavalmiutensa (Barab & Roth 2006, 3–9). Konteksti nimettiin yrittäjyyden tuottamisen ydinkategorian mukaan kyvykkyyden tuottamiseksi. Kilpailukykyä korostava osaaminen viittaa tarjoumaverkostoihin, joista yksilöt etsivät keinoja ja osaamista kilpailuetujensa kehittämiseen ja vahvistamiseen. Kilpailukykyä vaatii kontekstuaalinen muutos, joka on tuonut kilpailun ja riskin yksilön elämämaailmojen todellisuudeksi. Toimintavalmiuksiin viittaava itsenäisyys taas tarkoittaa yksilön valmiutta tehdä toimintaansa ja elämäänsä koskevia päätöksiä, olla riippumaton toisten ihmisten huolenpidosta sekä vastata päätöstensä ja riippumattomuutensa seurauksista. Itsenäisyys sisältää yrittäjyyden tuottamisen päämäärän ja sen saavuttamisen valmiudet. Kyvykkyys ilmentää tavoitteellista toimintaa, joten tietämisen ekologisessa systeemissä sen tuottamisessa korostuu kokemuksellinen oppiminen.

6.4 Yrittäjyyden tuottaminen

Yrittäjyys tunnustetaan kontekstuaaliseksi ilmiöksi, jota tuotetaan kolmen erityisen ja paikallisen kontekstin sekä yleisen ja yhteiskunnallisen kontekstin jännitteisissä kentissä. Yrittäjyyden tuottamisen viitekehys on seuraava (kuvio 11):

Kuvio 11. Yrittäjyyden tuottamisen viitekehys⁵⁴

54 Yrittäjyyden tuottamisen viitekehys perustuu Esa Poikelan (2013, 67–68; 2009, 10–17) esittämään koulutuksen ja työn yhdistämisen teoriaan, jota Poikelan ja Stenlundin yhteiskehittelyllä muokattiin kuvion 11 esittämään muotoon.

Perinteinen käsitys esittää erityiset ja paikalliset kontekstit elämän vaiheina, joista edellisen vaiheen toimintavalmiuksien saavuttamisen jälkeen siirrytään seuraavaan. Opetussuunnitelmaperustaisen koulutuksen kontekstissa hankitaan ensin oppimisen kokemuksiin perustuvat toimintavalmiudet ja potentiaalinen tieto. Koulutuksesta valmistumisen jälkeen niitä syvennetään ammatillisen kehittymisen kontekstissa ammattilaisen osaamista kuvaaviksi toimintavalmiuksiksi ja hiljaiseksi tiedoksi. Tämän jälkeen voidaanakin jo siirtyä yrittäjyyden edellyttämän kyvykkyyden tuottamisen kontekstiin, jossa yksilö kehittää aikaisempaa osaamistaan ja tietoa itsenäisyyttä ilmentäviksi toimintavalmiuksiksi ja kontekstuaaliseksi tiedoksi. Tämän tutkimuksen empiirinen analyysi kyseenalaistaa perinteisen ajattelun.

Kaariviivoilla viitekehyksessä esitetty paikallisten kontekstien *integraatio* vaikuttaa paikalliset kontekstit lävistävien prosessin kulkuun⁵⁵. Empiirinen analyysi nostaa esiin integraation syvyyden kolme tasoa: toisistaan eristetyt, peräkkäin ketjutetut ja toiminnallisesti integroidut kontekstit. Integraation syventyessä kontekstien vuorovaikutus syvenee. Ketjuttaminen taas säilyttää kontekstit erillisinä mutta ylläpitää niiden välillä kontrolloitua yhteyttä. Toiminnallinen integraatio puolestaan sulauttaa kontekstit yhdeksi, jolloin prosesseja hidastavat rajat poistuvat. Se tarjoaa oivallisen ratkaisun myös Poikelan (2013, 68; 2009, 10–17) esittämään koulutuksen dilemmaan: miten ammattilaisen ajattelu ja toiminta saavutetaan jo koulutuksen aikana? Kontekstien toiminnallinen integraatio yhdistää tietämisen ja osaamisen ekologiset systeemit tarjoumaverkostoineen ja elämismaailmoineen, jolloin niissä toimija kehittää samanaikaisesti koulutuksen, työelämän ja yrittäjyyden toimintavalmiuksiaan.

Yrittäjyyden viitekehyksessä kuvattu prosessi kiinnittyy joka vaiheessaan reflektiiviseen toimintaan, joka sisältää informaation muuntamista tiedoksi, osaamiseksi ja kyvykkyydeksi. Myös yksilön *identiteetti* määrittyy kriittisen reflektion myötä syntyväksi ja kehittyväksi yksilön tiedoksi itsestään, omista päämääristään ja kyvyistään, sekä erilaisista yhteisöistään (Stenlund 2014b, 98–111). Identiteetti antaa vastauksen yksilön kysymyksiin ”kuka minä olen?”, ”mikä minä olen?” ja ”mihin minä kuulun?” ja vahvistuu reflektiiviseen toiminnan kautta (vrt. Kukkonen 2014, 112–128).

6.5 Teorian luotettavuuden tarkastelu

Kyrö (2001, 95–96) korostaa yrittäjyyskasvatuksen perusteita käsittelevässä mainiossa artikkelissaan yrittäjyyskasvatuksen ontologisten ja epistemologisten lähtökohtien tarkastelun tärkeyttä itsestään selvinä oletuksina pitämisen sijasta. Myös yrittäjyyden tuottamisen teoria edellyttää ontologisten ja epistemologisten perusteiden esittämistä, vaikka ne pääosin määrittyvät induktiivisen analyysin tuloksena.

55 Ks. tämän tutkimuksen luku ”4.2.1.2 Kontekstien yhteys ja vuorovaikutus”

Yrittäjyyden tuottamisen teorian ontologia viittaa yrittäjyyden olemukseen yhdistyen aineistosta nouseviin käsityksiin maailmasta ja ihmisestä. Analyysi paljastaa maailman ymmärtämisen tavaksi postmodernin kilpailu- ja riskiyhteiskunnan, maailman vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin vastaavaksi ihmiseksi yritteliään minän sekä maailman ja ihmisen välisen jännitteen hallinnan perustaksi refleksiivisyyden. Samalla esiin nousee yrittäjyyden perustana oleva dynaaminen kyvykkyys, jota kilpailuun perustunut maailmankäsitys edellyttää, osaamiseen yhdistyvä reflektiivisyys rakentaa ja itsenäisyyttä korostava ihmiskäsitys ilmentää. Kyvykkyuden alueen kategoriat kiinnittyvät yrittäjyyden tuottamisen ontologisiin lähtökohtiin.

Refleksiivisyys rakentaa ontologian yhteyttä epistemologiaan, tietoon, taitoon ja osaamiseen. Ontologisella tasolla kontekstin ja ihmisen välisen jännitteen hallinta taas viittaa olemiseen, jossa korostuvat *kontekstuaalisuus*, *relatiionaalisuus* ja *pragmaattisuus*. Kontekstuaalisuus korostaa kontekstin ja toimijan vuorovaikutusta. Toiminta nousee tilanteeseen ja tapahtumaan sidotuksi, teoriaa ja käytäntöä yhdentäväksi kokonaisuudeksi (Pepper 1942; 1970, 232–279). Relatiionaalisuus hyväksyy kontekstuaalisuuden lähtökohdat mutta täsmentää toimijan ja kontekstin suhdetta. Siinä toimija on todellisuuttaan ulkopuolelta tarkkailevan sijasta oman todellisuutensa sisällä, osa sitä ja osallisena siinä (esim. Karvonen 1997, 171–204).

Kontekstuaalinen ja relationaalinen ontologia korostaa olevaisten muodostamaa kokonaisuutta, jossa kaikkien olevaisten välillä on vastavuoroisesti vaikuttava suhde (McGilvary 1956; Cherwitz & Hikins 1986). Pragmaattisuus ontologiana puolestaan korostaa toiminnan ja ratkaisujen tavoittelun ensisijaisuutta olevaisen muotona ja olemisen tapana. Yrittäjyyden tuottamisen ontologia yhdistyykin refleksiivisyyteen, jolla yksilö tuottaa valmiudet hallita kontekstiensa ja itsensä välisiä jänniteitä ja jonka aineksina ovat kontekstuaalisuus, relatiionaalisuus ja pragmaattisuus.

Epistemologiset lähtökohdat nousevat ontologiasta ja kiinnittyvät kontekstualistiseen, relationalistiseen ja pragmatistiseen tiedonkäsitykseen. Tiedon ja osaamisen lähteenä korostuvat yksilön osallisuus ja toiminta kontekstuaalisissa teoriaa ja käytäntöä yhdentävissä vuorovaikutuksen ja tuottamisen prosesseissa. Epistemologia tekee eron olevaisten sisältämän informaation ja yksilön hallussa olevan tiedon välille, ja nostaa totuuden kriteeriksi onnistumisen.

Yrittäjyyden tuottamisen teoria yhdistyy ongelmaperustaiseen ja ratkaisukeskeiseen toimintaan, jonka tavoitteena on tuottaa parhaat ratkaisut ja hyödyt monitasoisissa kilpailussa. Ratkaisujen ja hyötyjen tuottaminen näyttäytyy teoriaa ja käytäntöä yhdentävänä prosessina, jossa ratkaisujen lisäksi luodaan tuottamisen tietoa ja osaamista (Volanen 2007, 229–230). Tiedon käyttökelpoisuus ja ratkaisun toimivuus vahvistavat tiedon totuuden, mikä yhdistää yrittäjyyden tuottamisen kontekstuaalisen ja relativistisen lisäksi pragmatistiseen tiedonkäsitykseen. Tuottamisen tieto ei kuitenkaan sulje piiristään teoreettista ja käytännöllistä tietoa vaan korostaa tuottamisen ensisijaisuutta tiedon ja osaamisen luomisessa.

Karvonen (1997, 171–204) nostaa esiin tiedon suhteellisuuden eli sen, että tieto on viime kädessä ja lähtemättömästi peräisin subjektin ja maailman kohtaamisesta. Tiedon relationaalisuus korostaa tiedon sijoittuneisuutta (*situated knowledge*) kohtaamisen tilanteisiin ja yksilöiden positioihin, joissa tiedon pätevyyden vahvistaa subjektiivisen mielipiteen asemesta vain siihen perustuneen toiminnan onnistuminen. Poikela (2008, 66) viittaa *suhdetietoon*, joka ilmenee kykynä havainnoida kaiken tilanteeseen vaikuttavan. Sekä tilanteisiin sijoittunut tieto, että tilanteen havainnointiin yhdistyvä suhdetieto ilmentävät *kontekstuaalista tietoa*. Yrittäjyyden tuottaminen viittaakin kyvykkyyteen, jolla yksilö erottelee erilaisia merkityksiä kantavasta informaatiosta itselleen hyödyllisen ja omien päämääriensä saavuttamisessa tarpeellisen kontekstuaalisen tiedon (Ks. Poikela 2008, 67–68).

7 Tutkimuksen tarkastelu ja pohdinta

Luvussa esitetään vastaukset tutkimustehtävän suorittamista ohjanneisiin tutkimuskysymyksiin. Vastauksissa pelkistyy ja tiivistyy olennainen, johon yrittäjyyden tuottamisen teoria perustuu. Niiden perusteella voidaan tarkastella ja arvioida yrittäjyyden tuottamisen käytäntöjä, ympäristöjä ja prosesseja. Lisäksi luvussa tarkastellaan, perustellaan ja arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta ja hyödynnettävyyttä. Sillä puolestaan on merkityksensä pohdittaessa esitettyjen tutkimustulosten soveltamista erilaisiin koulutuksen ja työn käytäntöihin. Lopuksi luvussa pohditaan joitakin tutkimuksen esiin nostamia teemoja ja tehdään sitä koskevia ehdotelmia.

7.1 Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Miten yrittäjyys tuotetaan?

Yrittäjyys tuotetaan kehittämällä yrittäjyyteen yhdistyviä dynaamisia kyvykkyksiä ja yrittäjämäistä identiteettiä. Dynaamisia kyvykkyksiä kehitetään toteuttamalla yhteisöllisen vuorovaikutuksen ja tuottamalla oppimisen prosesseja, joissa kilpailemalla tavoitellaan parhaiden ratkaisujen ja hyötyjen tuottamista, osaamisen hankkimisessa korostetaan ongelmaperustaisuutta ja ratkaisukeskeisyyttä sekä vahvistetaan itsenäisyyttä vapauden, itsellisuuden ja vastuullisuuden kokemuksilla. Osaamisen hankintaa tukeva oppiminen kohdistetaan itsensä johtamisen, yhteisön hyödyntämisen, tuottamalla oppimisen ja kontekstin hallinnan taitoihin.

Yksilöt tuottavat yrittäjyyttä muokkaamalla identiteettejään yrittäjämäisiksi. Jatkuva ja kiihtyvä kontekstuaalinen muutos on nostanut yrittäjyyden kilpailu- ja riskiyhteiskunnassa tarvittavaksi identiteetiksi, jota määrittelevä *yritteliäs minä* näyttää jo saavuttaneen lähes kulttuurisen hegemonian. Yrittäjämäisen identiteetin kehittymisen ehdoksi nousee jatkuvan kriittisen reflektion myötä syvenevä itsetuntemus, jota puolestaan ohjaa yrittäjyyteen yhdistyvien kyvykkyksien tavoitteellinen hankinta. Identiteetin kehittyminen onkin yksilöä itseään koskevan tiedon syventämisen prosessi, jossa korostuu itseä koskevien havaintojen ja kokemusten jatkuva käsittely suhteessa kontekstuaalisen muutoksen luomiin tarpeisiin ja mahdollisuuksiin.

Millaisissa ympäristöissä yrittäjyyttä tuotetaan?

Yrittäjyyttä tuotetaan lähipiirin sosiaalisissa organisaatioissa ja tuottamisen prosesseissa, joiden jäsen yksilö tietoisesti tai tietämättään on. Yrittäjyyttä tuottavat yksilöt liittyvät

itselleen hyödyllisiin sosiaalisiin yhteisöihin, organisaatioihin ja prosesseihin. Esiin nousee kolme erityistä ja paikallista kontekstia⁵⁶, joiden toiminnallinen integraatio edistää yrittäjyyden tuottamista. Oppilaitoksessa integraation ehdoksi nousee itseohjautuvan toiminnan ja oppimisen suunnittelun, toteutuksen ja johtamisen työelämälaheisyys. Yrittäjyyttä tuottava oppimisen ja toiminnan ympäristö hyödyntää oppimisen reflektiivisyyttä ja toiminnan autenttisuutta, koska yrittäjyyden tuottamisen tulokset punnitaan todellisissa työn ja elämän konteksteissa.

Informaation sisältämä potentiaalinen tieto muuntuu koulutuksen kontekstissa teoriaa ja käytäntöä yhdentämällä ja sen tuloksia refleктоimalla oppimisen kokemukseksi. Työelämän reflektiivisissä praktiikoissa kokemukset taas syvenevät ja muuntuvat yksilölliseksi hiljaiseksi tiedoksi ja ammatillisuuden edellyttämäksi korkealaatuiseksi osaamiseksi. Kilpailuetuja sisältävien tai tuottavien osaamisten osuus puolestaan muuntuu ja laajee edelleen yrittäjyyteen yhdistyvän kilpailun reflektiivisissä praktiikoissa kontekstuaaliseksi tiedoksi ja dynaamiseksi kyvykkyydeksi. Muuntumisen prosessi kohdistuu asenteisiin, toimintavalmiuksiin ja tietoon. Kohteina prosessissa ovat yksilön affektiiviset, konatiiviset ja kognitiiviset tekijät.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa empiirisen tutkimusaineiston analyysiin perustunut yrittäjyyden tuottamisen teoria sekä tutkia sen luotettavuus ja yleistettävyyys tutkimuskirjallisuuteen ja aiempiin teorioihin verraten. Empiirisen analyysin lähestymistapa on induktiivinen, jälkimmäisenä mainitun teoreettisen analyysin empiriaa ja teoriaa vertaileva ja integroiva. Luotettavuuden arvioinnissa tärkeät metodologiset valinnat ja tutkimuksen suoritus selostetaan ja perustellaan omissa luvuissaan⁵⁷. Aikaisempien esitysten osalta on tarpeen todeta seuraavat täydennykset ja kertaukset.

Tässä tutkimuksessa noudatetaan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, jotka säätelevät tutkimuksen valmistelua, toteuttamista ja raportointia sekä edellyttävät rehellistä ja eettistä suhdetta tiedeyhteisöön, tutkimuskohteeseen, informanteihin ja tutkimusaineistoon. Tuomi ja Sarajärvi (2011, 132–133) yhdistävät hyvän tieteellisen käytännön Suomen Akatemian tutkimuseettisiin ohjeisiin, joiden noudattaminen varmistaa tutkimuksen uskottavuuden ja valintojen eettisyyden.

56 Opetussuunnitelmaperustaisen koulutuksen, ammatillisen kehittymisen ja yrittäjyyteen yhdistyvän kyvykkyyden tuottamisen erityiset ja paikalliset kontekstit: koulutus, työelämä, yrittäjyys. Toiminnallisessa integraatiossa kontekstit sulautuvat yhdeksi kokonaisuudeksi, mikä heijastuu tutkimusympäristössä tapahtuneen itseohjautuvan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja johtamiseen.

57 Ks. luku 3.1 Metodologiset valinnat ja luku 3.2 Tutkimuksen toteutus.

Osaltaan tutkimuksen luotettavuutta on varmistanut tehtyjen metodologisten valintojen tinkimätön noudattaminen ja tutkimuksen järjestelmällinen suorittaminen. Empiirisen analyysin, mutta myös teoreettisen analyysin, aikana järjestelmällinen ja menetelmiin sitoutunut työskentely osoittautui hyödylliseksi. Esimerkiksi empiirisen analyysin tuottamat käsitteet ja kategoriat ovat syntyivät informanttien käyttämistä ilmaisuihin tutkijan tulkintaa rajaten. Siten empiirisen analyysin järjestelmällisyyttä ja menetelmiä korostava tutkimusote on tuottanut informanttien kokemaa todellisuutta kuvaavaan luotettavaan tulokseen.

Edellä kuvatun induktiivisen tutkimusotteen myötä on varmistettu myös informanttien äänen kuuluminen ja tutkijan oman esiympäristön häivyttäminen paikallisen teorian nousemisen tieltä⁵⁸ – toki ymmärtäen, että aiempien teorioiden vaikutusta ei tutkimuksesta pystytä täysin poistamaan (ks. Alasuutari 1989, 30–31; Layder 1998, 4), koska tutkijan itsensä lisäksi aiemmat teoriat vaikuttavat myös informanttien ajattelussa ja kerääntyvät sieltä aineistoihin. Induktion vaatimusta on täytetty kohtuudella, mikä on sallinut uuden teorian luomisen aikaisempien estämättä.

Grounded Theory tutkimuksen strategiana ja menetelmänä tuotti teorian, jonka luotettavuus on varmistettu todentamalla käsitteiden ja kategorioiden yhteydet ja muunneltavuus, selvittämällä empiirisen analyysin tuottaman paikallisen teorian sopivuus aikaisempiin teorioihin, testaamalla teorian toimivuus aikaisemmille teorioille perustuvassa viitekehityksessä sekä paljastamalla todellisuuden ja teorian ontologisten ja epistemologisten lähtökohtien relevanssi. Grounded Theoryllä tuotetun teorian luotettavuuden kriteerit ovat sopivuus, toimivuus, relevanssi ja muunneltavuus (Glaser 1992, 15, 116). Kriteerit muodostavat kokonaisuuden, joka vaikuttaa luotettavuuteen tutkimuksen kaikissa vaiheissa: esimerkiksi jo käsitteitä ja kategorioita muodostettaessa on vaikutettu teorian muunneltavuuteen.

7.3 Tutkimuksen hyödynnettävyys

Tutkimuksen kontribuutio on *yrittäjyyden tuottamisen teoria*, joka osoittaa hyödyllisiä ja tarpeellisia lisätutkimuksen kohteita. Yrittäjyyden tuottamisen teoria on osa laajempaa kontekstuaalista viitekehystä. Sekä teoriaa että viitekehystä hyödyntäen oppilaitosten, yritystoiminnan ja työelämän muut organisaatiot kykenevät suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan yrittäjyyttä tuottavia ympäristöjä ja niissä harjoitettavaa toimintaa. Yhteisen intressin alueeksi nousee oppimisen, työn ja yrittäjyyden toiminnallinen integraatio. Yrittäjyyden tuottamisen teoria jäsentää yrittäjyyden kasvun ilmiön muotoon, josta se on mallinnettavissa suunnitelmaksi ja toiminnaksi.

58 Ks. luku 3.1.5 Analyysin menetelmänä Grounded Theory ja luku 3.2.6 Tutkijan positio

Tutkimus on tuottanut *teoreettisen mallin*, jota käyttäen kontekstualismiin perustuvaa aineistolähtöistä tutkimusta jäsenetään ja toteutetaan. Sen perustana on idea induktiivisesta empiirisestä analyysistä, jonka tuloksista muotoiltua hypoteesia koetellaan empiriaa ja teoriaa vertailevalla ja integroivalla teoreettisella analyysillä. Uutta teoriaa luovaksi menetelmäksi soveltuu Grounded Theory, jonka menettelyt ohjaavat myös aineistojen hankintaa ja käsittelyä. Lisäksi tutkimus on tuottanut *käsitteistön ja kategorioitten hierarkian*, jota voidaan tulevaisuudessa hyödyntää ja kehittää toisissa tutkimuskohteissa toteutettavissa yrittäjyyden tutkimuksissa.

7.4 Kysymyksiä ja ehdotuksia

Tutkimus esittää yrittäjyyden kilpailu- ja riskiyhteiskunnan vallitsevaksi identiteetiksi. Konteksti on tullut jatkuvassa muutoksessa läpinäkymättömäksi, ennakoimattomaksi, monimutkaiseksi ja epävarmaksi. Yrittäjyys esitetään muutoksessa selviytymisen ja menestymisen strategiaksi. Lisäksi yrittäjyyttä perustellaan ihmisen itsenäisyyden päämäärällä. Itsenäisyydellä viitataan ihmisen kyvykkyyteen tehdä omaa elämäänsä koskevia valintoja ja päätöksiä, olla toisten huolenpidosta riippumaton sekä ottaa vastuu oman itsenäisyytensä seurauksista. Yrittäjyyttä korostetaan myös hyvinvoinnin ja kehittymisen lähteenä, josta hyötyvät yhteiskunnan lisäksi kaikki siellä toimivat yhteisöt ja ihmiset. Yrittäjyys nostetaankin uudistumisen ja uudistamisen välineeksi, jolla yhteiskunta ja toimijat kehittävät hyvinvointia lisääviä voimavarojaan ja globaaleja kilpailuetujaan. Yrittäjyyteen yhdistyvä kompleksinen konteksti, itsenäisyyden vaatimus ja hyötyjen odotus nousevat pohdinnan aiheiksi.

Kilpailun merkitys. Kilpailu saa monia tutkimusaineistosta nousseita ilmenemisen muotoja. Se liitetään esimerkiksi kehittämiseen ja uudistamiseen, joiden lähtökohtana on aiemman haastaminen sekä ideoiden, menetelmien ja ratkaisujen välinen kilpailu. Aiemman haastaminen virittää pohtimaan historian läpi kulkevaa sukupolvien välistä kilpailua. Lisäksi esiin nousee vaihtoehtojen välinen kilpailu, jossa voittajaksi selviytyy parhaan hyödyn tuottanut idea, menetelmä, organisaatio, tuotos, tuote, toiminta, prosessi, yksilö jne. Yksilöt kertovat kilpailevansa esimerkiksi opiskelupaikoista, työpaikoista, asemasta ja roolista yhteisöissä, työtehtävistä sekä saavutuksista ja menestyksestä. Kilpailuettujen lähteiksi nousevat kyvykkyydet ja kilpailukeinoiksi osaaminen, joka tuottaa parhaat hyötyjä maksimoivat ja voimavaroja optimoivat ratkaisut. Kilpailulla on eri tilanteissa eri tavoin painottuva taloudellinen, tekninen, sosiaalinen ja psykologinen ulottuvuutensa, joiden merkitys yrittäjyyteen kasvussa voisi olla kiinnostava ja hyödyllinen yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksen kohde.

Kyvykkyyden ydinkategoria. Yrittäjyyteen yhdistyvä kyvykkyys saa erityisen merkityksensä kilpailun praktiikkaan yhdistyessään. Tämä herättää kuitenkin kysymyksen siitä, voisiko kyvykkyys toteutua ja missä muodoissa myös yrittäjyyden ulkopuolella.

Esimerkiksi kilpailu saattaisi korvautua tutkimuksen praktiikoilla ja itsenäisyys rahoitajien intension säatelemällä autonomialla. Tai kilpailun tilalla saattaisi korostua monitasoinen yhteistyö ja hyvinvointi, joiden päämääränä myös olisi yleisesti ja yhteisesti hyväksytty autonominen asema. Voidaan myös esittää epäily, että kilpailua sisällytetään nykyisin yrittäjyyden lisäksi kaikkeen muuhunkin inhimilliseen toimintaan jossakin ja usein vaikeasti erotettavassa muodossa. Esiin nousee ajatus, että yrittäjyyden tuottamisen teoria olisi muunneltavissa myös yrittäjyyden ulkopuolisissa tutkimusympäristöissä ja tutkimuskohteissa käytettäväksi.

Kasvatuksen päämäärä. Kasvatuksen yleisenä tavoitteena on viimeistään valistuksen ajasta lähtien ollut itsenäinen, aktiivinen ja itseohjautuva hyvä ihminen. Yrittäjyyskasvatuksen piirissä kasvatuksen ideaali yhdistetään yrittäjyyden ideaaliin. Yrittäjyyskasvatusta ja erilaisia yrittäjyyspedagogisia ratkaisuja onkin perusteltu kasvatuksen yleisen ideaalin täyträmiseen viittaavilla määrittelyillä. Miten siis yrittäjyyskasvatus erotetaan yleisestä kasvatuksesta, vai onko siihen edes mitään järjestäjä syytä? Sama kontekstuaalinen muutoshan kohdistuu joka tapauksessa jokaiseen yksilöön ja siitä riippumatta, minkälaisen kasvatuksen piirissä he kasvavat. Yksilön kannalta tärkeintä on kuitenkin selviytyminen ja menestyminen muuttuvassa maailmassa. Siihen puolestaan kasvatuksen tulisi tarjota edellytykset. Olemmeko siirtyneet aikaan ja tilanteeseen, missä pitää lopettaa puheet kasvatuksen ja yrittäjyyskasvatuksen eroista ja aloittaa keskustelu kasvatuksen uusista tavoitteista ja sisällöistä yleensä? Olisi hyödyllistä tutkia minkälaisille maailmaa, ihmistä ja tietoa koskeville käsityksille tavoiteltavan oppimisen ja sitä tuottavan toiminnan tosiasiallisuutta rakennamme.

Autopoeettinen ja evolutiivinen prosessi. Yrittäjyyden tuottaminen viittaa myös prosessiin, jota voidaan tarkastella sen monimutkaisuuteen ja tyyppiin perustuen. Monimutkaisuudeltaan⁵⁹ yrittäjyyden tuottaminen on omistajaansa kiinnittyvä itseohjautuva ja itsegeneroituva autopoeettinen prosessi (Karjalainen 2006). Tyypiltään⁶⁰ se viittaa evolutiiviseen prosessiin, joka mukautuu ja oppii reagoimalla iteratiivisesti tai spiraalimaisesti tilanteisiin ja ympäristöön (Van de Ven & Poole 1995). Esiin nousee oppimisen reflektiivinen prosessi, jonka kulkua ja sisältöä tilanteiseen toimintaan kohdistuva reflektio ohjaa. Käsitys yrittäjyyden tuottamisen autopoeettisesta ja evolutiivisesta prosessista haastaa perinteiset oppilaitosten opetussuunnitelmat ja työpaikoilla tapahtuvan johtamisen käytännöt. Esiin nousee kysymyksiä tällaisen prosessin suunnittelun mahdollisuuksista ja ehdoista. Pohdinta nosti myös prosessin osalta esiin kiinnostavan lisätutkimusten kohteen.

Koulutuksen reformi. Analyysi paljastaa kolme erityistä ja paikallista kontekstia ja niiden välisen vuorovaikutuksen, jossa yrittäjyyden tuottamisen ehdoksi nousee toiminnallinen integraatio. Voidaankin kysyä: tarvitaanko koulutuksen reformi kohti

59 Kompleksisuus: yksinkertainen, kompleksinen ja autopoeettinen (Karjalainen 2006).

60 Tyypit: vaiheittainen, teleologinen, dialektinen ja evolutiivinen (Van de Ven & Poole 1995).

koulutuksen, ammatillisen kehittymisen ja yrittäjyyteen yhdistettävän kyvykkyyden tuottamisen toiminnallista integraatiota? Reformi merkitsee kovia haasteita oppilaitosten ja työorganisaatioiden suunnittelulle ja toiminnan johtamiselle. Perimmäinen tavoite siinä tulisi olla episteemisen tiedon ja yrittäjyyden saavuttamisen mahdollistaminen yksilöille koulutuksen ja työelämän organisaatiossa. Koulutuksen ja työn toiminnallisen integraation ei tule kuitenkaan olla pelkästään oppilaitosten vastuulla. Myös työelämässä toimivien organisaatioiden ja yhteiskunnan pitää osallistua siihen, koska integraatiolla tavoitellaan yhteiskunnan, kansantalouden, yrityskentän ja kansalaisten kilpailukyvyä jatkuvaa paranemista globaalissa kilpailussa.

Yrittäjyyden tuottamisen teoria voitaisiin kytkeä koulutuksen ja ammatillisen kehittymisen ja yrittäjyyden tuottamisen perustaksi. Esiin nousisivat itsensä johtaminen, yhteisön hyödyntäminen, tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta. Sen tavoitteissa ja toiminnassa korostuisivat myös kilpailun praktiikan edellyttämä kyvykkyys, sitä rakentava osaaminen sekä itsenäisyys sitä ilmentävänä päämääränä. Yrittäjyyden tuottamisen teoria on syntynyt käytännön toimintaa tutkimalla ja jäsentämällä, joten se jo sinällään muodostaisi käytäntöön sovellettavan mallin.

Lähteet

- Akola, E. & Heinonen, J. 2007. Kuinka tukea yrittäjän oppimista? Teoksessa Kyrö, P., Lehtonen, H. & Ristimäki, K. (toim.): Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 278–303.
- Alasuutari, P. 2004. Suunnitteluloudesta kilpailulouuteen. Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (2004):1.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Alasuutari, P. 1989. Erinomaista, rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Hanki ja Jää.
- Ambrosini, V. & Bowman, C. 2009. What are dynamic capabilities and are they a useful construct in strategic management? *International Journal of Management Reviews*, Volume 11(1), 29–49.
- Annala, J. 2007. Merkitysneuvotteluja hopsista ja sen ohjaamisesta. Toimintatutkimus hopsin ja sen ohjauksen kehittämisestä korkea-asteen koulutuksessa. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1225. Tampereen yliopisto.
- Anttila, P. 2005. Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: Akatiimi Oy.
- Argyris, C. & Schön, D.A. 1978. *Organizational learning: A theory of action perspective*. Reading Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- Armstrong, G., Kotler, P., Harker, M. & Brennan, R. 2012. *Marketing: An Introduction*. Second edition. Harlow: Pearson Education Limited.
- Barab, S. & Roth, W-M. 2006. Curriculum-Based Ecosystems: Supporting Knowing From an Ecological Perspective. *Educational Researcher*. Vol. 35, No. 5, 3–13.
- Baran, D. & Velickaite, R. 2008. Building the theoretical framework of entrepreneurship. 5th International Scientific Conference: Business and Management '2008. 16.–17. May, Vilnius, Lithuania.
- Baumol, W. J. 1993. *Entrepreneurship, Management and the Structure of Payoffs*. Cambridge, Mass.
- Becher, T. 1989. Academic tribes and territories. Intellectual enquiry and the cultures of disciplines. Milton Keynes: The Society for Research into Higher Education & Open University.
- Becher, T. & Trowler, P. 2001. *Academic tribes and territories*. London: The Society for Research into Higher Education & Open University.
- Beckman, K. V. 1991. Bonden som entreprenör. Sveriges Lantbruksuniversitet. Institutionen för ekonomi. Examensarbete 68: 1–40.
- Beck, U. 2008. *Weltrisikogesellschaft. Auf den Verlorenen Sicherheit*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Beck, U. 1995. Poliittikan uudelleen keksiminen: Kohti refleksiivistä modernisaation teoriaa. Teoksessa Beck, U., Giddens, A. & Lash, S.: *Nykyajan jäljillä – Refleksiivinen modernisaatio*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino 11–82.
- Begg, D., Fischer, S. & Dornbush, R. 2003. *Economics*, seventh edition. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Binks, M. & P. Vale, P. 1990. *Entrepreneurship and economic change*. London: McGraw-Hill.
- Bird, B. 1989. *Entrepreneurial behavior*. Scott, Foresman and Company, Glenview / London.
- Blawat, K. 1995. Defining the entrepreneur: a conceptual model of entrepreneurship. *Actes de colloque, CCSBE-CCPME*, 13–37.
- Boud, D., Keogh, R. & Walker, D. (toim.). 1985. *Reflection: Turning Experience into Learning*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, P. 1990. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. New York: Routledge & Kegan Paul.

- Bourdieu, P. 1986. The Forms of Capital. Teoksessa Richardson, J.G. (toim.): Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Bowen, D.D. & Hisrich, R.D. 1986. The Female Entrepreneur: A Career Development Perspective. *Academy of Management Review* 11:2, 393–407.
- Brandt, S. C. 1985. *Entrepreneööri. Kasvuyhtiön rakentamisen kymmenen käskyä*. Helsinki.
- Bridge, S., O'Neill, K. & Cromie, S. 1998. *Understanding Enterprise, Entrepreneurship and Small Business*. Basingstoke: Macmillan.
- Brockhaus, R. H. & Horwitz, P.S. 1986. *The Psychology of Entrepreneurship*. Teoksessa Sexton, D. & Smilor, R.W. (toim.): *The Art and Science of Entrepreneurship*. Cambridge, Mass.: Ballinger.
- Bronfenbrenner, U. 2002. Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa R. Vasta (toim.) *Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä*. Suomentanut Anne Toppi, 2.painos. Suomi: UNIPress. 221–288.
- Bronfenbrenner, U. 1989. Ecological systems theory. *Annual of Child Development*, vol. 6, 187–249.
- Bronfenbrenner, U. 1979. *The Ecology of Human Development*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. 1977. Toward an Experimental Ecology of Human Development. *American Psychologist*, July 1977, 513–531.
- Buame, S. 1996. *Entrepreneurship: A Contextual Perspective*. *Lund Studies in Economics and Management* 28: 1–256.
- Burnard, P. 1991. *Experiential Learning in Action*. Aldershot: Avebury.
- Burnard, P. 1987. Towards an epistemological basis for experiential learning in nurse education. *Journal of Advancing Nursing* 12, 189–193.
- Bygrave, W.D. 1993. Theory Building in the Entrepreneurship Paradigm. *Journal of Business Venturing*, Vol. 8, No 3, 255–280.
- Bygrave, W.D. 1989. The Entrepreneurship Paradigm (I): A Philosophical Look at Its Research Methodologies. *Entrepreneurship Theory and Practice* 14 (Fall), 7–26.
- Bygrave, W.D. & Hofer, C.W. 1991. Theorizing about Entrepreneurship. *Entrepreneurship: Theory and Practice* 16(2). Winter, 13–22.
- Cantillon R. 1964 (1755). *Essai sur la Nature du Commerce en Général*. New York: Kelley.
- Caprara, G. & Cervone, D. 2006. *Persoonallisuus toimivana itsesäätelävänä järjestelmänä*. Teoksessa Aspinwall, L. & Staudinger, U. (toim.): *Ihmisen vahvuuksien psykologia*. Helsinki: Edita Prima Oy, 57–68.
- Carrier, C. 2005. Pedagogical challenges in entrepreneurship education. Teoksessa Kyrö, P. & Carrier, C. (toim.). *The dynamics of learning entrepreneurship in a cross-cultural university context*. *Entrepreneurship Education Series 2/2005*, University of Tampere, Research Centre for Vocational and Professional Education, Hämeenlinna.
- Carter, N.M., Gartner, W.B. & Greene, P.G. 2002. *The Career Reasons of Minority Nascent Entrepreneurs*. *Academy of Management Proceedings*.
- Casson, M. 1982. *The Entrepreneur: An Economic Theory*. Oxford: Martin Robertson & Co.
- Cepeda, G. & Vera, D. 2007. Dynamic capabilities and operational capabilities: A knowledge management perspective. *Journal of Business Research*, Vol. 60, 426–437.
- Chell, E. 2008. *The Entrepreneurial Personality. A Social Construction*. Second edition. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Chell, E. 1985. The entrepreneurial personality: a few ghosts laid to rest? *International Small Business Journal*, 3: 43–54.
- Chenitz, W. & Swanson, J. 1986. *Qualitative research using grounded theory*. Teoksessa Chenitz, W. & Swanson, J. (toim.) *From practice to grounded theory*. Menlo Park: Addison-Wesley, 3–15.
- Christensen, P.S., Madsen, O.O. & Peterson, R. 1994. Conceptualizing entrepreneurial opportunity identification. Teoksessa: Hills, G. (toim.): *Marketing and Entrepreneurship: Research Ideas and Opportunities*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Coleman, J.S. 1988. Social Capital in Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94, 95–120.
- Collins, O.F. & Moore, D.G. 1970. *The Organization Makers: A Behavioural Study of Independent Entrepreneurs*. New York: Appleton-Century-Crofts (Meredith Corp.).

- Corbin, J. & Strauss, A. 2008. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 3rd ed. Thousand Oaks CA: Sage Publications.
- Cooper, A., Dunkelberg, T. & Woo, C. 1991. The development and interpretation of entrepreneurial typologies. *Journal of Business Venturing* 6:2, 93–114.
- Cuevas, J.G. 1994. Towards a Taxonomy of Entrepreneurial Theories. *International Small Business Journal* 12:4, 77–88.
- Cunningham, J.B. & Lischeron, J.C. 1991. Defining Entrepreneurship. *Journal of Small Business Management*, Vol. 29, No. 1, 45–67.
- Danziger, K. 1997. The historical formation of selves. In Richard D. Ashmore, & Lee Jussim (toim.) *Self and Identity. Fundamental issues*. Oxford University Press, 137–159.
- Davidsson, P. 2005. *Researching Entrepreneurship*. (First softcover printing) New York: Springer.
- Davidsson, P. 2004. *Researching Entrepreneurship*. New York: Springer.
- Davidsson, P. 1994. Allmänhetens bild av företagaren. Teoksessa de Geer, H. (toim.) *Skapare, skojare och skurkar*. Stockholm: Timbro, 37–57.
- Davidsson, P. 1989. *Continued Entrepreneurship and Small Firm Growth*. Dissertation. Stockholm School of Economics. EFI. Stockholm.
- Deci, E. & Ryan, R. 2008. Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health. *Canadian Psychology*, Vol. 49, No. 3, 182–185.
- D'Intino, R., Goldsby, M., Houghton, J. & Neck, C. 2007. Self-Leadership: A Process for Entrepreneurial Success. *Journal of Leadership and Organizational Studies*, Vol. 13, No. 4, 105–120.
- Douglas, E.J. & Shepherd, D.A. 2002. Self-Employment as a Career Choice: Attitudes, Entrepreneurial Intentions, and Utility Maximation. *Entrepreneurship Theory and Practice* 23:3, 81–90.
- Douven, I. 2011. Abduction. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2011 Edition), Edward N. Zalta (ed.) <http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/abduction/>
- Drucker, P. F. 1986. *Yrittäjyys ja innovaatio: Käytäntö ja periaatteet*. Helsinki: Oy Rastor Ab, Rastor-julkaisut.
- Dunderfelt, T., Laakso, J., Peltola, R., & Vidjeskog, J. 1993. *Psykologia 5: Yksilöllinen ihminen*. Porvoo: WSOY.
- Dyer, W.G. 1994. Toward a Theory of Entrepreneurial Careers. *Entrepreneurship Theory and Practice* 19:2, 7–21.
- Easterby-Smith, M. & Prieto, I. 2008. Dynamic capabilities and knowledge management: an integrative role for learning? *British Journal of Management*. Vol. 19 (3), 235–249.
- Edwards, R. 1998. Flexibility, reflexivity and reflection in the contemporary workplace. *International Journal of Lifelong Learning*, 17, 6, 377–388.
- Eisenhardt, K. & Martin, J. 2000. Dynamic Capabilities: What Are They? *Strategic Management Journal*. Vol. 21, 1105–1121.
- Eräsaari, R. 2002. Avoimen asiantuntijuuden analytiikka. Teoksessa: Pirttilä, I. & Eriksson, S. (toim.): *Asiantuntijoiden areenat*. Jyväskylä: Kopijyvä Oy, 21–35.
- Eräsaari, R. 2003. Open-Context Expertise. Teoksessa Bammé, A. & Getzinger, G., Wieser, B. (toim.) *Yearbook of the Institute for Advanced Studies on Science, Technology and Society*. München: Profil Verlag, 31–65.
- Eteläpelto, A. 1996. Asiantuntijuuden kehittyminen. Miten tullaan noviisista ekspertiksi? Teoksessa M. Sarkkinen (toim.) *Psykologia; Johdantokurssi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Evers, T. 2005. *Bases of Competence Skills Portfolio Specifications*. Educational Research & Development Unit (September 2005). Ontario: University of Guelph.
- Evers, T., Rush, J. & Berdrow, I. 1998. *The Bases of Competence: Skills for Lifelong Learning and Employability*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Fenwick, T.J. 2002. Transgressive desires: New enterprising selves in the new capitalism. *Work, Employment and Society*, Vol. 16, 703–723.
- Fenwick, T.J. 2001. Knowledge and the Enterprising Self: Workplace Refugees Navigating Entrepreneurial Discourses. *Studies in the Education of Adults* 33(29), 127–134.

- Ferrier, F. & Anderson, D. 1998. *Different Drums One Beat? Economic and Social Goals in Education and Training*. Kensington: NCVER.
- Filion, L.J. 1997. *From Entrepreneurship to Entreprenology*. HEC, The University of Montreal Business School. Paper presented at the 42nd ICSB World Conference, June 21.–24. 1997, San Francisco, California.
- Filion, L.J. 1991. *Vision et relations : clefs du succès de l'entrepreneur*, Montreal, Quebec: Éditions de l'entrepreneur, 272.
- Filion, L.J. 1988. *The Strategy of Successful Entrepreneurs in Small Business: Vision, Relationships and Anticipatory Learning*. Ph.D. Thesis. University of Lancaster, Great Britain, (UMI 8919064).
- Florida, R. 2002. *The rise of the creative class*. Basic Books, New York.
- Forrester, K. 1999. *Work-related learning and the struggle for subjectivity*. Proceedings of Researching Work and Learning, School of Continuing Education, University of Leeds. Leeds U.K. 188–197.
- Foucault, M. 1984. *The order of discourse*. Teoksessa M. Shapiro (toim.) *Language and Politics*. Oxford: Basil Blackwell, 108–138.
- Gaddefors, J. 1996. *Reflexion och handling – entreprenörskap i ett kreativt perspektiv*. Acta Universitatis Agriculturae Sueciae. Agraria 12: 1–192.
- Gaddefors, J. & Nyström, P. 1992. *Strategier för nyföretagande i Jämtland – en studie av tio småföretag med lantbruksanknytning*. Sveriges Lantbruksuniversitet. Institutionen för ekonomi. Rapport 48: 1–55.
- Gagné, M. & Deci, E. 2005. *Self-determination theory and work motivation*. *Journal of Organizational Behavior*, Vol 26 No. 4 (2005.), 331–362.
- Garrick, J. & Usher, R. 1999. *Flexible learning, contemporary work and enterprising selves*. In Leeds (1999) *Researching work and learning: a first international conference*. Leeds: University of Leeds.
- Gartner, W.B. 1990. *What are we talking about when we are talking about entrepreneurship?* *Journal of Business Venturing*, 5, 15–28.
- Gartner, W.B. 1988. *Who is an Entrepreneur? Is the Wrong Question*. *American Journal of Small Business* 12:4, 11.32.
- Gartner, W.B. 1985. *A Conceptual Framework for Describing the Phenomena of New Venture Creation*. *Academy of Management Review* 10, 696–706.
- Gartner, W., Bird, B. & Starr, J. 1992. *Acting as if: differentiating entrepreneurial from organizational behavior*. *Entrepreneurship Theory and Practice* 16:3, 13–21.
- du Gay, P. 1996. *Consumption and identity at work*. London: Sage
- Georgoudi, M. & Rosnow R.L. 1985. *The Emergence of Contextualism*. *Communication*. Winter 1985/ Volume 35, Number 1.
- Cherwitz, R. & Hikins, J. 1986. *Communication and Knowledge: An Investigation in Rhetorical Epistemology*. South Carolina: University of South Carolina Press.
- Gibb, A. 2005. *The Future of Entrepreneurship Education – Determining the basis for coherent Policy and Practice?* Teoksessa Kyrö, P. & Carrier, C. (toim.). *The dynamics of learning entrepreneurship in a cross-cultural university context*. *Entrepreneurship Education Series 2/2005*, University of Tampere, Research Centre for Vocational and Professional Education, Hämeenlinna.
- Gibb, A. 2000. *Corporate Restructuring and Entrepreneurship: What can large organisations learn from small?* *Enterprise and Innovation Management Studies*. Vol. 1. No. 1. May.
- Gibb, A. 1998. *Educating Tomorrow's Entrepreneurs*. CIPE: <http://www.cipe.org/>
- Gibb, A. 1990. *Entrepreneurship and Intrapreneurship – Exploring the Differences*. Teoksessa Donckels, R. & Miettinen, A. (toim.) *New Findings and Perspectives in Entrepreneurship*. Worcester: Avebury, Billing & Sons Ltd, 33–68.
- Gibb, A. & Ritchie, J. 1982. *Understanding the Process of Starting Small Business*. *European Small Business Journal* 1(1), 26–45.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Glaser, B.G. 2007. *Doing Formal Grounded Theory: A Proposal*. Mili Valley, CA: Sociology Press.

- Glaser, B.G. 2000. *The discovery of grounded theory*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Glaser, B.G. 1992. *Basics of Grounded Theory Analysis. Emergence vs. Forcing*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Glaser, B.G. 1978. *Theoretical sensitivity: Advances in the Methodology of Grounded Theory*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L. 2008. *The Discovery of Grounded Theory: strategies for qualitative research*. New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.): AldineTransactions.
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L. 1967. *The Discovery of Grounded Theory: strategies for qualitative research*. New York: Aldine de Gruiter.
- Grigg, T. 1996. *Accountability and Entrepreneurialism in the Higher Education Sector*. Teoksessa Wanna, J., Foster, J. & Graham, P. (toim.) 1996. *Entrepreneurial Management in the Public Sector*. Melbourne: Macmillan 156–170.
- Goel, B.G. 1998. *Economist, Entrepreneurs and the Pursuit of Economics. An Analysis of the Views of the Entrepreneur among the Economists of the Classical Period and their Differences*. Second revised edition. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH.
- Gopakumar, K. 1995. *The Entrepreneur in Economic Thought: A Thematic Overview*. *The Journal of Entrepreneurship* 4:1, 1–17.
- Hahti, A. 1989. *Entrepreneurs' Strategic Orientation: Modelling Strategic Behavior In Small Industrial Owner-managed Firms*. The Helsinki School of Economics. *Acta Academiae Oeconomicae Helsinkiensis* A:64.
- Hahti, A.J. 1987. *A Word on Theories of Entrepreneurship and Theories of Small Business Interface, Few Comments*. Helsingin kauppakorkeakoulu. Työpapereita – Working papers F170. Helsinki.
- Haig B. D. 1996. *Grounded theory as scientific method*. *Philosophy of Education Society*. <http://www.snpstudents.com/wp/wp-content/uploads/2015/02/Haig-Grounded-Theory-as-Scientific-Method.pdf> (tulostettu 8.7.2015)
- Hamidi, D., Wennberg, K. & Berglund, H. 2008. *Creativity in entrepreneurship education*. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol. 15, 304–320.
- Hartley, J.F. & Stephenson, G.M. 1992. *Introduction: The Psychology of Employment Relations*. Teoksessa Hartley, J.F. & Stephenson, G.M. (toim.) *Employment Relations. The Psychology of Influence and Control at Work*. Oxford, UK: Blackwell.
- Hautamäki, A. (toim.). 2008. *Oppimisen muuttuva maasto. Taloudellisesta taantumasta nousuun oppimista kehittämällä. Oppiminen ja koulutus työryhmän raportti*. Helsinki: Kansallinen ennakoitiverkosto.
- Hayes, S.C., Hayes, L.J. & Reese, H.W. 1988. *Finding the philosophical core: A review of Stephen C. Pepper's World hypothesis: A study in evidence*. *Journal of the experimental analysis of behavior* 1988, 50, 97–111, number 1 (July). University of Nevada-Reno and West Virginia University
- Hébert, R.F. & Link, A.N. 1989. *In Search of the Meaning of Entrepreneurship*. *Small Business Economics* Vol. 1, 1989 39–49. New York.
- Heiskala, R. 2006. *Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen muutos*. Teoksessa Heiskala, R. & Luhtakallio, E. (toim.): *Uusi jako: Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 14–42.
- Helfat, C. & Peteraf, M. 2003. *The Dynamic Resource-based View: Capability Lifecycles*. *Strategic Management Journal*, Vol. 24, 997–1010.
- Hietanen, L. & Järvi, T. 2015. *Contextualizing entrepreneurial learning in basic and vocational education*. *Journal of Entreprising Communities: People and Places in the Global Economy*, Vol. 9 No 1, 45–60.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita (15. uud. painos)*. Helsinki: Tammi.
- Honkola, J. & Jounela, T. 1993. *Menestyksen perusvoimat: Asiakaslähtöisyys – Yrittävyys – Kehityshakuisuus*. Keuruu.
- Houghton, J., Dawley, D. & DiLiello, T. 2012. *The abbreviated self-leadership questionnaire (ASLQ): A more concise measure of self-leadership*. *International Journal of Leadership Studies*, Vol. 7, Iss. 2, 216–232.

- Huuskonen, V. 1992. Yrittäjäksi ryhtyminen. Teoreettinen viitekehys ja sen koettelu. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja, sarja A-2. Turku.
- Huuskonen, V. 1989. Yrittäjäksi ryhtyminen motivoitumis- ja päätöksentekoprosessina. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja, sarja D-1:1989. Turku.
- Hägg, O. 2011. Yrittäjyysvalmennus ja yrittäjäidentiteetti. Akateeminen väitöskirja Acta Universitatis Tamperensis 1618. Tampereen yliopisto.
- Hänninen, V. 2001: Lev Semjonovits Vygotsky. Tietoisuuden kulttuurihistoriallinen kehitys. Teoksessa Partanen, J., Hänninen, V. & Ylijoki, O.-H. (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino, 79–103.
- Härkönen, U. 2008. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus. Teoksessa Niikko, A., Pellikka, I & Savolainen, E. (toim.) Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä. Kirjoituksia Kuninkaankartanonmäeltä. Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, 21–39.
- Ikonen, R. 2006. Yrittäjyyskasvatus. Kansalaisen taloudellista autonomiaa etsimässä. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Isopahkala-Bouret, U. 2008. Asiantuntijuus kokemuksena. Aikuiskasvatus 2/2008. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 84–93.
- Isopahkala-Bouret, U. 2005. Joy and struggle for renewal. A narrative inquiry into expertise in job transition. Helsinki University Press.
- Jackson, T., MacKenzie, J. & Hobfoll, S. 2000. Communal aspects of self-regulation. Teoksessa Boekaerts, M., Pinrich, P. & Zeidner, M. (toim.): Handbook of self-regulation. San Diego: Academic Press, 275–300.
- Jennings, D.F. 1994. Multiple Perspectives of Entrepreneurship. Ohio: South Western Publishing.
- Jokela, P. & Anneberg, M. 1995. Yrittäjyys. Ammatti ja tulevaisuus. WSOY, Helsinki
- Juutilainen, A. 2005. Pienen matkailuyrityksen yrittäjän taival. Oppiminen yrittäjyysprosessissa. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Lappeenrantaensis 232, Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- Jäntti, L. 2003. Yhteisöllisen ja tilannesidonnaisen oppimisen tukeminen yritys ympäristössä. Työn Tuuli 2, 2003, 49–57.
- Järvi, T. 2013. Yrittäjyyden oppiminen ammatillisella toisella asteella. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 245. Lapin yliopisto.
- Kanniainen, V. 2006. Yrittäjyyden taloustiede: katsaus ja arviointeja. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2006. Helsinki, 321–338.
- Karjalainen, A. 2006. Koulutusorganisaation prosessit. Oulun yliopisto. Opetuksen kehittämisyksikkö.
- Karlöf, B. 1989. Business strategy. London.
- Karvinen, S. 1993. Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Granfeldt, R., Jokiranta, H., Karvinen, S., Matthies A-L. & Pohjola, A. (toim.): Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 17–51.
- Karvonen, E. 1997. Kohti relationaalista tietokäsitystä. Teoksessa Stachon, K. (toim.): Näkökulmis tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus, 171–204.
- Katz, J.A. 1994. Modeling Entrepreneurial Career Progressions: Concepts and Considerations. Entrepreneurship Theory and Practice 19:2, 23–39.
- Kemmis, S. 1995. Action Research and Communitative Action. Aineistot tutkijaseminaarissa Tampereella elokuun 7–8 päivinä 1995.
- Keskitalo-Foley, S., Komulainen, K. & Naskali, P. 2010. Risto Reipas riskinottaja. Koulutuspolitiikan tavoittelemia ihannekansalainen. Teoksessa Komulainen, K., Keskitalo-Foley, S., Korhonen, M. & Lappalainen, S. (toim.) Yrittäjyyskasvatus hallintana. Tampere: Vastapaino, 15–36.
- Kets de Vries, M. 2007. Johtaja terapeutin sohvalla. Lisää tunnealyä organisaatioon. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Kettunen, P. 2012. Hyvän kehän kierrokset ja rajat. Teoksessa Alaja, S. (toim.): Kriisikierteessä hyvään kehään. Kalevi Sorsa-Säätiön julkaisuja 4/2012, 13–38.
- Kettunen, P. 2008. Globalisaatio ja kansallinen me. Tampere: Vastapaino.
- Kilby, P.M. 1971. Entrepreneurship and Economic Development. New York: Macmillan.

- Kilby, P.M. 1971. Hunting the Heffalump. Teoksessa: Kilby, P. (ed.). *Entrepreneurship and Economic Development*, s. 1–40. New York. MacMillan.
- Kirzner, I. M. 1979. *Perception Opportunity and Profit*. University of Chicago Press. Chicago.
- Kirzner, I. M. 1973. *Competition and Entrepreneurship*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Knight, R.M. 1986. *Corporate Innovation and Entrepreneurship – A Canadian Study*. Working Paper Series NC 86-09, School of Business Administration, University of Western Ontario, Ontario, Canada.
- Koiranen, M. 1993. Ole yrittäjä. Ulkoinen ja sisäinen yrittäjyys. Tampere: TT-Kustannustieto Oy.
- Koiranen, M. & Peltonen, M. 1995. *Yrittäjyyskasvatus. Ajatuksia yrittäjyyteen oppimisesta*. Tampere: Konetuumat Oy.
- Koiranen, M. & Pohjansaari, T. 1994. *Sisäinen yrittäjyys. Innovatiivisuuden, laadun ja tuottavuuden perusta*. Tampere: Konetuumat Oy.
- Koiranen, M. & Ruohotie, P. 2001. *Yrittäjyyskasvatus: analyyskejä, synteesejä ja sovelluksia*. Aikuiskasvatustieteellinen aikakauslehti numero 2/2001. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 102–111.
- Koiranen, M. & Tuunanen, M. 1996. *Asiakasyrittäjyys*. Konetuumat Oy, Tampere.
- Kolb, D.A. 1984. *Experiential Learning*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Kolb, A.Y. & Kolb, D.A. 2005. *Learning Styles and Learning Spaces: Enhancing Learning in Higher Education*. *Academy of Management Learning & Education*, Vol. 4. No. 2 (Jun., 2005), 193–212.
- Kolvereid, L. 1996. *Organizational Employment versus Self-Employment: Reasons for Career Choice Intentions*. *Entrepreneurship Theory and Practice* 20:3, 23–31.
- Komulainen, K., Keskitalo-Foley, S., Korhonen, M. & Lappalainen, S. (toim.). 2010. *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino.
- Koskinen, A. 1995. *Yrittäjyyden prosessin synty. Yrittäjien orientaatio ja uranvalinta*. Helsingin kaupparkeakoulun pienyrityskeskuksen julkaisuja M.73. Helsinki.
- Koskinen, S. 2015. *Yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikka vaativassa erityisopetuksessa. Itsesääteilytaitojen ja tulevaisuusorientaation vahvistaminen yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikan keinoin*. Akateeminen väitöskirja. *Acta Universitatis Tamperensis* 2028. Tampereen yliopisto.
- Kostiainen, T. 2005. *Suhdetieto luo sosiaalista pääomaa – oppiminen ja osaamisen lähteet sosiaalityössä*. Teoksessa Poikela, E. (toim.): *Oppiminen ja sosiaalinen pääoma*. Tampere: Tampere University Press, 101–124.
- Kouzes, J. 2002. *Posner, M. The Leadership Challenge*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Krueger, N.F. 1993. *Growing Up Entrepreneurial: Developmental Consequences of Early Exposure to Entrepreneurship*. *Academy of Management Proceedings*, 80–84.
- Kukkonen, H. 2014. *Osallistava pedagogiikka ja identiteettityön kriittiset kohdat. Kynnyskäsitteet*. Teoksessa Tapani, A., Kukkonen, H. & Stenlund, A. (toim.): *Pysäköinti kielletty – huoltoajo sallittu. Yrittäjyyspedagogiikka moottorina kohti uudenlaista ammatillisuutta*. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja B. Raportteja 72 ja 73. Tampere: TAMK, 112–128.
- Kupferberg, F. 1998. *Humanistic Entrepreneurship and Entrepreneurial Career Commitment*. *Entrepreneurship & Regional Development* 10:3, 171–188.
- Kuratko, D.F. & Hodgetts, R.M. 2001. *Entrepreneurship. A Contemporary Approach*. Ohio: South Western.
- Kuratko, D. & Hodgetts, R. 1998. *Entrepreneurship. A Contemporary Approach*. Orlando: The Dryden Press.
- Kuuluvainen, A. 2011. *Dynamic capabilities in the international growth of small and medium-sized firms*. Akateeminen väitöskirja. Turun kaupparkeakoulu. Sarja A-4:2011. Turun yliopisto.
- Kuusela, P. 2002. *Sosiaalipsykologian maailmanhypoteesit. Tieteenalan historia ja sosiaalisen konstruktio- nismien muodot*. Kuopio: Oy UNIpress Ab.
- Kyrö, P. 2008. *Riskinoton ja epävarmuudessa toimimisen valmiuksien oppimista tutkimassa*. *Aikuiskasvatus* 3/2008, 172–185. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura.
- Kyrö, P. 2006. *Avauksia riskin oppimiseen ja opetukseen*. Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (toim.). 2006. *Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006*. Tampere: Tampereen yliopiston kaupparkeakoulu, 98–130.

- Kyrö, P. 2001. Yrittäjyyskasvatuksen pedagogisia lähtökohtia pohtimassa. *Aikuiskasvatus* 2/2001. Kansanvalistusseura. Helsinki. 92–101.
- Kyrö, P. 1998. Yrittäjyyden tarinaa kertomassa. Juva: WSOY.
- Kyrö, P. 1997. Yrittäjyyden muodot ja tehtävät ajan murroksessa. *Jyväskylä Studies in Computer Science, Economics and Statistics* 38. Jyväskylän yliopisto.
- Kyrö, P., Mylläri, J. & Seikkula-Leino, J. 2008. Kognitiiviset, affektiiviset ja konatiiviset ulottuvuudet ja niihin liittyvät metavalmiudet yrittäjämäisessä oppimisessa. *Liiketaloudellinen Aikakauskirja* 3/2008. Helsinki: Liiketaloustieteellinen Yhdistys ry, 269–296.
- Kyrö, P. & Ripatti, A. 2006. Yrittäjyyden opetuksen uudet tuulet. Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (toim.). 2006. Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006, 10–30. Tampere: Tampereen yliopiston kaupakorkeakoulu.
- Laamanen, K. & Tinnilä, M. 2009. Prosessijohtamisen käsitteet: Terms and concepts in business process management. Helsinki: Teknologiateollisuus.
- Lahti, A. 1989. Yrittäjyyden voima on rajaton. *Yritystalous* 4/1989, 28–36, Helsinki.
- Landström, H. 2005. *Pioneers in Entrepreneurship and Small Business Research*. New York: Springer.
- Lave, J. & Wenger, E. 1993. *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Julkaistu alunperin 1991. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lave, J. & Wenger, E. 1991. *Situated Learning. Legitimate Peripheral Participation*. New York: Cambridge University Press.
- Layder, D. 1998. *Sociological Practice. Linking Theory and Social Research*. London: Sage Publications.
- Layder, D. 1993. *New Strategies in Social Research*. Cambridge UK: Polity Press.
- Lefebvre, H. 1991. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- Leskinen, P-L. 2000. Yrittäjyyttä etsimässä – kokemuksia ja ajatuksia yrittäjyyskasvatuksesta. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Leskinen, P-L. 1999. Yrittäjällä on koko elämä kiinni yrityksessä. Opiskelijoiden yrittäjyyskäsitykset ja niiden muutokset yritysprojektin aikana. Vaasan yliopisto. No. 71. Liiketaloustiede 27. Johtaminen ja organisaatiot.
- Lewin, K. (1951) *Field theory in social science; selected theoretical papers*. D. Cartwright (toim.). New York: Harper & Row.
- Low, M.B. & MacMillan I.C. 1988. Entrepreneurship: Past Research and Future Challenges. *Journal of Management*, Vol. 14, No 2, 139–161.
- Luukkainen, O. 1998. Yrittäjyyskasvatus – mitä se voisi olla? Teoksessa Luukkainen, O. & Toivola, T. (toim.): Yrittäjyyskasvatus – mitä se voisi olla. Esimerkkejä yrittäjyyskasvatuksen toteutuksesta eri kouluasteilla. Chydenius-Instituutin tutkimuksia 1/1998. Kokkola: Jyväskylän yliopisto Chydenius-Instituutti.
- Luukkainen, O. & Wuorinen, J. 2002. Yrittävä elämänsäsenne. Kasvaminen yksilönä ja yhteisönä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lähteenmäki, M-L. 2005. Reflectivity in supervised practice: conventional and transformative approaches to physiotherapy. Julkaisussa *Learning in Health and Social Care*, 4, 1, 18–28. Blackwell Publishing Ltd.
- Lähteenmäki, S. 1997. Yrittäjyys ihmisen elämän eri vaiheissa. Teoksessa Aaltio-Marjosola, I. (toim.) *Organisaatio ja yrittäjyys*. Juva: WSOY, 130–151.
- Mansio, H. 1998. Opetuksen vaikuttavuus yrittäjäksi ryhtymiseen ammattikorkeakouluissa. Mercuria Business School. Sarja A, Tutkimukset (osa 1). Helsinki: MBS.
- Manz, C. 1992. Self-Leadership: The Heart of Empowerment. *The Journal for Quality and Participation*, 15, 80–89.
- Manz, C. 1986. Self-Leadership: Toward an expanded theory of self-influence processes in organizations. *Academy of Management Review* 11, 585–600.
- Manz, C. & Sims, H. 1991. SuperLeadership: Beyond the Myth of Heroic Leadership. *Organizational Dynamics*, Vol. 19, Issue 4 (Spring 1991), 18–35.
- Marginson, S. 1993. *Education and Public Policy in Australia*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Marjosola, I. 1979. Yrittäjyys tahtona ja mahdollisuutena. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteen laitos, Julkaisuja n:o 49/1979.
- Marrow, A. 1969. *The Practical Theorist: The Life and Work of Kurt Lewin*. New York: Basic Books, Inc.
- Martela, F. & Jarenko, K. 2014. Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja innostus kohtaavat. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2014. Helsinki: Eduskunta.
- McAlpine, L., Weston, C., Beauchamp, J., Wiseman, C. & Beauchamp, C. 1999. Building a metacognitive model of reflection. *Higher Education* 37, 105–131.
- McGilvary, E.B. 1956. *Toward a Perspective Realism*. La Salle, Illinois: The Open Court Publishing Company.
- McClelland, D.C. 1961. *The Achieving Society*. Princeton, NJ: Van Nostrand.
- McGuire, J.W. 1976. The Small Enterprise in Economics and Organization Theory. *Journal of Contemporary Business*, Vol. 5, No. 2, 115–138.
- Melin, K. 2001. Yrittäjyysintentiot ja niiden taustatekijät Virossa ja Suomessa. Vertailukohteina eräissä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat nuoret kummassakin maassa. *Universitas Wasaensis* No 93. Vaasan yliopisto.
- Mervola, M. & Mäkinen, M. 2013. Yrittäjyysilmapuntari. Yrittäjän päivä –säätö. Tutkimusraportti 30.8.2013. Helsinki: Taloustutkimus Oy.
- Mezirow, J. 1998. Esipuhe ja artikkeli ”Kriittinen reflektio uudistavan oppimisen käynnistäjänä”. Teoksessa Mezirow, J. (toim.) *Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa*. 3. painos, suomennos L. Lehto. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 5–37.
- Miller, P. & Rose, N. 1989. Poliittiset rationalisaatiot ja hallintatekniikat. *Politiikka* 31:3, 145–158.
- Minniti, M. & Bygrave, W. 2001. A dynamic model of entrepreneurial learning. *Entrepreneurship: Theory and Practice* 23 (4): 41–52.
- Mischel, W. 1981. *Introduction to Personality* (3rd ed.). New York: Rinehart & Winston.
- Mischel, W. & Wright, J.C. 1987. A conditional approach to dispositional constructs: the local predictability of social behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 1159–1177.
- Mishler, E.G. 1979. Meaning in context: Is there any other kind? *Harvard Educational Review*, 49, 1–19.
- Moore, C.F. 1986. Understanding Entrepreneurial Behavior. Teoksessa Pearce, J.A. & Robinson, K.P. (toim.) *Academy of Management Proceedings*, 66–70.
- Moroz, P.W. & Hindle, K. 2012. Entrepreneurship as a process: Toward harmonizing multiple perspectives. *Entrepreneurship Theory and Practice*, Vol. 36 No. 4, 781–818.
- Muzyka, D., de Koning, A. & Churchill, N. 1997. On transformation and adaptation: building the entrepreneurial corporation. Working Papers 97/100/Ent. Fontainebleau Cedex: Insead.
- Neck, C. & Houghton, J. 2006. Two decades of self-leadership theory and research: Past development, present trends, and future possibilities. *Journal of Managerial Psychology*, 21 (4), 270–295.
- Neck, C. & Manz, C. 2010. *Mastering self-leadership: Empowering yourself for personal excellence* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Neck, C., Neck, H., Manz, C. & Godwin, J. 1999. ”I think I can, I think I can”. A self-leadership perspective toward enhancing entrepreneur thought patterns, self-efficacy, and performance. *Journal of Managerial Psychology*, 14 (6), 477–501.
- Neck, H.M. & Greene, F.G. 2011. Entrepreneurship education: Known worlds and new frontiers. *Journal of Small Business Management*, Vol. 49 No. 1, 55–70.
- Niemelä, T. 2003. *Inter-Firm Co-operation Capability. A Processual Empirical Study on Networking Family Firms*. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä Studies in Business and Economics 22. Jyväskylän yliopisto.
- Niittykangas, H. 2011. Alueellinen yrittäjyys. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun julkaisuja n:o 369/2011. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Niittykangas, H. 2003. Yrittäjä ja yrityksen toimintaympäristö. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteen tiedekunnan julkaisu N:o 134/03. Jyväskylä.
- Niittykangas, H., Storhammar, E. & Tervo, H. 1994. Yrittäjyys ja yritysten synty paikallisissa toimintaympäristöissä. Jyväskylän yliopisto. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, julkaisuja 132. Jyväskylä.

- Nonaka, I. & Konno, N. 1998. The Concept of "Ba": Building a Foundation for Knowledge Creation. *California Management Review*. Vol. 40, No 3 Spring 1998, 40–54.
- Nonaka, I. & Takeuchi, H. 1995. *The Knowledge Creating Company*. New York, NY: Oxford University Press.
- Oksanen, J. 2013. Yrittäjävalmiudet ja niiden oppiminen. Perustaja- ja jatkajayrittäjien käsityksien eroja. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä studies in business and economics 134. Jyväskylän yliopisto.
- Paajanen, P. 2001. Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työssään yrittäjyyskasvattajina. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Paajanen, P. 2000. Yrittäjyyskasvattaja. Viitekehysten ja tutkimusasetelman konstruointi yrittäjyyskasvatuksen tutkimiseksi ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alalla. Lisensiaatin tutkimus. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunnan julkaisuja, n:o 123. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Palich, L.E. & Bagby, D.R. 1995. Using cognitive theory to explain entrepreneurial risk taking: Challenging conventional wisdom. *Journal of Business Venturing*: 26, 215–226 ja 10, 425–438.
- Palmer, M. 1971. The application of psychological testing to entrepreneurial potential. *California Management Review*, 13, 32–38.
- Pekkarinen, J. & Sutela, P. 2004. *Kansantaloustiede*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Peltonen, K. 2014. Opettajien yrittäjyyskasvatusvalmiuksien kehittyminen ja siihen vaikuttavat seikat. Akateeminen väitöskirja. Doctoral dissertations 175/2014. Aalto-yliopisto.
- Peltonen, M. 1986. Yrittäjyys. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Peltonen, M. 1984. Koulutus ja yrittäjyys. Teollisuuden koulutusvaliokunnan julkaisuja. Helsinki.
- Peltonen, M. & Ruohotie, M. 1987. Motivaatio. Menetelmiä työhalun parantamiseksi. Aavaranta-sarja n:o 4. Helsinki: Otava.
- Penrose, E. T. 1959. *The Theory of the Growth of the Firm*. Oxford.
- Pepper, S.C. 1942. *World hypothesis: A study in evidence*. Berkeley: University of California Press.
- Pepper, S.C. 1970. *World hypothesis: A study in evidence*. Berkeley: University of California Press.
- Peters, M.A. 2005. The new prudentialism in education: Actuarial rationality and the entrepreneurial self. *Educational Theory* 55:2, 123–137.
- Pettigrew, A.M. 1990. Longitudinal field research on change: theory and practice. *Organization Science* 1(3), 267–292.
- Pettigrew, A.M. 1985. Contextualist Research: A Natural Way to Link Theory and Practice. Teoksessa Lawler, E.E., Mohrman, A.M., Ledjord, G. & Cummings, T. & Associates (toim.). *Doing Research that is Useful for Theory and Practice*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 222–274.
- Pihkala, J. 2008. Ammattikorkeakoulutuksen aikaiset yrittäjyysintentioiden muutokset. Opetusministeriön julkaisuja 2008:1. Helsinki: Opetusministeriö.
- Pinchot III, G. 1985. *Intrapreneuring. Why You Don't Have to Leave the Company to Become an Entrepreneur*. New York: Harper & Row.
- Poikela, E. 2013. Oppimista ja osaamista kehittävä arviointi. Teoksessa Räisänen, A. (toim.): *Oppimisen arvioinnin kontekstit ja käytännöt. Raportit ja selvitykset 2013:3*. Helsinki: Opetushallitus, 61–85.
- Poikela, E. 2009. Oppimisen design. Teoksessa Ruohonen, S. & Mäkelä-Marttinen, L. (toim.): *Kohti osaamisen ekosysteemiä. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Nro 24*. Jyväskylä: Kopijyvä Oy, 10–17.
- Poikela, E. 2008. Miten informaatio muuntuu osaamiseksi? Teoksessa Sormunen, E. & Poikela E. (toim.): *Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen*. Tampere: Tampere University Press, 56–82.
- Poikela, E. 2006. Knowledge, knowing and problem-based learning – some epistemological and ontological remarks. In Poikela, E. & Nummenmaa, A.R. (eds.) *Understanding PBL*. Tampere University Press, 15–31.
- Poikela, E. 2005. Työssä oppimisen prosessimalli. Teoksessa Poikela, E. (toim.) *Osaaminen ja kokemus – työ, oppiminen ja kasvatus*. Tampere: Tampere University Press.
- Poikela, E. 1999. Kontekstuaalinen oppiminen. Akateeminen väitöskirja. *Acta Universitatis Tamperensis* 675. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Poikela, E. & Stenlund, A. 2014. Opiskelijälähtöisyys – myytti vai todellisuutta? Teoksessa Tapani, A., Kukkonen H. & Stenlund, A. (toim.): Pysäköinti kielletty – huoltoajo sallittu. Yrittäjyyspedagogiikka moottorina kohti uudenlaista ammatillisuutta. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportteja 72. Tampere. Tampereen ammattikorkeakoulu, 199–217.
- Poikela, E. & Stenlund, A. 2012. Laadun imperatiivit ja laadukustannusajattelu korkeakoulutuksen kehittämisessä. Teoksessa Hietalahti, L. (toim.) Insinöörikoulutuksen foorumi 2012, Uuden sukupolven insinöörikoulutus. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportteja 55. Tampere: AMK-Kustannus Oy, 144–150.
- Portes, A. & Sensenbrenner, J. 1993. Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action. *American Journal of Sociology* 98, 1320–1350.
- Puhakka, V. 2003. Yrittäjyyden keskeinen taito – taito luoda liiketoimintamahdollisuuksia. *Liiketaloustieteellinen Aikakauskirja* 4/2003. Helsinki Liiketaloustieteellinen yhdistys ry., 545–556.
- Puhakka, V. 2002. Yrittäjän persoonallisuus – miksi ja miten sitä kannattaa tutkia. *Liiketaloustieteellinen Aikakauskirja* 2/2002. Helsinki: Liiketaloustieteellinen Yhdistys ry., 199–207.
- Putnam, R.D., Leonardi, R. & Nanetti, R.Y. 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton (N.J.): Princeton University Press.
- Quinn, R. 1996. *Deep Change*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Rae, D. 2007. *Entrepreneurship. From Oppornity to Action*. New York: Palmgrave MacMillan.
- Raunio, K. 1999. Positivisimi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perusteet ja käytännöt. Helsinki: Gaudeamus.
- Remes, L. 2003. Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän studies in education, psychology and social research 213. Jyväskylän yliopisto.
- Revsans, R. 1983. *The ABC of Action Learning*. Bromley, Kent: Chartwell-Bratt.
- Revsans, R. 1982. *The Origins and Growth of Action Learning*. Lund: Chartwell-Bratt.
- Ristimäki, K. 2004. Yrittäjäksi identifioituminen. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus nuorten yrittäjyyteen liittyvän identiteetin kehityksestä. *Acta Vasaensia*. No 130. Liiketalous 51. Johtaminen ja organisaatiot. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Ristimäki, K. 2002. Yrittäjyyskasvatusta – Yrittäjyyttä ja kasvatusta. Saarijärvi: Taloudellinen Tiedotustoimisto TAT.
- Ristimäki, K. 2001. Yrittäjyyskasvatuksen perusteita. Akateeminen yrittäjäkoulu. www.yrittajakoulu.com (tulostettu 9.9.2010).
- Ronstadt, R.C. 1984. *Entrepreneurship*. Dover, MA: Lord Publishing.
- Rose, N. 1998. *Inventing Ourselves: Psychology, Power and Persons*. Cambridge: Policy Press.
- Rose, N. 1992. Governing the enterprising self. Teoksessa Heelas, P. & Morris, P. (toim.) *The values of the enterprise culture. The moral debate*. London: Routledge, 141–164.
- Rostila, I. 1991. Grounded Theory –lähestymistavasta. Teoksessa Syrjälä, L. & Merenheimo, J. (toim.) *Kasvatustutkimuksen laadullisia lähestymistapoja*. Oulun yliopisto, Monistus- ja kuvakeskus. Oulu, 65–79.
- Rotter, J.B. 1966. Generalised expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, Whole No. 609, 80; 1–28.
- Routamaa, V. 1993. Yrittäjyys, luovuus ja innovaatiot. Teoksessa Yrittäjyyden ulottuvuudet. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 4/93, 11–17.
- Rubenowitz, S. 1985. *Organisaatiopsykologia*. Espoo.
- Ruohotie, P. 2000. Conative constructs in learning. Teoksessa: Pincrich, P.R. & Ruohotie, P.: *Conative constructs and self-regulated learning*. Hämeenlinna: Research Center for Vocational Education.
- Ruskovaara, E. 2014. Entrepreneurship education in basic and upper secondary education – measurement and empirical evidence. Akateeminen väitöskirja. *Acta Univesitatis Lappeenrantaensis* 590. Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- Russel, R.D. 1995. An Investigation into Some Organisational Correlates of Entrepreneurship: Towards Systems Model of Organisational Innovation. *Entrepreneurship, Innovation and Change*, Vol. 4, No. 4, 295–314.

- Ruuskanen, P. 1995. Maaseutuyrittäjyys puheina ja käytäntöinä. Chydenius-Instituutin tutkimuksia 5: 1–139.
- Saastamoinen, M. 2006. Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.): Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampere University Press, 170–180.
- Sadler, R.J. 2001. A framework for the emergence of entrepreneurship and innovation in education. Conference CEET National Conference: 5th, 2001, Melbourne. http://www.voked.edu.au/td/tnc_69.647
- Salvato C. 1999. The Resource-Based Perspective in Entrepreneurship. Teoksessa Salvato C., Davidsson P. & Persson A. (toim.). Entrepreneurial Knowledge and Learning: Conceptual Advances and Directions for Future Research. Jönköping International Business School. Jönköping.
- Satka, M. 1999. Tasavertaistuvaa tiedontuotantoa kohti? *Janus* 7(4), 373–378.
- Say, J.B. 1815. *De l'Angleterre et des Anglais*, Paris: Arthur Bertrand. Translation: *England and the English People*, 2nd edition 1816, by John Richter, London Sherwood, Neely et Jones.
- Say, J.B. 1803. *Traité d'économie politique : ou, simple exposition de la manière dont se forment, se distribuent et se consomment les richesses*. Translation: *Treatise on Political Economy: On the Production, Distribution and Consumption of Wealth*, New York: Kelley 1964 (1st edition 1827).
- Scherer, R.F., Brodzinski, J.D. & Wiebe, F.A. 1990. Entrepreneurial Career Selection and Gender: A Socialization Approach. *Journal of Small Business Management* 28:2, 37–44.
- Scherer, R.F., Adams, J.S., Carley, S.S. & Wiebe, F.A. 1989. Role Model Performance Effects on Development of Entrepreneurial Career Preference. *Entrepreneurship Theory and Practice* 13:3, 53–71.
- Schumpeter, J.A. 1954. *History of Economic Analysis*. Edited by Elizabeth Boody Schumpeter, New York: Oxford University Press, also: London: George Allen & Unwin (6th edition 1967).
- Schumpeter, J.A. 1947. The Creative Response in Economic History. *Journal of Economic History*, 149–159.
- Schumpeter, J.A. 1942. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Georg Allen & Unwin Ltd. New York.
- Schumpeter, J.A. 1934. *The Theory of Economic Development*, published in German 1922, 1st edition in English: Cambridge, Mass.: Harvard Economic Studies, Volume 46, London: Oxford University Press.
- Schurz, G. 2008. Patterns of Abduction. *Synthese*, 164 9/2008, 201–234.
- Schön, D.A. 1983. *How Professionals Think in Action?* New York: Basic Books Publishers.
- Schön, D.A., 1987. *Educating the Reflective Practitioner*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Scott, M.G., Rosa, P. & Klandt, H. 1998. *Educating Entrepreneurs for Wealth Creation*. Teoksessa Scott, M.G., Rosa, P. & Klandt, H. (toim.). *Educating Entrepreneurs for Wealth Creation*, Ashgate, USA, 11–15.
- Seddon, T. 1995. Defining the real: context and beyond. *Qualitative Studies in Education* 8(4), 393–405.
- Seikkula-Leino, J. 2007. Opetussuunnitelmauudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen. Opetusministeriön julkaisuja 2007:28. Helsinki: Opetusministeriö.
- Seikkula-Leino, J., Tiikkala, A. & Yöntilä L. (toim.). 2014. *Yrittäjyyskasvatus suomalaisen opettajankoulutukseen ja opetukseen! – YVI-hankkeen hedelmiä vuosilta 2010–2014*. Turun normaalikoulun julkaisuja 1/2014.
- Sheldon, K., Kashdan, T. & Steger, M. 2011. *Designing Positive Psychology: Taking Stock and Moving Forward*. New York: Oxford University Press.
- Siitonen, J. 1999. *Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua*. Akateeminen väitöskirja. Oulun yliopisto.
- Singh, R.S. 1985. *Rural Elite, Entrepreneurship and Social Change*. New Delhi: Rawat Publications.
- Smith, S. 2000. *Inner Leadership. Realize Your Self-Leading Potential (People Skills for Professionals)*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Snow, R.E., Corno, L. & Jackson, D.III. 1996. Individual Differences in Affective and Conative Functions. Teoksessa Berliner, D.C. & Calfee, R.C. (toim.): *Handbook of Educational Psychology*. New York: Macmillan, 243–310.
- Sonnenfeld, J. & Kotter, J.P. 1982. The Maturation of Career Theory. *Human Relations* 35, 19–46.
- Starrin, B. 1996. *Grounded Theory – En model för kvalitativ analysis*. Teoksessa Svensson, P. & Starrin, B. (toim.) *Kvalitative studier I teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur, 103–121.

- Stenlund, A. 2014a. Yrittäjyyden tuottaminen. Teoksessa Tapani, A., Kukkonen, H. & Stenlund, A. (toim.): Pysäköinti kielletty – huoltoajo sallittu. Yrittäjyyspedagogiikka moottorina kohti uudenlaista ammatillisuutta. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja B. Raportteja 72 ja 73. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu, 98–111.
- Stenlund, A. 2014b. Yrittäjyys – marginaalista vallitsevaksi identiteetiksi. Teoksessa Tapani, A., Kukkonen, H. & Stenlund, A. (toim.): Pysäköinti kielletty – huoltoajo sallittu. Yrittäjyyspedagogiikka moottorina kohti uudenlaista ammatillisuutta. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja B. Raportteja 72 ja 73. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu, 98–111.
- Stenlund, A. 2014c. Innovaationa rajoja ylittävä korkeakoulu. Teoksessa Rautakorpi, T., Mutanen, A. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.): Kestävä innovointi. Oppimista korkeakoulun ja työelämän dialogissa. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Taito-työelämäkirjat 7 ' 2014. Helsinki: Metropolia amk, 220–237.
- Stenlund, A. 2012a. Osallistava pedagogiikka ja opintoihin kiinnittyminen – Proakatemia. Campus Conexus -projektin raportti. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Stenlund, A. 2012b. Osallistava ja työelämäläheinen pedagogiikka opintoihin kiinnittäjänä. Teoksessa Hieta-lahti, L. (toim.) Insinööri-koulutuksen foorumi 2012, Uuden sukupolven insinööri-koulutus. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportteja 55. Tampere: AMK-Kustannus Oy, 213–219.
- Stevenson, H. & Jarillo, J. 1991. A New Entrepreneurial Paradigm. Teoksessa Etzioni, A. & Lawrence, P. (toim.). Socio-Economics. Toward New Synthesis. New York et al. M. E. Sharpe.
- Stevenson, H., Roberts, M. & Grousbeck, H. 1985. New Business Ventures and the Entrepreneur. Homewood ILL: Irwin.
- Strauss, A. & Corbin, J. 1998. Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. 2nd ed. Thousand Oaks CA: Sage Publications.
- Suomen Yrittäjät. 2009. Aina kannattaa yrittää. http://www.yrittajat.fi/File/ba62559d-139b-42a5-a8d5-a2d6798e60b3/SY_koulukalvor2009_pdf.pdf
- Suoranta, J. 1996. Kontekstualismi kasvatustieteen metodologiassa. Kasvatus 27(5), 451–461.
- Sydänmaanlakka, P. 2006. Älykäs itsensä johtaminen. Helsinki: Talentum.
- Teece, D. 2007. Explicating Dynamic Capabilities: The Nature and Microfoundations of (Sustainable) Enterprise Performance. Strategic Management Journal 28 (2007), 1319–1350.
- Teece, D., Pisano, G. & Shuen, A. 1997. Dynamic Capabilities and Strategic Management. Strategic Management Journal, Vol. 18 (7), 509–533.
- Tiikkala, A. 2013. Yrittäjyyskasvatuksen arvoja etsimässä. Design-tutkimus opettajankoulutuksen opetus-suunnitelmien kehittämistä. Akateeminen väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 368. Turun yliopisto.
- Timmons, J. 1999. New Venture Creation. Entrepreneurship for the 21st Century. Singapore: McGraw Hill.
- Timonen, R. 2000. Yrittävyys, liikkeenjohto ja menestyminen maatilayrityksissä. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto, Taloustieteen laitos. Julkaisu nro 28, Maatalouden liiketaloustiede. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tynjälä, P. 2009. Connectivity and transformation in work-related learning. Theoretical foundations. Teoksessa Stenström, M-L. & Tynjälä, P. (toim.): Towards Integration of Work and Learning. Strategies for Connectivity and Transformation. Springer 11–37.
- Tynjälä, P. 2007. Integriatiivinen pedagogiikka osaamisen kehittämisessä. Teoksessa Kotila, H., Mutanen, A. & Volanen, M-V. (toim.): Taidon tieto. Helsinki: Edita, 11–36.
- Usher, R. & Solomon, N. 1999. Experiential Learning and the Shaping of Subjectivity in the Workplace. *Studies in the Education of Adults* 31(2), 155–163.
- Uusitalo, H. 1999. Tiede, tutkimus ja tutkielma: johdatus tutkielman maailmaan. Porvoo: WSOY.
- Van de Ven, A. & Poole, M. 1995. Explaining Development and Change in Organizations. *Academy of Management Review* 20:3, 510–540.

- Welter, F. 2011. Contextualizing entrepreneurship-conceptual challenges and ways forward. *Entrepreneurship Theory and Practice*, Vol. 35 No. 165–184.
- Welter, F. & Smallbone, D. 2011. Institutional Perspectives on Entrepreneurial Behavior in Challenging Environments. *Journal of Small Business Management*, Vol. 49 No. 1, 107–125.
- Wenger, E. 2003. *Communities of practice. Learning, meaning and identity*. Julkaistu alunp. 1998. New York: Cambridge University Press.
- Wenger, E. 1998. *Communities of Practice: Learning, meaning and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wenger, E., McDermott, R. & Snyder, W. 2002. *Cultivating Communities of Practice. A guide to managing knowledge*. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.
- Vesala, K.M. 1996. Yrittäjyys ja individualismi: Relationistinen linjaus. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 2/1996. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vesalainen, J. 1993a. Yrittäjyyden edistäminen. Teoksessa *Yrittäjyyden ulottuvuudet*. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 4/93, 29–38.
- Vesalainen, J. 1993b. Yrittäjyys ja yhteistyö. Teoksessa *Yrittäjyyden ulottuvuudet*. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 4/93, 39–50.
- Virtanen, M. 1997. The Role of Different Theories in Explaining Entrepreneurship. Helsinki School of Economics and Business Administration. Paper presented at the 42nd ICSB World Conference, June 21.–24., 1997, San Francisco, California.
- Virtanen, N. & Keskinen, S. 2000. Yrittäjän muotokuva. Tutkimusraportti. Turun aluetyöterveyslaitos ja Varsinais-Suomen Yrittäjät, Turku.
- Volanen, M V. 2009. Being, Doing, Making – A Paradigm for the Connective Curriculum. Teoksessa Stenström, M-L. & Tynjälä, P. *Towards Integration of Work and Learning. Strategier for Connectivity and Transformation*. London: Springer, 39–59
- Volanen, M V. 2007. Tuottava järki. Teoksessa Kotila, H., Mutanen, A. & Volanen M-V. (toim.) *Taidon tieto*. Helsinki: Edita, 227–244.
- von Wright, J. 1992. Reflections on reflection. *Learning and Instruction* 2 (1), 59–68.
- Woolcock, M. 1998. Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. *Theory and Society*, vol 27/2, 151–208.
- Vygotsky, L.S. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ylijoki, O-H. 1998. *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio*. Tampere: Vastapaino.

Liitteet

Liite 1: Haastattelun ohjeistus

Antero Stenlund

040 800 4341

antero.stenlund@kolumbus.fi

YRITTÄJYYDEN TUOTTAMINEN

28.9.2009

Suuritan yrittäjyystutkimusta, jonka aiheena on yrittäjyyden oppiminen tuottamalla. Tavoitteenani on tuottaa tietoa, jota voitaisiin hyödyntää esimerkiksi yrittäjyyttä tuottavia oppimisympäristöjä arvioitaessa, suunniteltaessa ja toteutettaessa. Haastattelut ovat osa tutkimusaineistoani.

Haastateltaviksi olen kutsunut henkilöitä, joiden eläminen ja työskentely jollakin tapaa linkittyvät yrittäjyyden ilmiöön tai ovat osa ilmiötä. Haastattelu ei edellytä yrityksen omistamista tai liiketaloudellista toimintaa. Kiinnostavia ovat omat havainnot, mielihiteet ja kokemukset yrittäjyydestä.

Haastattelu on keskustelu, jota helpottamaan esitän jäljempänä kysymyksiä. Ne ovat tarkoitettu vain avuksi, rönsyily on sallittua. Tarkoituksena on tavoittaa yrittäjyyden ilmiötä avaava ”yrittäjyystarina”, joka voi perustua joko ulkopuolisena havaittuun tai omakohtaisesti koettuun.

Haastattelu kestää noin tunnin ja nauhoitan sen. Äänitiedosto litteroidaan tekstitiedostoksi, joka puolestaan liitetään laadullisen tutkimuksen analyysiohjelmalla käsiteltävään aineistoon. Teksteistä häivytetään ja salataan haastateltavien henkilöllisyydet.

KYSYMYKSIÄ VIRIKKEEKSI, SAA RÖNSYILLÄ!

Mitä mielestäsi yrittäjyys on?

Mikä on oma taustasi ja suhteesi yrittäjyyteen?

Mitkä syyt tai tapahtumat synnyttävät yrittäjyyttä?

Mitkä tahot vaikuttavat yrittäjyyteen?

Minkälainen polku vie mielestäsi yrittäjyyteen?

Edellyttääkö yrittäjyys jotakin tavallisesta poikkeavaa erityistä tietoa?

Edellyttääkö yrittäjyys joitakin tavallisista poikkeavia erityisiä kykyjä?

Mikä erottaa yrittäjyyden muusta ihmisen toiminnasta?

Minkälainen on yrittäjämäinen ihminen?

Miten yrittäjyyttä opitaan ja millaisissa ympäristöissä oppiminen tapahtuu?

Mitä asioita löydät yrittäjyyden ytimestä?

Mitä haluaisit yrittäjyydestä vielä sanoa?

Liite 2: Avoin koodaus: käsitteet ja niitä yhdistävät kategoriat

Yksilön tavoitteet

Asema ja rooli (*yhteisö, toiminta, yhteiskunta*)
Itsenäisyys (*riippumattomuus, päätösvalta, asenne*)
Osaaminen (*oleminen, tietäminen, toimiminen*)

Yksilön toiminta

Elämänhallinta (*arviointi, suunnittelu, toteutus*)
Itsetuntemus (*subjektiivinen ymmärrys itsestä*)
Itseluottamus (*luottamus omien kykyjen riittävyteen*)
Itseohjautuvuus (*oman toiminnan ja oppimisen ohjaus*)
Oma-aloitteisuus (*itsenäinen asiaan tarttuminen*)
Sisäinen motivaatio (*tahto, halu, palo, into, innostus*)

Sosiaalinen yhteisö (*sosiaaliset lähiorganisaatiot*)

Lähipiiri (*perhe, ystävät, työyhteisöt, verkostot*)
Erottautuminen (*eronteko muihin yhteisöihin*)
Kiinteytyminen (*lähipiiriin tiivistyminen*)
Rajojen määrittely (*yhteisön reviirin rajaaminen*)

Yhteisön osallisuus

Arvopohjaisuus (*neuvottelujen tulos*)
Luottamus (*lähipiirissä ja yksilöiden välillä*)
Osallistaminen (*osalliseksi sitouttaminen*)
Vastuullisuus (*vastuulliseksi asettautuminen*)
Yhteiset tavoitteet (*neuvottelujen tulos*)

Sosiaalinen paine

Epäonnistuminen (*pelko, riskinotto, hallinta*)
Lähipiirin paine (*odotusten ja vaatimusten täyttämisen*)

Voimavarat

Turvaverkko (*sosiaalinen yhteisö*)
Vertaistuki (*sosiaalisen yhteisön jäsenet*)
Yhteisvastuu (*vastuu yhteisistä tavoitteista*)

Vuorovaikutus

Dialogisuus (*arvostus, avoimuus, argumentointi*)
Kyseenalaistaminen (*kriittisyys, toisin näkeminen*)
Neuvottelunvaraisuus (*sopimukset, kompromissit*)

Oppimisympäristö

Oppiminen (*osaamista tuottava tapahtuma ja prosessi*)
Valinnanvapaus (*vapaus omiin ja tiimin valintoihin*)
Oppimisvastuu (*vastuu oppimisesta, oppimissopimus*)
Rajojen ylittäminen (*luovuus, kokeilut, seikkailut*)
Tieto ja tietäminen (*hankinta, rakentaminen, jakaminen*)
Valmentaminen (*oppimisen mahdollistaminen, ohjaus*)

Reflektiivisyys

Tekeminen (*havaintojen ja kokemusten lähde*)
Kehittäminen (*havaintojen ja kokemusten lähde*)
Osaamisen näyttö (*osaamisen esittely*)
Reflektointi (*havaintojen ja kokemusten arviointi*)
Kehittävä palaute (*osaamisen arviointi, palaute*)
Kriittinen reflektio (*uudistava tarkastelu*)

Ratkaisun tuottaminen

Ongelmaperustaisuus (*ongelma, havainto, kokemus*)
Tilanteinen toiminta (*tilanteessa tarvittava ratkaisu*)
Hyödyn tuottaminen (*parannus aikaisempaan*)
Voiton tavoittelu (*raha, kilpailussa voittaminen*)

Työelämäintegraatio

Työelämäläheisyys (*jatkuva integraatio*)
Työelämäprojektit (*hetkellinen integraatio*)
Työllistyminen (*työpaikka, toimeksianto, yrittäjyys*)

Kontekstuaalinen oikeutus

Normikehys (*normien noudattaminen*)
Yleinen hyöty (*tarpeellisuus, hyödyllisyys, sopivuus*)
Yleinen mielipide (*yleinen hyväksyntä, käsitys*)

Kontekstuaalinen ohjaus

Ohjaus (*normien lisäksi tapahtuva ohjaus*)
Tukitoimet (*tieto, raha, toiminta*)
Valikoiminen (*portinvartiointi, valikointi, valtapeli*)
Vastustus (*epääminen, ylenkatsominen*)

Kontekstuaalinen muutos

Muutos (*tarvittava, tapahtuva, toteutunut*)
Mahdollisuus (*kehittämiseen, parempaan*)
Riskinotto (*epäonnistumisen mahdollisuus*)

Liite 3: Avoimen koodauksen esimerkki

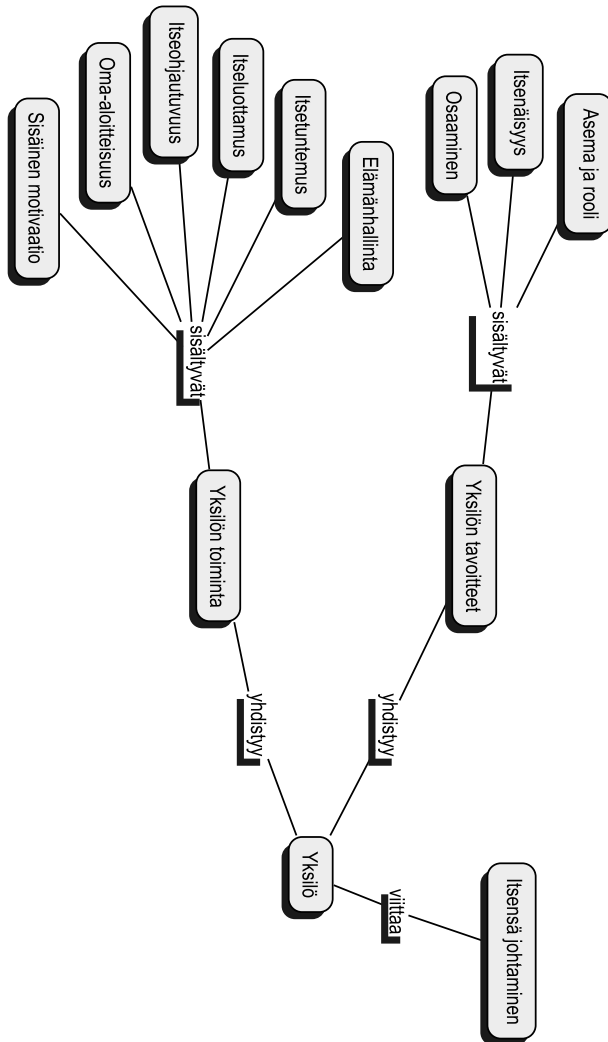
Esimerkissä havainnollistetaan empiiristä analyysia, jossa informanttien alkuperäisistä ilmaisuista on johdettu käsitteet ja kategoria alkuperäisiä ilmaisuja pelkistämällä ja pelkistettyjä ilmaisuja käsitteellistämällä. Tuomi & Sarajärvi (2011, 108–113) esittävät aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteet, joita liitteen tutkimuksessa sovelletaan.

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Käsite	Kategoria
...kyllä se varmaan on se pelko, epäonnistumisen pelko on kaikista suurin asia siihen, ettei uskalla lähteä yrittäjäksi, ei uskalla ottaa sitä riskiä.	Epäonnistumisen pelko estää yrittäjyyttä.	Epäonnistuminen (epäonnistumisesta johdettavan pelon, kieltämisen ja tuomitsemisen paine)	Sosiaalinen paine
...välillä pelkää tehdä, epäonnistua, et kun on aina ollu kova tarve onnistua.	Epäonnistuminen on odotusten pettämistä.		
...julkisuudessa kerrotaan näit menestystooreja, ja mä toivoisin, et jokus tehtäis sellanen et, miten itse asiassa monta... epäonnistunut juttuu siel taustalla on.	Epäonnistumista ei yhdistetä oppimiseen.		
...iso ongelma yrittäjyyden osalta liittyy riskiin, jos sä epäonnistut, niin sä oot ulkopuolella kaikesta.	Epäonnistunut tuomitaan ulkopuoliseksi.		
..suhtautuminenhan on ihan merkillinen Suomessa, että, se.. Siis epäonnistumista ei sallita, se on lähtökohta. Ja sehän näkyy koulutuksessa, kaikessa näkyy.	Epäonnistuminen on Suomessa kielletty.		
...siin on se ryhmäpaine... siin tulee heti pahaa silmää muilta ihmisiltä... vetää yhtä köyttä ja siin joko noustaan tai kaadutaan yhdessä.	Yhteisö painostaa jäsentään sitoutumaan.	Lähipiirin paine (yhteisön odotusten, sopimusten ja vaatimusten täyttämisen velvollisuus)	
Täs on ryhmäpaine, ja se ei oo niinkään se, mikä numeron tulee saamaan... tenttaamista on vähän koko ajan, kun sä teet jotain. Koko ajan sun pitää tietää.	Lähipiiri painostaa koko ajan tietämiseen.		
...kun toimii tiimissä, niin se on kauheen, valtavan raskastakin koska siellä tulee palautetta, kukaan ihminen ei saa niin paljon palautetta ku... tämmönessä.	Tiimi painostaa antamalla paljon palautetta.		
Enkä mä ois ikinä halunnut olla se ainut, joka ei valmistu tiimistä. Tai että se ois ollu tosi noloo.	Tiimi painostaa sovitun tavoitteen täyttämiseen.		
...me vaaditaan opiskelijoilta liikevaihtoa ja me vaaditaan tuloksia. Että jos joku projekti on mennyt hyvin mut sieltä ei oo tullut yhtään rahaa, niin ei valmentajat välttämättä taputtele käsiään.	Valmentajat vaativat taloudellista tulosta.		

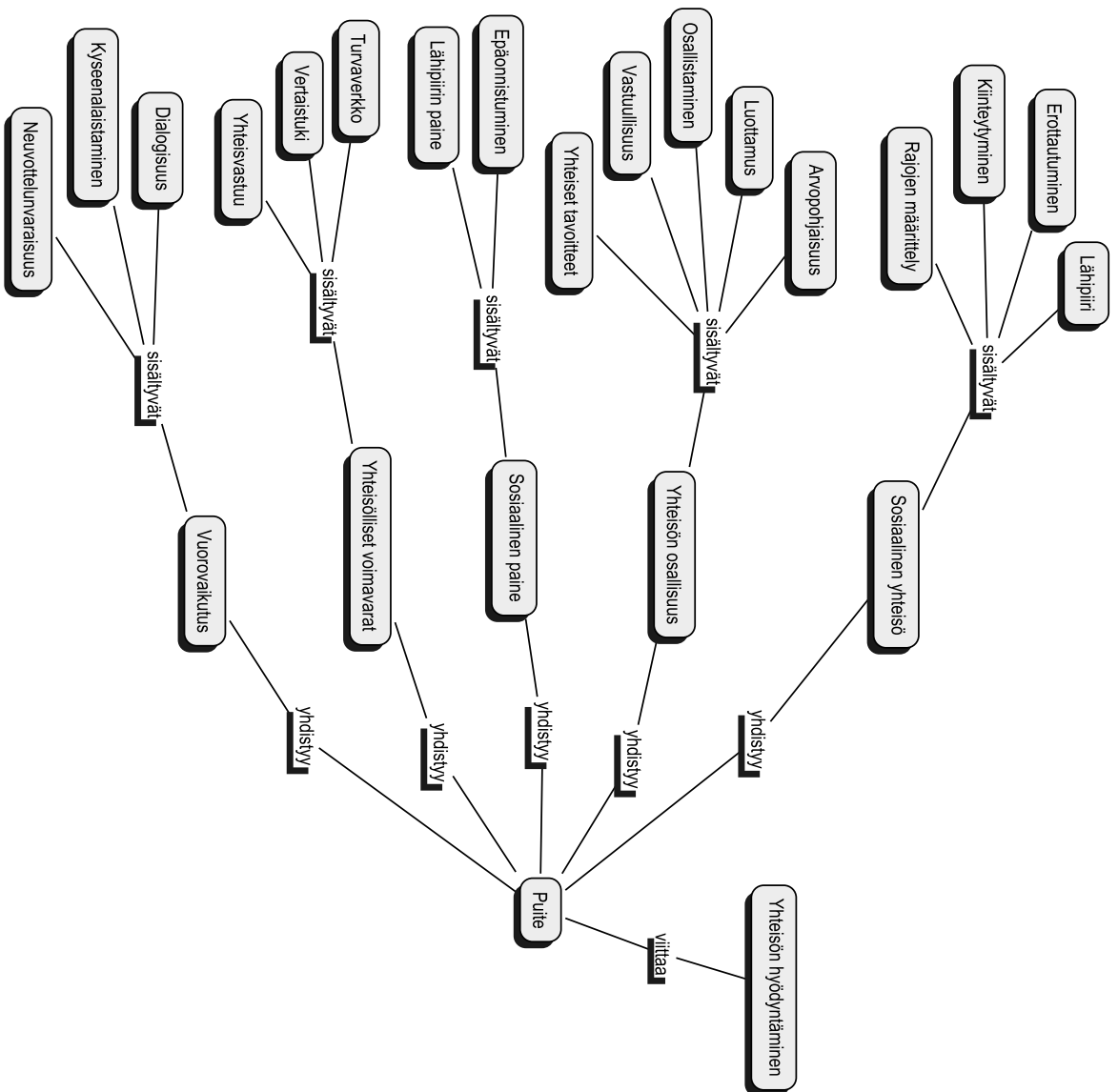
Taulukon ensimmäiseen sarakkeeseen on koottu muutama esimerkki informanttien tuottamista *alkuperäisistä ilmaisuista*, joiden lähteinä ovat haastatteluista kirjoitetut tekstit. Niihin perustuva aineistolähtöinen sisällönanalyysi etenee seuraavasti:

1. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa alkuperäinen ilmaisu pelkistetään tiivistämällä, pilkkomalla ja rajaamalla *pelkistetyksi ilmaisuksi* (2. sarake), joissa jätetään jäljelle tutkimustehtävän kannalta tarpeellinen ja olennainen. Pelkistetyt ilmaisut mahdollistavat informanttien ilmaisujen jatkuvan vertailemisen.
2. Analyysin toisessa vaiheessa pelkistettyjä ilmaisuja vertailemalla ja tarkastelemalla etsitään niiden sisältöjä parhaiten selittävät *käsitteet* (3. sarake). Niitä analyysin yksikkönä käyttäen louhitaan uusia alkuperäisiä ilmaisuja jatkuvasti täydentyvästä tutkimusaineistosta.
3. Analyysin kolmannessa vaiheessa käsitteet integroidaan *kategorioiksi* (4. sarake) tarkastelemalla pelkistettyjen ilmaisujen ja käsitteiden eroavaisuuksia ja samanlaisuuksia. Pelkistetyt ilmaisut ja niistä johdetut käsitteet selittävät ja määrittelevät kategorian, johon integroituvat.

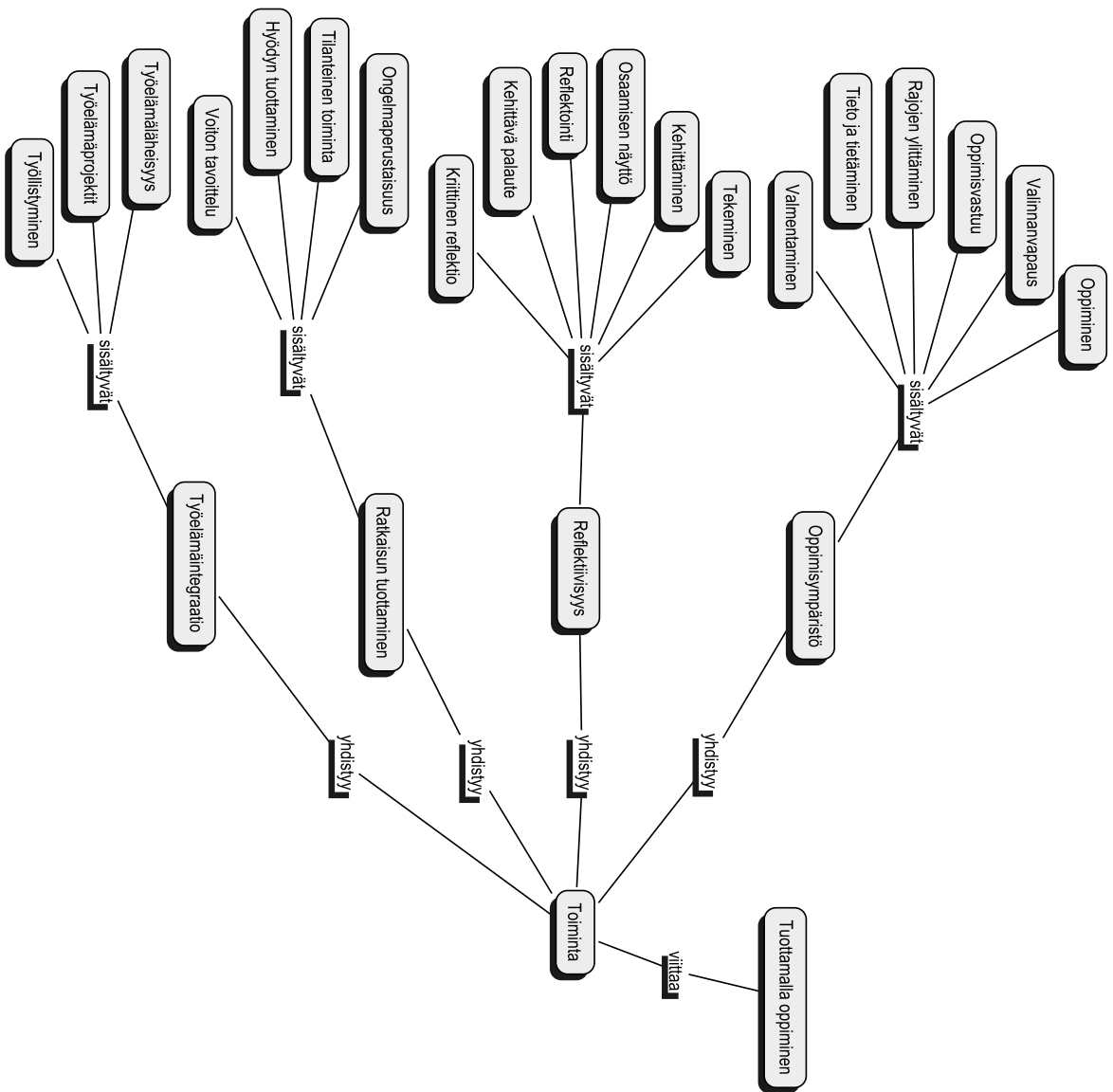
Liite 4: Yksilön yhdistyvät käsitteet ja kategoriat

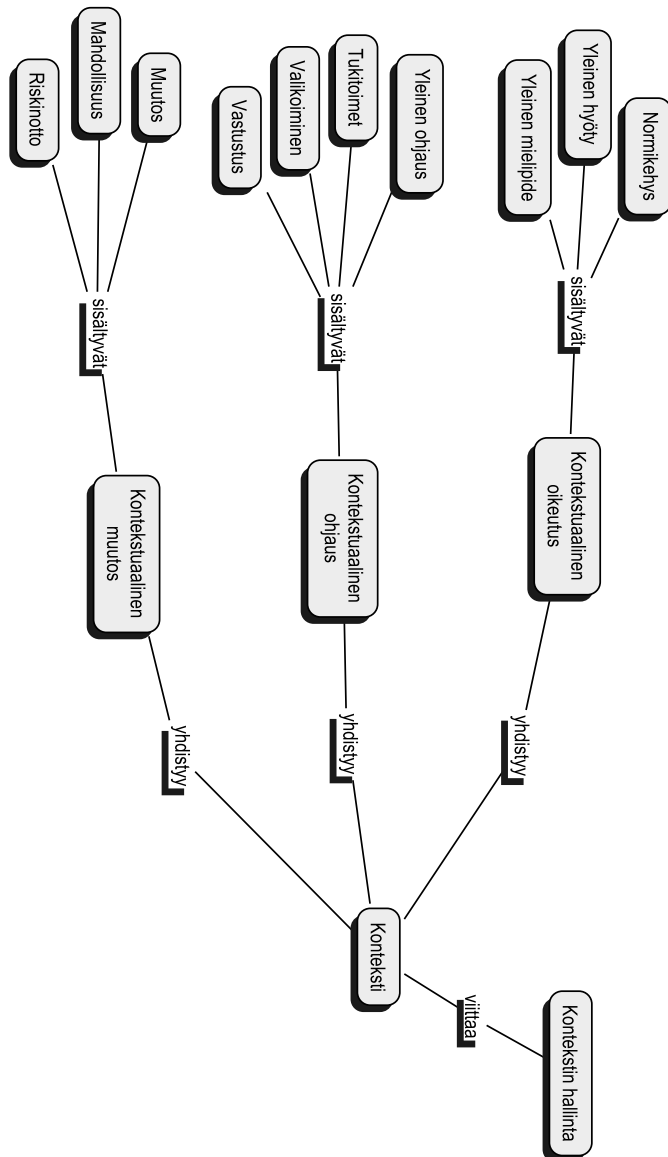
Liite 5: Puitteeseen yhdistyvät käsitteet ja kategoriat

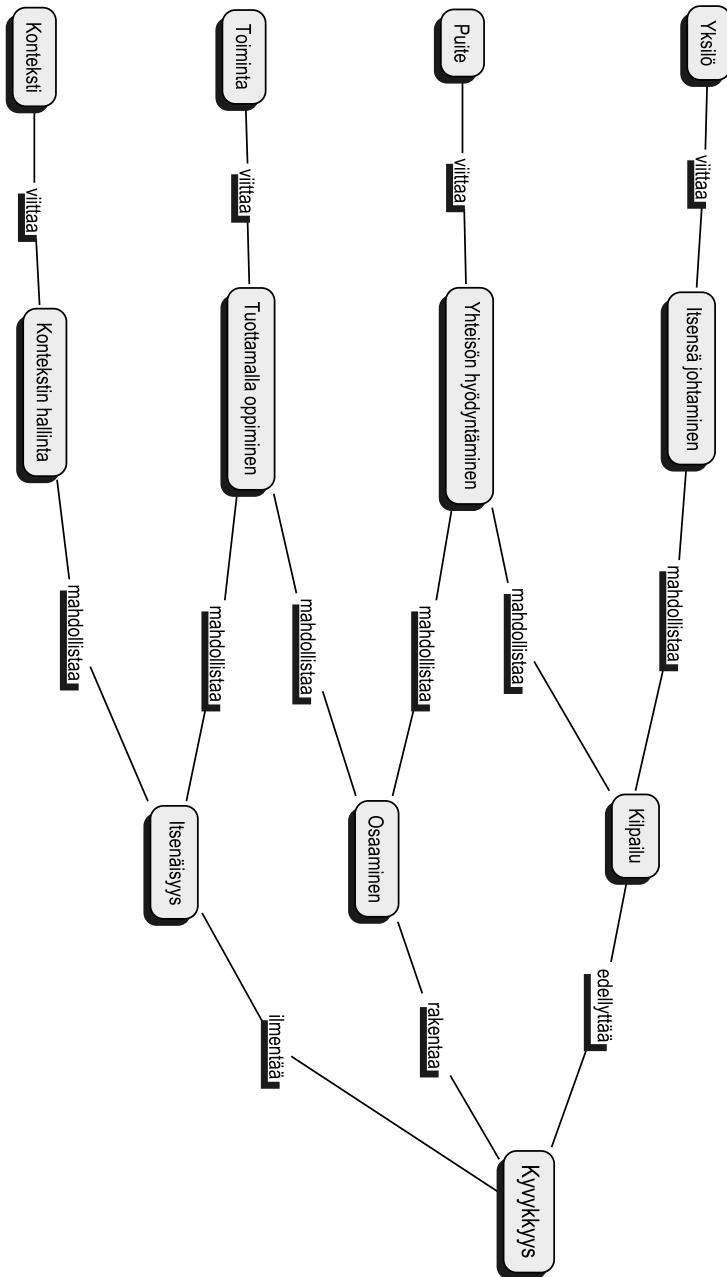
Liite 6: Toimintaan yhdistyvät käsitteet ja kategoriat

Liite 7: Kontekstiin yhdistyvät käsitteet ja kategoriat

Liite 8: Ydinkategoria ja sitä määrittävät kategoriat

Liite 9: Storyline – yrittäjyyden tuottamisen juoni

Tekstissä olevat numerot viittaavat tutkimusraportin lukuihin.

Yleisen ja yhteiskunnallisen kontekstin *muutos kilpailu- ja riskiyhteiskunnaksi korostaa yrittäjyyden tuottamisen tärkeyttä*. Yrittäjyys nousee refleksiivisyyttä ja omaa vastuuta korostavaksi yksilön strategiaksi, jolla eläminen ja menestyminen mahdollistuvat jatkuvasti vahvistuvassa yksilön kilpailukyvyyn ja omavastuisuuden vaatimuksessa. (Tausta-analyysi 2.1, 2.2.1; empiirinen analyysi 4.1.12, 4.1.13, 4.1.14, 4.3; teoreettinen analyysi 5.2)

Yrittäjyyden tuottaminen on kyvykkyyden tuottamista. Yrittäjyyden kyvykkyydet viittaavat dynaamisiin kyvykkyyksiin, jotka liittyvät mahdollisuuksien hyödyntämiseen, voimavarojen optimointiin ja hyötyjen maksimointiin. Ne ovat kilpailuetujen lähteitä ja kykyä toimia tarkoituksenmukaisesti käytännön tilanteissa. (Empiirinen analyysi 4.2; teoreettinen analyysi 5.2)

Kilpailu edellyttää kyvykkyyttä. Kilpailu on praktiikka, jota ilman yrittäjyyttä ei ole olemassa. Se on yksilöiden ja sosiaalisten yhteisöjen harjoittamaa toimintaa, jolla tuotetaan parhaita hyötyjä ja ratkaisuja, sekä optimoidaan voimavarojen käyttöä ja maksimoidaan tavoiteltavia hyötyjä. (Empiirinen analyysi 4.2.3.1; teoreettinen analyysi 5.2.1)

Osaaminen rakentaa kyvykkyyttä. Kilpailussa menestyminen edellyttää osaamista, joka tarkoittaa suhteessa toisiin mitattavaa kilpailukykyä, sekä kykyä rakentaa, ylläpitää ja kehittää kilpailuetuja. Kyvykkyyttä rakentava osaaminen on ratkaisukeskeistä ja ongelmaperustaista. (Empiirinen analyysi 4.2.3.2; teoreettinen analyysi 5.2.2)

Itsenäisyys ilmentää kyvykkyyttä. Itsenäisyys on yrittäjyyden päämäärä, jota tavoitellaan menestymällä kilpailussa. Itsenäisyys on kyvykkyyttä tehdä itseään ja elämäänsä koskevia päätöksiä, olla toisten huolenpidosta riippumaton, sekä kantaa itse vastuu seurauksista. (Empiirinen analyysi 4.2.3.3; teoreettinen analyysi 5.2.3)

Kyvykkyyden tuottamisen alueita ovat itsensä johtaminen, yhteisön hyödyntäminen, tuottamalla oppiminen ja kontekstin hallinta. Kyvykkyydet tuotetaan toiminnan alueilla, jossa tuottamisen perustana ovat toiminta ja siihen yhdistyvä reflektio. Yrittäjyyden tuottaminen viittaa kriittiseen reflektioon, jonka alueita seuraavat ovat: (Empiirinen analyysi 4.2.2; teoreettinen analyysi 5.3)

Itsensä johtaminen on yksilön toimintaa, jonka perimmäinen tarkoitus on omien voimavarojen optimointi ja subjektiivisesti koettujen hyötyjen maksimointi omien päämäärien saavuttamiseksi. Itsensä johtaminen viittaa kilpailuun, yksilön kilpailuetuun ja kilpailukykyihin. (Empiirinen analyysi 4.2.2.1; teoreettinen analyysi 5.3.1)

Yhteisön hyödyntäminen tarkoittaa ensinnäkin yhteisön voimavarojen käyttämistä ja tästä johtuvan hyödyn maksimointia, sekä toiseksi yhteisön hyödyntämistä oppimisen ympäristönä ja osaamisen lähteenä. Yhteisön hyödyntäminen viittaa sekä kilpailuun, että osaamiseen. (Empiirinen analyysi 4.2.2.2; teoreettinen analyysi 5.3.2)

Tuottamalla oppiminen tapahtuu teoriaa ja käytäntöä yhdentävissä tuottamisen prosesseissa, joissa ensinnäkin tuotetaan korkealaatuista ammattilaisen osaamista, sekä toiseksi vahvistetaan ongelmia ratkovan ja ratkaisuja tuottavan ammattilaisen itsenäisyyttä. (Empiirinen analyysi 4.2.2.3; teoreettinen analyysi 5.3.3)

Kontekstin hallinta tarkoittaa kykyä itsenäisiin päätöksiin ja riippumattomuuteen suhteessa kontekstiin ja sen muihin toimijoihin. Kontekstin hallinta ilmentää mahdollisuuksien tunnistamista ja hyödyntämistä, sekä riskien tunnistamista ja hallintaa kontekstuaalisissa suhteissa. (Empiirinen analyysi 4.2.2.4; teoreettinen analyysi 5.3.4)

Yrittäjyyteen yhdistyvää kyvykkyyttä tuottava toimija on *”the enterprising self”*. Hän kantaa itse vastuun elämänsä toteuttamisesta ja menestymisestään kilpailu- ja riskiyhteiskunnassa. Tässä korostuvat toimijan suhde itseensä, yhteisöihinsä, toimintaansa ja kontekstiinsa. *”Yritteliäs minä”* tunnistaa ja hyödyntää suhteita päämääränsä tavoittelussa. (Empiirinen analyysi 4.2.2.5; teoreettinen analyysi 5.2.4)